



Agroresursu un
ekonomikas
institūts



EIROPAS SAVIENĪBA
EIROPA INVESTĒ LAUKU APVIDOS
Eiropas Lauksaimniecības fonds
lauku attīstībai

Atskaite

Līguma Nr. 2015/86

**“Lauku attīstības programmas (LAP) 2014-2020
Nepārtrauktās novērtēšanas sistēmas uzturēšana” ietvaros**

**LAP 2014 - 2020 novērtēšana paplašinātajam
Ikgadējam īstenošanas ziņojumam 2017**

Atskaiti sagatavoja

*Lauku attīstības novērtēšanas daļa
Ekonomikas pētniecības centrs
AREI*

Saturs

LIETOTIE SAĪSINĀJUMI	4
KOPSAVILKUMS.....	5
1. Intervences pārbaude ņemot vērā ex-ante un SVID.....	8
2. LAP 2014-2020 intervences saskaņotība ar novērtēšanas jautājumiem un rādītājiem.....	27
3. Metožu un datu apraksts.....	32
4. Analīzes daļa (atbildes uz jautājumiem)	41
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 01.	41
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 02.	45
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 03.	48
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 04.	51
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 05.	62
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 06.	66
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 07.	71
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 08.	75
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 09.	82
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 10.	87
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 12.	92
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 13.	97
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 14.	100
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 15.	106
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 16.	110
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 17.	116
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 19.	126
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 20.	131
Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 21.	136
SECINĀJUMI UN IEROSINĀJUMI	143
PIELIKUMI	147

Lietotie saīsinājumi

AREI - Agroresursu un ekonomikas institūts
CCI – kopējais konteksta rādītājs (common context indicator)
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
ELANT - Eiropas lauku attīstības novērtēšanas tīkls
EK – Eiropas Komisija
ES – Eiropas Savienība
EUR - euro
KNJ – kopējais novērtēšanas jautājums
LEADER – saistītas darbības lauku ekonomikas attīstībai (*franču val.* Liaisons entre Actions de Développement de l'Economie Rurale)
LAD – Lauku atbalsta dienests
LAND - Lauku attīstības novērtēšanas daļa
LAP – Latvijas Lauku attīstības programma
LAP 2007–2013 - Lauku attīstības programma 2007.-2013. gadam
LAP 2014-2020 - Lauku attīstības programma 2014.-2020. gadam
LEK – lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins
LLU – Latvijas Lauksaimniecības universitāte
LU – Latvijas Universitāte
MV – mērķa virziens
NNS – Nepārtrauktās novērtēšanas sistēma
P - prioritāte
RLP – reģionālā lauksaimniecības pārvalde
SEG – siltumnīcefekta gāzes
SI – standarta izlaide
SUDAT - Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls
SVID - stipro, vājo pušu, iespēju un draudu analīze
SVVA – sabiedrības virzīta vietējā attīstība
TP - Tehniskā palīdzība
VARAM – Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija
VID – Valsts ieņēmumu dienests
VKI – Vide, Klimats, Inovācijas
VLT - Valsts Lauku tīkls
VRG – vietējā rīcības grupa
VUNI - Vienotais uzraudzības un novērtēšanas ietvardokuments (CMEF)
UK – Uzraudzības komiteja
ZM – Zemkopības ministrija
ZST - Zivsaimniecības sadarbības tīkls

Kopsavilkums

Jaunā Lauku attīstības programma 2014.-2020. gadam (LAP 2014-2020 vai Programma) ir veidota saskaņā ar EK prasībām, ievērojot izvirzīto vajadzību sasaisti ar sešām Eiropas Savienības [lauku attīstības](#) prioritātēm (P), kas attiecīgi sadalās mērķa virzienos (MV, [angļu val. focus area](#)). Programmas tekstā ir grūti izsekot formulēto vajadzību aprakstā minētā pamatojuma sasaistei ar mērķa virzienu pamatojumu un atbilstošo pasākumu/apakšpasākumu izvēli, tam sekojošo pasākumu/apakšpasākumu pamatojumu un aprakstu par to ieguldījumu mērķa virzienos. Ņemot vērā šo sarežģīto uzbūvi un noteiktās prasības par teksta apjoma limitāciju, Programma ir grūti uztverama.

Tā kā LAP 2014-2020 ieviešana uzsākta pamatā 2015. gadā, tad līdz 2016. gada beigām nav vēl uzsākti visi plānotie pasākumi un daļai pasākumu ieviesto un pabeigto projektu skaits ir neliels. Citos pasākumos, projekta specifikas dēļ, tie tiks pabeigti vēlāk, tādēļ novērtējums ir sniegts, ņemot to vērā.

LAP 2014-2020 intervences loģikas uzbūve ir atbilstoša Regulai nr. 1305/2013, taču Programmā sniegtais pamatojums atsevišķām vajadzībām un pasākumiem mērķa virzienu sasniegšanā ir nepietiekams. Turklāt, ne visi aspekti, kuri detalizēti aprakstīti SVID un pasākumu pamatojumā kā risināmi programmas ietvaros, ir nosegti ar atbilstošiem pasākumiem. Saskaņā ar Zemkopības ministrijas (ZM) kā Vadošās iestādes sniegto informāciju, izveidotā sistēma informācijas ievietošanai kopējā ES sistēmā ierobežo paredzētā teksta apjomu, kas tādējādi rada problēmas [novērtēšanas rezultātu atspoguļošanai](#).

Galvenie datu avoti LAP 2014-2020 ieviešanas novērtēšanai bija EK dokumenti, LAD dati par pasākumu apguvi, CSP dati, VLT, SUDAT un LLKC dati par lauku saimniecībām, kā arī īpaši novērtējuma vajadzībām veiktā lauku uzņēmumu/ saimniecību aptauja (867 derīgi respondenti). Papildu informācijas avots bija fokusa grupa ar LAD pārstāvjiem. Novērtējumā izmantotas gan kvantitatīvās, gan kvalitatīvās vērtēšanas metodes, tās savstarpēji kombinējot. Atbalsta saņēmēju rezultāti salīdzināti ar to saimniecību datiem, kas nav saņēmušas attiecīgu atbalstu, tādējādi novērtējot tīro ietekmi. Tā kā novērtējums veikts neilgi pēc Programmas uzsākšanas, skaitliskie vērtējumi ir uzskatāmi par indikatīviem.

Pasākumos, kas saistīti ar P1, nav pabeigtu projektu, jo ir noslēgti daudzgadu līgumi par apmācībām un konsultācijām.

Uzsākto pasākumu apguve P2 un P3 kopumā vērtējama kā laba. Pabeigto projektu trūkums atsevišķos pasākumos skaidrojams ar to izpildes termiņu. Salīdzinoši lēnāka finansējuma apguve ir MV 3A. Iegūtie kvantitatīvās analīzes dati par MV 2A pabeigtajiem projektiem liecina, ka kopumā atbalsts radījis nozīmīgu pozitīvu ietekmi uz atbalsta saņēmēju konkurētspēju. Lai paaugstinātu Programmā noteikto prioritāri mazo un vidējo saimniecību konkurētspēju MV 2A, nepieciešams aktīvāk sekmēt mazo un vidējo lauku saimniecību modernizāciju un iekļaušanu tirgū, t.sk. pārskatot saimniecībām ar SI līdz 70 000 EUR nodalīto aploksni. Lai palielinātu kopējos ieguvumus no atbalsta lauksaimniecības modernizācijai un samazinātu pašsvaru, atbalsts M04 pasākumā lietderīgi saistīt ar prasību nesamazināt ražošanas apjomus, kā arī atbalstam būtu jāklūst izteiktāk mērķētam ar labumu lauku ekonomikai vai videi (t.sk. palielināt labi apmaksātu darbavietu skaitu, vietējiem pārtikas ražošanas uzņēmumiem piegādāto produkciju, veikt pasākumus vides aizsardzībā).

Programmas intervence MV 2B novērtēta kā nepietiekama, tāpēc lietderīgi paredzēt papildus finansējumu lielāka jauno lauksaimnieku skaita atbalstam apakšpasākumā M06.1. un, ņemot vērāniecīgo saimniecību vadītāju īpatsvaru vecumā līdz 35 gadiem (tikai 5%), paredzēt lielāku punktu skaitu citos pasākumos tieši jaunajiem lauksaimniekiem. Tāpat nepietiekams ir līdzšinējais ieguldījums MV 3A, īpaši primāro ražotāju konkurētspējas paaugstināšanā.

MV 4A noteiktās mērķa vērtības līdzšinējā programmas periodā ir sasniegtas, tomēr Programmas ieguldījums vērtējams kā vidējs. Ieteicams turpmāk veidot mērķtiecīgāku intervenci bioloģiskās daudzveidības MV 4A kontekstā, t.sk., prioritāri Natura 2000 teritorijās. MV 4B un 4C Programmas ieguldījums plānots ar vieniem un tiem pašiem pasākumiem. Šajos mērķa virzienos plānotie rādītāji ir sasniegti. Ieteicams ieguldījumu MV 4B realizēt mērķtiecīgāk ĪJT un riska ūdensobjektos. Saistībā ar P4 nepieciešams izvērtēt publiskā finansējuma pieejamību līdz 2020. gadam, jo visos trīs MV atblastītās platības pārsniedz plānotās vērtības.

Programmas ietekmē novērojams neliels pieaugums galvenokārt enerģijas izmantošanas efektivitātē lauku saimniecībās. MV 5B un 5D ir ļoti zema finansējuma apguve pārtikas pārstrādes nozarē. Pagaidām tikai daļa no P5 finansējuma tiek virzīta ietekmes uz klimatu tieši lauksaimniecības sektorā, savukārt daļa Programmas ieguldījuma P5saistīta ar enerģētikas un rūpniecības sektoriem. Ieteicams vairāk atbalstīt aktivitātes SEG samazināšanai atbilstoši Programmā minētajam tieši lauksaimniecības sektorā vai paplašināt Programmas pamatojumu saistībā ar MV 5B un 5D.

Programma nav veicinājusi atjaunojamo energoresursu, blakusproduktu, atkritumu, atlieku un citu nepārtikas izejvielu piegādi un izmantošanu bioekonomikas vajadzībām. Līdzšinējais Programmas primārais ieguldījums slāpekļa oksīda un amonjaka emisijas samazināšanā (MV 5D) attiecībā pret plānoto ir neliels ar zemu efektivitāti MV 5D. Tikai nelielā apmērā ir veicināta oglekļa uzglabāšana un piesaiste mežsaimniecībā. Saistībā ar P5 atzīmējams, ka vairāki pasākumi un aktivitātes (M08.5., M04.1, M04.2 u.c.) iepriekšējā Programmas periodā bija vērsti uz konkurētspējas paaugstināšanu, tāpēc to ieviešanā pārorientēšanās uz klimata mērķiem norit pamazām, ar ko saistīta arī lēnāka finansējuma apguve.

P6 ir ļoti mazs īstenoto projektu skaits. Lai gan pasākumu īstenošanas gaita ir aizkavējusies un lēna, ir arī izteiktas bažas par apstiprināto būvniecības projektu pabeigšanu laikā, tomēr pasākumu īstenošanā iesaistītās puses prognozē pasākumu straujāku attīstību tuvākajā laikā un iespējas sasniegt mērķus.

Katrā MV 6A un 6B ir mērķa rādītājs, kas mēra radīto darbavietu skaitu un būtu jāprecizē savstarpējā sekundārā ieguldījuma uzskaitē. Tas attiecas arī uz abiem pasākumiem MV 6B un mērķa rādītāju, kas mēra labumu guvušo iedzīvotāju skaitu. Šis rādītājs pēc aprēķināšanas metodikas un būtības tuvinās teritoriālo vienību uzskaitē, kurās tiek īstenoti projekti. Dubultās neuzskaitīšanas princips un pasākumu M07.2. un M19.2 projektu īstenošanas teritorijas pārklāšanās pakāpe situācijā, kad VRG teritorija ir sasniegusi iespējamo lielumu, var raksturot labuma gūšanas telpisko aspektu, bet ne intensitāti.

LEADER/SVVA īstenošana noritējusi ievērojami mazākā apjomā nekā pārējie programmas pasākumi – tikai 0,35% apmērā no pārējo īstenoto projektu kopsummas (tiek plānots 5% īpatsvars). Tomēr maksimāli iespējamais VRG teritorijas lielums tiek saglabāts, visas VRG uzrakstījušas SVVA stratēģijas un aizvadījušas projektu pieņemšanas kārtas, kurās kopumā pieprasītais finansējums pārsniedz piedāvāto. VRG aptaujas rezultāti liecina, ka vairāki LEADER/SVVA jauninājumi un vadlīnijas kopumā tiek vērtēti ļoti atzinīgi.

Tehniskās palīdzības (TP) un Valsts lauku tīkla (VLT) atvēlētie līdzekļi tiek izmantoti atbilstoši Regulas nr.1305/2013 nosacījumiem.

Izveidotās uzraudzības tabulas, kurās uzkrājas daļa no rādītājiem (pamatā iznākuma rādītāji) ir izveidotas pārāk sarežģīti un lietotājam nedraudzīgi. LAD datu bāzē pieejamā informācija būtu jāuzkrāj tā, lai, sagatavojot datu pieprasījumu, varētu redzēt pilnu informāciju par projektu vienā rindā.

1. INTERVENCES PĀRBAUDE ŅEMOT VĒRĀ EX-ANTE UN SVID

LAP 2014-2020 programmēšanas sākumposmā EK prasības detalizētam programmu saturam nebija skaidri noteiktas (piemēram, prasības sekundārā ieguldījuma plānošanai). Ex-ante novērtēšana notika paralēli Programmas veidošanai. Ex-ante novērtēšanas ziņojumi tika iesniegti trīs posmos, turklāt secinājumi un ieteikumi tika veidoti periodā, kad Programma vēl nebija pabeigta, nebija zināmi daudzi rādītāji un vairāku pasākumu nosacījumi. Līdz ar to Programmas gala redakcija ar jaunākajiem grozījumiem, tostarp ex-ante ieteikumi un Programmas veidotāju lēmumi attiecībā uz tiem, gatavojoties 2017. gada novērtēšanai, tika pārskatīti, lai pārbaudītu intervences loģikas konsekvenci, aktualizētu tās atbilstību izvirzītajām vajadzībām un saskaņotību Programmas prioritāšu (P), mērķa virzienu (MV) un pasākumu izvēles pamatojumā. Tika apzināti visi EK noteiktie Programmas uzbūves punkti, kas pamato intervences ķēdes posmus no situācijas apraksta līdz ieguldījumam izvēlētajās prioritātēs un mērķa virzienos (skat. 1.tabulu).

1.tabula. Intervences pārskatīšanā analizētās Programmas sastāvdaļas

Satura punkts	Intervences ķēdes posma raksturojums	Detalizācijas pakāpe
4.1.1.	situācijas apzināšana plānošanas jomā katrā no ES lauku attīstības prioritārajiem virzieniem	vispārīgs apraksts
4.1.2.- 4.1.5.	plānošanas jomā apzinātās priekšrocības, trūkumi, iespējas un draudi (SVID)	katram no 4 (S, V, I, D) punktiem P1-P6
4.2.	izvirzīto 17 vajadzību formulējums un pamatojums nepieciešamajam to risinājumam konkrētu MV un transversālo mērķu ietvaros	katrai vajadzībai P, MV, VKI
5.2.	izvēlēto MV un lauku attīstības pasākumu kombinācija, ieguldījuma pamatojums katrā MV	katrai prioritātei MV un pasākumi (VKI nav)
5.3.	transversālo mērķu īstenošanas veids (tieši vai netieši programmēti atbalsta pasākumi) un ieguldījuma pamatojums	vispārīgs apraksts ar atsauci uz konkrētiem pasākumiem
8.	izvēlēto pasākumu aprakstā dots pamatojums pasākuma ieguldījumam MV un transversālajos mērķos	katram pasākumam MV un VKI, ne vienmēr ir skaidra atauce uz apakšpasākumiem
11.4.	pārskats par vides pasākumu ieguldījuma programmēšanu vides/klimata mērķa virzienos	M10, M11, M13, M08, M12 apakšpasākumu publiskais finansējums un atbalsta platība MV 4A, 4B, 4C, 5D, 5E
11.1.	Rādītāju plāns kā ieguldījuma tiešās programmēšanas/finansēšanas pārskats	katram prioritātes mērķa virzienam pasākumi, atsevišķi apakšpasākumi, publiskais finansējums, mērķvērtība un tai atbilstošie rādītāji u.c. rādītāji
11.2.	automātiski ģenerētais pārskats par plānoto iznākumu un plānotajiem ieguldījumiem	katra pasākuma publiskais finansējums un galvenie iznākuma rādītāji izvērtēti pa MV
5.4.	no 5.2. un 11. punkta automātiski ģenerētā	katram prioritātes mērķa virzienam

	intervences pārskata tabula	mērķa rādītājs, mērķvērtība, plānotais publiskais finansējums un pasākumu kombinācija
11.3.	primārā un sekundārā ieguldījuma pārskata tabula ar katra MV un tā sasniegšanai tieši programmētā pasākuma ieguldījumu citos MV	katram prioritātes mērķa virzienam un tajā programmētajam pasākumam atzīme par ieguldījumu citos MV

Skaidrojumi apzīmējumiem tabulā: P1-P6 – sešas prioritātes; MV – mērķa virziens; VKI - transversie jeb horizontālie mērķi (V-Vide, K-Klimats, I-Inovācijas)

Programmas uzbūve nav tapusi secīgi un ir grūti pārskatāma, teksta apjoma ierobežojumi, kā arī intervences shēmas izmaiņas programmas veidošanas noslēguma posmā (pasākumu, apakšpasākumu pamatojums un izvēle vienā vai otrā mērķa virzienā), kad ne visās atbilstošajās vietās tika veiktas nepieciešamās izmaiņas, ir galvenie faktori, kas varēja radīt neskaidrības un nesaskaņas starp intervences posmiem.

Intervences novērtēšanā tika pārskatīta Programmā (3.2.) iekļautā strukturētā tabula ar ex-ante novērtēšanas ieteikumiem un aprakstu par to, kā tie ievēroti.

LAP 2014-2020 intervences uzbūve sākas ar vispārīgu situācijas apraksta kopsavilkumu (4.1.1.). Situācijas apraksts nav strukturēts un nav pietiekami pārskatāms, piemēram, teksts nodalīts atsevišķi no tabulām un attēliem, kas galvenokārt saistīts ar tehniskajām prasībām un nav atkarīgs no Vadošās iestādes.

Tam sekojošā SVID analīze (4.1.2.-4.1.5.) apzināta plānošanas jomās, ko nosaka sešas EK noteiktās lauku attīstības prioritātes. Novērtēšanā tika aplūkots, vai SVID analīzē izdevies apzināt situācijas samēru prioritātē atbilstoši identificētajām priekšrocībām (stiprās puses), trūkumiem, iespējām un draudiem un precīzi formulēt izvēlētajās vajadzības, kā arī skaidri un nepārprotami tās izklāstīt, lai varētu novērtēt mērķu atbilstību un to sasniegšanas pakāpi.

Vajadzību pamatojumā (4.2.) kā instruments to risināšanai uzskaitīti tikai MV un transversie jeb horizontālie mērķi (VKI, kur V-Vide, K-Klimats, I-Inovācijas). Saskaņā ar intervences loģiku vajadzības tiek izvirzītas kā nepieciešamie risinājumi, kurus iespējams rast ar Programmas pasākumu īstenošanu, lai izmantotu plānošanas jomā apzinātās priekšrocības un iespējas, mazinot trūkumu un draudu radīto ietekmi. Tātad katra vajadzība sakņojas SVID analīzes konstatējumos un risināma ar izvēlētajiem MV un horizontālajiem mērķiem. Novērtējot vajadzību un MV atbilstību, radās iespaids, ka dažviet kritērijs varēja būt saistīts nevis ar atbalsta instrumentu pielietojumu, bet ar sagaidāmo sekundāro ietekmi mērķa virzienā (piem., 4.vajadzības atzīme MV 6A). Turpmākajā intervences atbilstības analīzē atsauces uz izvēlēto 17 vajadzību numuriem ir saskaņā ar Programmu (4.2.), skatīt 2.tabulu.

2.tabula. LAP 2014-2020 izvēlētas vajadzības

Nr.	Vajadzības (LAP 2014-2020)
1.	Paaugstināt zināšanu līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā nodarbinātajiem un citiem lauku uzņēmējiem
2.	Sekmēt inovatīvu produktu izstrādi lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā un mežsaimniecībā
3.	Veicināt lauku saimniecību konkurētspēju, paaugstinot to ražošanas produktivitāti, atbalstot kooperāciju, tirgus pieejamību
4.	Paaudžu maiņas nodrošināšana lauksaimniecībā

5.	Meliorācijas sistēmu pārbūve lauksaimniecības un meža zemēs
6.	Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas
7.	Lauksaimniecības nozares riska negatīvās ietekmes mazināšana
8.	Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana lauksaimniecības un meža zemēs
9.	Vides piesārņojuma riska novēršana un augsnes auglības saglabāšana
10.	Nevienlīdzīgu klimatisko un citu specifisko apstākļu izraisīto seku novēršana lauksaimnieciskajā ražošanā
11.	Veicināt SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu
12.	CO ₂ piesaistes palielināšana meža zemēs
13.	Neizmantotās lauksaimniecības zemes produktīvas izmantošanas nodrošināšana
14.	Nepietiekami attīstīta meža ugunsgrēku novēršanas sistēma
15.	Lauku teritoriju apdzīvotības saglabāšana, dzīves līmeņa paaugstināšana, nodrošinot nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību
16.	Uzlabot pievadceļu kvalitāti un infrastruktūras pieejamību lauku teritorijā
17.	Veicināt lauku iedzīvotāju sociālo aktivitāti, tai skaitā izglītības, kultūras, sporta un atpūtas jomās

Piezīme: tekstā atsaucies uz vajadzību numuriem saskaņā ar tabulā norādīto.

Tālākajos intervences attīstības posmos, kas sākas ar MV un atbilstošo pasākumu kombināciju izvēli, vērtē tiešās programmēšanas saskaņotību starp MV un pasākumiem/ apakšpasākumiem, par ieguldījumu pamatošanu. Programmas tekstā ir grūti izsekot formulēto vajadzību aprakstā minētā pamatojuma sasaistei ar mērķa virzienu pamatojumu un atbilstošo pasākumu/apakšpasākumu izvēli, tam sekojošo pasākumu/apakšpasākumu pamatojumu un aprakstu par to ieguldījumu mērķa virzienos. Konstatējot neskaidrības šajos posmos, tika meklēts skaidrojums un iespējas to precizēt.

Ļoti nozīmīga 2017. gada novērtēšanā (un arī turpmākajās) ir 11.3. tabula *Sekundārā ietekme: citās prioritārajās jomās/mērķos ieplānoto konkrētas prioritārās jomas Lauku attīstības pasākumu/apakšpasākumu potenciālo ieguldījumu noteikšana*, kas **vienīgā nosaka** sekundārā ieguldījuma jomā Programmā plānoto ietekmi un tai būtu jābūt sasaistē ar pasākumu īstenošanas normatīvajiem dokumentiem. Šajā ziņā būtu nepieciešams skaidrojums no Vadošās iestādes (VI), kā programmas sagatavotāja un EK kā prasību noteicēja, kas Programmā un projektu pieteikumos tiek saprasts ar sekundāro ieguldījumu un kā paredz to mērīt (vai šim nolūkam ir paredzēti atbilstoši rādītāji). Sekundārās ietekmes novērtēšana ne vienmēr ir skaidri izprotama.

Skaidrība par to, kādā mērā izvēlētie pasākumi sasniegs mērķi un risinās vajadzības, kā noteikt izvēlēto pasākumu primāro un sekundāro ieguldījumu, kādi iznākuma un rezultāta rādītāji tam nepieciešami, ir pamats plānotās intervences novērtēšanas pēdējam posmam – kā paredzēta Programmas ietekmes īstenošana jomās, kur tika noteikta vajadzība situācijas uzlabošanai (tas ir temats turpmākajām novērtēšanām).

Novērtēšanas rezultāti sakārtoti pa lauku attīstības prioritātēm. Ja vajadzību risinājums paredzēts vairākas prioritātēs, analīze iekļauta katrā no tām.

Kopsavilkums par katras prioritātes SVID analīzes saistību ar izvirzītajām vajadzībām un tām atzīmētajiem mērķa virzieniem (4.2.), kā arī secinājumi un ieteikumi šīs saistības uzlabošanai iekļauts 1. pielikumā. LAP 2014-2020 izvēlēto vajadzību un mērķa virzienu (4.2.) atbilstības novērtējuma apkopojums sniegts 2. pielikumā. Savukārt 3.pielikumā iekļauts apkopojums par mērķa virzienos prioritāri programmēto pasākumu iespējamo sekundāro ieguldījumu pārējo MV mērķu sasniegšanā.

1.prioritāte (P1): Veicināt zināšanu pārnesi lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauku apvidos

Programmas situācijas aprakstā (4.1.1.) nav atrodams apraksts par P1 atbilstošo jomu, un tikai vajadzību aprakstā (4.2.) un izvēlēto pasākumu aprakstā (8.) ir raksturota situācija. Arī konsultatīvo spēju aprakstā (5.5.) attiecībā uz normatīvajām prasībām un darbībām inovāciju jomā ir minēti veiktie pasākumi, kuru rezultāts varētu būt vērtējams kā situācijas apraksts un SVID analīzes stiprās puses. Neraugoties uz analīzes trūkumu situācijas aprakstā, SVID analīzē konstatējumi par P1 jomu ir iekļauti, tomēr SVID uzbūve būtu veiksmīgāka, ja atsevišķi konstatējumi tiktu laboti un atbilstošāk sakārtoti pie SVID analīzes priekšrocībām, trūkumiem, iespējām un draudiem (skat. 1.pielikuma 1.tabulu).

Pašreizējā redakcijā priekšrocības ir apzinātas tikai stabilas izveidotas konsultāciju sistēmas un VLT darbības jomā, kas dod iespēju mazināt trūkumus, veicinot zināšanu pārnesi visos darbības posmos lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā strādājošiem, tādējādi stiprinot uzņēmumu konkurētspēju pasaules tirgū, kā arī vides saglabāšanas un savstarpējās atbilstības nosacījumu jomā. Atzīts, ka netiek pilnībā izmantots Latvijas zinātnes potenciāls mežsaimniecības un lauksaimniecības efektivitātes paaugstināšanā, ka zinātnes sasniegumu īstenošana praksē, veicinot jaunu tehnoloģiju, sadarbības formu un inovāciju ieviešanu ražošanā, paaugstinās uzņēmumu konkurētspēju, ka vietējo augu ģenētisko resursu izpēte un novērtēšana dos iespēju tos racionāli un mērķtiecīgi izmantot selekcijas programmās jaunu inovatīvu šķirņu radīšanā un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā. Tomēr pie priekšrocībām nav konstatēts, ka ir atbilstošs zinātnes potenciāls, lai ieviestu praksē inovatīvus produktus, ko kavē tikai nepietiekama sadarbība ar uzņēmējiem. Ievērojot to, ka P1 ir horizontālā prioritāte un Programmā tās pasākumi programmēti prioritātēs P2 un P4, organizējot apmācības, konsultācijas un sadarbību, SVID analīzē konstatējumus, kas saistās ar nepietiekamo zināšanu pārnesi lauksaimniecības, mežsaimniecības, pārtikas ražošanas, vides un klimata jomā tiem, kas šajās nozarēs darbojas, ir nepieciešams iekļaut P2 un P4 SVID analīzē, bet P1 SVID analīzē vairāk būtu jāakcentē zinātnes finansēšana, sadarbības grupu, mācību un konsultāciju organizēšana.

SVID analīzes rezultātā izvēlētas divas vajadzības P1 jomā.

1.vajadzība *Paaugstināt zināšanu līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā nodarbinātajiem un citiem lauku uzņēmējiem*, kas pamatota ar atbilstošas izglītības trūkumu lauksaimniekiem un mežsaimniekiem, un nelielo mūžizglītības dalībnieku skaitu. Šo vajadzību primāri paredz risināt ar trīs prioritāšu mērķa virzieniem 1C, 2A, 4A, 4B, 4C. Lai to risinātu, izvēlēts pasākums M01, kas atbilst vajadzībai.

2.vajadzība *Sekmēt inovatīvu produktu izstrādi lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā un mežsaimniecībā*, kas pamatota ar inovāciju zemo ieviešanas līmeni, sadarbības trūkumu starp zinātniekiem un uzņēmējiem un nepieciešamību veicināt

augstas pievienotās vērtības un inovatīvu produktu ražošanu un zināšanu pārnesi. Šo vajadzību primāri paredz risināt ar divu prioritāšu mērķa virzieniem 1A, 1B, 2A.

Abas vajadzības ir pamatotas SVID analīzē (4.1.2-4.1.5.), arī vajadzības apraksts (4.2.) un attiecīgo MV apraksti (5.2.) ir atbilstoši un saskaņoti, ievērojot Programmas specifiku, ka zināšanu pārnesē pārtikas ražošanā nav nodalīta atsevišķā MV 3A un zināšanu pārnesē meža ilgtspējīgas apsaimniekošanas jautājumos darbībām, kas programmētas MV 5E, tiek risināta kopā ar konsultācijām un mācībām P4 jomā. *Šajā ziņā varētu ieteikt atzīmēt vajadzības sasaisti ne tikai ar horizontālo mērķi V – vide, bet arī ar K – klimats un I - inovācijas. Tā kā 1.vajadzības aprakstā ir pamatots, ka uzņēmējiem nepieciešams nodrošināt ne tikai izglītošanās, bet arī konsultāciju iespējas, un ir izvēlēts pasākums M02, Programmas 4.2. tabulā būtu jāatzīmē 1.vajadzības saistība arī ar MV 1A. Saistību ar MV 1A pamato arī zināšanu pārneses pasākumu finansēšanas kopīgs risinājums MV 1A inovāciju, sadarbību un zināšanu bāzes attīstībai lauku apvidos (skat. 2.pielikumu).*

Mērķa virziens 1B *Stiprināt saikni starp lauksaimniecību, pārtikas ražošanu un mežsaimniecību un pētniecību, un inovāciju, tostarp lai uzlabotu vides apsaimniekošanu un vides stāvokļa rādītājus* tieši saistāms ar pasākumu M16. Šis pasākums pagaidām nav uzsākts, bet ir veikta virkne grozījumu LAP 2014-2020 (grozījumi apstiprināti 02.09.2016.). Finansējums tam tika nodalīts no pasākuma M01 mērķa virzienā 2A, tomēr iecerētie apakšpasākumi nav viennozīmīgi attiecināmi tikai uz lauksaimniecības konkurētspējas veicināšanu un varētu liecināt par nepieciešamību programmēt tos citos MV. Pasākuma aprakstā (8.) gan minēts, ka pasākums būs vērsts uz vairākām prioritātēm un mērķa virzieniem (P1, 2A, 3A, P4, 5B, 5C, 5D, 5E). Pašlaik kā primārā ietekme ir norādīta MV 2A. Ievērojot analogijas ar citu pasākumu aprakstiem, šis ieguldījums būtu jāsaprot kā tieši programmētais. Ja tomēr minētajos MV ieguldījums ir paredzēts kā sekundārais, tad jāveic attiecīgas izmaiņas pasākuma aprakstā. Ieguldījums horizontālajā mērķī *Inovācijas* paredzēts tikai ar diviem apakšpasākumiem M16.1. un M16.2., bet ar trešo M16.3 - nē.

Programmas pasākumu prioritārās un sekundārās ietekmes atbilstības novērtējumā (11.3.) P1 ietvaros trūkst atbilstošu rindīņu, kas parādītu MV 1B programmētā pasākuma M16 prioritāro ietekmi MV 1B, kā arī MV 1A programmēto pasākumu M01 un M16 prioritāro ietekmi MV 1A, savukārt MV 2A programmētā pasākuma M16 sekundārā ietekme būtu jāatzīmē MV 1B (sadarbības grupu veidošana), bet MV 1C atzīmētās sekundārās ietekmes pamatojums būtu jāapsver. Tāpat arī varētu apsvērt, vai tas sekundārais ieguldījums, kas mācību un konsultāciju tēmu sakarā var tikt attiecināts uz MV 3A un P5 (uz MV 3B vai P6, iespējams, arī varētu būt, bet paredzēts nav), varētu tik atzīmēts kā sekundārs nevis no MV 1A (M02) un MV 1C (M01), bet gan no MV 2A (M01 un M02) un P4 (M01 un M02) pasākumiem (skat. 3.pielikumu).

Situācijas apraksts, SVID un izvēlētais vajadzības tiek pamatotas atbilstoši, un izvēlētie pasākumi var sniegt ieguldījumu vajadzību risināšanā. Horizontālās prioritātes P1 paredzētā finansējuma izlietošana tiek programmēta MV 2A un P4, *līdz ar to tieši P2 un P4 SVID analīzē iederētos tie konstatējumi, kas minēti P1 SVID analīzē attiecībā uz zināšanu līmeņa paaugstināšanas vajadzību nozarēs.* Kopumā ar P1 saistītie SVID konstatējumi, definētās vajadzības un izvēlētie pasākumi atbilst Regulas prasībām un pasākumu programmēšanas vadlīnijām. Kopsavilkums par P1 SVID konstatēto un ieteikumi skatāmi 1.pielikuma 1.tabulā.

2.prioritāte (P2): Uzlabot visu veidu lauksaimniecības uzņēmumu rentabilitāti un konkurētspēju visos reģionos un sekmēt inovatīvas lauksaimniecības tehnoloģijas un meža ilgtspējīgu apsaimniekošanu

Situācijas analīze (4.1.1.) šajā jomā identificē lauksaimniecības kā nozares stratēģiski svarīgu lomu Latvijas ekonomikā. Veiktajā SVID analīzē kopumā objektīvi ir novērtētas lauksaimniecības uzņēmumu stiprās un vājās puses, kā arī draudi. Mazāk detalizēti ir aplūkotas iespējas.

Priekšrocību jeb stipro pušu analīzē ir pamatoti atzīmēts, ka notiek saražotās produkcijas apjoma, pievienotās vērtības un darba ražīguma pakāpenisks palielinājums. Ir novērojama arī uz tirgu orientēto saimniecību skaita palielinājuma tendence, tomēr jāatzīst, ka šī tendence ir samērā lēna un tirgorientēto saimniecību kopskaits un to īpatsvars kopējā lauku saimniecību struktūrā joprojām ir mazs. Pamatoti pie stiprajām pusēm atzīmēts atalgojuma apmēra relatīvais pieaugums lauksaimniecības sektorā salīdzinājumā ar citiem tautsaimniecības sektoriem, kaut gan tas joprojām atpaliek no valsts vidējā. Savukārt tas, ka galveno nodarbinātību lauku teritorijā nodrošina mazās saimniecības, kā arī mežsaimniecība, drīzāk būtu vērtējams nevis kā priekšrocība, kā tas norādīts Programmā (4.1.2.), bet gan drauds. Mazo saimniecību zema ienākumu līmenis un šādu saimniecību skaita straujā sarukuma tendence rada draudus lauku apdzīvotībai **un bezdarba pieaugumam, ja neveidojas jaunas darba vietas**. Savukārt no perspektīvu viedokļa, esošais mazo saimniecību skaits būtu vērtējams kā potenciāls (iespējas) attīstībai un sektora ekonomiskās efektivitātes palielināšanai, bet pie nosacījuma, ka vismaz daļa no šīm saimniecībām kāpinātu ražošanas apjomus un pievienoto vērtību, tādējādi lietderīgāk izmantojot to rīcībā esošos resursus.

Trūkumu (vājo pušu) sadaļā ir objektīvi identificēts, ka lauku saimniecību ekonomiskā efektivitāte ir viena no zemākajām ES līmenī. Turklāt ievērojamu daļu lauksaimnieku ienākumu veido subsīdijas, jo lauksaimniecības ražošanas izmaksas kopumā pārsniedz ieņēmumus no preču realizācijas. Pamatoti ir uzsvērts, ka nepietiekams nodrošinājums ar mūsdienīgu tehniku un ražošanas būvēm ir aktuāls tieši mazajās un vidējās saimniecībās. Kā iemesls tam tiek objektīvi norādīta modernizēšanai vai pārstrukturizēšanai nepieciešamo līdzekļu nepieejamība šīm saimniecībām, jo komercbanku kredītpolitika ierobežo mazo saimniecību pieejamības iespējas kredītresursiem. Tāpat norādīta nepieciešamība līdzsvarot atbalsta sadalījumu reģionālā griezumā.

Pamatoti norādīts arī uz problēmām saimniecību struktūrā gan pēc to lieluma, gan īpašnieku vecuma, un mazs vadītāju īpatsvars ar speciālo lauksaimniecības izglītību (augstākā vai vidējā līmeņa).

Ex-ante novērtējumā secināts, ka lauksaimniecības nozares situācijas raksturojums ir veikts korekti. Būtisks ex-ante ieteikums ir darbavietu radīšana laukos, kas ir svarīgākais lauku attīstības elements, fokusējot atbalstu uz tādiem lauksaimniecības sektoriem, kuri dotu lielāku ieguldījumu nodarbinātības veicināšanā lauku apvidos. Tomēr šī rekomendācija nav skaidri un nepārprotami iestrādāta Programmā.

Pie iespējām konkurētspējas jomā pamatoti norādīts uz mazo un vidējo saimniecību modernizācijas vajadzību, ar mērķi palielināt to konkurētspēju un ienākumus, zināšanu izmantošanu, kā arī neizmantojotās LIZ atgūšanu.

Vienlaikus SVID analīzē identificēti daudzi ārējie draudi, kas var kavēt konkurētspējas uzlabošanu, kas saistīts ar ražošanas resursu pieejamību, kas apdraud nozaru attīstību (zeme, kvalificēts darbaspēks, investīcijas, apgrozāmie līdzekļi,

kredīti ar izdevīgiem bankas nosacījumiem). Vajadzībās tas izpaužas daļēji, nepievēršot uzmanību apgrozāmo līdzekļu un kredītu pieejamībai. Minētie ārējie draudi uzņēmumu attīstības kavēšanās sakarā ar nelabvēlīgu uzņēmējdarbības vidi ir sniegti konstatācijas veidā, nesniedzot salīdzinošu analīzi ne laikā, ne telpā. Turklāt šādu draudu mazināšanas iespējas Programmas ietvaros nepastāv.

Vajadzībās nav minēta tādu nozīmīgu ārējo draudu mazināšana vai novēršana kā regulāru ienākumu apdraudējums gan saimniecībām, gan pārstrādes uzņēmumiem eksporta tirgu svārstību dēļ; protekcionisma pasākumi trešo valstu eksporta tirgos (ievedmuitas, paaugstināti standarti, aizliegumi u.c.); produkcijas iepirkuma un cenu svārstības; izejvielu un ražošanas resursu sadārdzinājums globalizācijas ietekmē.

Salīdzinot LAP 2014-2020 un ex-ante veikto situācijas analīzi ar LAP 2007-2013 ex-post analīzē secināto, var minēt, ka veiktie konstatējumi un secinājumi kopumā joprojām ir aktuāli. Atsevišķi procesi kā, piemēram, tendence paaugstināties ražošanas resursu cenām, ir svārstīgi un nav novērojami katru gadu. Tomēr ilgākā laika periodā šāda tendence pastāv. Sakarā ar pēdējo gadu izmaiņām tirdzniecības nosacījumos ir papildus radušies draudi sakarā ar tradicionālo noieta tirgu zaudēšanu, un aktuāla ir jaunu tirgu atrašana. Tāpat aktuāla kļūst risku diversifikācija, kas saistīta ar tirgus svārstībām. Piemēram, ilgstoši (vienu - divus gadus) zemas iepirkuma cenas (piens, graudi utt.) rada lielas problēmas tām saimniecībām, kuras specializējušās šo konkrēto produktu ražošanā.

Vērtējot LAP 2014-2020 definēto vajadzību atbilstību SVID analīzē minētajiem konstatējumiem un vajadzību risināšanai paredzētajiem mērķa virzieniem, secināms, ka kopumā pamatoti ir abi mērķa virzieni (2A un 2B). Ievērojami plašāk pamatots ir MV 2A, lai gan arī MV 2B ir svarīgs. LAP 2014-2020 formulētās vajadzības, kas saistītas ar P2, kopumā izriet no veiktās analīzes, tomēr to formulējums nepietiekamā mērā atspoguļo to problēmu loku, kas izklāstīts situācijas analīzē un SVID. Piemēram, lai gan vāmajās pusēs norādīts nepietiekams nodrošinājums ar mūsdienīgu tehniku un būvēm ražošanas vajadzībām mazajās un vidējās saimniecībās, atbalsta nepieciešamība mazajām saimniecībām netiek tieši identificēta vajadzībās. Līdzīgi, iespējās norādīts, ka mazo un vidējo saimniecību modernizācija palielinās to konkurētspēju un ienākumus, taču vajadzību formulējumā nav iekļauta tieši šo saimniecību modernizācijas veicināšana (3.vajadzība ir formulēta vispārīgi). Tā rezultātā Programmā kopumā šo saimniecību attīstības sekmēšana nav norādīta kā primāra, lai arī no situācijas analīzes, kā arī plānotā sasnieguma 2020. gadā tas izriet. Piemēram, 27.attēls *Saimniecību sadalījums pēc to tirgus daļas un attīstības tempiem 2010. gadā un prognoze 2020. gadam* norāda, ka visstraujākā attīstība plānota tieši vidējās un mazajās saimniecībās, tomēr pasākumu nosacījumos tas nav iestrādāts. Atsevišķi aspekti, piemēram, konstatētā lauksaimnieku atkarība no subsīdijām, kredītresursu trūkums, kā arī augstais pašpatēriņa saimniecību īpatsvars nav pārnesti uz vajadzībām.

P2 SVID analīzē visplašāk ir pamatota 3.vajadzība, tomēr, kā iepriekš norādīts, tās formulējums nepietiekami precīzi ietver konstatēto. Par pietiekami pamatotām ir uzskatāma 4., 5., 7. un 16.vajadzība, bet 7. un 10.vajadzības risināšanai P2 mērķa virzienos nav atbilstošu pasākumu (tuvāks paskaidrojums katras vajadzības apskatā). P2 SVID analīzē trūkst pamatojuma 1. un 2.vajadzībai (tas atrodams P1 SVID analīzē), savukārt ir konstatējumi, kas saistās ar 13.vajadzību, kura (4.2.) nav attiecināta uz šo prioritāti.

Mērķa virziens 2A *Uzlabot visu lauku saimniecību ekonomiskos rādītājus un veicināt lauku saimniecību pārstrukturēšanu un modernizēšanu, jo īpaši, lai pastiprinātu dalību tirgū un virzību uz tirgu, kā arī lai veicinātu lauksaimnieciskās*

darbības dažādošanu ir viens no finanšu ietilpīgākajiem Programmā. Tam ir paredzēti 31,5% programmas publiskā finansējuma. Programmas vajadzību novērtējuma tabulā (4.2.) atzīmētas septiņas vajadzības, kas risināmas šajā mērķa virzienā. Salīdzinot P2 SVID analīzes konstatējumus ar šo vajadzību aprakstu, tika meklēta atbilstība pasākumos.

1.vajadzība *Paaugstināt zināšanu līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā nodarbinātajiem un citiem lauku uzņēmējiem* saistībai ar 2A mērķa virzienu atbilstošie konstatējumi ir iekļauti P1 SVID analīzē. Saskaņā ar LAP 2014-2020, ieguldījums tajā ir plānots no M01 un M02 pasākumiem. Tie ir plānoti kā atbalsta pasākumi MV 2A nosprausto mērķu sasniegšanai, kas vērtējami kā nepieciešami, jo konkurētspējas paaugstināšanai nepieciešama arī zināšanu paaugstināšana un konsultācijas.

2.vajadzība *Sekmēt inovatīvu produktu izstrādi lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā un mežsaimniecībā* ir vērtējama, kā satura ziņā nozīmīga, un tā ir pamatota saistībā ar sadarbības veicināšanas lietderību inovāciju izstrādei. Ieguldījums tajā ir plānots no M16 pasākuma. Faktiski ieguldījumu var sniegt arī M04 pasākums, jo tajā ir paredzēts atbalsts inovācijām ar palielinātu atbalsta likmi.

Visplašāk pamatota un arī vistiešāk MV 2A atbilst 3.vajadzība *Veicināt lauku saimniecību konkurētspēju, paaugstinot to ražošanas produktivitāti, atbalstot kooperāciju, tirgus pieejamību*. Tai atbilstošie pasākumi ir M04.1 (2A) un M06.3. Tomēr vajadzības formulējums ir salīdzinoši vispārīgs, un tajā nav ietverta situācijas analīzē un stratēģijas aprakstā noteiktā prioritāte mazo un vidējo saimniecību atbalstam, kas būtu nozīmīgs faktors atbalsta nosacījumu izstrādē. Atbilstoši LAP 2007-2013 ex-post novērtēšanā konstatētajam, nepastāvot mērķētam atbalstam tieši mazo un vidējo saimniecību attīstībai, lielākā daļa atbalsta nonāk lielajās saimniecībās. Tādējādi tiek apdraudēta to mērķu sasniegšana, kas Programmā ir plānoti ar šo MV - straujāka mazo un vidējo saimniecību attīstība, kā arī pašpatēriņa saimniecību iesaiste tirgū.

10.vajadzībai *Nevienlīdzīgu klimatisko un citu specifisko apstākļu izraisīto seku novēršana lauksaimnieciskajā ražošanā* nav tiešas sasaistes ar MV 2A. Programmā nevienlīdzīgu apstākļu izraisītās sekas ir plānots kompensēt ar M13 pasākumu.. Kompensācijas apmērs ir pamatots ar rudzu ražības atšķirībām, taču saskaņā ar LAP 2014-2020 9.pielikumu, kompensācijas maksājums sedz tikai aptuveni 10% no faktiski negūtajiem ieņēmumiem. Tas praksē nenovērš nevienlīdzīgo apstākļu izraisītās sekas. Turklāt teritorijās, kuras atbilstoši LAP 2007-2013 izmantotajai klasifikācijai ietilpa MLA 3.kategorijā, ir ievērojams kompensācijas samazinājums, salīdzinot ar iepriekšējo periodu (2007.-2013. g.). Tāpat vēršam uzmanību uz to, ka šajā programmā atšķirībā no iepriekšējās, citos pasākumos (piemēram, M04 un M06) vairs nav paredzēti labvēlīgāki nosacījumi teritorijām ar nelabvēlīgākiem apstākļiem (paaugstināta atbalsta likme u.tml.), kas līdz šim sekmēja papildu investīciju piesaisti šādās teritorijās. Atbilstoši Vadošās iestādes skaidrojumam, šajā periodā ADSI ir daudz homogēnāka (aptver gandrīz visu valsts teritoriju), tādēļ papildu labvēlīgāki nosacījumi tai nenasniegtu mērķi. Atsevišķos pasākumos kā viens no atbalsta piešķiršanas kritērijiem tiek lietots teritorijas attīstības indekss. Tomēr šajā situācijā, ņemot vērā ka M13 pasākumā kompensācijas apjoms faktiski nenosedz negūtos ienākumus, papildus risinājums varēja būt papildus atbalsta intensitāte M04 pasākumā visnelabvēlīgākajās teritorijās – 3.kategorijas ADI, kā arī papildus stimulu izvērtēšana arī citās teritorijās ar zemo saimniecisko aktivitāti.

Savukārt 16.vajadzība *Uzlabot pievadceļu kvalitāti un infrastruktūras pieejamību lauku teritorijā* MV 2A ietvaros tiek risināta ar apakšpasākumā M04.3.

paredzēto aktivitāti laukumu un pievadceļu izbūvei pie lauksaimniecības objektiem. Uz šo pašu apakšpasākumu attiecināma arī 5.vajadzība *Meliorācijas sistēmu pārbūve lauksaimniecības un meža zemēs*. Neskatoties uz to, ka nav cita atbalsta pasākuma meliorācijas sistēmu pārbūvei un ieguldījumi gan LIZ, gan meža zemes meliorācijas sakārtošanai programmēti MV 2A, tomēr situācijas aprakstā, SVID analīzē un arī MV aprakstā [skaidrāk](#) pamatota nepieciešamība meliorēt meža zemi, turklāt mērķa virzienā 5E – kā oglekļa piesaisti veicinoša un tādējādi SEG emisijas kopumā samazinoša. [P2 SVID analīzē un 5.vajadzības aprakstā ir minēts pamatojums meliorācijas sistēmu pārbūves vajadzībai, bet MV 2A aprakstā tas ir nepilnīgs un nav skaidrs, vai attiecas uz visa lieluma saimniecībām](#) (skat. 1.pielikuma 2.tabulu).

7.vajadzība *Lauksaimniecības nozares riska negatīvās ietekmes mazināšana* ir ļoti nozīmīga ārējo draudu mazināšanai, tomēr atbilstošie pasākumi ir primāri attiecināmi uz MV 3B. Savukārt uz MV 2A šo pasākumu ietekme vērtējama kā sekundāra.

Uz mērķa virzienu 2B *Atvieglot atbilstīgi kvalificētu lauksaimnieku ienākšanu lauksaimniecības nozarē un jo īpaši paaudžu maiņu* ir attiecināta 4.vajadzība *Paaudžu maiņas nodrošināšana lauksaimniecībā*. To plānots risināt ar apakšpasākumu M06.1. Programmā (11.3.) ir atzīmēta sekundārā ietekme uz MV 2B no pasākuma M06 (2A). Apakšpasākumā M06.3. nav nosacījumu, kas attiecas uz paaudžu maiņu, bet iespējami gados jauni atbalsta saņēmēji. Tomēr jāatzīmē, ka prasības atbalsta saņēmēju kvalifikācijai apakšpasākumā M06.3. ir zemākas, un arī ražošanas apjoma sliekšnis ir zem tām prasībām, kas izvirzītas MV 2B mērķvērtībā ieskaitītajiem. Savukārt M04.1. apakšpasākumā ir plānota papildus atbalsta intensitāte jaunajiem lauksaimniekiem, kas veicina to konkurētspēju. Tomēr, izvērtējot šīs vajadzības nozīmi gan lauku apdzīvotības, gan lauksaimniecības nozares nākotnes kontekstā, ir pamats vērtēt, ka atbilstošā pasākuma M06.1 ieguldījums šajā MV ir nepietiekams: ar plānoto publisko finansējumu un saņēmēju skaitu (tikai 350 saņēmēju visā periodā un finansējums 0,9% no LAP 2014-2020 kopējā) nav iespējams sagaidīt būtisku ieguldījumu šajā MV.

13.vajadzības *Neizmantotās lauksaimniecības zemes produktīvas izmantošanas nodrošināšana* risināšana atzīmēta ar MV 5E un 4C, bet attiecībā uz [zemes atgūšanu lauksaimniecībā](#) atbilstošie SVID konstatējumi minēti nevis pie P4, bet P2 SVID analīzē. Domājams, ka radusies novirze, sasaistot vajadzības aprakstā minēto neizmantotās zemes piemērotākās daļas atgūšanu produktīvai, efektīvai izmantošanai lauksaimniecībā, kas atbilstu MV 2A, ar [MV 4C nosaukumā minēto mērķi novērst augsnes eroziju un uzlabot augsnes apsaimniekošanu, kam Programmā paredzēta bioloģiskās lauksaimniecības un agrovides saistību uzņemšanās](#). Lai gan neizmantotās LIZ atgūšana produktīvai izmantošanai lauksaimnieciskajā ražošanā vairāk iederas MV 2A nekā MV 4C un, ievērojot P2 SVID draudos minēto konstatējumu par LIZ apgūšanas iespējām lopkopības nozarē, ieteicams pārlikt 13.vajadzības atbilstības atzīmi no MV 4C uz MV 2A (skat.2.pielikumu), [tomēr nevienā no šiem MV nav programmēti atbalsta instrumenti aktivitātēm zemes atgūšanai \(ja nu vienīgi nepieciešama meliorācijas sistēmu pārbūve\), tāpēc ietekmi var uzskatīt par sekundāru](#).

LAP 2014-2020 vajadzībās (4.2.) un MV (5.2.) [aprakstā](#) pietiekoši skaidri nav ievērtēta mežsaimniecības nozares konkurētspējas veicināšanas [nepieciešamība](#).

13.vajadzības *Neizmantotās lauksaimniecības zemes produktīvas izmantošanas nodrošināšana* risināšana atzīmēta ar MV 5E un 4C, bet attiecībā uz zemes atgūšanu lauksaimniecībā atbilstošie SVID konstatējumi minēti nevis pie P4, bet P2 SVID analīzē. Domājams, ka radusies novirze, sasaistot vajadzības aprakstā

minēto neizmantojot zemes piemērotākās daļas atgūšanu produktīvai, efektīvai izmantošanai lauksaimniecībā, kas atbilst MV 2A, ar MV 4C nosaukumā minēto mērķi novērst augsnes eroziju un uzlabot augsnes apsaimniekošanu, kam Programmā paredzēta bioloģiskās lauksaimniecības un agrovides saistību uzņemšanās. Lai gan neizmantojot LIZ atgūšanu produktīvai izmantošanai lauksaimnieciskajā ražošanā vairāk iederas MV 2A nekā MV 4C un, ievērojot P2 SVID draudos minēto konstatējumu par LIZ apgūšanas iespējām lopkopības nozares konkurētspējai, varētu pārlikt 13.vajadzības atbilstības atzīmi no MV 4C uz MV 2A (skat.2.pielikumu), tomēr nevienā no šiem MV nav programmēti atbalsta instrumenti aktivitātēm zemes atgūšanai (ja nu vienīgi nepieciešama meliorācijas sistēmu pārbūve), kā arī sasniedzamajos rādītājos netiek uzskaitīta šādi atgūtā LIZ, tāpēc ietekmi var uzskatīt par sekundāru.

LAP 2014-2020 vajadzībās (4.2.) un MV aprakstā (5.2.) pietiekoši skaidri nav iezīmēta mežsaimniecības nozares konkurētspējas veicināšanas nepieciešamība.

Kopumā ar P2 saistītie SVID konstatējumi, definētās vajadzības un izvēlētie pasākumi atbilst Regulas prasībām. Konstatētās neatbilstības saistītas ar nepietiekamu saikni starp vajadzību pamatojumu, to formulējumu un pasākumu ievirzi (t.sk. finanšu sadalījumu) visu lauku saimniecību ekonomiskā stāvokļa uzlabošanai un virzības uz tirgu sekmēšanai. Atsevišķos gadījumos ir konstatēta nepietiekama vajadzību saistība ar P2. Secinājumi un priekšlikumi konspektīvā veidā ir aprakstīti 1.pielikumā. Definēto vajadzību atbilstība mērķa virzieniem apkopota 1.pielikuma 2.tabulā.

3. prioritāte (P3): Veicināt pārtikas preču aprites organizēšanu, tostarp lauksaimniecības produktu pārstrādi un tirdzniecību, dzīvnieku labturību un riska pārvaldību lauksaimniecībā

Stipro pušu apraksts saistībā ar pārtikas preču apriti SVID analīzē ir pieticīgs, norādot tikai uz spēcīgas kooperācijas attīstību graudkopības un piena nozarē. Vienlaikus pie vājajām pusēm ir norādīta nepietiekama kooperācija un sadarbība lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarēs. Tas norāda, ka kooperācijas esošais līmenis netiek vērtēts viennozīmīgi. Arī situācija piena nozarē atbilstoši iesaistīto pušu vērtējumam nav vērtējama kā sakārtota.

Iekšējās vājajās pusēs norādīta nepietiekoši attīstīta horizontālā un vertikālā sadarbība. Tomēr vajadzībās netiek norādīta nepieciešamība veidot vertikālo sadarbību starp pārtikas piegādes ķēdes posmiem.

Kā nozīmīgs trūkums norādīta salīdzinoši zema pārtikas nozares konkurētspēja salīdzinājumā ar citām Baltijas valstīm. Tam atbilstošā vajadzība ir pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana.

Ārējās iespējās norādītā iespēja palielināt bioloģisko produktu īpatsvaru ES un vietējā tirgū, kā arī attīstīt bioloģisko produktu pārstrādi un realizācijas tīklus sakarā ar pieaugošo pieprasījumu pēc bioloģiski ražotiem un jauniem produktiem ar augstāku pievienoto vērtību, netiek minēta vajadzībās. Pasākumos šīs jomas atbalsts izpaužas kā lielāka atbalsta likme bioloģisko produktu pārstrādei.

P3 SVID analīzē norādītā iespēja attīstīt netradicionālās nozares un nišas produktu ražošanu, atbalstot mājražošanu, iederas arī P6 SVID analīzē (jo abās prioritātēs ir pieejams šāds atbalsts), bet iespēja palielināt mazo saimniecību saražotās produkcijas realizācijas apjomu vietējās teritorijās ar īso pārtikas piegādes ķēžu (ĪPPK) attīstību būtu jāpārnes tikai uz P6 SVID analīzi, jo LEADER/SVVA stratēģijās iespējami šādi risinājumi, bet MV 3A aprakstā tas nav iekļauts, arī MV 2A programmētajā pasākumā M16 atbilstošais apakšpasākums M16.4. nav izvēlēts.

Kopumā SVID analīzē ir pamatoti abi P3 mērķa virzieni. Ievērojami plašāk pamatots ir virziens 3A, un arī piešķirtais finansējums tam ir 5 reizes lielāks nekā mērķa virzienam 3B. Veiktā situācijas analīze ietver ne tikai primāros lauksaimniecības produktu ražotājus, bet arī pārtikas ražošanas nozari, turpretī abos P3 mērķa virzienos akcents ir tieši uz lauku saimniecībām (primārajiem ražotājiem).

Vērtējot LAP 2014-2020 definēto vajadzību atbilstību SVID analīzei un mērķa virzieniem, secināms, ka visas trīs uz šo prioritāti attiecinātās vajadzības izriet no veiktās analīzes un ir pamatotas SVID.

3.vajadzība *Veicināt lauku saimniecību konkurētspēju, paaugstinot to ražošanas produktivitāti, atbalstot kooperāciju, tirgus pieejamību* ir saistīta ar apakšpasākumu M04.2. (3A) un pasākumu M09.

6.vajadzība *Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas*, atbilst apakšpasākumam M04.2., bet 7.vajadzība *Lauksaimniecības nozares riska negatīvās ietekmes mazināšana* (mērķa virziens 3B) atbilst pasākumiem M05 un M17. Kopumā P3 atvēlētais publiskais finansējums ir 6% no Programmas kopējā. Tas ir aptuveni tādā pašā līmenī kā LAP 2007-2013, un pašreiz var tikt uzskatīts par samērīgu ar citām prioritātēm. Izvērtējot P3 pasākumu sekundāro ietekmi uz citām prioritātēm, secinām, ka pasākuma M17 ietekme uz darbavietu radīšanu (mērķa virziens 6A) ir apšaubāma, jo apdrošināšanas polises esamība, kā arī šādas polises izmaksas nav izsekojamas saistībā ar pieprasījumu pēc darbaspēka konkrētā saimniecībā (t.i., tas tieši neietekmē ražošanas apjomu u.c. rādītājus, kas var nozīmīgi ietekmēt darba patēriņu). Citas plānotās ietekmes tiek vērtētas kā atbilstošas.

Kopumā ar P3 saistītie SVID konstatējumi, definētās vajadzības un pasākumu intervences loģikas atbilst Regulas prasībām. Programmā šajā prioritātē paredzētais atbalsts pārtikas ražošanas uzņēmumiem, ne tikai primārajiem lauksaimniecības ražotājiem ir pamatots SVID analīzē. Plānotie pasākumi paredz iespēju arī primāro ražotāju (t.sk. mājražotāju) atbalstu. Definēto vajadzību atbilstība mērķa virzieniem apkopota 1.pielikuma 3.tabulā.

4. prioritāte (P4): Atjaunot, saglabāt un uzlabot ekosistēmas, kas saistītas ar lauksaimniecību un mežsaimniecību

SVID analīzē daudzveidīgās (mozaīkveida) ainavas Latvijā minētas kā priekšrocība. Tāpat atzīmēts, ka Lauku putnu indekss (LPI) Latvijā ir stabils ar nelielu pieauguma tendenci un ka Latvijā ir salīdzinoši laba ūdens kvalitāte. SVID analīzē starp priekšrocībām minētie konstatējumi galvenokārt attiecināmi uz bioloģisko daudzveidību, mazāk minēta arī ūdens kvalitāte. Priekšrocībās nav minētas atziņas bioloģiskās lauksaimniecības kontekstā.

Saistībā ar trūkumiem minēti atšķirīgie klimatiskie apstākļi un augšņu tipi dažādās valsts teritorijās, kā arī nepietiekami attīstīta meža ugunsnovērošanas sistēma. Starp trūkumiem nekas nav minēts saistībā ar ūdens un augsnes kvalitāti. SVID minētie trūkumi tikai daļēji ir attiecināmi uz P4 iekļautajiem mērķa virzieniem – apsaimniekošanu, kas veicina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, ūdens un augsnes kvalitātes uzlabošanu.

SVID analīzē minēta iespēja, ka Latvijai tipisko mozaīkveida ainavu, t.sk., atsevišķu nozīmīgu ainavu elementu bioloģiskās daudzveidības kontekstā – bioloģiski vērtīgo zālāju - atbilstoša apsaimniekošana veicinās to saglabāšanu. Arī otrs minētais konstatējums iespējās saistīts ar bioloģisko daudzveidību, taču konstatējumu, kas pamatotu ūdens un augsnes kvalitātes saglabāšanas un/vai uzlabošanas nepieciešamību, SVID analīzē nav.

SVID analīzē pie apdraudējumiem minēts pamatojums nepieciešamībai kompensēt Natura 2000 teritorijās ar mežsaimnieciskās darbības aprobežojumiem radītos zaudējumus. Tāpat minēts, ka intensīvas lauksaimniecības, mežsaimniecības un citu cilvēka darbību, kā arī lauksaimniecības zemju aizaugšanas dēļ var tik apdraudēta tradicionālā Latvijas ainava un bioloģiskā daudzveidība, īpaši no tradicionālās lauksaimniecības atkarīgās zālāju dzīvotnes. Kā apdraudējums minēta arī nepietiekama augšnes agroķīmiskā izpēte. Vairākos apdraudējumos SVID analīzē uzskaitīti plaši zināmi un vispārīgi riski, piemēram, ka intensīva augu aizsardzības līdzekļu, kā arī mēslošanas līdzekļu lietošana rada augšnes un gruntsūdeņu piesārņojumu, ka Latvijā pastāv klimatisko un lauksaimniecisko apstākļu atšķirības. Šādi vispārīgi konstatējumi attiecināmi uz lielāko daļu pasaules lauksaimnieciskajā ražošanā iesaistīto valstu, tāpēc tos būtu ieteicams konkretizēt. Atzīstami vērtējams, ka ūdens piesārņojuma riska kontekstā uzsvērtas ĪJT.

Kopumā SVID analīzē saistībā ar P4 visi mērķa virzieni ir ietverti (skat. 1. pielikuma 4.tabulu). Visvairāk un atbilstošāk pamatots ir MV 4A, taču 4B un 4C mērķa virzienu pamatojums saistībā ar vajadzībām lielākoties ir vispārīgs un nepietiekams. Vairākiem SVID konstatējumiem trūkst uz raksturojošiem rādītājiem balstīta pamatojuma. Lai gan tas saistīts ar lauksaimniecības vides rādītāju nepilnībām, tomēr SVID konstatējumus un vajadzību aprakstus Programmā varēja izveidot pamatotākus ar labāk nolasāmu atbilstību. Šāda problēma tika atzīmēta arī LAP 2014-2020 ex-ante novērtēšanas ziņojumā.

SVID analīzes konstatējumi rosina diskusiju, cik prioritāras Latvijā ir vajadzības ainavu saglabāšanas/bioloģiskās daudzveidības kontekstā, jo konstatējumos minēts, ka stāvoklis patlaban Latvijā ir salīdzinoši labs, savukārt pie draudiem nav pietiekami pamatots, kāpēc ir svarīgi saglabāt esošo lauku ainavu struktūru un/vai bioloģisko daudzveidību. SVID analīzē saistībā ar P4 saskaņotība starp priekšrocībām, trūkumiem, iespējām un apdraudējumiem ir daļēja. SVID konstatējumos un situācijas aprakstā saistībā ar P4 nav minēta zināšanu nozīme vides mērķu sasniegšanā. Programmā ir atsauce, ka zināšanas var dot ieguldījumu vides mērķu sasniegšanā, tanī pašā laikā aprakstos par vides stāvokli vai ar vidi saistīto vajadzību (8., 9., 10.) pamatojumā nav minēts, ka zināšanas ir būtisks priekšnosacījums vides stāvokļa uzlabošanai. Tādējādi LAP 2014-2020 iekļautajā 4.2. tabulā norādītā 1.vajadzības saikne ar ekosistēmu atjaunošanu un uzlabošanu ir pamatota vispārīgi. Līdz ar to iekļautā informācija nesniedz pietiekoši skaidru pamatojumu, kādā apmērā zināšanu un konsultāciju pasākumi veicinās vides stāvokļa uzlabošanu.

Vērtējot LAP 2014-2020 definēto vajadzību atbilstību ar SVID analīzi un mērķa virzieniem, secināms, ka visatbilstošāk ir pamatotas ir 8., 9. un 14.vajadzība (skat. 1. pielikumu). Taču 8. un 9.vajadzība ir definētas ļoti plaši, tāpēc to pamatojumu SVID konstatējumos varēja veidot precīzāku un atbilstošāku mērķa virzieniem (skat. 2. pielikumu). Savukārt 14.vajadzībai *Nepietiekami attīstīta meža ugunsgrēku novērošanas sistēma* nav pamatojuma situācijas aprakstā, *tas parādās* SVID analīzē, bet saistība ar bioloģiskās daudzveidības atjaunošanu un saglabāšanu *skaidri parādīta tikai 14.vajadzības un MV 4A aprakstā.*

10.vajadzības *Nevienlīdzīgu klimatisko un citu specifisko apstākļu izraisīto seku novēršana lauksaimnieciskajā ražošanā* saistība ar mērķa virzieniem parādīta daļēji atbilstoši, jo SVID nav pamatots šādas vajadzības tiešs ieguldījums MV 4A. Aprakstā minēti faktori nevienlīdzīgo apstākļu kompensēšanai, lai zemes apsaimniekotājiem kompensētu potenciālos zaudējumus un tie saglabātu konkurētspēju, taču nav minēts pamatojums par bioloģiskās daudzveidības un/vai

ainavu stāvokļa saglabāšanu un uzlabošanu MV 4A. Uz minēto trūkumu norādīts arī LAP 2014-2020 ex-ante novērtēšanas ziņojumā. MV 4A atbilstošāks vajadzības formulējums būtu, piemēram, *Lauku ainavas saglabāšana teritorijās ar nevienlīdzīgiem klimatiskajiem un citiem specifiskajiem apstākļiem*. Atzīmējams, ka ar nelabvēlīgo dabas apstākļu kompensēšanu saistīto pasākumu ieguldījums MV nav viennozīmīgi vērtējams arī Regulas Nr. 1305/2013 izklāstā. Līdz ar to Vadošās iestādes izvēle ir atbilstoša Regulai Nr. 1305/2013 un pasākuma programmēšanas vadlīnijām.

SVID konstatējumos saistībā ar P4 nav pamatota 13.vajadzība *Neizmantotās lauksaimniecības zemes produktīvas izmantošanas nodrošināšana*. LAP 2014-2020 neizmantotās lauksaimniecības zemes apguves kontekstā Programmā tiek aprakstīta gan šādu zemju atgriešana [produktīvai izmantošanai](#) lauksaimniecībā (atbilstošs pasākums programmā nav paredzēts), gan meža ieaudzēšana tajās (M08). Tādējādi situācijas aprakstā šāda vajadzība pamatota arī kā daļēji atbilstoša MV 4A, t.i., samazinot nevērtīgas krūmāju platības un uzturot atklātas ainavas. Taču ne situācijas aprakstā, ne SVID konstatējumos nav pamatots 4C mērķa virziens šīs vajadzības kontekstā. 8.vajadzība *Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana lauksaimniecības un meža zemēs* precīzi atbilst MV 4A un saskaņā ar LAP 2014-2020 ieguldījums tajā paredzēts no septiņiem pasākumiem – M01, M02, M08, M10, M11, M12 un M13. No minētajiem pasākumiem atbilstoši definēts ieguldījums saistībā ar 8.vajadzību ir M10, M12, kā arī daļēji M11 un M13 pasākumiem. Savukārt M08 pasākumam nav sniegts pietiekams pamatojums par tā ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības atjaunošanā un saglabāšanā, t.i., šāds ieguldījums neizriet no situācijas apraksta un SVID konstatējumiem. Līdz ar to arī no LAP 2014-2020 iekļautās informācijas nevar konstatēt, vai un kādā mērā M08 nosegs 8.vajadzību. Saistībā ar M08 minētie apsvērumi, ka pasākuma ieviešanā tiks ievēroti strikti nosacījumi attiecībā uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, tomēr neparedz pasākuma ieguldījumu MV 4A. Tādējādi minēto pasākumu sasaiste ar šo MV [nav tieši saskatāma](#). No M08 pasākuma apraksta izriet, ka ieguldījums vides jomā drīzāk būtu atzīmējams pie vides horizontālā mērķa, nevis konkrētiem MV, kuriem pamatojums LAP 2014-2020 nav sniegts (skat. 3. pielikumu).

9.vajadzības *Vides piesārņojuma riska novēršana un augsnes auglības saglabāšana* kontekstā plānoti pasākumi M10 un M11. No LAP 2014-2020 sniegtā pamatojuma nav izsekojams, kāds būtu pasākuma M08 ieguldījums ūdens un augsnes kvalitātes uzlabošanā. Agrovides un Bioloģiskās lauksaimniecības pasākumi saistībā ar 9.vajadzību pamatoti salīdzinoši vispārīgi, tāpēc problemātiski izvērtēt, to ieguldījuma nozīmi minētās vajadzības noseģšanā. Saistībā ar 9.vajadzību SVID analizē minētas ĪJT, izceļot to nozīmi. M10 un M11 pasākumu aprakstos tikai daļēji aprakstīts devums MV 4C, tāpēc būtu nepieciešams precizēt šo pasākumu saikni saistībā ar augsnes kvalitātes uzlabošanu.

10.vajadzība *Nevienlīdzīgu klimatisko un citu specifisko apstākļu izraisīto seku novēršana lauksaimnieciskajā ražošanā* LAP 2014-2020 tiek risināta ar vienu pasākumu M13. [Kaut arī vajadzības aprakstā MV pamatošanas formulējums nav visai pārliecinošs un var tikt uztverts arī kā norāde uz MV 2A \(konkurētspējas saglabāšana ar kompensējošo atbalstu\) vai MV 3B \(apdrošināšana pret nelabvēlīgu dabas apstākļu radītām sekām\), tomēr tas saskan ar MV 4A aprakstu, kurā programmēts atbilstošais pasākums ar mērķi novērst zemes pamešanas risku.](#) Vajadzības pamatojums un apraksts nesniedz pietiekami skaidras norādes par M13 pasākuma ieguldījumu nevienlīdzīgu apstākļu izraisīto seku novēršanā un neparedz tiešu ietekmi bioloģiskās daudzveidības atjaunošanā un saglabāšanā. Taču, neskatoties uz nepilnīgi pamatoto

ieguldījumu MV 4A, Vadošās iestādes veidotā M13 intervences loģika ir atbilstoša Regulai Nr. 1305/2013.

Kopumā Programmas uzbūvē Vadošā iestāde daļēji izmantojusi iespējas P4 virzienā, jo galvenokārt izvēlēts turpināt pasākumus no iepriekšējā perioda. Lai gan agrovīdēs pasākumā (M10) varēja plānot vairāk mērķorientētus pasākumus, savukārt atsevišķos pasākumos (piem., M04) [intervencē iekļaujams](#) ieguldījums arī P4, jo M04 pasākumā paredzētās aktivitātes dos nelielu, bet pozitīvu ieguldījumu gan MV 4B, gan 4C. Tāpat Programmā bija iespējams definēt precīzākus uz vides mērķiem vērstus atbalsta nosacījumus (ĪJT, riska ūdensobjektos), likmes apmēru u.tml. Patlaban ar atbalsta saņemšanas pamatnosacījumiem ir izslēgta daļa potenciālo mērķplatību saistībā ar 8. un 9.vajadzību, kā arī nav pietiekami vērstu specifisku nosacījumu uz ĪJT un riska ūdensobjektiem, kuru nozīmība minēta SVID un 9. vajadzības aprakstā. Pozitīvi vērtējams, ka riska ūdensobjektos M04 pasākumā meliorācijas renovācijai paredzēta augstāka atbalsta intensitāte, ja veido vides elementus. Šādu pieeju bija iespējams izmantot arī M10 un M11 pasākumā.

Kopumā ar P4 saistītie SVID konstatējumi, definētās vajadzības un pasākumu intervences loģikas atbilst Regulas prasībām un pasākumu programmēšanas vadlīnijām. Konstatētās neatbilstības saistāmas ar atsevišķiem nepilnīgiem vajadzību un pasākumu pamatojumiem Latvijas vides stāvokļa saglabāšanai un uzlabošanai. Tāpēc novērtētāji rosina veikt papildinājumus LAP 2014-2020 SVID konstatējumos (skat. 1. pielikumu) un pasākumu pamatojuma aprakstos.

5. prioritāte (P5): Veicināt resursu efektīvu izmantošanu un atbalstīt pret klimata pārmaiņām noturīgu ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni lauksaimniecības, pārtikas un mežsaimniecības nozarēs

Saistībā ar klimata prioritāti priekšrocībās minēts, ka attiecībā pret LIZ platību Latvijā ir viszemākie SEG izmeši ES, ko ietekmē ekstensīva apsaimniekošana ievērojamās platībās. Tāpat minēts, ka meži ir ievērojams CO₂ piesaistītājs, pateicoties meža hidrotehniskajai meliorācijai, mākslīgajai meža atjaunošanai ar augstvērtīgu ģenētisko materiālu un meža kopšanas (retināšanas) koncepcijas maiņai. Minētie konstatējumi priekšrocībās galvenokārt saistāmi ar oglekļa dioksīda piesaisti [un daļēji ar uzglabāšanu](#).

Līdzīgi arī starp P5 trūkumiem galvenokārt minēti konstatējumi, kuri attiecināmi uz CO₂ piesaisti mežsaimniecībā, piemēram, minētas ievērojamās platības aizaugušo LIZ meža kopšanas pasākumu nepieciešamība. Starp trūkumiem pamatoti minēts arī salīdzinoši augstais lauksaimniecības SEG emisiju īpatsvars kopējā Latvijas bilancē.

Iespējās aprakstītie konstatējumi nosedz klimata prioritātes mērķa virzienus 5C, 5D un 5E, taču nav minēti konstatējumi saistībā ar 5B.

SVID analizē minētie apdraudējumi saistībā ar P5 vajadzībām atbilstoši pamatoti par CO₂ piesaisti, taču par citām jomām minētie konstatējumi ir ļoti vispārīgi, jo minēts tikai viens pieņēmums, ka būtisks lauksaimnieciskās ražošanas pieaugums proporcionāli palielinās SEG emisijas un energoresursu patēriņu. Pamatojums un apraksts ar kvantitatīviem rādītājiem esošās situācijas aprakstā nav dots. Meliorācija meža zemēs SVID analizē pamatota kā būtiska CO₂ piesaistes aktivitāte.

Kopumā izvirzītās vajadzības saistībā ar klimata prioritāti ir atšķirīgas, jo starp tām ir gan atbilstoši pamatotas vajadzības, piemēram, 12. un 13.vajadzība attiecībā uz meža zemēm, gan vispārīgi konstatējumi attiecībā uz vajadzībām 6. un 11. mērķa virzienos 5B, 5C, 5D, kas ir daļēji pamatoti situācijas aprakstā. Savukārt 5.vajadzība

meža zemes meliorācijai ir labi pamatota kā pasākums, kas sekmē CO₂ piesaisti, tomēr meža zemes meliorācija programmēta MV 2A un nav iekļauta MV 5E aprakstā. Nepieciešams precizēt SVID analīzes konstatējumus un uzlabot un saskaņot izvirzīto vajadzību atbilstību MV (skat. 1.pielikuma 5.tabulu un 2.pielikumu).

6.vajadzība *Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas* saistībā ar mērķa virzienu 5B, nav pamatota pietiekami atbilstoši, jo situācijas aprakstā un SVID tā minēta tikai saistībā ar konkurētspējas uzlabošanu. Arī šīs vajadzības pamatojuma aprakstā nav sniegta atbilstoša ar rādītājiem vai to tendencēs balstīta informācija par ieguldījumu klimata prioritātē. Arī M04 pasākuma aprakstā sniegtais pamatojums ir vispārīgs. Tā kā saistībā ar šo vajadzību plānotais ieguldījums nav novērtējams, tad SVID atbilstoši būtu precizējams.

14.vajadzības *Nepietiekami attīstīta meža ugunsgrēku novērošanas sistēma* aprakstā ir minēta saistība gan ar MV 4A (preventīvu pasākumu īstenošana meža ekosistēmu aizsardzībā), gan ar MV 5E (klimata pārmaiņas kā katastrofālo dabas apstākļu izraisītājs; izturīgu mežaudžu ieaudzēšana klimata pārmaiņu mazināšanai). Lai gan apakšpasākumam M08.3./08.4 atbilstība MV 5E ir labāk pamatota kā pasākumam, kurš nodrošina bojāto mežaudžu platību ātrāku atgriešanos oglekļa aprites ciklā, tomēr finansējums programmēts pilnībā uz MV 4A (11.1.), bet atjaunotā platība netiek plānota.

5.vajadzība *Meliorācijas sistēmu pārbūve lauksaimniecības un meža zemēs* situācijas aprakstā un SVID tiek saistīta ar ieguvumiem MV 5E no meliorācijas sistēmu pārbūves mežā. Savukārt pasākuma M04 apakšpasākumā, kurā paredzētas meliorācijas sistēmu pārbūve, ieguldījums MV 5E nav minēts, tādējādi Programmas intervences loģikā veidojas zināma neatbilstība saistībā ar 5. vajadzību.

11.vajadzība *Veicināt SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu* balstīta uz vispārīgām atziņām par augsto lauksaimniecības SEG emisiju īpatsvaru kopējā Latvijas bilanci un par to, ka lauksaimnieciskās ražošanas pieaugums proporcionāli palielinās SEG emisijas un energoresursu patēriņu.

Saistībā ar 13.vajadzību *Neizmantotās lauksaimniecības zemes produktīvas izmantošanas nodrošināšana* atzīmējams, ka galvenokārt šīs vajadzības kontekstā tiek aprakstīta meža ieaudzēšana un līdz ar to arī CO₂ piesaistes nodrošināšana. Jaunu meža platību devums no M08 apakšpasākumā paredzētās *meža ieaudzēšanas* MV 5E pamatots atbilstoši.

Tā kā SVID analīzē un vajadzību definēšanā konstatētas neatbilstības, arī pasākumu *primārajā un sekundārajā* atbilstībā mērķa virzieniem, daļēji šīs neatbilstības ir saglabājušās (skat. 3. pielikumu).

5.vajadzība *Meliorācijas sistēmu pārbūve lauksaimniecības un meža zemēs* Programmā pamatota ar MV 2A, 5E un *tiek īstenota ar M04.3. apakšpasākumu, kas programmēts MV 2A*. Atzīmējams, ka SVID sniegtie konstatējumi saistībā ar CO₂ piesaisti galvenokārt attiecināmi tikai uz meža zemēm, *MV 5E tas varētu būt sekundārais ieguldījums, tomēr Programmā (11.3.) tas nav atzīmēts*.

6.vajadzība *Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas* LAP 2014-2020 nav pietiekami pamatota saistībā ar P5. Vajadzības formulējums tieši nav saistāms ar P5. Taču, neskatoties uz to, šai vajadzībai izvēlēts MV 5B, un pasākuma M04 aktivitātē MV 5B paredzēts nozīmīgākais ieguldījums. Tāpat SVID konstatējumos saistībā ar enerģijas izmantošanas efektivitāti lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē 6.vajadzības kontekstā nav sniegts pietiekams pamatojums.

Balstoties uz LAP 2014-2020 sniegto informāciju, minētā vajadzība ar MV 5B būtu saistāma ar sekundāro, nevis primāro ietekmi, tāpēc nepieciešams iekļaut papildus pamatojumu.

LAP 2014-2020 definētā 11.vajadzība *Veicināt SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu* pamatota saistībā ar mērķa virzieniem 5B, 5C un 5D, kā arī attiecīgi pasākuma M04 četrām aktivitātēm un M06 vienu apakšpasākumu. Pasākuma M04 ieguldījums MV 5B un 5D Programmā pamatots ar vispārīgām atziņām, ka modernas tehnoloģijas un risinājumi ļauj uzlabot energoefektivitāti. Programmā trūkst skaidra pamatojuma pasākumu M04 un M06 ieguldījumu P5. Mērķa virzienu 5B un 5C izvēlēto pasākumu pamatojumā paredzēta augstāka atbalsta intensitāte par klimata pārmaiņas mazinošām aktivitātēm. Atzīmējams, ka šādā situācijā pasākumiem nebūtu paredzams prioritārs ieguldījums mērķa virzienā, bet gan tas būtu atzīmējams kā sekundārs vai vērsts uz klimata horizontālo mērķi. LAP 2014-2020 SVID analīzē sniegts atbilstošs pamatojums bioloģiskās lauksaimniecības ieguldījumam MV 5D, tāpēc ieteicams pasākumam M11 atzīmēt sekundāro ietekmi šajā MV (skat. 3. pielikumu).

Kopumā klimata prioritāte saistās ar sešām vajadzībām, divas no tām ir atbilstoši pamatotas ar izvēlētajiem mērķa virzieniem un pasākumiem, trīs vajadzības ir pamatotas daļēji, bet viena vajadzība saistībā ar P5 un izvēlēto pasākumu nav pietiekami pamatota.

SVID analīzes vācijās pusēs minēts lauksaimniecības lielais īpatsvars Latvijas kopējās SEG emisijās. Tas vedina domāt, ka Programmas pasākumu intervence tiek prioritāri veidota, lai SEG emisiju īpatsvaru lauksaimniecības sektorā nepalielinātu vai vismaz palēninātu tā pieaugumu. Tomēr atzīmējams, ka nozīmīga daļa no Klimata prioritātei atvēlētajā LAP 2014-2020 finansējuma netiek virzīta SEG emisiju samazināšanai lauksaimniecības sektorā, bet gan saistīta ar enerģētikas un rūpniecības sektoriem. Respektīvi, veiktās aktivitātes (energoefektīvākas siltumnīcas, kaltes, kā arī pārstrādes uzņēmumu ražošanas iekārtas u.c.) dod ieguldījumu kopējā Latvijas SEG emisiju samazinājumā, kas vērtējams pozitīvi, taču tādā gadījumā Programmā nepieciešams paplašināt SVID konstatējumus, lai pasākumu intervence būtu atbilstošāk pamatota.

Kopumā gan lauksaimniecības, gan enerģētikas un rūpniecības sektoros LAP 2014-2020 izvēlētajiem P5 pasākumiem raksturīgas augstas izmaksas attiecībā pret potenciālo SEG samazinājumu, jo izvēlētie pasākumi saistāmi ar ievērojamām publiskā finansējuma investīcijām. Vērtējot izmaksu efektivitāti attiecībā pret potenciālo SEG samazinājumu, secināms, ka izvēlēto pasākumu ieguldījums būs neliels.

6. prioritāte (P6): Veicināt sociālo iekļautību, nabadzības mazināšanu un ekonomisko attīstību lauku apvidos

SVID analīzē apliecināta lauku telpas vērtība un nepieciešamība - lauki ir nozīmīgāko dabas resursu un ekosistēmu pakalpojumu avots, dzīves, darba un atpūtas vide, dabas un kultūrvēsturiskā mantojuma daudzveidības krātuve un sargātāja.

No pozitīviem procesiem atzīmēta sakopta kultūrvide, sabiedriskās aktivitātes pieaugums un VRG izveidošana visā lauku teritorijā. Toties transporta infrastruktūrā, nefinanšu investīciju piesaistē un IKP veidošanā rezultāti ir vāji. Līdz ar izteikto apdzīvotības blīvuma samazināšanos un pensijas vecuma iedzīvotāju augsto īpatsvaru vecuma struktūrā vērojami draudi – sociālekonomiskās telpas degradācijas pazīmes sakarā ar cilvēku un sociālo aktivitāšu aizplūšanu uz pilsētām vai citām valstīm. Lauku novadu nodarbinātības struktūrā vislielākais nodarbināto iedzīvotāju īpatsvars

ir pakalpojumu sektorā, kā arī lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un zivsaimniecībā. Tomēr lauku saimniecību ienākumi ir nelieli un nodarbinātība tradicionālajās lauku nozarēs nespēj saglabāt līdzšinējo lauku sociālekonomisko apdzīvotību un labklājības līmeni, kas rada pamatu ekonomiskajai migrācijai. Situācijas risinājumam apzinātās iespējas piedāvā lauku tūrisma pakalpojumus un citas iespējas mazajai uzņēmējdarbībai, izmantojot vietējās priekšrocības, lai apmierinātu sabiedrības pieprasījuma pieaugumu pēc apkārtējās vides kā dzīves un rekreācijas telpas kvalitātes. Otra attīstību veicinoša nozare saistīta ar koksnes resursu racionālu izmantošanu un videi draudzīgas enerģijas ražošanu no koksnes biomasas. *LEADER* pieejas izmantošana ir ievērojams un vēl nepilnīgi izmantots potenciāls lauku telpas attīstībā.

Uz šīs analīzes pamata ir izvirzītas divas ļoti plaši formulētas vajadzības, kas Programmā (4.2.) skar tikai P6 prioritāti: 15. vajadzība *Lauku teritoriju apdzīvotības saglabāšana, dzīves līmeņa paaugstināšana, nodrošinot nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību* un 17. vajadzība *Veicināt lauku iedzīvotāju sociālo aktivitāti, tai skaitā izglītības, kultūras, sporta un atpūtas jomās*); kā arī trīs vajadzības, kas skar citas prioritātes:

4. vajadzība *Paaudžu maiņas nodrošināšana lauksaimniecībā*, kas ir risināma MV 2B līdzekļiem, bet kā pamatojums attiecināšanai uz 6A ir minēts, ka jaunā lauksaimnieka radītā lauku saimniecība sekmē darbavietu radīšanu un jauniešu piesaisti laukiem – šis pamatojums raksturo tikai MV 2B sekundāro ietekmi, tāpēc atbilstība uz 6A būtu jādzēš, jo MV 6A nav pasākumu, ar kuru palīdzību varētu ietekmēt paaudžu maiņu lauksaimniecībā;

6. vajadzība *Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas*, ir formulēta kā MV 3A joma, tomēr vajadzības aprakstā ir uzsvērtas tās puses, ko var risināt ar P6 līdzekļiem, īpaši ar *LEADER* pieeju: vajadzība veicināt mājražošanu un veidot īsās pārtikas piegādes ķēdes, lai no vietējām izejvielām ražotu vietējo pārtikas produktu realizētu iespējami tuvāk ražošanas vietai tiešajā tirdzniecībā un zemnieku tirdziņos;

16. vajadzība *Uzlabot pievadceļu kvalitāti un infrastruktūras pieejamību lauku teritorijā* ir risināma P6 ietvaros, dodot labumu visiem pašvaldības ceļu izmantotājiem, un arī MV 2A ietvaros ar apakšpasākumā M04.3. paredzēto aktivitāti laukumu un pievadceļu izbūvei pie lauksaimniecības objektiem.

No P6 SVID analīzes iespējās uzskaitītajiem pieciem punktiem trijos tiek runāts par mežsaimniecības resursu un koksnes atlikumu izmantošanu uzņēmējdarbībā un videi draudzīgas enerģijas ražošanu, izmantojot pieejamo koksnes biomasas potenciālu. Tomēr vajadzībās šī nozare netiek atsevišķi izdalīta, un, lai gan sasaucas ar 11. vajadzībā minēto atjaunojamo energoresursu izmantošanu, tomēr attiecināma uz 15. vajadzību MV 6A, ievērojot tā vispārējo virzienu uz mazo uzņēmumu attīstīšanu un lauku saimniecību darbības dažādošanu, jo apakšpasākumā M06.4.1. (MV 5C) tiek atbalstīta biogāzes ražošana no lauku saimniecību atlikumproduktiem enerģijas izmantošanai savā saimniecībā. Savukārt apakšpasākumā M06.4. īpaši izceltā nozare ir tūrisms.

Ievērojot to, ka jaunajā programmēšanas periodā ražošanas nozaru konkurētspējai īpaši paredzēti mērķa virzieni ir tikai lauksaimniecībā 2A un lauksaimniecības produktu pārstrādē 3A, bet atbalsts meža nozarei ir vides un klimata prioritātēs P4 un P5, kā arī, ievērojot mežsaimniecības nozīmi lauku teritorijā, būtu saprotama mežsaimniecības konkurētspējas uzlabošanas tēmas akcentēšana P6 SVID analīzē (izvēloties atbilstošu apakšpasākumu M08.6.). Tad būtu jāsaskaņo izvirzīto

vajadzību risinājumi mērķa virzienos, attiecīgo pasākumu pamatojums un primārā ieguldījuma pamatojums pasākuma aprakstā, kā arī sekundārais ieguldījums MV atbilstošajās programmas sadaļās.

Jāatzīmē, ka P6 SVID analizē dabas resursi un to kvalitāte tiek iekļauti jau kā izmantojams resurss. Tiek apskatīti procesi sabiedrībā, kas neskar tos uzdevumus, ko risina P4 un P5. Tomēr pasākuma M19 pamatojumā ir minēts apakšpasākumu ieguldījums horizontālajos mērķos vide un klimats (arī inovācijas) tādā mērā, ka dod iespēju rast efektīvus risinājumus dabas kapitāla ilgtspējīgas un stratēģiskas izmantošanas apgrūtinājumiem (nolietojusies vai neesoša infrastruktūra, kas nodrošina piekļuvi minētajiem kapitāliem, vietējie vides piesārņojumi, kas var apdraudēt drošību un veselību). Jāievēro, ka šis pasākuma ieguldījums nav atzīmēts arī horizontālo jomu apskatā Programmas sadaļā 5.3. *Apraksts par to, kā tiks īstenoti transversālie mērķi, ieskaitot īpašās prasības, kas minētas Regulas (ES) Nr. 1305/2013 8. panta 1. punkta c) apakšpunkta v) punktā.*

Prioritātē izvirzīto vajadzību risinājumi ir paredzēti MV 6A *Veicināt dažādošanu, mazu uzņēmumu izveidi un attīstīšanu, kā arī darbvietu radīšanu* un 6B *Sekmēt vietējo attīstību lauku apvidos*. Abas vajadzības (15. un 17.vajadzība), kas attiecinātas tikai uz P6, ir sasniedzamas ar abiem MV un pēc vajadzību aprakstiem ir grūti noteikt, kādā mērā vajadzības tiks risinātas ar viena vai otra MV izvēlētajiem pasākumiem, ievērojot arī LEADER pieejas īpašo raksturu un SVVA stratēģiju finansējuma struktūras nosacījumu – vismaz 50% no pieejamā publiskā finansējuma ir jānovirza uzņēmējdarbības veicināšanas projektiem.

Programmas 11.3. tabulā *Sekundārā ietekme: citās prioritārajās jomās/mērķos ieplānoto konkrētas prioritārās jomas Lauku attīstības pasākumu/apakšpasākumu potenciālo ieguldījumu noteikšana* primārais un sekundārais ieguldījums ir dots nevis pēc vajadzībām un tiem noteiktajiem MV, bet tikai savstarpēji pēc MV. Tādējādi var pieņemt, ka abas minētās vajadzības tiek risinātas kopīgi gan ar apakšpasākumu M06.4. (jo atbalstītie uzņēmumi var sniegt gan saražoto preču un sadzīves pakalpojumu klāstu, gan izvērst uzņēmējdarbību sabiedriskās aktivitātes veicinošu pasākumu spektrā), gan ar apakšpasākumiem M19.2. un M19.3. (jo vismaz puse projektu finansējuma ir atbalsts mazajai uzņēmējdarbībai, t.sk., nodarbinātības veicināšanai). Lai gan LEADER 1.aktivitātes *Vietējās ekonomikas stiprināšanas iniciatīvas* projektu rezultāti, ieskaitot radītās darbavietas, primāri tiek uzskaitīti MV 6B, tomēr tā ir MV 6A joma, kas tiek risināta ar augšupvirzītu pieeju (kur 6A ir lejupvirzīta pieeja). Līdz ar to, primāri un sekundāri atzīmētā savstarpējā ietekme saistībā ar šiem pasākumiem MV ir atzīmēta korekti (problēmas var rasties ar tās novērtēšanu). Savukārt pasākums M07 Programmas grozījumu rezultātā ir pārvirzīts no MV 6A uz 6B, kur tas ir iederīgāks ar to, ka primāri atbalsta publisko infrastruktūru pašvaldības teritorijā. Tam ir izvirzīts programmas specifiskais rezultāta rādītājs.

Var secināt, ka MV 6A un 6B savstarpējā ietekme ir atzīmēta saskaņā ar pasākumu aprakstiem un Programmas rādītāju plānu un nav pretrunā ar SVID analizē izvirzītajām vajadzībām.

Attiecībā uz P6 izvēlēto pasākumu sekundāro ieguldījumu citu prioritāšu MV un horizontālajās jomās korekta ir jau apskatītā attiecība 6B uz 2A ar pasākumu M07. Ir atzīmēta arī 6A sekundārā ietekme uz 5C ar pasākumu M06, pieņemot, ka tie ir apakšpasākuma M06.4. koksnes resursu izmantošanas projekti, kas nav biogāzes ražošana un ir primāri virzīti uz 6A. Jāatzīmē, ka vajadzību sadalījuma (4.2.) tabulā šādas sakarības nav, arī P5 SVID analizē pie iespējām minētais formulējums nepārprotami akcentē tikai lauksaimniecības un pārtikas ražošanas atlieku un

blakusproduktu uzmantošana bioekonomikā, bet koksnes resursu izmantošana nav skaidri formulēta.

Sekundārās ietekmes tabulā (11.3.) atzīmēts, ka MV 6B ar LEADER pasākumiem dod sekundāro ietekmi citu prioritāšu MV 1A, 2A un 3A. Ieguldījums šajos virzienos, tāpat kā horizontālajās klimata un inovāciju jomās, tiek atzīmēts projektu pieteikumos aktivitātē M19.2.1. Tas sašaurina priekšstatu par to, ka *LEADER* projektu ietekme iespējama arī citos MV, kā rakstīts pasākuma M19 aprakstā: "Pasākums var dot ieguldījumu arī citās prioritātēs, ja VRG ar teritorijas attīstības vajadzību analīzi (t.sk. SVID) to pamato SVVA stratēģijā." Savukārt, ja izslēdzam ieguldījumu MV 2B un 3B (kas tomēr varētu būt pēc vietējās sabiedrības pamudinājuma un pieprasījuma rosināts vai atbalstīts), tad trūkstošo iespējamo ieguldījumu prioritātēs P4 un P5 varētu attiecināt uz horizontālo Vides vai Klimata jomu, tomēr arī tur nav saskaņotības ar programmas citām sadaļām un tabulām. Sekundārais ieguldījums MV 1A paredzēts ar inovatīvajiem projektiem.

Citu MV sekundārais ieguldījums P6 mērķa virzienos ir atzīmēts visiem MV, izņemot P4 un 5E. Vajadzību sadalījumā pa MV tik ciešas sakarības nav. Divas P6 vajadzības (4.2.) ir saistītas tikai ar 6A un 6B, divas ar jau minētajiem gadījumiem MV 2A un 2B, bet atlikusī (6.vajadzība) gan ir saistīta ar diviem citiem MV - 3A un 5B. Sekundārais ieguldījums no pārtikas ražošanas uzņēmumu vai mājražotāju modernizācijas uz MV 6B ir analogs MV 6A sekundārajai ietekmei uz 6B. Visos trīs MV ir iespējams atbalsts šādiem projektiem un tie var gan savstarpēji konkurēt, gan papildināties. Savukārt 6.vajadzības risināšana ar MV 5B, iespējams, atzīmēta to projektu sakarā, kas apakšpasākumā M04.2 var atzīmēt energoefektivitātes mērķi, lai gan nav izslēgta arī *LEADER* apakšpasākumos atbalstīto pārtikas ražošanas uzņēmumu projektu sekundārā ietekme šajā virzienā (bet tas nav atzīmēts 11.3.tabulā).

Pielikumā ir P6 novērtēšanas tabulas - SVID analīzes (1.pielikuma 6.tabula), izvēlēto vajadzību atbilstības novērtējuma (2.pielikums) un sekundārā ieguldījuma novērtējuma (3.pielikums) pārskats.

2. LAP 2014-2020 INTERVENCES SASKAŅOTĪBA AR NOVĒRTĒŠANAS JAUTĀJUMIEM UN RĀDĪTĀJIEM

Nemot vērā novērtēšanas vadlīnijās (*Assessment of RDP Results: How to prepare for reporting on Evaluation in 2017*) minēto par atbilžu sagatavošanu uz novērtēšanas jautājumiem, izmantojot ieteiktos sprieduma kritērijus un rādītājus, kā arī novērtēšanas posmos ieteiktās darbības, pārskatīta LAP2014-2020 intervence.

Programmas 2017. gada novērtēšanā iekļautas atbildes uz 19 kopējiem novērtēšanas jautājumiem (KNJ), no kuriem 16 saistās ar LAP 2014-2020 izvēlētajiem mērķa virzieniem, bet pārējie - ar mērķa virzienu sinerģijas, kā arī TP un VLT darbības novērtēšanu. Programmai raksturīgie īpašie jautājumi nav izvirzīti.

Šajā nodaļā dots apskats par sprieduma kritēriju un rādītāju pielietošanu atbildēm uz KNJ, lai novērtētu Programmas ieguldījumu MV saskaņā ar LAP 2014-2020 noteikto intervenci, kā arī par novērtēšanas gaitā apzinātajām problēmām.

P1 Veicināt zināšanu pārnesei lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un lauku apvidos

P1 ir horizontālā prioritāte, kuras MV saistība savstarpēji un ar citu prioritāšu MV ir īpaša un sarežģīta gan EK dotajos programmēšanas ietvaros, gan LAP 2014-2020 raksturīgu iezīmju dēļ.

Publiskais finansējums, kas iedalīts P1 un sadalīts trim zināšanu pārnesei pasākumiem, nosaka MV 1A mērķvērtību, bet Rādītāju plānā un sekojoši arī snieguma rezerves aprēķinā tiek uzskaitīts pie MV 2A un P4.

Divu pārējo P1 MV mērķa rādītājos uzskaita sadarbības grupas (pasākums M16) un mācību dalībnieku skaitu (apakšpasākums M01.1). Pasākuma M02 un apakšpasākumu M01.2. un M01.3. rezultāti P1 ietvaros novērtējami pie 1A kā papildu rādītāji vai pie atbilstošajiem MV 2A un P4 (ietekme no MV 1A), tāpat arī mācību dalībnieki (ietekme no MV 1C).

LAP 2014-2020 ir raksturīga MV 2A un P4 programmēto P1 pasākumu sekundārā ietekme uz citu prioritāšu MV, ko nosaka konsultāciju un mācību tēmas vai sagaidāmo sadarbības grupu un projektu veids. Tā kā šajā 2017. gada novērtēšanā nav īstenotu projektu, tad nebija vajadzības saistīt MV 2A un P4 izlietoto finansējumu un mācību/konsultāciju tēmas un dalībniekus atbilstoši MV, kuros tās dod ieguldījumu. Tomēr analīzes gaitā iezīmējās nepieciešamība diskutēt par to, kā mācību tēmām noteikti primārā un sekundārā ieguldījuma MV. Piemēram, bioloģiskā lauksaimniecība ir tieši programmēta P4, bet attiecīgā tēma lauksaimniecības blokā atzīmēta ar MV 2A. Būtu nepieciešams arī pārskats par ieguldījuma noteikšanu tēmām, kas skar savstarpējās atbilstības prasības un tām, kas pārsniedz tās.

Sakarā ar īstenoto projektu trūkumu P1 pasākumos (un arī tādu, kas dod sekundāro ietekmi uz P1 no citiem MV) MV 1A, 1B un 1C novērtēšanā pielietotas kvalitatīvās novērtēšanas metodes, lai apzinātu prognozes un tendences pasākumu īstenošanā, un nav bijis iespēju praksē pārbaudīt novērtēšanas vadlīnijās ieteiktos sprieduma kritērijus un tiem atbilstošo rādītāju aprēķināšanai nepieciešamo datu ieguves iespējas un kvalitāti. Iespējamie izaicinājumi 2019. gada novērtēšanā varētu būt saistīti ar pilnvērtīgu kvantitatīvo analīzi un atbilstošiem sprieduma kritērijiem mācību un konsultāciju pasākumu mērķa jomās 2A un P4.

MV 1A "Sekmēt inovāciju, sadarbību un zināšanu bāzes attīstību lauku apvidos" (1. KNJ) mērķvērtības aprēķinam izmantots P1 pasākumu publiskais finansējums attiecībā pret visu Programmas publisko finansējumu. Šādā veidā paredzēts aprēķināt arī LEADER/SVVA pasākumu īpatsvaru novērtēšanas papildu

rezultāta rādītāja vērtībai. Tā kā uzraudzības tabulās nav automātiskās summēšanas rezultātu, jāpārlicinās par publiskā finansējuma kopsummas ieguvu atbilstoši 1A mērķvērtības aprēķinā pielietotajai.

Sekundārais ieguldījums MV 1A paredzēts ar apakšpasākuma M19.2. inovatīvajiem projektiem, pagaidām tie netiek atzīmēti kā inovatīvi, un ir iespējams, ka būs problēmas saskaņot inovāciju definīcijas, lai šos projektus novērtētu kopā ar citu pasākumu un arī ārpusprogrammas inovatīvajiem projektiem. SVVA stratēģijās inovāciju kritēriji parasti attiecas uz VRG teritoriju, bet pasākumā M04 par inovatīviem tiek atzīti Latvijā līdz šim vēl neražoti produkti. EK piedāvātie sprieduma kritēriji un rādītāji paredz novērtēt inovatīvo projektu īpatsvaru gan citu Programmas projektu skaitā, gan valsts mērogā.

MV 1B “Stiprināt saikni starp lauksaimniecību, pārtikas ražošanu un mežsaimniecību un pētniecību, un inovāciju, tostarp lai uzlabotu vides apsaimniekošanu un vides stāvokļa rādītājus” (2. KNJ) mērķvērtībā iekļauts EIP un citu sadarbības grupu skaits, par kuru veidu nav pagaidām priekšstata, jo pasākums nav uzsākts. Paredzams, ka būs īpaša uzmanība jāpievērš tam, kā projektam tiks piešķirts un pamatots inovatīva projekta statuss. Projekta īstenošanas gaita rādīs, vai novērtēšanā būs problēmas ar to, ka pasākums tieši programmēts tikai MV 2A, bet paredz arī ar lauksaimniecību nesaistītus sadarbības projektus un grupas.

MV 1C “Rosināt mūžizglītību un profesionālo apmācību lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē” (3. KNJ) mērķvērtības sasniegšanas prognozes šajā novērtēšanā tika analizētas pēc apstiprinātā projekta datiem par 2016. gada augustā-decembrī pabeigtajiem mācību kursiem. EK kopīgo rādītāju sistēmā mācību pasākuma iznākumi un rezultāti, kā arī EK piedāvātie sprieduma kritēriji ir saistīti ar konteksta rādītāju CCI 24 par lauku saimniecību vadītāju izglītības līmeni. Apakšpasākumā M01.1 īstenoto mācību ieguldījums šī konteksta rādītāja izmaiņās varētu attiekties uz pamatizglītību lauksaimniecībā, ja paredzētās mācības un izsniegtais sertifikāts par kursu apmeklēšanu tam atbilst.

Viens no EK vadlīnijās piedāvātajiem sprieduma kritērijiem un rādītājiem mēra Programmas programmā īstenoto mācību rezultātus ar citu mācību rezultātiem lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarēs. Ja notiks izšķiršanās par šāda rādītāja izmantošanu novērtēšanā, tad laikus jāveic datu apzināšana. Ar lauksaimniecības un mežsaimniecības nozares vajadzībām saistīts arī cits kvalitatīvās novērtēšanas sprieduma kritērijs – to mācību darbību skaits un īpatsvars, kas saistīts ar nozaru būtiskākajām vajadzībām. Pašlaik īstenojamā projekta jau pabeigto mācību kursu apskats atbilstoši nozarēm novērtēšanā dots pie atbilstošajiem mērķa virzieniem.

P2 Uzlabot visu veidu lauksaimniecības uzņēmumu rentabilitāti un konkurētspēju visos reģionos un sekmēt inovatīvas lauksaimniecības tehnoloģijas un meža ilgtspējīgu apsaimniekošanu

MV 2A “Uzlabot visu lauku saimniecību ekonomiskos rādītājus un veicināt lauku saimniecību pārstrukturēšanu un modernizēšanu, jo īpaši, lai pastiprinātu dalību tirgū un virzību uz tirgu, kā arī lai veicinātu lauksaimnieciskās darbības dažādošanu” atbilstoši Programmas uzbūvei tiek saistīts ar pasākumiem M01, M02, M04, M06.3. un M16. Tā sniegums tiek vērtēts ar kopējo novērtēšanas jautājumu (KNJ) nr. 04 un vadlīnijās noteiktajiem vērtēšanas kritērijiem un rādītājiem (sk. 4.sadaļu “Atbildes uz jautājumiem”). Ar paredzētajiem sprieduma kritērijiem un tiem atbilstošajiem rādītājiem kopumā ir iespējams raksturot MV rezultātu sasniegšanu, taču tie neaptver visas vajadzības, kuras LAP 2014-2020 ir plānots risināt ar šī MV pasākumiem. Tajā skaitā - zināšanu līmeņa paaugstināšana, inovatīvu produktu izstrāde, kā arī ietekme uz mazo un vidējo saimniecību konkurētspējas attīstību. Pēdējais gan nav tieši

formulēts vajadzībās, tomēr izriet no SVID analīzes un lauku attīstības pasākumu pamatojuma. Tādēļ, lai labāk raksturotu attiecīgo mērķu sniegumu, būtu lietderīgi turpmākā novērtēšanas procesā ieviest papildu sprieduma kritērijus un rādītājus, kuri raksturo:

- a) zināšanu pārneses pasākumu ieguldījumu MV 2A (šim nolūkam var izmantot gan apmācību dalībnieku sniegto vērtējumu par apmācību kvalitāti, gan vērtēt 2A paredzētos rezultāta rādītājus atsevišķi 1P labuma guvējiem);
- b) inovāciju ieviešanas pakāpi (sekmīgi realizēto projektu skaits dalījumā pēc satura: projektu rezultātā reģistrēto licenču /patentu skaits u.tml.);
- c) atbalsta ieguldījumu tieši mazo un vidējo saimniecību konkurētspējas celšanā (šim nolūkam atbilstošie rezultāta rādītāji tiek aprēķināti atsevišķi dalījumā pa galvenajām lieluma (SI) grupām (līdz 15 000 EUR; 15 000 – 100 000 EUR, virs 100 000 EUR).

Šajā ziņojumā papildus vērtēšanas kritēriji MV 2A nav ieviesti, jo pieejamā informācija nav pietiekama atbilstoši kvantitatīvai analīzei, taču ziņojuma tekstā (1. un 4.p.) ir veikta atbilstošā analīze, izmantojot informāciju par pasākumu nosacījumiem, gaitu un finanšu sadalījumu.

MV 2B “Atvieglot atbilstīgi kvalificētu lauksaimnieku ienākšanu lauksaimniecības nozarē un jo īpaši paaudžu maiņu” Programmā ir tieši saistīts vienīgi ar apakšpasākumu M06.1. Tā sniegums tiek vērtēts ar kopējo novērtēšanas jautājumu (KNJ) nr. 05 un vadlīnijās noteiktajiem vērtēšanas kritērijiem un rādītājiem. Ar to palīdzību ir iespējams raksturot šī MV rezultātu sasniegšanu.

P3: Veicināt pārtikas piegādes ķēdes organizāciju, tostarp lauksaimniecības produktu pārstrādi un tirdzniecību, dzīvnieku labturību un riska pārvaldību lauksaimniecībā

MV 3A “Uzlabot primāro ražotāju konkurētspēju, tos labāk integrējot lauksaimniecības pārtikas aprītē, izmantojot kvalitātes shēmas, piešķirot papildu vērtību lauksaimniecības produktiem, veicinot noietu vietējos tirgos un izmantojot īsas piegādes ķēdes, ražotāju grupas un organizācijas un starpnozaru organizācijas” Programmā ir saistīts ar pasākumiem M04 un M09. Taču Latvijā ar šo MV tiek risināta arī vajadzība (6) *Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas*, ko KNJ nr.6 ietver nepilnīgi, jo fokusējas vienīgi uz primāro ražotāju konkurētspēju. Tādēļ ir formulēts papildus sprieduma kritērijs “lauksaimniecības produktu realizācija ir palielinājusies”, ņemot vērā Programmā paredzēto, ka pārtikas ražošanas uzņēmumu atbalsta mērķis ir palielināt produkcijas realizācijas iespējas lauku saimniecībām.

Tā kā nebija pieejami dati par atbalstīto pārtikas ražošanas uzņēmumu rezultātiem pēc projektu realizācijas, turpmākos vērtējumos, ievērojot Programmā noteikto vajadzību, ir lietderīgi iekļaut arī rādītājus, kas raksturo izmaiņas atbalstīto pārtikas ražotāju konkurētspējā.

MV 3B “Lauku saimniecību riska novēršanas un pārvaldības atbalsts” ir saistīts ar pasākumiem M05 un M17. Tā sniegums tiek vērtēts ar kopējo novērtēšanas jautājumu (KNJ) nr. 07 un vadlīnijās noteikto vērtēšanas kritēriju un tam atbilstošiem rādītājiem. Ar to palīdzību ir iespējams raksturot šī MV rezultātu sasniegšanu.

P4: Atjaunot, saglabāt un uzlabot ekosistēmas, kas saistītas ar lauksaimniecību un mežsaimniecību

Programmas vajadzības P4 ir plaši definētās, piemēram, (8) *Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana lauksaimniecības un meža zemēs* vai (9) *Vides piesārņojuma riska novēršana un augsnes auglības saglabāšana*, tāpēc kopumā

izvēlētās vajadzības atbilst novērtēšanas jautājumiem, kuri arī definēti pietiekami plaši. Taču atsevišķiem pasākumiem rādītāju atbilstība intervencei nav pietiekama. MV 4A intervences saskaņotība ar novērtēšanas rādītājiem ir daļēja, jo pasākumā M13 nav noteiktas specifiskas prasības bioloģiskās daudzveidības vai ainavu uzturēšanas kontekstā. Turklāt M13 pasākuma ieguldījums nav iekļauts MV 4A iznākuma rādītāja mērķa vērtībā. Līdz ar to saikne starp sprieduma kritērijiem un MV 4A rādītājiem nav izteikta, taču tā pastāv. Lai uzlabotu saskaņotību, tika izvēlēti papildus novērtēšanas rādītāji, kuri attiecināmi uz Natura 2000 teritorijām un apgabaliem ar dabiskajiem ierobežojumiem.

MV 4B un 4C Programmā kā nozīmīgas minētas ĪJT un MK noteikumos noteiktie riska ūdensobjekti, taču intervencē šīs mērķteritorijas nav iekļautas. Tāpēc šo MV novērtēšanā izvēlēts papildus rādītājs, kurš saistāms ar LIZ, kurās piemēro uz ūdens/augsnes kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus ĪJT un riska ūdensobjektos.

P5: Veicināt resursu efektīvu izmantošanu un atbalsēt pret klimata pārmaiņām noturīgu ekonomiku ar zemu oglekļa dioksīda emisiju līmeni lauksaimniecības, pārtikas un mežsaimniecības nozarēs

MV 5B un 5C intervences rādītājiem un to sprieduma kritērijiem ir laba saskaņotība ar novērtēšanas jautājumu. Taču patlaban rādītāju vērtības vēl nav pieejamas un aprobētas novērtēšanas procesā, tāpēc pilnvērtīgu saskaņotības novērtējumu nevar veikt. MV 5D papildus kopējiem rezultāta rādītājiem izvēlēts viens sekundārās ietekmes novērtēšanas rādītājs - *Pasākumā M11 un M10.1 (VSMPD) apsaimniekotās aramzemes*, jo Programmā norādīts uz pozitīvu M11 pasākuma devumu MV 5D.

Programmā MV 5E oglekļa dioksīda piesaiste tiek saistīta ar vajadzību (12) *CO2 piesaistes palielināšana meža zemēs*. Līdz ar to sprieduma kritēriji attiecināmi tikai uz oglekļa uzglabāšanu un piesaisti mežsaimniecībā un attiecīgi meža zemēs. Programmā nav pietiekami pamatota oglekļa uzglabāšana lauksaimniecības zemēs.

Paredzētie rādītāji MV 5E un ar tiem saistītie sprieduma kritēriji ir balstīti uz pieņēmumu, ka Programmas pasākumi ir efektīvi oglekļa piesaistē un būs iespēja aprēķināt piesaistītā un uzglabātā oglekļa daudzumu (CO2 ekv.t.). Kopumā izvēlētie rādītāji un to sprieduma kritēriji nodrošina novērtējumam nepieciešamo informāciju šajā MV, taču novērtēšanas procesā pastāv iespējas plaši variēt ar veikto aprēķinu detalizācijas pakāpi (piem., apkopot datus par koptajām mežaudzēm pēc sugu sastāva, augšanas apstākļu tipa u.tml. vai aprēķiniem izmantot vidējos rādītājus no SEG inventarizācijas).

P6 Veicināt sociālo iekļautību, nabadzības mazināšanu un ekonomisko attīstību lauku apvidos

MV 6A “Veicināt dažādošanu, mazu uzņēmumu izveidi un attīstīšanu, kā arī darbvieta radīšanu”(16.KNJ) mērķvērtība tiek noteikta no apakšpasākumā M06.4. īstenotajiem projektiem kopējā mērķa/rezultātu rādītājā (R21/T20).

MV 6B “Sekmēt vietējo attīstību lauku apvidos” (17.KNJ) mērķvērtības tiek noteiktas no pasākumos M07.2 un M19.2 īstenotajiem projektiem trīs kopējos mērķa/rezultātu rādītājos :(R22/T21; R23/T22 R24/T23)un vienā Programmai raksturīgajā rezultātu rādītājā (*Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās, km*).

P6 novērtēšanā nebija iespējams pilnā mērā izmantot kvantitatīvo novērtējumu, jo ir ļoti mazs īstenoto projektu skaits. Tomēr, aprēķinot kvantitatīvos rādītājus pēc vadlīnijās ieteiktās metodoloģijas (tiešais/sekundārais ieguldījums), radās jautājumi, kas būtu jārisina.

Abiem P6 mērķa virzieniem ir raksturīga stipra savstarpējā ietekme un plaša saistība ar citiem MV, ar to atšķirību, ka MV 6A ieplūst sekundārā ietekme no citos mērķa virzienos programmētajiem pasākumiem (radītās darbavietas, kas citur mērķtiecīgi netiek uzskaitītas), bet MV 6B katram LEADER/SVVA projektam tiek atzīmēts galvenais sekundārās ietekmes MV citās prioritātēs - 1A un 3A (papildu sekundārie MV netiek atzīmēti, lai gan EK vadlīnijas tādus paredz). Pagaidām uz MV 1A projekti netiek atzīmēti kā inovatīvi, bet P4 un P5 mērķa virzienus atzīmēt nav paredzēts, izņemot atzīmi par ietekmi uz klimata pārmaiņām.

Katra M19.2. projekta galvenajam sekundārās ietekmes MV ir noteikts rādītājs, pēc kura var mērīt ieguldījumu. Tie ir iekļauti arī uzraudzības tabulā B2.2.

Šādā situācijā, atbilstot uz KNJ pēc vadlīnijās ieteiktās metodikas, kur mērķa vērtībā tiek summēta gan tiešā, gan sekundārā ietekme, ir grūti saskaņot Programmas intervences loģiku ar vadlīnijās ieteiktajiem sprieduma kritērijiem un kopējiem rādītājiem, kas vadlīnijās nav pietiekami izskaidroti:

- 1) katrā MV ir kopējais rezultātu/mērķa rādītājs par radītajām darbavietām (R21/T20 un R24/T23), un būtu jāizvairās no dubultuzskaites;
- 2) metodika, pēc kuras nosaka apakšpasākuma M19.2. projektu sekundāro ieguldījumu, paredz sekundāro ieguldījumu arī no MV 6B uz 6B;
- 3) rādītāja "labuma guvēju skaits" definīcija un iegūšanas metodika lauku attīstības novērtēšanā ir vienkāršojusies uz iedzīvotāju skaita rādītāju teritorijā, un nav pārlicības, ka šāda metodika pasākumā M07 labumu guvušo iedzīvotāju uzskaitē ir piemērota, lai salīdzinātu ar mērķvērtībā aprēķināto.

Ar MV 6B novērtēšanu pēc kopējiem rezultātu/mērķa rādītājiem R22/T21 un R23/T22 saistīta konteksta rādītāja CCI 1 Iedzīvotāji definēšana. Pašreizējā konteksta rādītāja ("lauku un pārejas reģionu" definīcija - ietilpst Latgale, Kurzeme, Vidzeme, Zemgale ar atbilstošajām republikas nozīmes pilsētām) lietošana aprēķinos nav apgrūtinājoša, taču rezultātam nav izskaidrojuma.

Programmai raksturīgā rādītāja *Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās, km* aprēķināšanas metodika dota Programmā. Aprēķina pārskatīšana nepieciešama, lai varētu izskaidrot turpmākajās novērtēšanās ar pašreizējo metodiku iegūtos rezultātus par pasākuma izpildi (labumu guvušo iedzīvotāju skaits, uzlaboto ceļu garums).

Abu P6 mērķa virzienu novērtēšanā ir kopējas grūtības novērtēt tādus P6 jomai nozīmīgus aspektus kā MVU un lauku saimniecību uzņēmējdarbības attīstība ar lauksaimniecību nesaistītās nozarēs, ja tās mērķis un rezultāts nav darbavietu skaita palielināšanās, bet lauku iedzīvotāju ienākumu un dzīves līmeņa paaugstināšanās. Pašreizējā kārtība ieguldījuma mērīšanai, kad daļai uzņēmējdarbības projektu tiek noteikts labumu guvušo iedzīvotāju skaits līdzvērtīgi ar sociālā labuma projektiem, bet otram daļai - tikai radītās darbavietas, nav korekta uzņēmējdarbības ieguldījuma novērtēšanai kopumā.

LEADER/SVVA novērtēšanai tika veikta VRG aptauja, kuras rezultāti izmantoti, novērtējot LEADER pieejas pievienotās vērtības un pamatprincipu īstenošanu.

3. METOŽU UN DATU APRAKSTS

Kvantitatīvās un kvalitatīvās metodes tiek izmantotas pamata un papildus rezultāta rādītāju bruto un/ vai neto vērtību noteikšanai atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas jautājumiem. Metožu izvēle ir atkarīga no novērtēšanas ziņojumā iekļaujamo rādītāju izvēles un no novērtētāju rīcībā esošajiem datiem un resursiem šo metožu pielietošanai.

Ziņojuma sagatavošanas vadlīnijās norādītas ieteicamās metodes atbilžu sagatavošanai uz novērtēšanas jautājumiem. Ieteicamās kvantitatīvās metodes: [Vides monitorings](#) (t.sk., apsekojumi [dabā](#)); Empīriskie mērījumi uz vietām; Vietējais monitorings; Energoaudits; DiD; PSM-DiD. Ieteicamās kvalitatīvās metodes: Aptaujas; Intervijas; Fokusa grupas; Strukturētas fokusa grupas, izmantojot MAPP metodi; Strukturētas fokusa grupas, izmantojot Delphi metodi; Pasākumu menedžeru intervijas; Bioģeogrāfisko un fitosocioloģisko datu apsekojumi; Vides aģentūru ziņojumi; Vides kvalitātes novērtējuma ziņojumi; Lauksaimnieciskās ražošanas metožu (SAPM) apsekojumi.

Aptaujas vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz visiem novērtēšanas jautājumiem, izņemot 1., 8. 10. un 11.jautājumu. Intervijas un strukturētas intervijas ar Delphi metodes pielietošanu vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 1. un 2.jautājumu. Fokusa grupas vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 13.jautājumu. Strukturētas fokusa grupas ar MAPP metodes pielietošanu vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 1, 2, 3, 5, 6, 15, 16, 17 un 18.jautājumu. Intervijas ar attiecīgo pasākumu vadītājiem (LAD pārstāvji) vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 3., 6. un 7. jautājumu. Vide aģentūru un vides kvalitātes novērtējuma ziņojumus vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 9. un 10. Jautājumiem. PSM-DiD metodi ieteicams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 4., 6. un 16. Jautājumiem. DiD metodi ieteicams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 11., 12. un 14. jautājumu. Apsekojumus dabā vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 8. jautājumu. Empīriskos mērījumus uz vietām vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 14.jautājumu. Energoauditū vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 12.jautājumu. Lauksaimnieciskās ražošanas metožu apsekojumu vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 11.jautājumu. Vietējo monitoringu vēlams izmantot atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 10.jautājumu.

Vairāku metožu izmantošanas gadījumā [iegūto rezultātu analīzē](#) nepieciešama triangulācija.

Izvēlētās metodes atbilžu sagatavošanai uz novērtēšanas jautājumiem

PSM-DiD metode

PSM-DiD metode tiek izmantota rezultāta rādītāju aprēķināšanai atbilžu sagatavošanā uz novērtēšanas 4. jautājumu (rādītājs R2, kā arī papildus rezultāta rādītāji).

Papildus rezultāta rādītāju R2 nosaka ar saimniecību darba ražīguma izmaiņām, kuras aprēķina, nosakot programmas tiešo ietekmi uz lauksaimniecisko izlaides daļījuma ar GDV izmaiņām programmas darbības periodā.

Papildus rezultāta rādītājs R2 (Lauksaimnieciskā izlaide/GDV) - saimniecību darba ražīgums), tiek interpretēts kā daļējs lauksaimnieciskā sektora konkurētspējas mērs. Tiek ņemti vērā gan primārie (tieši MV 2A programmētie) ieguldījumi un

sekundārie (tie citos virzienos programmētie ieguldījumi, kuri dod ieguldījumu MV 2A) ieguldījumi.

Rādītāja R2 aprēķināšana notiek vairākās stadijās.

Pirmajā stadijā no SUDAT datubāzes 943 vienībām tiek izveidotas primāro ieguldījumu saņēmēju un kontroles grupas. Lai ievērotu nepārklāšanās principu, saņēmēju grupā tiek iekļautas tikai tās vienības, kuras nav saņēmušas atbalstu citos prioritāri programmētajos virzienos. Izmantojot vairāku rādītāju kopumu, tiek aprēķināts tiecības indekss saņēmēju un kontroles grupās periodā pirms atbalsta saņemšanas. Pēc tam tiek aprēķinātas vidējās rādītāja R2 vērtības saņēmēju un kontroles grupās pirms atbalsta un pēc atbalsta, un tiek aprēķināts vidējais atbalsta efekts uz atbalstīto (ATT), izmantojot R2 kā rezultāta rādītāju. Programmas neto efekts uz R2 tiek noteikts, kombinējot aprēķinātos ATT ar starpību starpības (DiD) metodi. Pēc vidējo rezultātu iegūšanas mikro līmenī tiek aprēķināta neto rādītāja agregātvērtība programmas apgabala līmenī, izmantojot ekstrapolācijas tehnikas (pareizinošos vidējos mikro rezultātus saimniecību līmenī ar atbalstu saņēmušo saimniecību skaitu)¹.

Otrajā stadijā tiek veikts to pasākumu sekundāro ieguldījumu novērtējums, kuru galvenais mērķis ir saistīts ar citiem mērķa virzieniem, bet no kuriem tai pašā laikā ir sagaidāms arī ieguldījums saimniecību restrukturizācijā un konkurētspējā. No SUDAT datubāzes 943 vienībām tiek izveidotas sekundāro ieguldījumu saņēmēju grupa, kontroles grupu nemainot. Nepārklāšanās principu nav nepieciešams ievērot, un saņēmēju grupā tiek iekļautas visas atbilstošās vienības. Izmantojot vairāku rādītāju kopumu, tiek aprēķināts tiecības indekss saņēmēju un kontroles grupās periodā pirms atbalsta saņemšanas. Pēc tam tiek aprēķinātas vidējās rādītāja R2 vērtības saņēmēju un kontroles grupās pirms atbalsta un pēc atbalsta, un tiek aprēķināts vidējais atbalsta efekts uz atbalstīto (ATT), izmantojot R2 kā rezultāta rādītāju. Programmas neto efekts uz R2 tiek noteikts, kombinējot aprēķinātos ATT ar starpību starpības (DiD) metodi. Pēc vidējo rezultātu iegūšanas mikro līmenī tiek aprēķināta neto rādītāja agregātvērtība programmas apgabala līmenī, izmantojot ekstrapolācijas tehnikas (pareizinošos vidējos mikro rezultātus saimniecību līmenī ar atbalstu saņēmušo saimniecību skaitu)².

Trešajā stadijā, izmantojot datus attiecīgi par saņēmēju bruto investīciju un kopējo samaksāto nodokļu apmēru pirms un pēc atbalsta saņemšanas, tiek noteikti mērķa virziena 2A pašsvara zudumu un sviras efekti. Šo netiešo efektu noteikšanas secība ir tāda pati kā primāro vai sekundāro ieguldījumu novērtējumā.

Tādi makroekonomiskā līmeņa efekti kā aizstāšanas, pārvietojuma un multiplikatora efekti sakarā ar datu trūkumu netiek noteikti.

Nemot vērā attiecīgo pasākumu saņēmēju un nesaņēmēju datu trūkumu, par 2016. gadu saņēmēju un kontroles grupu veidošana ir apgrūtināta. Saņēmēju un nesaņēmēju datus par 2016. gadu iespējams iegūt ar vairākām pieejām:

- ✓ SUDAT datu paneļa dalībnieku aptauja ar LLKC palīdzību;
- ✓ saņēmēju un nesaņēmēju e-pasta aptauja;
- ✓ LAD klientu datubāzes izmantošana (dati tikai par saņēmējiem).

Novērtētāji izmantos e-pastu aptauju rezultātā iegūtos datus.

¹ augstāk aprakstītā metodoloģija tiek izmantota arī mērķa virziena 2A pašsvara zuduma efekta un sviras efekta analīzē.

² augstāk aprakstītā metodoloģija tiek izmantota arī mērķa virziena 2A pašsvara zuduma efekta un sviras efekta analīzē (M10, M11, M12, M13 un M14)

3.2.Kvalitatīvās metodes

Kvalitatīvās metodes tiek izmantotas atbilžu sagatavošanā uz novērtējuma 4.-18. jautājumiem.

MAPP metode

MAPP metode tās oriģinālajā versijā ir balstīta uz grupu diskusijām. Parasti grupu dalībnieki ir saņēmēji un nesaņēmēji. Tomēr piedalīties var arī citas iesaistītās puses (programmu vadība, konsultāciju dienesti). Novērtētāji MAPP metodes elementus izmanto saņēmēju un nesaņēmēju e-pasta aptaujā, tādējādi iegūstot atbildes no lielāka respondentu skaita, nekā tas iespējams grupu diskusijās.

Galvenie MAPP metodes instrumenti ir dzīves cikls; tendenču analīze; šķērspārbaudes (transekta izlašu pārbaudes); intervenču un aktivitāšu saraksts; ietekmes matrica; attīstības un ietekmes profils; līdzdalības attīstības plānošana.

Novērtēšanā tiek izmantota vienīgi ietekmes matrica.

Ietekmes matrica

Ietekmes matrica tiek sagatavota fokusētai rādītāju analīzei mērķa virzienu ietvaros primāro saņēmēju, sekundārās ietekmes un nesaņēmēju grupās. Iekļaujot izlasē gan saņēmējus, gan arī nesaņēmējus, ir iespējama kontrafakta analīze. Rādītāju vērtībām tiek izmantota nominālā (dihotomā), ordinālā un intervālu skala. Diskusiju vietā tiek izmantota e-pasta aptauja.

Aptaujas anketa

Aptaujas anketa ietver trīs sadaļas. Ietekmes matricā tiek iekļautas divas no šīm sadaļām (skat.3.tabulu).

- (1) Jautājumiem šajā anketas sadaļā tiek piemērota ordinārā (dihotomā) skala ar diviem atbilžu variantiem. Jautājumu mērķis ir noskaidrot, vai respondents neatkarīgi no atbalsta saņemšanas kādā no LAP 2014-2020 pasākumiem ir veicis šim pasākumam atbilstošus ieguldījumus. Šīs sadaļas jautājumi netiek iekļauti ietekmes matricā.
- (2) Jautājumiem šajā anketas sadaļā tiek piemērota intervālu skala ar pieciem atbilžu variantiem. Jautājumu mērķis ir noskaidrot, kā LAP 2014-2020 darbības periodā līdz 2016. gadam ir mainījušies respondenta saimniecību/uzņēmumu raksturojošie finansiāli-ekonomiskie rādītāji. Šīs sadaļas jautājumi tiek iekļauti ietekmes matricā. Atbildēs uz jautājumiem iegūtā informācija tiek izmantota, lai veiktu triangulāciju atbildēm uz novērtējuma 4-15. Jautājumiem.
- (3) Jautājumiem šajā anketas sadaļā tiek piemērota ordinālā skala ar pieciem atbilžu variantiem. Jautājumu mērķis ir noskaidrot, kā LAP 2014-2020 darbības periodā līdz 2016. gadam ir mainījušies respondenta dzīves vietu raksturojošie sociāli-ekonomiskie rādītāji. Šīs sadaļas jautājumi tiek iekļauti ietekmes matricā. Atbildēs uz jautājumiem iegūtā informācija tiek izmantota, lai veiktu triangulāciju atbildēm uz novērtējuma 16-18. jautājumiem.

3.tabula. Aptaujas matrica

Skala	Atbilžu varianti	Sadaļ a	Jautājumi	Saņēmēji primāri programmētajos pasākumos	Saņēmēji sekundāri plānotajos pasākumos	Nesaņēmēji
Dihotomā	1 - Jā; 2 - Nē	Sadaļa 1	Jautājums: Vai pēdējo divu gadu laikā (2015.-2016.g.) Jūsu saimniecībā/uzņēmumā ir veikts sekojošais			
			esat kļuvis par ražotāju grupas / kooperatīva biedru			
			apdrošinātas ražošanas ēkas, sējumi un dzīvnieki			

		profilaktiskie pasākumi dzīvnieku slimību apkarošanai (būves, ēkas, žogi), ganāmpulka atjaunošanai iesaistīšanās kvalitātes shēmās, produkcijas pārdošanā vietējos tirdzniecības tīklos (tirgi, vietējie veikali, tiešā tirdzniecība u.tml.) modernizēta saimniecība/uzņēmums (iegādāta modernāka tehnika/iekārtas, jaunas tehnoloģijas, uzbūvētas vai rekonstruētas būves) samazināts (uz platības vienību) minerālmēslu un pesticīdu apjoms saglabātas un uzlabotas apsaimniekoto platību dabas vērtības jaunaudžu kopšana, meža ieaudzēšana, mežaudžu uzlabošana uzlabota energoefektivitāte (iekārtām, tehnoloģijām, ēkām) nodibināts mikro vai mazais uzņēmums (nelauksaimnieciskai darbībai) radīta vai attīstīta nelauksaimnieciskā darbība (veikti ieguldījumi, lai papildus lauksaimniecībai attīstītu, piemēram, kokapstrādi, tūrismu, citus pakalpojumus) radītas jaunas pastāvīgās darba vietas realizēts/ i projekts/ i LEADER jeb Vietējo rīcības grupas (VRG)/Biedrību izsludināto pasākumu ietvaros			
Intervālu	0 - nav atbildes; 1 - ievērojams samazinājums (vairāk nekā 15%); mērens samazinājums (mazāk nekā 15%); 3 - izmaiņu nav; 4 - mērens pieaugums (līdz 15%); 5 - ievērojams pieaugums (virs 15%).	Sadala 2 Jautājums: Kā mainījušies 2016.g. pret 2014.g. sekojošie Jūsu saimniecību / uzņēmumu raksturojošie rādītāji lauksaimnieciskā izlaide (saražotās lauksaimnieciskās produkcijas kopvērtība) pārdoto produktu daļa pret saražoto (lauksaimniecības produktiem) ilgtermiņa ieguldījumu kopvērtība (investīcijas ēkās, būvēs, tehnikā, meliorācijā) ražoto lauksaimniecības produktu nosaukumu skaits (piem., kvieši, piens, liellopu gaļa utt.) lauksaimniecības ieņēmumu īpatsvars saimniecības/uzņēmuma kopējos ieņēmumos nodarbināto skaits (pilna laika ekvivalentā t.i. 1840 h gadā) iepirkuma cenas jūsu pārdotajiem lauksaimniecības produktiem kopējie ienākumi			
Ordinālā	0 - nav atbildes (nezinu); 1 - pilnībā nepiekrītu; 2 - drīzāk nepiekrītu; 3 - nav mainījies; 4 - drīzāk piekrītu; 5 - pilnībā piekrītu	Sadala 3 Jautājums: Vai pēdējo divu gadu laikā (2015.-2016.g.) Jūsu apdzīvotajā pagastā/novadā uzlabojies ceļu stāvoklis pieaugusi pieejamība dažādiem pakalpojumiem (piem., sadzīves pakalpojumi u.c.) pieaugušas sporta un kultūras aktivitāšu iespējas palielinājušās iespējas atrast darbu palielinājušās iespējas piedalīties Vietējās rīcības grupas (VRG) vai biedrības izsludinātajos pasākumos pieaugusi informētība par iespējām piedalīties Valsts lauku tīkla (VLT) organizētajos semināros, apmācībās, citos pasākumos			

Iegūto rezultātu apkopošana un analīze

Pēc aptaujas pabeigšanas iegūtie rezultāti tiek izmantoti, lai noteiktu attiecīgo rādītāju bruto vērtību vidējās izmaiņas, salīdzinot tās saņēmēju un nesaņēmēju grupās.

Izlašu veidošana aptaujai

Izlases saņēmēju un nesaņēmēju aptaujai tika veidotas, izmantojot LAD datubāzes informāciju par LAP 2014-2020 saņēmēju un nesaņēmēju populācijām. Atbilstoši aptaujas mērķiem no datubāzes vienībām sākotnēji tika atlasītas tās vienības, kurām norādītas e-pasta adreses, un kuru uzņēmējdarbības formas ir sekojošas - zemnieku saimniecības, fiziskas personas, sabiedrības ar ierobežotu atbildību, individuālie komersanti, kooperatīvās sabiedrības, akciju sabiedrības un

individuālie uzņēmumi. Saņēmēju populācijā tiek atlasītas 2 143 vienības, bet nesaņēmēju populācijā – 30 080 vienības.

Nemot vērā nepieciešamību kvantitatīvi (ar pielīdzināšanu) novērtēt finansiāli-ekonomisko rādītāju izmaiņu atšķirības saņēmēju un nesaņēmēju grupās, nesaņēmēju grupas vēlamajam lielumam trīs reizes jāpārsniedz saņēmēju grupas lielums. Tādējādi nesaņēmēju grupā nepieciešams iekļaut 6429 vienības no 30080 vienībām.

Lai uzlabotu pielīdzināšanas kvalitāti, saņēmēju izlase tiek stratificēta atbilstoši sešiem valsts reģioniem un divām uzņēmējdarbības formām - zemnieku saimniecības un pārējie uzņēmumi. Atbilstoši saņēmēju izlases stratificēšanai tiek noteikti nepieciešamie nesaņēmēju izlases lielumi katrā no 12 stratām (skat.4.tabulu).

4.tabula. Izlases izveidošanas matrica

Saņēmēju izlase	Kurzeme	Latgale	Pierīga	Rīga	Vidzeme	Zemgale	Kopā
Zemnieku saimniecības	183	314	63	0	189	176	925
Pārējie	175	615	98	13	183	134	1218
Kopā	358	929	161	13	372	310	2143
Nesaņēmēju izlase	Kurzeme	Latgale	Pierīga	Rīga	Vidzeme	Zemgale	Kopā
Zemnieku saimniecības	549	942	189	0	479	437	2596
Pārējie	525	1845	294	39	549	402	3654
Kopā	1074	2787	483	39	1028	839	6250
Nesaņēmēju populācija	Kurzeme	Latgale	Pierīga	Rīga	Vidzeme	Zemgale	Kopā
Zemnieku saimniecības	1244	1574	318	1	479	437	4053
Pārējie	5462	15354	1385	237	1988	1601	26027
Kopā	6706	16928	1703	238	2467	2038	30080

Nesaņēmēju izlases stratas zemnieku saimniecībām Vidzemē un Zemgalē ir nedaudz mazākas par vēlamo apmēru, un tajās tiek iekļautas visas pieejamās vienības.

Nesaņēmēju izlases vienības tiek izvēlētas no nesaņēmēju populācijas, izmantojot gadījuma skaitļu ģeneratoru. Katrā no 12 stratām tiek ģenerēti gadījuma skaitļi intervālā no 1 līdz N, kur N - atbilstošās nesaņēmēju populācijas lielums, šos skaitļus piesaistot katrai no stratā ietilpstošajām vienībām. Vienības pirms tam tiek šķirotas LAD klientu kodu augšanas secībā. Nesaņēmēju izlasi veido pirmās M klientu vienības no augošā secībā sašķirotā masīva, kur M - nesaņēmēju izlases vēlamais lielums katrā stratā.

Lauku atbalsta dienesta pārstāvju fokusgrupa

Fokusgrupa ar maksājumu aģentūras (LAD) pārstāvjiem galvenokārt tiek izvēlēta, lai iegūtu papildus informāciju atbildēm uz novērtējuma jautājumiem gadījumos, ja atsevišķos MV/pasākumos līdz 31.12.2016. pabeigto projektu skaits ir neliels, vai arī šādu projektu nav vispār. Turpretī iegūtā informācija intervijās ar LAD pārstāvjiem tajos MV/pasākumos, kuros pabeigto projektu skaits ir pietiekams citu kvantitatīvā vai kvalitatīvā novērtējuma metožu pielietošanai, var tikt izmantota ar dažādām metodēm iegūto rezultātu triangulācijai.

Metodes pielietošana

Pirms fokusgrupas tika izsūtīti jautājumi, kurus vēlamies izrunāt ar LAD pārstāvjiem, kā tieši iesaistītajiem projektu vērtēšanā.

Jautājumu sagatavē ir iekļauti sekojoši jautājumi:

1. Vai projektu pieteikumu kvalitāte uzlabojusies, salīdzinot ar iepriekšējo periodu?
 - a) Kas jūsuprāt par to liecina?
 - b) Kāpēc tas tā noticis?
 - c) Kādas ir galvenās problēmas pieteicējiem?
 - d) Kā skaidro lielo neapstiprināto projektu skaitu atsevišķos pasākumos?
2. Kā EPS uzlabojis LAD darbu? Kas būtu jāuzlabo EPS?
3. Ko būtu nepieciešams uzlabot MK nosac. /izvirzītajās prasībās vai citur, lai:
 - a) uzlabotu pieteikumu kvalitāti
 - b) pieteikumu skaitu atsevišķos pasākumos/ pieteicēju grupās
4. Vai snieguma rezervi izpildīsim? Ja nē, tad kur un kas būtu jādara?
5. Vai ir kas vēl papildināms saistībā ar LAP ieviešanu un īstenošanu, kas liekas svarīgs, lai uzlabotu projektu ieviešanu mērķa virziena sasniegšanā?

Par katru no jautājumiem tika diskutēts prioritāšu griezumā.

Intervijas ar ZM, VLT, LLKC

Lai iegūtu viedokli no Vadošās iestādes, projektu izsludinātājiem, uzraugiem un ieviesējiem, notikušas arī intervijas ar ZM, VLT, LLKC pārstāvjiem par tehniskās palīdzības (TP) izmantošanu, Valsts lauku tīkla (VLT) darbību un M01, M02 pasākumu ieviešanu, kā arī ieinteresēto pušu pārstāvjiem.

VRG aptauja

Lai atbildētu uz 17.jautājumu par LEADER pasākumiem un triangulācijai, nosūtīta aptaujas anketa VRG pārstāvjiem. Aptaujas anketā tika uzdoti sekojoši jautājumi:

1. Kā ietekmēja VRG darbu LEADER/SVVA jaunā perioda nosacījumi (apgrūtināja/uzlaboja /nav izmaiņu),
 - a. minimālā iedzīvotāju skaita palielināšana
 - b. nosacījums par atbalstu uzņēmējdarbībai,
 - c. par interneta vietņu uzturēšanu,
 - d. vadlīnijas stratēģiju izstrādei
 - e. _____
2. Kāds komunikācijas veids ar vietējiem iedzīvotājiem jūsu VRG ir vispiemērotākais (atzīmēt svarīgākos)
 - a. interneta vietne,
 - b. vietējais laikraksts,

- c. informācijas stendi,
 - d. afišas
 - e. cits, kāds _____
3. Kā jūs novērtējat to iedzīvotāju īpatsvaru %, kas ir informēts par VRG aktivitātēm un iespējām iesniegt projektus LEADER/SVVA?
- a. Mazāk nekā 5%
 - b. 6-15%
 - c. 16-30
 - d. 31-45
 - e. 46-55
4. Kā vērtējat SVVA stratēģijas īstenošanas gaitu, vai tā ir atbilstoša plānotajam?
5. Kādas darbības veiksi, ja rīcībā netiek apgūts izsludinātais finansējums?
6. Vai redzat iespējas atbalstīt to projektu īstenošanu, kas palikuši ārpus finansējuma, bet ir nozīmīgi vietējai attīstībai?
- a. Nē
 - b. Jā, norādi, kas _____

Sinerģijas novērtējums

Programmas sinerģijas ir saistītas ar visas Programmas intervences loģiku un tiem pasākumu projektu primārajiem un sekundārajiem ieguldījumiem MV, kuri var radīt sinerģijas vai pretefektus starp tiem, un, secīgi, arī starp prioritātēm.

Sinerģiju noteikšanā tiek izmantoti divi sprieduma kritēriji:

- ✓ Atbalstītie pasākumi ir papildinoši tādā veidā, lai radītu sinerģiju caur savstarpēju interakciju;
- ✓ Pasākumu kompozīcija atbalsta to sinerģiju MV, lauku attīstības virziena un programmas līmenī.

Kvantitatīvajā izvērtējumā ir jāanalizē zināmos mērķa virzienos programmēto darbību papildus ieguldījums citu MV rādītāju vērtībās. Iegūtās vērtības savstarpēji jāsalīdzina (attiecinot tās pret primāri programmētajām). Salīdzināšana palīdz labāk saprast interakcijas starp mērķa virzieniem un to intervences loģikām. Piemēram, liels ieguldījums rādītāja vērtībā norāda uz spēcīgu sinerģiju starp mērķa virzienā. Zemas vai negatīvas kontribūcijas norāda uz negatīviem transversiem efektiem. Kvantitatīvā izvērtējuma secinājumus nepieciešams triangulēt ar kvalitatīvo izvērtējumu. Skaitliskās vērtības tiks papildinātas ar ekspertu aptaujās iegūto skaidrojošu tekstu, kurā aprakstīti pozitīvu, negatīvu vai neitrālu interakciju cēloņi.

Sinerģijas novērtēšanā tiek izmantota kvalitatīvā pieeja, lai noteiktu sinerģijas starp mērķa virzieniem un prioritātēm. Sinerģijas ir pozitīvi horizontālie transversie efekti, kuri notiek, pateicoties pozitīvām interakcijām starp dažādiem mērķa virzieniem/ prioritātēm (efektu veidošanās kādā mērķa virzienā no citiem mērķa virzieniem). Bez sinerģijām mērķa virzieni un prioritātes arī var viena otru ietekmēt negatīvi, izraisot negatīvus transversos efektus, vājinot kāda mērķa virziena efektus sakarā ar intervencēm citos mērķa virzienos). Pozitīvo vai negatīvo transverso efektus vērtēšana tiek uzsākta ar LAP 2014-2020 specifisko pasākumu/ apakšpasākumu kompozīciju katrā mērķa virzienā un salīdzinot to ar visiem citiem mērķa virzieniem. Šie salīdzinājumi dod iespēju spriest par apmēru, kādā sekošana specifiskai intervences loģikai ir ietekmējusi beigu sasniegumus virzībā uz Programmas mērķiem, rezultativitāti un lietderīgumu, kā arī uz LAP 2014-2020 rezultātiem un ietekmēm.

Atbildes sagatavošanai uz šo novērtēšanas jautājumu nepieciešamas visu to vispārējo un papildus rādītāju vērtības, kuri ir izmantoti, lai noteiktu programmas rezultātus, ņemot vērā primāro un sekundāro ieguldījumu.

Sinergiju kvalitatīvais izvērtējums tiek veikts, izmantojot vadlīnijās ieteikto rīku (tabulas) pasākumu/apakšpasākumu papildus/sekundāro ieguldījumu citos mērķa virzienos izvērtēšanai. Pirmā no tabulām ļauj sekot tiešajai (primārajai) un sekundārajai ietekmei no atsevišķiem pasākumiem uz MV un P. Otrā tabula apraksta, kā specifiskā mērķa virzienā programmētu pasākumu kombinācija ietekmē visus pārējos MV, vai nu tos vājinot (negatīvi transversie efekti), vai arī tos stiprinot (sinerģijas).

Standartsituācijā tiek sagaidīts, ka vienā un tajā pašā mērķa virzienā programmētie pasākumi n spēcīgas pozitīvas interakcijas tādā veidā, lai dotu ieguldījumu šī mērķa virziena politikas mērķos. Rīks palīdz apstiprināt un/vai apšaubīt to atkarībā no LAP 2014-2020 konteksta ietekmes.

Šis rīks tiks papildināts ar ekspertu intervijās iegūto informāciju, lai tabulas secinājumus triangulētu un apstiprinātu/koriģētu sinerģijas/negatīvos transversos efektus starp pasākumiem, mērķa virzieniem un prioritātēm.

Programmas sinerģiju izvērtējuma secība var tikt brīvi izvēlēta. Novērtētāji ir izvēlējušies sekojošu izvērtējuma secību:

- ✓ kvalitatīvais izvērtējums, izmantojot piedāvāto rīku (tabulas), aizpildot tās pirms kvantitatīvo rezultātu apkopošanas;
- ✓ rezultāta rādītāju kvantitatīvais novērtējums, nepieciešamības gadījumā izdarot atbilstošas izmaiņas rīka tabulās;
- ✓ secinājumu pārbaude un salīdzināšana, izmantojot ekspertu intervijas.

Lai aizpildītu rīka tabulas, nepieciešams detalizēts visu prioritāšu MV pasākumu un/ vai apakšpasākumu Programmas tekstā norādīto paredzēto sekundāro ieguldījumu uzskaitījums.

Sinerģijas starp prioritātēm mērķa virzienu un pasākumu/apakšpasākumu līmenī

Izmantojot paredzamo sekundāro ieguldījumu aprakstu, tiek aizpildītas rīka tabulas.

Pirmās tabulas rindās prioritāšu un mērķa virzienu secībā tiek norādīti visi MV ietilpstošie pasākumi/apakšpasākumi. Gadījumos, kad pasākumi/apakšpasākumi ir programmēti vairākos primārajos MV, to uzskaitījums atkārtojas. Tabulas kolonās tiek norādītas prioritātes un tajās ietilpstošie MV (bez iedalījuma pasākumos/apakšpasākumos). Ja programmā paredzēta pasākuma/apakšpasākuma sekundārais ieguldījums kādā no mērķa virzieniem, attiecīgā tabulas šūna tiek iekrāsota oranžā krāsā. Atsevišķa mērķa virziena pasākumu/apakšpasākumu tās kolonas, kuras atbilst tam pašam mērķa virzienam, tiek iekrāsotas pelēkā krāsā.

Pēc programmas rezultātā rādītāju noteikšanas tabula tiek aizpildīta ar atbilstošo rādītāju sekundārās ietekmes komponentēm.

No pirmās tabulas tiek veidota otrā tabula, kura no pirmās atšķiras ar to, ka tā ir kvadrātiska matrica, kuras kolonās ir norādīti rindās esošie pasākumi/apakšpasākumi. Uz tabulas diagonāles esošās šūnas tiek iekrāsotas pelēkā krāsā. Sekundārās ietekmes paredzēšanas gadījumā attiecīgās šūnas tiek iekrāsotas zaļā krāsā.

Programmas sekundārā ietekme atbilst plānotajam aptvērumam un apjomam, ja pēc pirmās tabulas aizpildīšanas spēkā ir sekojoši apgalvojumi:

- Visās tabulas oranžās krāsas šūnās ir pozitīvi skaitļi;
- Neviena no tabulas neiekāršotajām šūnām nav aizpildīta ar skaitļiem.

Iespējamās sekojošas atšķirības no plānotā sekundārās ietekmes aptvēruma un apjoma:

- Kādā no tabulas oranžās krāsas šūnām ir negatīvs skaitlis (paredzētie sekundārie ieguldījumi nav notikuši, un ir negatīvi transversie efekti);
- Kāda no tabulas oranžās krāsas šūnām nav aizpildīta ar skaitli (paredzētie sekundārie ieguldījumi nav notikuši);
- Kādā no tabulas neiekrāsotajām šūnām ir negatīvs skaitlis (ir notikuši neparedzēti negatīvie transversie efekti);
- Kādā no tabulas neiekrāsotajām šūnām ir pozitīvs skaitlis (ir notikuši neparedzēti pozitīvi transversie efekti).

Sinergijas starp prioritātēm

Paredzamās sinergijas starp prioritātēm norādītas 5.tabulā.

Ja nevienam no attiecīgajā rindā norādītās prioritātes MV nav paredzēta sekundārā ietekme uz kolonās norādītajiem pārējo prioritāšu MV, 4 tabulas šūna netiek iekrāsota. Ja ietekme ir paredzēta, šūna tiek iekrāsota gaiši zaļā krāsā. Ja kādam no attiecīgajā rindā norādītās prioritātes MV ir paredzēta sekundārā ietekme uz kādu no tās pašas prioritātes MV, 5.tabulas šūna tiek sadalīta ar diagonālu svītru un iekrāsota tumši zaļā krāsā. Ja nevienam no attiecīgajā rindā norādītās prioritātes MV nav paredzēta sekundārā ietekme uz nevienu no tās pašas prioritātes MV, 5.tabulas šūna tiek sadalīta tiek iekrāsota pelēkā krāsā.

5.tabula Prioritāšu sinergija

	1	2	3	5	6	Forest	Agri
1							
2							
3							
5							
6							
Forest							
Agri							

Pēc programmas rezultātā rādītāju noteikšanas tika veikta sākotnējo pieņēmumu pārbaude attiecībā uz sekundārajiem ieguldījumiem prioritāšu aspektā.

Lai nedublētu ziņojumā iekļauto informāciju, šajā novērtējuma ziņojumā izmantotie dati galvenokārt aprakstīti analīzes daļā pie atbildēm uz novērtēšanas jautājumiem.

4. ANALĪZES DAĻA (ATBILDES UZ JAUTĀJUMIEM)

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 01.

Kādā mērā Programma sekmējusi inovāciju, sadarbību un zināšanu bāzes attīstību lauku apvidos?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 1A

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

M01, M02, M16 – pasākumos nav realizēts neviens projekts.

M01.1. ir viens apstiprināts projekts.

M02.1. ir divi apstiprināti projekti.

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1A

M19 – atbilstoši projekti pagaidām nav īstenoti.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Atbalstīti projekti, kas sekmē inovācijas, sadarbību un zināšanu bāzi lauku apvidos	T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A)	

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Netiek pielietotas

Kvalitatīvās metodes:

Novērtējumā tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode un intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm ZM, LAD, LLKC.

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Ir zems pasākumu apguves līmenis – M16 nav uzsākts, M01 un M02 tiek īstenoti daudzgažu projekti, kas nav pabeigti, bet dod priekšstatu par iespējamo ieguldījumu publiskā finansējuma apgūvē, tomēr nepieciešama kvalitatīvā informācija par zemas apguves iemesliem un attīstības prognozēm.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Šī MV vērtējumā tika izmantota fokusa grupas diskusija ar maksājumu aģentūras (LAD) pārstāvjiem, kuri vērtē iesniegtos projektus un kontrolē to realizāciju. Saņemtās atbildes tika apkopotas MV 1A kvalitatīvajai novērtēšanai par jautājumiem, kas skar P1 finansējuma apgūšanas iespējas. Pārskatīta pasākumu īstenošanas dokumentācija. Intervijā ar ZM, LAD un LLKC pārstāvjiem uzdoti jautājumi par pasākumu īstenošanas prognozēm.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Nav.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O1 - Kopējie publiskā sektora izdevumi - M01, M02, M16 (Īstenotie projekti), EUR	0				LAD
Kopējie rezultāta rādītāji	T1: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14., 15. un 35. panta pasākumu ietvaros veikto izdevumu procentuālā daļa no LAP kopējiem izdevumiem (prioritārā joma 1A)		0			LAD

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Jautājumā par apakšpasākumu M01.2. un M01.3.ieviešanu, ZM atbildēja, ka, ņemot vērā normatīvo aktu izstrādes kārtību, iepirkumu apjomu, iepirkuma piedāvājumu izvērtēšanas kārtību un procedūru, līguma noslēgšanas procesu, kā arī atbilstoši indikatīvajam laika grafikam LAP pasākumu īstenošanai, iepirkumu izsludināšana pasākuma „Zināšanu pārneses un informācijas pasākumi” apakšpasākuma “Atbalsts demonstrējumu pasākumiem un informācijas pasākumiem”, kā arī apakšpasākuma “Atbalsts saimniecību un mežu apmeklējumiem” īstenošanai tiek plānota 2017. gadā.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas vajadzību novērtējumā šis mērķa virziens saistīts ar 2. vajadzību *Sekmēt inovatīvu produktu izstrādi lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā un mežsaimniecībā* līdz ar MV 1B, 2A un horizontālo mērķi inovācijas.

Programmas vajadzību novērtējumā šis mērķa virziens būtu saistāms ar 1. vajadzību *Paaugstināt zināšanu līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā nodarbinātajiem un citiem lauku uzņēmējiem* līdz ar MV 2A, 4A, 4B, 4C un

horizontālo mērķi vide, jo MV 1A mērķis un rādītājs saistīts ar pietiekama finansējuma līmeņa sekmēšanu zināšanu bāzes nodrošināšanai lauku apvidos.

MV 1A nav īstenots neviens projekts. Pasākuma M16 īstenošana ir MK noteikumu sagatavošanas posmā, bet apakšpasākumā M01.1. un pasākumā M02 veikti publiskie iepirkumi, un ir izvēlēti 2 pakalpojumu sniedzēji, ar kuriem noslēgti daudzgadu projekti. Apstiprinātajos projektos ir jau notikušas mācības lauksaimniecības, mežsaimniecības, pārtikas ražošanas nozarē un kooperācijas veicināšanā. Konsultācijas tikušas sniegtas mežsaimniecības nozarē. Lauksaimniecības nozarē notikuši priekšdarbi konsultāciju sistēmas ieviešanai, bet konsultācijas netika sniegtas.

Novērtējot iespējas sasniegt MV 1A mērķa vērtību, jāievēro, ka apstiprinātie projekti ir 17,1% apmērā no mērķvērtības sasniegšanai nepieciešamā publiskā finansējuma inovāciju, sadarbību un zināšanu bāzes attīstībai lauku apvidos. Galvenais pakalpojumu sniedzējs redz iespēju piedalīties mācību pakalpojumu iepirkumā 2018. gadā, kas dotu iespēju turpināt darbu līdzšinējā apjomā. Ievērojot arī nozaru biedrību iespējas pieteikties mācību kursu veidošanai, var veikt pozitīvas prognozes par apakšpasākuma M01.1. apguvi. Attiecībā uz konsultācijām lauksaimniecības nozarē projekta finansējuma apgūšanu galvenokārt var ietekmēt konsultāciju saņēmēju ieinteresētība, sniegto konsultāciju kvalitāte un programmā iesaistīto konsultantu skaits. LLKC ir apzinājis šos riskus un projekta ieviešanas gaitā strādā pie šo risku mazināšanas. Veiktie iepirkumi pasākuma M02 īstenošanai nodrošina iespēju saņemt konsultācijas par konkurētspējas uzlabošanas, zemes un meža apsaimniekošanas, vides un klimata, ilgtspējīgu dabas resursu apsaimniekošanu veicinošu metožu izmantošanas, zinātnes atziņu un jaunas prakses pielietojamības un citiem ar nozari saistītiem jautājumiem.

Vēl neizmantots potenciāls ir apakšpasākumi M01.2. un M01.3., kuru uzsākšana tiek gatavota. Apakšpasākums M01.1. tika uzsākts prioritārā kārtā, lai nodrošinātu Agrovides un Bioloģiskās lauksaimniecības pasākumos uzņemto saistību izpildi, kas paredzēja atbilstošas mācības atbalsta saņēmējiem, lai pirmajos divos saistību gados iegūtu iemaņas zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošanā vai bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas ražošanā. Ja saistības netiek ievērotas, kompensācijas maksājums par platību vairs netiek izmaksāts.

ZM kā Vadošā iestāde uzskata, ka, ņemot vērā līdz 31.12.2016. noslēgto pakalpojumu līgumu sekmīgo administrēšanu, ir pārliecība par šajā plānošanas periodā plānotā M01 un M02 finansējuma apguvi.

ZM prognozes par pasākuma M16 finansējuma apguvi ir apstiprinošas, lai gan nav pieredzes šāda pasākuma īstenošanā. Detalizētāk par situāciju atbildē uz novērtēšanas jautājumu Nr.2 par MV 1B rezultātu novērtējumu.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Programmas izpildes laikā līdz 31.12.2016. nav īstenotu atbalsta projektu, kas sekmē inovāciju, sadarbību un zināšanu bāzes attīstību lauku apvidos, bet ir veikti publiskie iepirkumi un notiek apstiprināto projektu īstenošana.	
Programmas īstenošanas plāns paredz lielāku attīstību turpmākajos gados. Programmas	Sekot līdzi pasākumu ieviešanas gaitai, lai prognozes par finansējuma apguvi attaisnotu.

Īstenošanā iesaistīto pušu prognozes par publiskā finansējuma apguves iespējām P1 ir apstiprinošas.	
Pasākuma M16 apgūšanā jāievēro riska iespējas, jo nav pietiekami apzināts esošais potenciāls un nav praktiskās pieredzes šāda pasākuma īstenošanā.	Pastiprināti sekot līdzi un analizēt situāciju pēc pasākuma M16 izsludināšanas, veikt informatīvos pasākumus, lai aktivizētu pārskatīt potenciālās iespējas sadarbībai.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 02.

Kādā mērā Programma stiprinājusi saikni starp lauksaimniecību, pārtikas ražošanu un mežsaimniecību un pētniecību, un inovāciju, tostarp lai uzlabotu vides apsaimniekošanu un vides stāvokļa rādītājus?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 1B

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

M16 – pasākums tiek gatavots uzsākšanai.

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1B

Programmā nav atzīmēti. Īstenotajiem un apstiprinātajiem projektiem šāds ieguldījums nav apzināts. Sekundārajam ieguldījumam potenciāli piemērotais apakšpasākums M19.3. nav uzsākts, bet apakšpasākuma M19.2. projektu potenciālais ieguldījums nav prognozējams un tiks zināms nākošajās projektu pieņemšanas kārtās.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Ir izveidota ilgtermiņa sadarbība starp lauksaimniecības, pārtikas ražošanas un mežsaimniecības uzņēmumiem un pētniecības un inovāciju institūtiem	T2: Sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits (Regulas (ES) Nr. 1305/2013 35. pants) (grupas, tīkli/klasteri, pilotprojekti u. c.) (prioritārā joma 1B)	

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Netiek pielietotas.

Kvalitatīvās metodes:

Novērtējumā tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode un intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm (VI).

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Pasākuma apguve ir sagatavošanas posmā un ir nepieciešama kvalitatīvā informācija par attīstības prognozēm.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Intervijā ar Vadošās iestādes pārstāvjiem (ZM) tika uzdoti jautājumi par pasākumu ieviešanu, kā arī lūgts viedoklis par novērtēšanas posmam aktuālajām tēmām. Pārskatīta pasākuma uzsākšanai sagatavotā dokumentācija.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Nav.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O.16 Atbalstāmo EIP darba grupu skaits (izveide un darbība) - darbību skaits	0				LAD
	O17 - Citu sadarbības darbību skaits	0				
Kopējie rezultāta rādītāji	T2: Sadarbības pasākumā atbalstīto sadarbības darbību kopskaits (Regulas (ES) Nr. 1305/2013 35. pants) (grupas, tīkli/klasteri, pilotprojekti u. c.) (prioritārā joma 1B)	0				LAD

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Iekļauti atbildē uz novērtēšanas jautājumu.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Programmas 3.3. versijā 2016. gada septembrī tika apstiprināti virkne grozījumu, kas saistās ar pasākumu M16. Tie nav pilnībā saskaņoti attiecībā uz pasākuma ieguldījumu mērķa virzienos.

Atbildēs uz novērtēšanas jautājumiem izmantota pieeja, ka pasākums M16 ir tieši programmēts MV 1A, 1B un 2A ar iespējamu sekundāro ieguldījumu no MV 2A mērķa virzienos 1A, 1C, 3A, 4A, 4B, 4C, 5B, 5C, 5D, 5E.

Pasākums vēl nav uzsākts, tāpēc ir iespēja pārlicināties, vai nav problēmu ar projektu ieguldījumu uzskaiti dažādos MV un atbilstošu identificēšanu datu bāzē.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas vajadzību novērtējumā šis mērķa virziens saistīts ar vajadzību *2 Sekmēt inovatīvu produktu izstrādi lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā un mežsaimniecībā* līdz ar MV 1A, 1B, 2A un horizontālo mērķi *inovācijas*.

Pasākumā nav izsludināta projektu pieņemšana, tika sagatavots MK noteikumu projekts, kas apstiprināts 25.05.2017. (MKN Nr.222). Paredzēti trīs

apakšpasākumi M16.1, M16.2 un M16.3. Finansējums programmēts MV 2A, nenodalot iespējamās grupas un sadarbības, kas skar lauku tūrisma, pārtikas ražošanas vai vides un klimata mērķus. Lai gan Latvijā nav pieredzes šāda pasākuma īstenošanā, VI prognozē, ka, ievērojot pieejamā finansējuma apjomu, mērķis varētu būt sasniedzams. MK noteikumos ir noteiktas prioritārās tēmas sadarbībai, bet tās nav ierobežojošas vai izslēdzošas attiecībā uz atbalstu. Aktivitāte un interese jau šobrīd ir. LLKC aktīvi notiek diskusijas par dažādām tēmām, arī nozaru iekšienē notiek diskusijas. No intervijām ar ZM pārstāvjiem var secināt, ka aktivitāte un idejas tiek gaidītas no lauksaimnieka/ mežsaimnieka – kas būtu nozarei interesants un piemērojams praksē, kādas jaunas un vēl nebijušas metodes, tehnoloģijas un produktus būtu nepieciešams izstrādāt ieviešanai praksē. Mazāk apzināts ir zinātnes potenciāls un idejas, kuru zinātniskā un praktiskā īstenošana varētu sekmīgi realizēties uzņēmējdarbības projektos ar ieguvumu arī sabiedrībai, jo inovāciju pieredzes izplatīšana ir viens no atbalsta nosacījumiem.

VLT darbojas kā kontaktpunkts attiecībā uz Eiropas inovāciju partnerību Latvijā, nodrošinot abpusēju informācijas plūsmu par EIP aktualitātēm, tematiskajiem pasākumiem un rezultātu izplatīšanu. VLT sniedz tehnisku atbalstu arī EIP darba grupām un interesentiem par inovācijām lauksaimniecības un pārtikas ražošanas nozarēs, lai sekmētu to veidošanos un darbības attīstību Latvijā.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Programmas izpildes laikā līdz 31.12.2016. primāri programmētie pasākumi nav uzsākti	Iespējami ātrāk uzsākt pasākuma ieviešanu, ņemot vērā inovāciju nepieciešamību un projektu sarežģītību ieviešanā.
Latvijā nav pieredzes šāda pasākuma īstenošanā un rezultātu prognozēšanā. Aktivitāte un interese par pasākumu no potenciālajiem ieviesējiem ir. LLKC un nozaru organizācijās, aktīvi notiek diskusijas. Mazāk apzinātas ir zinātnieku iespējas, lai sekmīgi realizētu inovatīvos projektus ar ieguvumu sabiedrībai.	Aktīvi iesaistīt sadarbības partnerus informatīvajos pasākumos un dialogā, lai apzinātu gan zinātnes piedāvājumu, gan nozaru vajadzības, lai varētu veikt labāko izvēli sadarbības grupu projektu atbalstīšanā. Rosināt inovatīvās sadarbības iespējas sinerģijā ar LEADER/SVVA starpvalstu un starpteritoriju sadarbības iespējām.
Programmas sadaļās nav saskaņota informācija par pasākuma M16 ieguldījumu MV un primārajā/ sekundārajā jomā.	Saskaņot pasākuma aprakstā doto ieguldījumu MV ar informāciju Programmas 4.2., 11.1. un 11.3. sadaļā, vajadzības gadījumā dodot skaidras norādes par Programmai raksturīgajiem elementiem.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 03.

Kādā mērā Programma rosinājusi mūžizglītību un profesionālo apmācību lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 1C

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

M01 - nav realizēts neviens projekts.

M01.1. ir viens apstiprināts projekts, mācības notiek kopš 2016. gada augusta.

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1C

M16 – nav uzsākts.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Palielinājies lauku iedzīvotāju skaits, kas ir beiguši mūžizglītības un profesionālo mācību kursu lauksaimniecībā un mežsaimniecībā	T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C)	

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Netiek pielietotas

Kvalitatīvās metodes:

Novērtējumā tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode un intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm ZM, LAD, LLKC.

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Zems pasākumu apguves līmenis, īstenoto projektu nav, ir apstiprināts projekts, kura ietvaros ir jau pabeigti mācību kursi un tos beigušie mācību dalībnieki, tāpēc nepieciešama kvalitatīvā informācija par pieejamajiem rezultātiem.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

MV vērtējumā tika izmantota fokusa grupas diskusija ar maksājumu aģentūras (LAD) pārstāvjiem, kuri vērtē iesniegtos projektus un kontrolē to realizāciju. Saņemtās atbildes tika apkopotas MV 1C kvalitatīvajai novērtēšanai par jautājumiem, kas skar mācību pakalpojuma sniedzēja izvēli un īstenošanas prognozēm. Strukturētās intervijas ar ZM un LLKC pārstāvjiem par jau veikto mācību kursu uzraudzības datu rezultātiem.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Nav.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O12 - Mācībās iesaistīto dalībnieku skaits	0				LAD
Kopējie rezultāta rādītāji	T3: Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma 1C)	0				LAD

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Pasākuma ieviesējs (LLKC) intervijā atzīst, ka ir jūtams pieprasījums īpaši pēc tiem mācību kursiem, kuru apguve nodrošina atbalsta maksājumu saņemšanu, piem., Bioloģiskā lauksaimniecība (pasākumam M11), Eiropas Savienības nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošana (pasākumam M10.1.), vai kuru beigšana dod iespēju veikt kādas darbības (pārraudzība, dzīvnieku kaušana u.tml.). Mācību kurss bioloģiskajai lauksaimniecībai, kas ir 20 pilnu mācību dienu apjomā un ilgst 2-2,5 mēnešus, ir pietiekami nopietns pārbaudījums mācību dalībnieku motivācijai mācīties, īpaši, ja mācības jāsavieno ar algotu darbu. Tā kāursos sertifikācija tiek balstīta uz apmeklētību, ir kursi kuros 100% apmeklētība ir zema. Kā skaidro LLKC, tas saistīts ar to, ka kursu apmeklētāji nespēja izbrīvēt laiku pilnībā un savienot to ar darbu (daudzi strādā algotu darbu). Dalībnieki nav pieraduši arī pie tik striktiem apmeklējuma nosacījumiem un reizēm tas ir arī atteiksmes jautājums.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas vajadzību novērtējumā šis mērķa virziens saistīts ar 1.vajadzību *Paaugstināt zināšanu līmeni lauksaimniecībā, mežsaimniecībā, pārtikas ražošanā nodarbinātajiem un citiem lauku uzņēmējiem* līdz ar MV 2A, 4A, 4B, 4C un horizontālo mērķi vide.

Atbalsta pretendents, finansējuma saņēmējs ir pakalpojuma sniedzējs, kas pasākuma īstenošanai tiek izvēlēts publiskā iepirkuma procedūrā, un kas, noslēdzot pakalpojuma līgumu, apņemas sniegt pakalpojumu līgumā noteiktajā apjomā, kvalitātē un termiņā atbilstoši līguma nosacījumiem, kuri balstās uz tehniskās specifikācijas prasībām un pretendenta iesniegto piedāvājumu iepirkumam.

Pasākumā ir noslēgts daudzgadu līgums ar publiskajā iepirkumā izvēlēto pretendentu – personu apvienību LLKC un LLU. Ir īstenotas mācību darbības apstiprinātajā projektā. Programmā iesaistītajām pusēm ir pieejama informācija, kas raksturo iesāktā projekta apjomu un gala labuma saņēmējus. Pašreiz noslēgtā pakalpojuma līguma ieviešana sniedz pārliecību, ka finansējums tiks apgūts un līdz ar to tehniskajā specifikācijā paredzētais minimālais mācību dalībnieku skaits.

Projektā paredzētais mācību apjoms nodrošina gandrīz pusi no mērķa rādītāja T3: *Regulas (ES) Nr. 1305/2013 14. panta pasākuma ietvaros apmācīto dalībnieku kopskaits (prioritārā joma IC)* sasniedzamās vērtības. Ja uzsāktā tendence turpināsies, mērķis tiks sasniegts. Tomēr jāņem vērā, ka 2016. gadā mācību dalībnieku skaitu nodrošināja citos programmas pasākumos noteiktie mācību apmeklējumi atbalsta saņēmējiem.

Mācības prioritāri veicamajās tēmās aptvērušas lielāko daļu potenciālo mācību dalībnieku, kam tās nepieciešamas un nepilnu trešo daļu no apstiprinātajām mācību tēmām. Projekta turpmākās īstenošanas gaitā potenciālo dalībnieku interesi var piesaistīt ar pārējām mācību tēmām.

Mācību kursa Eiropas Savienības nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošana praktisko nodarbību laikā tiek sagatavots individuāls Ilgtermiņa saimniecības zālāju apsaimniekošanas plāns. Tas ietver ieteicamos un pieļaujamos apsaimniekošanas nosacījumus, saskaņā ar Dabas aizsardzības pārvaldes ar Eiropas Savienības LIFE+ programmas atbalstu projekta Natura 2000 teritoriju nacionālā aizsardzības un apsaimniekošanas programma ietvaros izstrādātajām Vadlīnijām Eiropas Savienības aizsargājamo zālāju biotopu kopšanai un atjaunošanai „Dabisko plāvu un ganību apsaimniekošana un atjaunošana”.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Programmas izpildes laikā līdz 31.12.2016. nav īstenotu atbalsta projektu, kas rosinājuši mūžizglītību un profesionālo apmācību lauksaimniecības un mežsaimniecības nozarē. Mācības uzsāktas 2016. gada augustā un notiek uz daudzgadu līguma pamata.	Sekot līdzi pasākuma ieviešanai, lai tiktu atbalstīti projekti, kas risinātu nozaru būtiskākās vajadzības
Jau īstenotās mācības nodrošinājušas prioritāri izvirzīto mērķu izpildi, nodrošinot ar mācību iespējām atbalsta saņēmējus, kas uzsākuši saistības Agrovides aktivitātē Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos, kursā <i>ES nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošana</i> . Mācību kursā <i>Bioloģiskā lauksaimniecība</i> ir otrs lielākais mācību dalībnieku skaits, bet vismazākais sekmīgi beigušo īpatsvars.	Apzināt, prognozēt un veicināt dalībnieku motivāciju piedalīties mācībās.
Mācību kursa <i>ES nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošana</i> rezultātā tiek izstrādāts individuāls <i>Ilgtermiņa saimniecības zālāju apsaimniekošanas plāns</i> , kas ir atzīstami apstākļos, kad nav ieviesti vides apsaimniekošanas plāni saimniecību līmenī.	Veicināt mācību kursa popularizēšanu, skaidrojot ieguvumus to saņēmējiem.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 04.

Kādā mērā LAP intervences ir devušas ieguldījumu atbalstīto lauku saimniecību ekonomiskā snieguma uzlabošanā, restrukturizācijā un modernizācijā, tai skaitā caur to dalības tirgū palielināšanu un lauksaimniecisko diversifikāciju?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 2A

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi:

M04., pasākums ar diviem apakšpasākumiem M04.1, M04.3.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Projektu skaits
M04.1.	1269
M04.3.	83
Kopā	1352
Mācību dalībnieku skaits apstiprinātajā projektā	
M01	1600

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rāda papildus ieguldījumu MV 2A

MV 3A: M04.,M04.2.,M09.1.

MV 4A: M13.2.,M13.3.

MV 3B: M05.1.,M05.2.,M17.1.

MV 5B: M04.1.,M04.2.,

MV 6B: M07.2.

MV 5D: M04.1.,M04.3

2.tab.Pabeigtie sekundāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums (MV)	Kopskaits
M04.1.(5B)	5
M04.1.(5D)	40
M04.2.(3A)	47
M04.2.(5B)	2
M04.2.(5D)	1
M05.1.(3B)	25
M05.2.(3B)	1
M07.2.(6B)	5
M09.1.(3A)	1
M13.2.(4A)	40 759
M13.3.(4A)	1082
M17.1.(3B)	1 461
Kopā	43 429

Abās tabulās iekļauti tikai pabeigti projekti/aktivitātes līdz 31.12.2016.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Vispārējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Lauksaimnieciskā izlaide uz GDV atbalstītajās saimniecībās ir palielinājusies	CRI R2 - Lauksaimnieciskās izlaides izmaiņas uz GDV LAP atbalstītajos projektos	
Saimniecības ir tikušas modernizētas Saimniecības ir tikušas restrukturētas	R1/T4 - Lauku saimniecību % ar LAP atbalstu restrukturizācijai un modernizācijai	
Saimniecību ekonomiskais sniegums ir uzlabojies sakarā ar augstākminēto lauku attīstības pasākumu ieviešanu		Neto izmaiņas saimniecību bruto ienākumos Bruto investīcijas pamatlīdzekļos pret lauksaimniecisko izlaidi
Saimniecību tirgus dalība ir palielinājusies sakarā ar augstākminēto lauku attīstības pasākumu ieviešanu		Neto izmaiņas pārdošanā pret kopējo izlaidi

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Kontrafakta analīze, kombinētā PSM un DID

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Galvenais cēlonis metodes izmantošanai ir iespēja pārbaudīt atbalstīto projektu saņēmēju identificēto primāro un sekundāro ieguldījumu kauzalitāti. Kontrafakta analīze, izmantojot kombinēto PSM-DiD metodi, dod iespēju atdalīt pasākumu neto efektus un aprēķināt intervenču pašvara zuduma efektu tiešo saņēmēju līmenī.

Metode ir pielietota šādu rādītāju noteikšanā: Lauksaimnieciskās izlaides izmaiņas uz GDV; neto izmaiņas saimniecību bruto ienākumos; bruto investīcijas pamatlīdzekļos pret lauksaimniecisko izlaidi.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Rādītāja R1 vērtību iegūst tiešā veidā, izmantojot datus par pabeigtajiem projektiem no uzraudzības tabulām (rādītājs O4 kumulatīvs, dati pēc projektu pabeigšanas) un pēc tam aprēķinot pabeigto pasākumu saņēmēju procentuālo īpatsvaru lauku saimniecību kopskaitā (tam izmantoti 2016.g.provizoriskie dati).

Rādītāja R2 un papildus rādītāju aprēķins ir balstīts uz ZM norādīto primāri programmēto un sekundāri paredzēto pasākumu/apakšpasākumu sarakstu, kuros ir pabeigti projekti.

Izvērtējums veikts 3 stadijās:

Stadija 1: MV 2A primāri programmēto pasākumu/apakšpasākumu ieguldījuma izvērtējums.

Gan izlase no saimniecībām ar atbalstu periodā (2014-2016) pasākumos, kuri ir saņēmuši atbalstu (saņēmēji), gan arī to saimniecību izlase, kuras nav saņēmušas atbalstu attiecīgajos pasākumos (nesaņēmēji), ir veidotas no SUDAT datubāzes, izmantojot lauksaimnieciskās izlaides, darbaspēka ieguldījuma, bruto investīciju un ienākumu mainīgos. Lai uzlabotu izvēles procesa ticamību (pielīdzināšanas kvalitāti) un sasniegtu labāko iespējamo abu izlašu līdzīgumu, tiek izmantots 31 saimniecību raksturlielums 2013. gadā (periodā pirms programmas). Vidējās vispārējā un papildus rezultāta rādītāja vērtības tika aprēķinātas dalībnieku un kontroles grupai pirms atbalsta (2013) un pēc atbalsta (2016). Visiem šiem mainīgajiem tika aprēķināti vidējie atbalsta efekti uz atbalstīto (ATT), un noteikts neto efekts uz šiem mainīgajiem (kombinējot aprēķinātos ATT ar DID metodi). Pēc neto efektu noteikšanas tika aprēķināta neto rādītāja agregātvērtība, pareizinot saimniecību līmenī aprēķinātos vidējos mikro-rezultātus ar atbalstīto saimniecību skaitu (ekstrapolācija).

Izvēlēto mainīgo vērtības 2016. gadam tika iegūtas ar SUDAT paneļa dalībnieku apsekojuma palīdzību (LLKC sniegtā informācija). Tika saņemti dati par 235 saimniecībām. Lai palielinātu datu kopu, pārējām saimniecībām, par kurām bija pieejami 2013.-2015. gada dati, tika veikta ekstrapolācija, novērtējot sagaidāmos 2016. gada rādītājus. Tādējādi pavisam kvantitatīvai analīzei izmantoti dati par 101 atbalsta saņēmēju (primārie ieguldījumi 2A) un 355 atbalstu nesaņēmējām saimniecībām. Kā atbalsta nesaņēmēji izvēlētas tās saimniecības, kuras nav saņēmušas atbalstu nevienā no LAP 2014-2020 pasākumiem (izņemot platību maksājumus). Atbalsta saņēmēju izlases veidošanā tika ievērots nepārklāšanās princips, tajā iekļaujot tikai tās saimniecības, kuras saņēmušas atbalstu vienīgi atbilstošajos pasākumos/apakšpasākumos.

Stadija 2: To pasākumu sekundārā ieguldījuma izvērtējums, kuru galvenais mērķis ir saistīts ar citiem mērķa virzieniem.

Soļi grupu izlašu sagatavošanai statistiskajai pielīdzināšanai un aprēķinu metodes ir tādi paši, kā Stadijā 1 aprakstītie. Atšķirībā no Stadijas 1, izlase no saimniecībām ar atbalstu periodā (2014-2016) tiek veidotas no saņēmējiem tajos mērķa virzienos, kuriem paredzēta sekundārā ietekme 2A MV). Atbalsta nesaņēmēju izlase nemainās. Lai varētu izveidot korektu bāzes (atbalsta nesaņēmēju) kopu, netika vērtēta P4 pasākumu sekundārā ietekme uz 2A. Atbalsta saņēmēju kopā tika iekļautas tikai tās saimniecības, kuras piedalījušās projektos (M04, M05, M07, M09, M17). Ņemot vērā, ka šādu saimniecību esošajā datu kopā bija tikai 39, iegūtie rezultāti mikro līmenī un to ekstrapolācija uz visu saņēmēju kopu ir jāuztver ar piesardzību. Lai izslēgtu dubulto uzskaiti, sekundāro atbalsta saņēmēju kopā netika iekļautas tās saimniecības, kas piedalījušās arī uz 2A MV primāri programmētajos apakšpasākumos.

Stadija 3: Netiešo efektu izvērtējums

Pašsvara zudumu efekti tika aprēķināti primāri programmēto pasākumu saņēmējiem, par rezultāta mainīgo izmantojot periodā (2014-2016) veikto bruto investīciju izmaiņas.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Galvenā problēma bija datu nodrošināšana par 2016. gadu kvantitatīvās analīzes veikšanai, jo SUDAT dati vēl nebija pieejami. Tas tika atrisināts, iegūstot to saimniecību gada pārskatu datus, kuri ir pieejami LLKC. Tas radīja papildu aprēķinu nepieciešamību, lai dati būtu salīdzināmi ar bāzes (2013.) gadu.

Ievērojot, ka pieejamo saimniecību kopa bija mazāka nekā SUDAT kopa, pietiekama lieluma izlašu veidošanu apgrūtināja relatīvi neliels respondentu skaits.

Kvalitatīvās metodes:

Aptauja, fokusgrupa, intervijas

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Kvalitatīvās metodes tika pielietotas, lai iegūtu kvalitatīvo informāciju triangulācijai ar kvantitatīvā primāri programmēto un sekundāro ieguldījumu novērtējuma rezultātiem, kā arī iegūtu tādu informāciju, kam nebija pieejami pārskatu dati.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Novērtējumā tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode un fokusgrupa ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm (ZM, LAD). Kā papildinājums kvantitatīvajai analīzei veikts atbalsta saņēmēju/nesaņēmēju aptauja, jautājumus strukturējot trīs daļās.

Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptauja tika veikta elektroniski, iegūstot atbildes no 867 respondentiem, kuru vidū bija gan LAP 2014-2020 atbalsta saņēmēji, gan nesaņēmēji.

Pirmajā sadaļā anketas jautājumiem tika piemērota ordinārā (dihotomā) skala ar diviem atbilžu variantiem. Jautājumu mērķis ir noskaidrot, vai respondents neatkarīgi no atbalsta saņemšanas kādā no programmas pasākumiem ir veicis šim pasākumam atbilstošus ieguldījumus.

Otrajā sadaļā anketas jautājumiem tika piemērota intervālu skala ar pieciem atbilžu variantiem. Jautājumu mērķis ir noskaidrot, kā programmas darbības periodā ir mainījušies respondenta saimniecību/uzņēmumu raksturojošie finansiāli-ekonomiskie rādītāji.

Atbildes uz 2.sadaļas jautājumiem tika iesniegtas, izmantojot Likerta skalu ar šādu gradāciju: Ievērojams palielinājums (vairāk par 15%) (veicot apkopojumu, atbilde novērtēta ar +2 punktiem), mērens palielinājums (līdz 15%) (+1 punkts), izmaiņu nav (0 punkti), mērens samazinājums (-1 punkti), ievērojams samazinājums (-2 punkti).

Saņemtās atbildes tika apkopotas uz salīdzinātas konkrētā mērķa virziena atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju grupās.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Atbalsta saņēmēju/nesaņēmēju aptaujas jautājumi tika balstīti uz dihotomo un ordināro (Likerta) skalu, tādējādi novērtējums ir aptuvenš. Tomēr šajā MV gan atbalsta saņēmēju, gan nesaņēmēju skaits bija pietiekams, lai iegūtu ticamu novērtējumu.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Īpatsvara vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība			Aprēķinātā neto vērtība	Dati un informācijas avoti
				Primārie ieguldījumi	Sekundārie ieguldījumi	Kopējā vērtība		
Kopējie iznākuma rādītāji	O3 - Atbalstīto rīcību/darbību skaits (primārie/sekundārie pasākumi)	1351/43 429						LAD datubāze
	O4 - atbalstīto saimniecību / atbalsta saņēmēju skaits	1146						LAD datubāze
Vispārējie rezultāta rādītāji	R1/T4 - saimniecību % ar LAP atbalstu investīcijām restrukturizācijā vai modernizācijā		1.64					LAD datubāze
	R2 - Lauksaimnieciskās izlaides izmaiņas atbalstītajās saimniecībās (skaitītājs), €			31 566 406,39	-136 702 470,48*	-105 136 064,09	65 340 232,29	SUDAT/LLKC
	R2 - GDV (saucējs)			1 152,85	2 441,00*	3 593,85	924,51	SUDAT/LLKC
	R2 – Lauksaimnieciskās izlaides izmaiņas atbalstītajās saimniecībās / GDV (skaitītājs/ saucējs), €/GDV			27 381,29	-56 002,67*	-29 254,48	70 675,21	SUDAT/LLKC
Papildus rezultāta rādītāji	Bruto saimniecību ienākumi			-28 677 065	-51 023 557*	-79 700 622	17 602 557	SUDAT/LLKC
Vispārējie konteksta rādītāji	CCI 17 - Lauku saimniecību kopskaits (2016)	69 900						CSP
	CCI 26 Lauksaimniecības uzņēmējdarbības ienākumi - Lauksaimnieku dzīves līmenis,	6 116						LEK

	EUR/GDV (2016.g.**)							
	CCI 14 Darba ražīgums lauksaimniecībā (bruto pievienotā vērtība bāzes cenās), EUR/GDV (2016.g.**)	4 559						LEK

* sakarā ar nelielo atbalsta saņēmēju skaitu sekundārajos ieguldījumos, par kuriem pieejami kvantitatīvie dati, iegūtais sekundārās ietekmes novērtējums ir nosacīts

** - provizorisks dati

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Atbildēm uz MV 2A jautājumiem tika izmantoti aptaujas dati par 177 atbalsta saņēmējiem primārajā intervencē un 690 nesaņēmējiem. No kopējā respondentu skaita 43% varēja identificēt specializāciju, bet 40% - ekonomiskā lieluma grupu. Tas deva iespēju veikt vērtējumu par atbalsta intensitāti dažādās grupās.

- No 177 atbalsta saņēmējiem šajā MV 93% pozitīvi atbild uz jautājumu, vai saimniecība ir tikusi modernizēta. Savukārt no atbalsta nesaņēmējiem pozitīvu atbildi sniedza 40%.
- Atbildes uz jautājumu „izmaiņas saražotās lauksaimnieciskās produkcijas kopvērtībā” sniedzis 171 saņēmējs un 528 nesaņēmēji. Saņēmēju grupā vidējā vērtība palielinājusies par 0.66 punktiem, bet nesaņēmēju grupā tā samazinājusies par 0.03 punktiem. Uz samazinājumu norāda 17% saņēmēju un 32% nesaņēmēju.
- Atbildes uz jautājumu „izmaiņas nodarbināto skaitā (pilna laika ekvivalentā)” snieguši 148 saņēmēji un 412 nesaņēmēji. Saņēmēju grupā vidējā vērtība palielinājusies par 0.17 punktiem, bet nesaņēmēju grupā tā samazinājusies par 0.03 punktiem.
- Atbildes uz jautājumu „kopējo ienākumu izmaiņas” snieguši 174 saņēmēji un 482 nesaņēmēji. Saņēmēju grupā vidējā vērtība palielinājusies par 0.02 punktiem, bet nesaņēmēju grupā tā samazinājusies par 0.25 punktiem.
- Atbildes uz jautājumu „pārdoto produktu daļas pret saražoto izmaiņas” snieguši 157 saņēmēji un 470 nesaņēmēji. Saņēmēju grupā vidējā vērtība palielinājusies par 0.54 punktiem, bet nesaņēmēju grupā tā palielinājusies par 0.11 punktiem.

Salīdzinot vidējās atbilžu vērtības saņēmēju un nesaņēmēju grupās ar ANOVA regresiju, var secināt, ka atbilžu vidējo vērtību atšķirības saņēmēju un nesaņēmēju grupās ir statistiski nozīmīgas 95% ticamības intervālā [$p=0.000$].

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Vispārējā papildus rezultāta rādītāja un papildus rādītāju novērtējumā pielietotās metodes ir piemērotas statistiski ticamu rezultātu izvērtējumam. Tomēr aptaujā iegūto saņēmēju un nesaņēmēju datu apjoms un kvalitāte nevar radīt pārliecību par iegūto rezultātu statistisko nozīmīgumu. Tādējādi vispārējie ar atbildi uz novērtēšanas jautājumu secinājumi ir uzskatāmi par ticamiem, tomēr ar atsevišķiem sprieduma kritērijiem saistītie secinājumi ir jāuztver ar piesardzību. Īpašu piesardzību rada sekundārās ietekmes skaitliskais novērtējums (4.p.), sakarā ar nelielo atbalsta saņēmēju skaitu, par kuriem pieejama kvantitatīvā informācija.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Mērķa virziens 2A ir plānots kā viens no nozīmīgākajiem Programmā, jo tam atvēlēti 32% tās publiskā finansējuma. Galvenais pasākums, kas attiecas uz šo MV, ir M04 “Ieguldījumi fiziskajos aktīvos”.

Ar MV 2A ir saistītas LAP 2014-2020 formulētās vajadzības (1), (2), (3), (5), (7), (10) un (16). Šīs vajadzības kopumā izriet no situācijas analīzes, tomēr to formulējums nepietiekamā mērā atspoguļo to problēmu loku, kas izklāstīts situācijas analīzē un SVID. Piemēram, lai gan vājajās pusēs norādīts nepietiekams nodrošinājums ar mūsdienīgu tehniku un būvēm ražošanas vajadzībām mazajās un vidējās saimniecībās, atbalsta nepieciešamība mazajām saimniecībām netiek tieši identificēta vajadzībās. Līdzīgi, iespējās norādīts, ka mazo un vidējo saimniecību modernizācija

palielinās to konkurētspēju un ienākumus, taču vajadzību formulējumā nav iekļauta tieši šo saimniecību modernizācijas veicināšana (3.vajadzība ir formulēta vispārīgi). Tā rezultātā Programmā kopumā šo saimniecību attīstības sekmēšana nav norādīta kā primāra, lai arī no situācijas analīzes, kā arī plānotā sasnieguma 2020. gadā tas izriet.

Pasākums tiek aktīvi realizēts kopš LAP 2014-2020 darbības sākuma. Uz šo MV ir attiecināti arī citi pasākumi – M06.3. (ir uzsākti, taču vēl nav pabeigtu projektu), kā arī M16 (nav uzsākts).

Lauksaimniecības sektorā atbalstu saņemt tiesīgo saimniecību skaits ir aptuveni 40 000 (atbilstoši 2014.g. 30.09. MK noteikumiem nr.600). Atbalsta tiesīgas M04 pasākumā ir juridiskas vai fiziskas personas, kas ražojušas lauksaimniecības produktus un guvušas ieņēmumus no lauksaimniecības produktu pārdošanas pēdējā noslēgtajā gadā. Tomēr atbalsta pretendentu loks ar to nenoslēdzas, jo uz atbalstu var pretendēt arī fiziskas un juridiskas personas, kas plāno uzsākt lauksaimniecisko ražošanu. Kopumā līdz 2016. gada beigām 1145 saimniecības ir saņēmušas atbalstu ieguldījumiem MV 2A līdz 31.12.2016 (tas veido 32% no plānotā saņēmēju skaita pasākumā M04). Minētais saņēmēju skaits attiecas uz pabeigtajiem projektiem M04 pasākumā (apakšpasākums M04.1.) "Atbalsts ieguldījumiem lauku saimniecībās". Tam papildus, M06.3. apakšpasākumā "Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai, attīstot mazās lauku saimniecības" ir reģistrēti 1100 aktīvi projekti. Pabeigto projektu šajā apakšpasākumā nav sakarā ar to salīdzinoši ilgo realizācijas laiku (2-4 gadi).

Kopējais pabeigto darbību/ projektu skaits primāri programmētajos pasākumos ir 1352. Tai skaitā, apakšpasākumā M04.1 atbalstīti 1269, apakšpasākumā M04.3. - 83 projekti. Turklāt 43 429 darbības tika atbalstītas pasākumos ar sekundāro ieguldījumu mērķa virzienā 2A, tai skaitā MV 3A ar 48 atbalstītām darbībām, MV 3B ar 1487 atbalstītām darbībām, MV 5B ar 7 atbalstītām darbībām, MV 5D ar 41 atbalstītu darbībām, MV 6B ar 5 atbalstītām darbībām un prioritātei P4 atbilstošais mērķa virziens MV 4A ar 41 841 atbalstītu darbību.

Atbalsta saņēmēju skaitu attiecinot uz visu lauku saimniecību kopskaitu 2016. gadā, iegūts, ka primāri atbalstīto saimniecību īpatsvars veido tikai 1,64% no kopskaita (pabeigtajiem projektiem), bet ieskaitot M06.3. aktīvos projektus, tas ir 3,2% no saimniecību kopskaita. Attiecinot uz faktiski atbalstīto saimniecību skaitu, saņēmēju īpatsvars ir aptuveni 6%, neskaitot atbalsta saņēmējus realizācijas stadijā esošajos M04 pasākuma projektos. Saņēmēju īpatsvars būtiski atšķiras dažādās saimniecību lieluma grupās – mazo saimniecību grupā (ar SI līdz 15 000 EUR) aktivitāte ir niecīga, taču pārējo lieluma grupu saimniecības projektus piesaka aktīvi.

Savukārt sekundāri programmētajos pasākumos/ apakšpasākumos atbalstīto saimniecību skaits veido 51,8% no visu lauku saimniecību kopskaita. Šāds salīdzinoši augsts līmenis panākts pateicoties M13 pasākumam (ADSI), kura aktivitāšu skaits veido 96% no kopējā sekundāro aktivitāšu skaita. Tas nozīmē, ka Programma sekmē lielākās daļas lauku saimniecību ekonomiskā snieguma uzlabošanu, tomēr uz lielāko daļu saimniecību šī ietekme ir tikai netieša – caur platību maksājumiem, nevis ilgtermiņa ieguldījumiem.

Visu atbalstīto saimniecību darba ražīgums, kuru izsaka ar lauksaimniecisko izlaidi pret GDV (R2), periodā no 2013. gada līdz 2016. gadam bruto izteiksmē ir samazinājies par 29 254 EUR/GDV. Primāri programmēto pasākumu darba ražīguma pieaugums sasniedz 27 382 EUR/GDV, bet sekundāro ieguldījumu aprēķinātā līdzšinējā atdeve ir negatīva, sasniedzot -56 003 EUR/GDV. Novērtētais neto darba ražīguma pieaugums programmas ietekmē primāri un sekundāri programmētajos pasākumos sasniedz 70 675 EUR/GDV. Tas nozīmē, ka tīrā programmas ietekme uz R2 rādītāja izmaiņām ir pozitīva.

Papildus rādītājs - *bruto saimniecību ienākumi*, atbalsta saņēmējiem 2016. gadā pret 2013. gadu samazinājies par 79,7 milj. EUR (bruto vērtība). Lielāko daļu no šīs summas veido sekundāro saņēmēju rezultāti, kas vērtējami ar piesardzību. Savukārt novērtētais neto ienākumu palielinājums programmas atbalsta ietekmē ir pozitīvs 17,6 milj. EUR līmenī. Tātad atbalsts radījis pozitīvu ietekmi uz ienākumu izmaiņām. Arī aptaujas dati norāda uz nelielu pozitīvu neto ietekmi uz ienākumiem. Kopumā var secināt, ka pagaidām (īsi pēc projektu realizācijas) investīciju ietekme uz ienākumiem ir salīdzinoši neliela, jo atbalsta saņēmējiem ir palielinājušies ne tikai ieņēmumi, bet arī izdevumi.

Izmantojot aptaujas datus, iegūta detalizētāka informācija par atsevišķām saimniecību grupām. Dalījumā pa saimniecību lieluma grupām tieši mazākajās atbalstu saņēmušajās saimniecībās (ar SI līdz 15 000 EUR) ir nozīmīgākais lauksaimnieciskās izlaides kāpums (vidējais vērtējums atbilstoši skalai saņēmējiem +1,00 punkti). Vidējās saimniecībās (ar SI 15-100 tk. EUR) tas ir +0,54 punkti, un lielajās (SI virs 100 tk. EUR) +0,56 punkti. Savukārt respondentiem, kuri nav saņēmuši atbalstu, vidējais lauksaimnieciskās izlaides pieauguma vērtējums ir attiecīgi +0,32, -0,13 un +0,07 punkti. Savukārt atkarībā no saimniecību specializācijas ļoti krasas rezultātu atšķirības nav konstatētas. Izplatītākie specializācijas virzieni starp atbalsta saņēmējiem ir laukkopība, piena lopkopība un ganāmo mājlopu audzēšana, taču tiek atbalstītas arī citas specializācijas. No izplatītākajiem virzieniem uz salīdzinoši lielāko izlaides pieaugumu norāda ganāmo mājlopu saimniecības (palielinājums 85% no respondentiem – atbalsta saņēmējiem), bet salīdzinoši mazākais pieaugums ir piena lopkopībā (56%). Pēdējais saistīts ar smago krīzi, kas skāra minēto nozari 2015.-2016. gadā.

Atbilstoši kvalitatīvā izvērtējuma datiem, *saimniecību dalība tirgū* atbalsta ietekmē ir palielinājusies. Uz to norādījuši 43% respondentu – atbalsta saņēmēju pretstatā 24% respondentiem, kuri attiecīgajā MV atbalstu nav saņēmuši.

Aptaujas dati rāda, ka atbalsta saņemšanai mērķa virzienā 2A ir pozitīva ietekme uz minerālmēsļu un pesticīdu apjoma samazināšanu uz platības vienību; uz pasākumu veikšanu apsaimniekoto platību dabas vērtību saglabāšanā un uzlabošanā; iekārtu, tehnoloģiju un ēku energoefektivitātes uzlabošanu. Ir indikācijas arī par nelielu pozitīvu efektu uz nodarbināto skaita izmaiņām.

Atbalsta saņemšanai mērķa virzienā 2A ir pozitīva ietekme uz lauksaimnieciskās ražošanas restrukturizāciju, kā arī uz lauksaimniecības ieņēmumu īpatsvara palielināšanos kopējos ieņēmumos.

Ar PSM-DiD metodi aprēķinātie pašsvara zudumu efekti programmas atbalstam mērķa virzienā 2A sasniedz 43%. Tas nozīmē, ka 43% atbalsta saņēmēju būtu veikuši līdzīgas investīcijas arī bez programmas atbalsta. Ar aptaujas palīdzību pašsvars aptuveni novērtēts 30-40% apmērā. Ir tendence, ka pašsvars palielinās, pieaugot atbalstīto saimniecību ekonomiskajam lielumam.

Ar PSM-DiD metodi aprēķinātie sviras efekti programmas atbalstam mērķa virzienā sasniedz 4%. Tas nozīmē, ka programmas atbalsts inducē atbalsta saņēmēju tēriņu pieaugumu par 4%.

Vispārējie konteksta rādītāji norāda uz darba ražīguma, kā arī lauksaimnieciskās uzņēmējdarbības ienākumu pieaugumu 2016. gadā salīdzinot ar periodu pirms programmas (2011.-2013. gadā). Šie rādītāji gan neatspoguļo atšķirības starp dažādām saimniecību grupām. Programmas SVID analīzē un pasākumu pamatojumā attiecībā uz MV 2A tika norādīts nepietiekams nodrošinājums ar lauksaimniecības tehniku un būvēm tieši mazajās saimniecībās, kā arī aktualitāte primāri modernizēt tieši šīs saimniecības. Taču M04 pasākuma nosacījumi un līdzšinējie rezultāti neliecina par mērķētu atbalstu tieši šai saimniecību grupai. Saimniecībām ar SI līdz 70 000 EUR ir

izdalīta atsevišķa aploksne 22,75% apmērā no kopējā publiskā finansējuma, taču tas ir ievērojami mazāk nekā šo saimniecību faktiskais īpatsvars sektorā (aptuveni 55% LIZ, 38% SI un 83% nodarbināto skaita pilna laika vienībās (CSP, 2013.g.)). Līdz ar to minētā saimniecību grupa tiek atbalstīta proporcionāli mazāk nekā lielākās. Arī projektu pieteikumu analīze (M04.1.apakšpasākuma 3.kārta) rāda, ka mazāko saimniecību grupā bieži vien veidojas lielāka konkurence nekā lielo saimniecību grupā, īpaši reģionālajās pārvaldēs ar lielāku mazo saimniecību īpatsvaru (Dienvidlatgale, Ziemeļaustrumi, Viduslatvija, Ziemeļvidzeme). Piemēram, Dienvidlatgalē kārtai atvēlētais finansējums sedz tikai 33% no pieteiktā publiskā finansējuma mazo saimniecību grupā, bet 70% lielo saimniecību grupā. Līdzīgi ir arī Ziemeļvidzemē, kur lielo saimniecību grupā viss atvēlētais finansējums nav pat pieteikts, bet mazajām tas sedz tikai 43% no pieteiktā. Tas nozīmē, ka šajās pārvaldēs atsevišķas aploksnes izdalīšana tieši ierobežo atbalsta saņemšanu mazajās un vidējās saimniecībās. Turklāt projektu rindošanā piešķirto punktu skaits mazo un vidējo saimniecību projektiem ir kopumā augstāks nekā lielo saimniecību grupā.

Fokusgrupas diskusijās ar LAD pārstāvjiem tika secināts, ka projektu kvalitāte, salīdzinot ar iepriekšējo periodu, kopumā palielinājusies. Problēmas rada detalizētās prasības atbalsta pretendenta vērtējumam, kas dažkārt šķiet pārspīlētas. Vērtējot projektu kvalitāti, secināts, ka jauniem lauksaimniecības uzņēmumiem noteiktais atbalsta sliekšnis 100 000 EUR attiecināmās izmaksas ir, iespējams, noteiktas par augstu, jo tieši šādām saimniecībām konstatēts augstākais sekmīgas projektu realizācijas risks. Viens no risinājumiem būtu samazināt vienā kārtā maksimāli pieļaujamo attiecināmo izmaksu griestus, taču saglabāt noteiktos limitus visā programmēšanas periodā.

Papildus ieguldījumiem fiziskajos aktīvos ieguldījumu MV 2A sniedz arī apmācības. Līdz 2016. gada beigām ir notikuši 85 mācību kursi saistībā ar šo MV (tajā skaitā 81 lauksaimniecībā un 4 kooperācijā). Mācību dalībnieku skaits ir 1526 lauksaimniecībā un 74 kooperācijā. No šiem dalībniekiem 461 (29%) ir reģistrēti LAP 2014-2020 projekti. Tas ļauj indikatīvi vērtēt, ka apmācībām ir nozīmīga saistība ar atbalsta saņēmēju projektu aktivitātēm un iegūtās zināšanas tiek izmantotas projektu realizācijā.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Saņemtais atbalsts ir palielinājies izaugsmi saimniecībās (papildus lauksaimnieciskā izlaide uz GDV 3570 EUR) un sekmējis modernizāciju ar mērenu pašsvara efektu.	Lai palielinātu sniegtā atbalsta efektivitāti un samazinātu pašsvaru, tas būtu vairāk jāmērķē uz mazajām un vidējām saimniecībām, kuras ir spējīgas attīstīt ražošanu. Priekšrocības būtu gados jaunajiem saimniecību īpašniekiem, izvērtējot vienā reizē piešķiramā maksimālā finansējuma apmēru jaunu saimniecību veidotājiem, ņemot vērā atbalsta saņēmēju pieredzi.
Atbalsts tieši programmētajos pasākumos ir pieejams tikai ļoti ierobežotam saimniecību skaitam (1,64%), tādēļ tam ir ierobežota ietekme uz sektora kopējo attīstību un LAP 2014-2020 nosprausto mērķu sasniegšanu (lauku saimniecību struktūras līdzsvarošana, nodrošinot straujākus attīstības tempus	Izvērtēt finansējuma daļas palielināšanas iespējas mazo un vidējo saimniecību modernizācijai, atbalsta likmes koriģēšanu tām lielajām saimniecībām, kuras jau iepriekšējos periodos ir saņēmušas nozīmīgu atbalstu. Paredzēt augstāku atbalsta intensitāti saimniecībām, kas realizē inovatīvus

mazajām un vidējām saimniecībām; saimniecību pieejas tirgum sekmēšana utt.)	projektus, kā arī sekmē lauksaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšanu
Modernizētās saimniecības kopumā ir kļuvušas produktīvākas, kas ir viens no Programmas mērķiem.	Atbalstam būtu jāklūst izteiktāk mērķētam uz labumu lauku ekonomikai vai videi (t.sk. palielināt labi apmaksātu darbavietu skaitu, vietējiem pārtikas ražošanas uzņēmumiem piegādāto produkciju, veikt pasākumus vides aizsardzībā).
Vienlaikus ir saimniecības, kuras ir samazinājušas ražošanas apjomus arī pēc atbalsta saņemšanas.	Modernizācijas atbalstu būtu lietderīgi saistīt ar prasību nesamazināt ražošanas apjomus,
Atsevišķos gadījumos izpaužas negatīva tendence, kad saimniecības samazina vai pat neveic investīcijas pašu spēkiem, gaidot uz atbilstošu atbalstu. Tomēr šāda parādība nav visaptveroša, jo 40% no atbalstu nesaņēmušajām saimniecībām norāda, ka ir veikušas modernizāciju. Palielinās attīstības plaisa starp tām saimniecībām, kuras regulāri saņem investīciju atbalstu un tām kuras to nesaņem.	Rūpīgi izvērtēt vienam saņēmējam maksimāli piešķiramā atbalsta apjomu, ievērojot tā saimniekošanas apjomus un sabiedrisko labumu. Izvirzīt stingrākus kritērijus atbalsta saņemšanai, aktīvāk sekmējot tādu investīciju veikšanu, kas orientētas uz labumu lauku ekonomikai. Finansiāli ietilpīgu projektu (virs 200 000 EUR) gadījumos pielietot individuālu pieeju, atbalstot tikai tādus projektus kuri dod nozīmīgu pozitīvu ietekmi reģiona attīstībai.
Lai arī uz MV2A ir attiecināta vajadzība novērst nevienlīdzīgu klimatisko un citu apstākļu izraisītās sekas lauksaimnieciskajā ražošanā, pašlaik programma to pietiekamā mērā nenodrošina. Tas palielina attīstības plaisu starp attīstītākajām un mazāk attīstītajām teritorijām (tai skaitā viena reģiona ietvaros).	Izvērtēt iespēju noteikt papildus atbalsta intensitāti M04 pasākumā vismaz visnelabvēlīgākajās teritorijās – 3.kategorijas ADI,; kā arī ieviest investīcijas veicinošus stimulus arī citās teritorijās ar nelabvēlīgiem apstākļiem un zemu saimniecisko aktivitāti.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 05.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu mērķa virzienā 2B “Atvieglot atbilstīgi kvalificētu lauksaimnieku ienākšanu lauksaimniecības nozarē un jo īpaši paaudžu maiņu?”

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 2B

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi:

M06.pasākuma M06.01.apakšpasākums.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Pabeigtie projekti	Uzsāktie projekti
M06.1.	0	265
Kopā	0	265

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 2B

MV 2A: M01., M02.1., M04.1., M16.

MV 6A: M06.3., M06.4.

2.tab.Pabeigtie sekundāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Pabeigtie projekti	Aktīvie projekti
M06.3.	0	1100
Kopā	0	1100

Tabulās iekļauti projekti, kas tiek ieviesti, jo līdz 31.12.2017. nav pabeigts neviens projekts.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Atbilstīgi kvalificēti lauksaimnieki ir ienākuši lauksaimniecības nozarē	R3/T5: procentuālais daudzums lauku saimniecību ar LAP atbalstītu darījumdarbības attīstības plānu/ieguldījumiem gados jaunajiem lauksaimniekiem (prioritārā joma 2B)	
Atbilstīgi kvalificētu jauno lauksaimnieku īpatsvars nozarē ir palielinājies		Jauno lauksaimnieku ar adekvātām prasmēm īpatsvars lauksaimniecības sektorā

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

- i. Metodes pielietošanas pamatojums

Atbilstošo rādītāju iegūšanai ir paredzēta nacionālo un Eiropas statistikas datu bāzu izmantošana, kā arī maksājumu iestādes (LAD) datu izmantošana.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Atbilstošo rādītāju iegūšanai ir izmantotas LAD un CSP datu bāzes, kā arī 2016. gada lauku saimniecību struktūras apsekojuma provizoriskā informācija.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Tā kā MV nav pabeigtu projektu, rezultāta rādītājiem nav vērtību.

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Papildināts kvantitatīvais izvērtējums ar kvalitatīvo informāciju, lai apstiprinātu kvantitatīvajā analizē iegūtos faktus un pamatoti izskaidrotu, kas darbojies labāk, kāpēc un kā, un arī iegūtu izpratni par ar intervencēm saistītajiem kauzālajiem faktoriem. Šī MV novērtēšanā kvalitatīvā informācija kalpoja kā papildu informācijas avots, lai spriestu par pasākumu gaitu un iespējamām problēmām to realizācijā.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

MV vērtējumā tika izmantota fokusa grupas diskusija ar maksājumu aģentūras (LAD) pārstāvjiem, kuri vērtē iesniegtos projektus un kontrolē to realizāciju. Intervences loģikas analīzei izmantota kabineta izpētes metode (*desk research*).

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Pielietotās metodes mērķis bija apzināt maksājumu iestādes darbinieku viedokli, taču viedoklis mēdz būt subjektīvs. Ierobežoto laika resursu dēļ netika veiktas intervijas ar lauksaimnieku organizāciju pārstāvjiem. Taču ņemot vērā ka pagājis ļoti neilgs laiks kopš ex-post novērtējuma veikšanas (pabeigts 2016. g. beigās), situācija atbilstošajā jomā kopš tā laika nav būtiski mainījies. Tādēļ, kur tas atbilstoši, izmantota arī iepriekš apzinātā informācija.

4. Rādītāju kvantitatīvās vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Īpatsvara vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Dati un informācijas avoti
Kopējie iznākuma rādītāji	O4 - atbalsta saņēmēji jauno lauksaimnieku darbības uzsākšanai	0				LAD datubāze
	O4 - atbalsta saņēmēji investīcijām saimniecībās	0				LAD datubāze
Vispārējie rezultāta rādītāji	R3/T5: procentuālais daudzums lauku saimniecību ar LAP atbalstītu darījumdarbības attīstības plānu/ieguldījumiem gados jaunajiem lauksaimniekiem		0			LAD datubāze
Papildus	Jauno lauksaimnieku ar		n.d.			CSP

rezultāta rādītāji	adekvātām prasmēm īpatsvars lauksaimniecības sektorā					
Vispārējie konteksta rādītāji	CCI 17 - Lauku saimniecību kopskaits (2016)	69 900				CSP
	CCI 22 - Saimniecības darbaspēks pastāvīgais, kopā (2016) nodarbinātie; t.p. kopā gada darba vienības	159 700 75 100				CSP
	CCI 23 - Lauku saimniecības vadītāju vecuma struktūra, īpatsvara attiecība (< 35 g.v.) / (>= 55 g.v.) (2016)	0.08				CSP
	CCI 24 - Lauku saimniecības vadītāju lauksaimnieciskā izglītība (pamata un pilna), īpatsvars kopā, % (un vecumā <35 g.) (2016)	47 (38.4)				CSP

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Specifiski rezultāti, kas attiecināmi uz šo MV, netika konstatēti.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Izmantotie dati ir iegūti no CSP un LAD. Sakarā ar pabeigto projektu trūkumu novērtējums balstīts uz intervences analīzi, konteksta rādītāju analīzi un datiem par pasākuma gaitu.

7. Atbilde uz novērtējuma jautājumu

Vajadzība (4), kas saistīta ar šo MV, programmā ir skaidri identificēta un labi pamatota situācijas aprakstā un SVID. Taču, izvērtējot šīs vajadzības nozīmi gan lauku apdzīvotības, gan lauksaimniecības nozares nākotnes kontekstā, plānotais Programmas ieguldījums šajā MV ir niecīgs: M06.1. plānotais publiskais finansējums un atbalsta saņēmēju skaits ir neliels (350 saņēmēju visā periodā un finansējums 0,9% no LAP 2014-2020 kopējā). Saskaņā ar CSP datiem, [lauku saimniecību vadītāju, kuri jaunāki par 35 gadiem, ir tikai 8% no to saimniecību vadītāju skaita, kas ir vecāki par 55 gadiem \(2016\).](#)

Lauku saimniecību skaits, kas varētu pretendēt uz atbalstu MV 2B, nav precīzi nosakāms, jo atbalsta kritērijos ietilpst gan lauksaimnieka vecums, gan atbilstošas izglītības esamība. Attiecībā pret lauku saimniecību kopskaitu, plānotais atbalstīto saimniecību īpatsvars MV 2B ir 0,42% (plānotais atbalstīto kopskaits 350). Tam papildus uz šo MV ir plānota sekundārā ietekme no 2370 saimniecībām, kuras plānots atbalstīt M06.3.apakšpasākumā (primārais MV 2A).

Līdz 2016. gada beigām M06.1. apakšpasākumā ir apstiprināti 265 projekti, kas tiek realizēti grantu veidā ar publisko finansējumu 40 000 EUR katram. Ievērojot, ka projektu pieņemšana apakšpasākumā M06.1. tika uzsākta 2015. g. beigās, un katrs no šiem projektiem ilgst vismaz 2 gadus, līdz šim nav pabeigto projektu. Šajos projektos kopējais publiskais finansējums ir 10,3 milj. EUR jeb 74% no plānotā. Tas nozīmē, ka lielākā daļa publiskā finansējuma ir iztērēta, un atlikušajā programmas darbības laikā pasākumu iespējams realizēt pavisam niecīgā apmērā (ja netiks veikta finanšu pārdale).

Atbalstītie projekti attiecas uz dažādām lauksaimniecības nozarēm, dominē lopkopība (gaļas un piena liellopu audzēšana).

Programmā (11.3.) ir atzīmēta sekundārā ietekme uz MV 2B no pasākuma M06 (2A). Apakšpasākumā M06.3. nav nosacījumu, kas attiecas uz paaudžu maiņu, bet iespējami gados jauni atbalsta saņēmēji. Tomēr jāatzīmē, ka prasības atbalsta saņēmēju kvalifikācijai apakšpasākumā M06.3. ir zemākas un arī ražošanas apjoma sliekšnis ir zem tām prasībām, kas izvirzītas 2B mērķvērtībā ieskaitītajiem.

Kaut arī uz šo MV nav plānota ietekme no M04 pasākuma, tomēr M04.1 ietvaros jaunajiem lauksaimniekiem tiek sniegta papildus atbalsta intensitāte (10-20% apmērā) būvniecības vai ilggadīgo stādījumu ierīkošanas gadījumā. Pieejamie dati uzrāda 35 atbalsta saņēmējus M04 pasākumā, kas ir jaunāki par 40 gadiem. Tomēr jāatzīmē, ka informācija par vecumu pieejama tikai par 122 šī pasākuma klientiem (10% no kopskaita).

Lauku saimniecību struktūrapsekojuma jaunāko datu (par 2016. g.) analīze liecina, ka Latvijā joprojām ir ļoti zems jauno lauksaimnieku – saimniecību vadītāju īpatsvars. Saimniecību vadītāji vecumā līdz 35 gadiem ir tikai 6,7% no kopējā saimniecību vadītāju skaita. Tas ir tikai 12% no vadītāju skaita vecumā virs 55 gadiem. Turklāt lauksaimnieciskās izglītības līmenis jauno vadītāju vidū ir zemāks nekā kopumā (ar lauksaimniecisko izglītību ir 47% no visiem saimniecību vadītājiem, bet tikai 38% no jaunajiem (līdz 35 g.v.). Tas norāda uz vajadzību intensificēt paaudžu maiņu nozarē, kā arī sekmēt lauksaimnieciskās izglītības apguvi.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
MV 2B atbalstīto saimniecību skaits ir niecīgs attiecībā pret saimniecību kopskaitu, tādēļ atbalstam ir nepietiekama ietekme uz paaudžu maiņu lauksaimniecībā	Sekmēt jauno lauksaimnieku iesaistīšanos citu MV pasākumos, kuri saistīti ar lauksaimniecības attīstību, (nosakot nozīmīgākas priekšrocības gan atbalsta saņemšanas kritērijos, gan atbalsta intensitātē līdzīgi noteiktajai papildus atbalsta intensitātei M04.1.).
Līdz 2016. g. beigām rezervēti 74% publiskā finansējuma, līdz ar to atlikušajā programmas posmā ar esošo finansējumu var atbalstīt tikai nelielu skaitu jauno lauksaimnieku	Izvērtējot vajadzības nozīmīgumu, palielināt atbalsta saņēmēju skaitu M06.1. (aptuveni 2 reizes – līdz 700), attiecīgi pārdalot finansējumu par labu šim apakšpasākumam. Iespējamais finansējuma avots ir tie pasākumi (apakšpasākumi), kuros ir zema līdzekļu apguve.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 06.

Kādā apmērā LAP intervences ir devušas ieguldījumu atbalstīto primāro ražotāju konkurētspējas uzlabošanā ar to labāku integrēšanu lauksaimniecības – pārtikas ķēdē, izmantojot kvalitātes shēmas, piešķirot papildu vērtību lauksaimniecības produktiem, veicinot noietu vietējos tirgos un izmantojot īsās piegādes ķēdes, ražotāju grupas un starpnozaru organizācijas?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 3A

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi:

M04.pasākuma M04.2.apakšpasākums un M09.1.apakšpasākums.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Pabeigtie projekti
M04.2.	47
M09.1.	3
Kopā	50

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu MV 3A

MV 2A: M01., M02.1., M04.1., M06.3., M16.

MV 5B: M04.1., M04.2.

MV 5D: M04.1., M04.2.

MV 6A: M06.4.

MV 6B: M07.2., M19.

2.tab.Pabeigtie sekundāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Pabeigtās operācijas
M04.2.(5B)	2
M04.2.(5D)	1
M19.2.(6B)	1
Kopā	4

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Lauksaimniecības produktu realizācija ir palielinājusies (papildus kritērijs)	-	Lauksaimnieciskās izlaides pieaugums lauku saimniecībās
Atbalsta saņēmēju produkcijas pievienotā vērtība ir paaugstinājusies		Kopējo ienākumu salīdzinājums kvalitātes shēmās, īsajās piegādes ķēdēs, ražotāju grupās un starpnozaru organizācijās iesaistītajiem un neiesaistītajiem primārajiem ražotājiem

Primāro ražotāju iesaistīšanās ir palielinājusies	R4/T6 - atbalstu dalībai kvalitātes shēmās, vietējos tirgos un īsajās piegādes ķēdēs un ražotāju grupās/organizācijās saņēmušo saimniecību %	
---	--	--

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Kvantitatīvo rādītāju iegūšanai ir paredzēta nacionālo un Eiropas statistikas datu bāzu izmantošana, kā arī maksājumu iestādes (LAD) datu izmantošana.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Kvantitatīvo rādītāju (atbalsta saņēmēju skaits un īpatsvars) iegūšanai ir izmantotas LAD un CSP datu bāzes, kā arī pieejamie provizoriskskie dati par 2016. gadu.

Rādītāja Lauksaimnieciskās izlaides pieaugums lauku saimniecībās ir izmantoti Lauksaimniecības ekonomiskā kopaprēķina dati, aprēķinot starpību starp lauksaimniecības izlaidi 2016. gadā (provizoriskskie dati) un 2013. gadā.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Ievērojot nelielo atbalsta saņēmēju skaitu un profilu (galvenokārt pārtikas ražošanas uzņēmumi), šī MV novērtējumā nebija iespējams izmantot kontrafakta analīzes metodes, kā arī nav pieejami atbalstīto pārtikas ražošanas uzņēmumu darbības rezultāti 2016. gadā. Šie ierobežojumi noteica novērtējuma apjomu un izmantojamos rādītājus: tika formulēts papildus sprieduma kritērijs un tam atbilstošs papildus rezultāta rādītājs (skat tab.2.punktā).

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Sakarā ar nepietiekamu kvantitatīvo datu apjomu, kā arī lai paaugstinātu vērtējuma pamatotību, atbilžu sagatavošanā izmantotas kvalitatīvās metodes. Vienīgi ar kvalitatīvo metožu palīdzību (aptauja) bija iespējams novērtēt ienākumu atšķirības kvalitātes shēmās, ražotāju grupās u.c. iesaistītajiem un neiesaistītajiem primārajiem ražotājiem.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Novērtējumā tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode un intervijas ar Programmas īstenošanā iesaistītajām pusēm (VI). Kā papildinājums kvantitatīvajai analīzei veikta atbalsta saņēmēju/ nesaņēmēju aptauja, jautājumus strukturējot vairākos blokos.

Saistībā ar MV 3A aptaujā tika iekļauti jautājumi par saimniecību iesaistīšanos ražotāju grupās, kā arī par to, vai dalība šādā grupā ir palīdzējusi vairot ienākumus. Lai novērtētu ienākumu un citu rādītāju izmaiņu atšķirības, tika iekļauts arī jautājums, vai saimniecība piedalās kvalitātes shēmās, īsās piegādes ķēdēs vai nozaru organizācijās. Saņēmēju un nesaņēmēju aptauja tika veikta ar e-pasta aptaujas palīdzību, (skat. aprakstu pie 4.jaut.)

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Interviju ar pasākumu menedžeriem pielietošanā problēmas netika identificētas. Saņēmēju/ nesaņēmēju aptauja jautājumi tika balstīti uz dihotomo un ordināro (Likerta) skalu, tādējādi novērtējums ir aptuvenš.

4. Rādītāju kvantitatīvās vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Īpatsvara vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Dati un informācijas avoti
Vispārējie iznākuma rādītāji	O4 - atbalstīto saimniecību skaits	44				LAD datubāze
	O9 - atbalstīto saimniecību skaits ar dalību ražotāju grupās	70				LAD monitoringa tabulas
Vispārējie rezultāta rādītāji	R4/T6 - saimniecību % ar atbalstu dalībai kvalitātes shēmās, vietējos tirgos, īsajās piegādes ķēdēs, ražotāju grupās/organizācijās		0,08%			LAD datubāze
Papildus rādītāji	Lauksaimnieciskās izlaides pieaugums lauku saimniecībās	14,6				LEK
Vispārējie konteksta rādītāji	CCI 14 - Darba ražīgums lauksaimniecībā (bruto pievienotā vērtība bāzes cenās), EUR/GDV (2016.g.*)	4559				LEK
	CCI 16 - Darba ražīgums pārstrādē (bruto pievienotā vērtība bāzes cenās uz 1 nodarbināto), EUR (2015)	18 329				CSP

* - provizoriski dati

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Ar aptaujas palīdzību bija iespējams novērtēt kopējo situāciju atkarībā no tā, vai respondenti ir vai nav iesaistīti ražotāju grupās, kvalitātes shēmās, īsajās piegādes ķēdēs vai starpnozaru organizācijās. Šis vērtējums attiecas uz tām saimniecībām, kuras minētajās darbībās iesaistījušās neatkarīgi no šī perioda atbalsta (paskaidrojums 6.p.).

- No 254 respondentiem, kuri snieguši atbildi uz šo jautājumu, 20% norāda, ka dalība ražotāju grupā ir palīdzējusi vairot ienākumus. Skalā no +2 līdz -2 atbilžu vidējā vērtība ir +0,12 punkti. Savukārt tām 99 saimniecībām, kuras realizējušas LAP 2014-2020 projektus, vidējā vērtība ir +0,25 punkti (pozitīvu atbilžu īpatsvars 28%).

- Savukārt no respondentiem, kuri norāda, ka ir iesaistījušies ražotāju grupās kopš 2014. gada, saņemtas 87 atbildes par ienākumu izmaiņām. No tiem 40% norāda, ka ienākumi ir palielinājušies. Atbilstoši skalai vidējā vērtība šiem respondentiem ir +0,33.

Minētie rādītāji ļauj izdarīt pieņēmumu, ka dalība ražotāju grupā mēreni labvēlīgi ietekmē lauku saimniecību ienākumus.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Aptaujas datus iesniedza tikai 5 primārie un 1 sekundārais atbalsta saņēmējs šajā MV. Tādēļ aptaujas dati nav reprezentatīvi atbilžu sniegšanai. Tā kā starp atbalsta saņēmējiem ir ļoti maz lauku saimniecību, nebija iespējams iegūt to kvantitatīvos datus par 2016. gadu. Līdz ar to novērtējums balstīts uz intervences loģikas analīzi, datiem par atbalsta saņēmēju skaitu un projektu saturu, kā arī maksājumu iestādes sniegto informāciju par projektu kvalitāti. Papildus rezultāta rādītāji raksturo kopējo attīstību sektorā.

7. Atbilde uz novērtējuma jautājumu

Atbilstoši veiktajai SVID analīzei un formulētajām vajadzībām, Latvija ir izvēlējusies atbalstu MV 3A sniegt divos virzienos: 1) Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas (pasākums M04.2); 2) Veicināt lauku saimniecību konkurētspēju, paaugstinot to ražošanas produktivitāti, atbalstot kooperāciju, tirgus pieejamību (pasākumi M04.2. un M09). Līdz ar to atbalsta saņēmēju loks ir plašāks nekā formulēts 6.novērtējuma jautājumā (ne tikai lauku saimniecības, bet arī personas/ uzņēmumi, kas veic lauksaimniecības produktu pārstrādi). Minētais atbalsta saņēmēju loks pilnībā atbilst gan Regulai (EU) Nr.1305/2013, gan P3 formulējumam.

MV 3A atvēlētais publiskais finansējums ir 5% no programmas kopējā, kas intervences analīzē novērtēts kā samērīgs ar citiem MV. Neraugoties uz pašreizējo zemo finansējuma apguvi (4,2 milj. EUR jeb 6,3% no plānotā visam periodam), ņemot vērā salīdzinoši zemo lauksaimniecības un pārtikas produktu pievienoto vērtību, tās palielināšana ir uzskatāma par prioritāti un MV ir aktuāls. Atbilstoši MV formulējumam, turpmāk atbalsta virzībā lielāks uzsvars var tikt likts uz papildus pievienotās vērtības radīšanu lauksaimniecības uzņēmumos (lauku saimniecībās), sekmējot to iesaisti ražotāju grupās, kvalitātes shēmās, īsajās piegādes ķēdēs vai starpnozaru organizācijās. Tas uzlabotu M04.1. ietvaros sniegtā atbalsta izmantošanas efektivitāti, jo lauku saimniecībām tiek sniegts ievērojams apjoms modernizācijai, bet ir svarīgi arī sekmēt to pieeju tirgiem, kā paaugstināt to ražoto produktu pievienoto vērtību (lai mazinātu izejvielu eksportu u.tml.).

Saskaņā ar monitoringa datiem, līdz 2016.g.beigām M04.2. pasākumā ir atbalstīti 47 projekti (44 atbalsta saņēmēji). No tiem 3 projekti realizēti zemnieku saimniecībās, kuras papildus lauksaimnieciskajai ražošanai attīsta lauksaimniecības produktu pārstrādi (t.sk. mājražošanā), pārējie ir pārstrādes uzņēmumi. Vēl 46 projekti ir apstiprināti (atrodas procesā). Pabeigto projektu vidējais publiskais finansējums ir 88 tūkst. EUR, tātad tie vērtējami kā vidēji lieli.

M09 pasākumā realizēti 3 projekti ar kopējo saimniecību skaitu, kas piedalās atbalsta shēmās - 70. Līdz ar to, iesaistīto saimniecību īpatsvars (rādītājs R4/T6) ir ļoti neliels (0,08%), tomēr arī plānotā vērtība visam periodam ir niecīga (0,14%). Ievērojot SVID konstatēto nepietiekamo kooperācijas un sadarbības līmeni lauksaimniecības nozarē, sasniedzamais mērķis varēja būt augstāks.

Atbilstoši LAP 2014-2020 sniegtajam lauku attīstības pasākumu pamatojumam, pārtikas ražotāju atbalsta mērķis ir vietējās produkcijas realizācijas veicināšana. To plānots vērtēt ar lauksaimnieciskās izlaides palielinājumu lauku saimniecībās. Atbilstoši LEK informācijai, tās palielinājums laikā no 2013. līdz 2016. gadam ir par 14,6 milj. EUR vai par 1,2% (izmantoti 2016.g.provizoriskie dati). Palielinājums ir vērtējams kā neliels, taču to negatīvi ietekmēja ārējie faktori, kā tirdzniecības embargo, kā arī kopumā ierobežotais pieprasījums pasaules tirgos.

Atbalsta saņēmēju daļas pieaugums lauksaimniecības produktu gala cenās šajā periodā nav novērtējams, jo MV atbalstītas tikai 3 lauku saimniecības.

Atbalsta saņēmēju pievienotās vērtības izmaiņu analīze tika veikta ar aptaujas palīdzību. Taču aptaujā piedalījās tikai 5 atbalsta saņēmēji MV 3A. To iesniegtās atbildes norāda uz neitrālu ietekmi. Līdzīga situācija novērota arī MV 2A, kas skaidrojams ar to ka veicot ieguldījumus, palielinās arī izmaksas.

Konteksta rādītāji - darba ražīgums lauksaimniecības un pārtikas nozarēs – uzrāda atšķirīgas tendences. Ja lauksaimniecībā 2015.-2016. gados ir nozīmīgs palielinājums sakarā ar lielāku pievienotās vērtības apjomu nekā 2013.-2014.g., tad pārtikas ražošanā tendence ir pretēja (2015. gadā pievienotā vērtība samazinājusies par 9%, ko radījušas tirgus svārstības un daļu noieta tirgu zaudēšana). Tomēr absolūtā izteiksmē lauksaimniecībā darba ražīgums ir ievērojami zemāks, sakarā ar nelielu īpatsvaru saimniecību, kuras sasniedz salīdzinoši augstu pievienoto vērtību uz nodarbināto.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Atbalstu šajā MV galvenokārt izmanto pārstrādes uzņēmumi. Programmas mērķos iekļauts arī pārstrādes sektora atbalsts, tomēr nepietiekamā mērā tiek sekmēta primāro ražotāju un pārstrādes sektora integrācija	Sekmēt vertikālo integrāciju starp lauku saimniecībām (primārajiem ražotājiem) un pārstrādes uzņēmumiem, nolūkā palielināt primāro ražotāju saņemto ienākumu daļu
Realizētie projekti ir veicinājuši kooperācijas attīstību, tomēr to apmērs ir nepietiekams ņemot vērā nelielo kooperatīvos iesaistīto saimniecību skaitu, īpaši mazās saimniecības	Sekmēt saimniecību iesaistīšanos kooperatīvos (īpaši nelielo saimniecību), analizējot veiksmīgos piemērus. Veidot filiāles, spēcīgiem kooperatīviem ar tirgus spēku.
Pievienotās vērtības kāpums gan lauksaimniecības, gan pārtikas ražošanas nozarēs ir neliels un šīs vērtības apjoms uz vienu nodarbināto – joprojām nepietiekams	Paaugstināt atbalsta likmi projektiem, kas veicina inovatīvu un augstas pievienotās vērtības produktu ražošanu ar labām tirgus perspektīvām (t.sk. bioloģisko produktu ražošana), sekmējot arī jaunu tirgu apgūšanu un mārketinga aktivitātes

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 07.

Kādā mērā LAP intervences ir atbalstījušas saimniecību riska novēršanu un vadību?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 3B

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi:

M05.pasākums ar M05.1. un M05.2. apakšpasākumiem un M17.pasākuma M17.1apakšpasākums.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Projektu kopskaits
M05.1.	25
M05.2	1
M17.1	1461
Kopā	1487

Pasākumi ar sekundārajiem ieguldījumiem MV 3B Programmā nav plānoti.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Saimniecību dalība riska novēršanas un vadības shēmās ir palielinājusies	R5/T7: procentuālais daudzums lauku saimniecību, kas piedalās riska pārvaldības shēmās (prioritārā joma 3B)	S-bu skaits un %, kas piedalās riska mazināšanas un pārvaldības shēmās dalījumā pa grupām

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

LAD un CSP datu izmantošana

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Atbilstošo rādītāju iegūšanai ir paredzēta nacionālo un Eiropas statistikas datu bāzu izmantošana, kā arī maksājumu iestādes (LAD) datu izmantošana.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Kvantitatīvo rādītāju (atbalsta saņēmēju skaits un īpatsvars) iegūšanai ir izmantotas LAD un CSP datu bāzes, kā arī pieejamie provizoriskskie dati par 2016. gadu.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Līdzīgi kā citos gadījumos, kur tiek izmantoti rādītāji “procentuālais daudzums lauku saimniecību...” problēmas rada saimniecību skaita nozīmīgās izmaiņas salīdzinot ar to rādītāju, kurš izmantots programmas veidošanas laikā. Pašlaik R5 rādītājam ir izmantots sākotnējais saimniecību skaits (83 390), taču tabulā (CCI 17 rādītājs) ir norādīts jaunākais pieejamais skaits (2016.g provizoriskskie dati), kas ir ievērojami mazāks.

Kvalitatīvās metodes:*Aptauja, fokusa grupas diskusija*

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Mūsu izvēle bija papildināt kvantitatīvo izvērtējumu ar kvalitatīvo informāciju, lai apstiprinātu kvantitatīvajā analīzē iegūtos faktus un pamatoti izskaidrotu, kas darbojies labāk, kāpēc un kā, un arī nodrošinātu derīgu izpratni par ar intervencēm saistītajiem kauzālajiem faktoriem. Šī MV novērtēšanā kvalitatīvā informācija kalpoja kā papildu informācijas avots, lai spriestu par pasākumu gaitu un iespējamām problēmām to realizācijā.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Intervences loģikas analīzei izmantota kabineta izpētes metode (*desk research*).

Fokusgrupa ar LAD pārstāvjiem par projektiem un pasākumiem. Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju elektroniskā aptauja (skat. izklāstu pie 4.jautājuma). Saņemtās atbildes tika apkopotas uz salīdzinātas mērķa virziena atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju grupās.

Lai ar kvalitatīvām metodēm novērtētu riska novēršanas un vadības shēmu rezultātus uz saimniecību ekonomisko attīstību, lauku saimniecību aptaujā tika iekļauti jautājumi, par to vai saimniecība apdrošina ražošanas ēkas, sējumus un dzīvniekus, un vai saimniecībā ir veikti profilaktiskie pasākumi dzīvnieku slimību apkarošanai (žogi, dezinfekcijas barjeras), augu karantīnas radīto seku novēršanai (stādījumu atjaunošana) vai veikta ganāmpulka atjaunošana (pēc zaudējumiem)?

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Ņemot vērā ka atbalsta apjoms šajā MV ir neliels, aptaujā iegūto rezultātu atšķirības starp atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju grupām lielākā mērā skaidrojamas ar citu faktoru ietekmi, nevis atbalsta saņemšanas faktu. Tas ir ņemts vērā, interpretējot rezultātus.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Īpatsvara vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Dati un informācijas avoti
Kopējie iznākuma rādītāji	O4 - apdrošināšanas prēmijām atbalstīto saimniecību skaits	1331			LAD datubāze
	O4 - preventīvajās darbībās iesaistīto saimniecību skaits	26			LAD datubāze
Kopējie rezultāta rādītāji	R5/T7 - saimniecību % ar dalību riska vadības shēmās		1,94%		LAD datubāze
Kopējie konteksta rādītāji	CCI 17 - lauku saimniecību skaits (2016)	69 900			CSP

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Atbildēm uz MV 3B jautājumiem tika izmantoti aptaujas dati par 110 atbalsta saņēmējiem šajā MV un 757 respondentiem, kuri nav saņēmuši atbalstu šajā MV.

- Atbildē uz jautājumu „apdrošinātas ražošanas ēkas, sējumi vai dzīvnieki” 103 saņēmēji jeb 94% no atbalsta saņēmēju kopskaita atbildējuši apstiprinoši. No atbalsta nesaņēmēju kopskaita 237 respondenti jeb 31% atbildējuši apstiprinoši. Salīdzinot vidējās atbilžu vērtības saņēmēju un nesaņēmēju grupās ar ANOVA regresiju, var secināt, ka atbilžu vidējo vērtību atšķirības saņēmēju un nesaņēmēju grupās ir statistiski nozīmīgas 95% ticamības intervālā [$p=0.000$]. Tādējādi programmas atbalstam mērķa virzienā 3B ir pozitīva ietekme uz ražošanas ēku, sējumu vai dzīvnieku apdrošināšanu.
- Atbildē uz jautājumu „veikti profilaktiskie pasākumi dzīvnieku slimību apkarošanai” 44 saņēmēji jeb 40% no atbalsta saņēmēju kopskaita atbildējuši apstiprinoši. No atbalsta nesaņēmēju kopskaita 218 respondenti jeb 29% atbildējuši apstiprinoši. Salīdzinot vidējās atbilžu vērtības saņēmēju un nesaņēmēju grupās ar ANOVA regresiju, var secināt, ka atbilžu vidējo vērtību atšķirības saņēmēju un nesaņēmēju grupās ir statistiski nozīmīgas 95% ticamības intervālā [$p=0.017$]. Tādējādi programmas atbalstam mērķa virzienā 3B ir pozitīva ietekme uz profilaktisko pasākumu veikšanu dzīvnieku slimību apkarošanai.

Fokusgrupa ar LAD pārstāvjiem atbilstošais pasākums (M05) tika atzinīgi novērtēts kā ļoti lietderīgs cietušo saimniecību potenciāla atjaunošanai, kā arī profilaksei.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Ievērojot, ka pasākumi ir atvērti salīdzinoši nesen, novērtētājiem nav pieejama pietiekama skaitliskā informācija, lai objektīvi novērtētu to rezultātus. EK izstrādātajās novērtēšanas Vadlīnijās sniegtie rādītāji raksturo tikai atbalsta saņēmēju skaitu un īpatsvaru, nevis efektivitāti. Ar aptaujas palīdzību indikatīvi vērtēta atbalsta ietekme uz ekonomisko situāciju (attiecinātie rezultāti aprakstīti pie 19.KNJ), tomēr tās interpretācijā jāņem vērā atbalsta nelielais apjoms vienam saņēmējam.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Saimniecību riska novēršana ir formulēta kā Programmas vajadzība (7) un šim MV atvēlēti 1% no publiskā finansējuma. Šīm darbībām ir paredzēti M05 un M17 pasākumi.

M17 pasākums “Riska pārvaldība” tiek realizēts aktīvi, un tajā līdz 2016.g. beigām ir 1461 pabeigts projekts. Pavisam šajā pasākumā līdz 23.03. 2017. ir apstiprināti 4649 projekti. Tas liecina, ka lauku saimniecībām ir liela interese par apdrošināšanas prēmiju atbalstu un pasākums sekmē risku apdrošināšanu. Attiecinot uz kopējo lauku saimniecību skaitu, iesaistīto saimniecību skaits gan nav liels (nepilni 2% jeb 1331 saimniecība, iekļaujot tikai pabeigtos projektus), taču sagaidāms, ka līdz programmas beigām tas turpinās palielināties, sasniedzot plānotos 4000 saņēmēju. Ievērojot, ka atbalsta saņemšanas nosacījumi ir samērā vienkārši (pretendentam ir jāatbilst vienotā platību maksājuma saņēmēja prasībām), atbalsta pretendentu loks atbilst VPM saņēmēju skaitam.

Pasākumā saņemtā atbalsta apjoms vidēji katrā pieteikumā bija 1332 EUR. Turklāt vairāk nekā 50% gadījumos saņemtā atbalsta summa bija mazāka par 100 EUR.

Turpretī lielākās atbalsta summas sasniedz 100 000 EUR vienam saņēmējam. No aptaujas datiem var izdarīt pieņēmumu, ka atbalsts ir sekmējis apdrošināšanas pakalpojumu izmantošanu (bez atbalsta apdrošināšanu veikuši tikai 31% respondentu), tomēr esošie dati neliecina par šī MV atbalsta saņēmēju ienākumu kāpumu, salīdzinot ar pārējām saimniecībām. Tas norāda uz citu faktoru darbību, kuru negatīvo ietekmi nelielais atbalsts nav spējis kompensēt. Precīzāku analīzi varēs veikt, kad būs pieejama pietiekama kvantitatīvā informācija par atbalsta saņēmēju kopu.

Ievērojotniecīgo atbalsta apjomu lielai daļai saņēmēju, būtu lietderīgi izvērtēt iespējas noteikt minimālo attiecināmo izmaksu sliekšni atbalsta saņemšanai, lai novērstu nesamērīgas izmaksas pasākuma administrēšanai. Tomēr jāreķinās, ka šādā gadījumā samazināsies atbalsta saņēmēju kopskaits. Vienlaikus, ņemot vērā ka saimniecībām ar lielu apgrozījumu ir pieejami lielāki resursi apdrošināšanas izmaksu segšanai, var noteikt diferencētu atbalsta intensitāti atkarībā no attiecināmo izmaksu summas vienā gadā.

Pasākumā ietilpst nosacījums, ka atbalstu var izmaksāt, ja apdrošināšanas polise paredz atlīdzību tikai tādā gadījumā, ja iznīcināti vairāk nekā 30% no lauksaimnieka vidējā produkcijas apjoma. Šādu nosacījumu paredz jau Regula (ES) 1305/2013. Tomēr arī produkcijas zudumi, kas nepārsniedz 30%, spēj būtiski ietekmēt lauksaimnieka finanšu stabilitāti, tādēļ tik stingra ierobežojuma nepieciešamība būtu diskutējama. Iespējams, ka atsevišķos gadījumos, ja zudumi ir skaidri pierādāmi (sējumu izsalšana, applūšana, dzīvnieku bojāeja u.tml.), minēto sliekšni var samazināt.

M05 pasākums *Dabas katastrofās un katastrofālos notikumos cietušā lauksaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un piemērotu profilaktisko pasākumu ieviešana* ir specifisks pasākums, kas tiek realizēts, iestājoties noteiktiem riska apstākļiem. Latvijā programmas periodā bija specifiski apstākļi sakarā ar Āfrikas cūku mēra (ĀCM) uzliesmojumu. Pasākumā sniegts atbalsts 26 saimniecībām ar vidējo publisko finansējumu 33,4 tūkst. EUR.

No attīstības viedokļa vērtējams atzinīgi, ka daļa saimniecību (29%) šāda veida pasākumus veic arī bez īpaši mērķēta atbalsta, lai arī pasākumu saturs un respondentu interpretācija var būt atšķirīgi.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Lauku saimniecības novērtē riska vadības vajadzību, un aktīvi izmanto apdrošināšanas prēmijas daļējas kompensācijas iespēju, tomēr lielai daļai atbalsta saņēmēju publiskais finansējums ir niecīgs (~45% pieteikumu ir zem 100 EUR), līdz ar to nav konstatēta nozīmīga ietekme uz ienākumiem	Izvērtēt iespējas noteikt minimālo publiskā finansējuma sliekšni atbalsta saņemšanai, administratīvā sloga mazināšanai. Ievērojot dažādu saimniecību atšķirīgo maksātspēju, var pakāpeniski samazināt atbalsta intensitāti atkarībā no polises cenas.
ES Regulas (1305/2013) nosacījumi paredz atbalstu tikai gadījumos, ja atbalsta saņēmējam tiek iznīcināti vismaz 30% no produkcijas apjoma (vai vismaz 30% no konkrētā laukā augušām kultūrām), tomēr šāds sliekšnis ierobežo atbalsta saņemšanu procentuāli mazāka kaitējuma gadījumos, kas finansiāli tomēr var būt ļoti nozīmīgs	EK līmenī būtu diskutējams jautājums par zemāku zaudējumu sliekšni, vismaz atsevišķos pamatotos gadījumos, kad tas būtiski ietekmē lauksaimnieka finanšu situāciju

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 08.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu mērķa virzienā 4A “Atjaunot, saglabāt un veicināt bioloģisko daudzveidību (tostarp Natura 2000 teritorijās un apgabalos, kuros ir dabiskie vai citi specifiski ierobežojumi), un apgabalos ar augstas dabas vērtības lauksaimniecību, kā arī Eiropas ainavu stāvokli”?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 4A

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi:

M01, M02 pasākumi un M08.3/M08.4. apakšpasākums, M10.1. apakšpasākuma divas aktivitātes, M11, M12 un M13.

1.tab. Primāri programmēto pasākumu pieteikumi līdz 31.12.2016.

Pasākums	Atbalsta saņēmēju skaits
M08	-
M10:	
BDUZ	3 885
SVIN	-
M11	3 542
M12	2 353
M13	41 848
MV 4A	51628*
Mācību dalībnieku skaits apstiprinātajā projektā	
M01	1 091

[* summārais atbalsta saņēmēju skaits](#)

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 4A

Sekundārais ieguldījums paredzēts šādiem pasākumiem M08 un M16. Tā kā M02 un M16 pasākumos aktivitātes līdz 31.12.2016. nav uzsāktas vai nav pieejami rezultāta rādītāji, tad sekundārā ietekme no šiem pasākumiem netiek vērtēta.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās LIZ platībās ir saglabāta un uzlabota, kā arī uzturētas atklātas ainavas.	R7/T9: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus.	
Bioloģiskā daudzveidība atbalstītajās meža platībās ir saglabāta.	R6/T8: procentuālais daudzums meža/citas kokaugiem klātās platības, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgus apsaimniekošanas līgumus.	

Atbalstītās ilggadīgo zālāju platības Natura 2000 teritorijās palielinās vai saglabājas sākotnējās platībās.		Apsaimniekoto ilggadīgo zālāju platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās.
Teritorijās ar dabiskajiem ierobežojumiem atbalstīto platību īpatsvars palielinās vai saglabājas sākotnējās platībās.		Apsaimniekotās LIZ platības ADSI teritorijās.

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

MV 4A novērtējumā veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot ĢIS programmatūru. Telpisko datu izmantošana nodrošina precīzāku pasākumu mērķtiecīguma analīzi novērtēšanas procesā, kā arī ļauj novērtēšanā apzināt platību pārklāšanos vairākos pasākumos.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Programmas P4 pasākumu ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan kopējo rezultāta un papildus novērtēšanas rādītāju analīze teritoriālā griezumā vides mērķteritoriju (Natura 2000, ADI teritoriju) griezumā.

Rezultāta rādītāji (R6, R7) saistīti ar platībām, to aprēķināšanai tiek izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati. Tos veido divas datu kopas, kurām pieejami dati no 2014. gada – integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas (IAKS) lauku bloku slānis, kā arī atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati. Telpisko datu izmantošana nodrošina precīzāku pasākumu mērķtiecīguma analīzi novērtēšanas procesā, kā arī ļauj novērtēšanā izslēgt platību pārklāšanos vairākos pasākumos. Šiem telpiskajiem datiem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju apsaimniekotajiem laukiem, kuriem piesaistītajā datu bāzē pieejama informācija par atbalstīto lauka platību, kultūraugu veidu un izvēlēto pasākumu. Novērtējumā izmantoti dati no 2014. gada līdz 2016. gadam. Programmas M13 pasākuma novērtēšanā izmantoti LAD izsniegtie zemes vizuālā apsekojuma dati, kuri sākotnēji balstīti uz VZD kadastra informāciju. Savukārt M12 pasākuma analīzei izmantoti VMD un DAP izsniegtie telpiskie dati. Papildus rādītāju vērtību noteikšanā izmantotas potenciāli atbalsttiesīgās ADSI teritorijas, kuru platība 1 536 763 ha. [Relatīvo vērtību aprēķināšanā izmantotas Programmā dotās konteksta rādītāju vērtības.](#)

Telpisko datu apkopošanai, analīzei un attēlu veidošanai izmantota datorprogramma ArcGIS. Dati piesaistīti Latvijas ģeodēzisko koordinātu sistēmai (LKS-92).

iii. Problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

LAP 2014-2020 primāri plānotie pasākumi MV 4A ir atšķirīgi, jo starp tiem ir gan mērķtiecīgi pasākumi bioloģiskās daudzveidības aizsardzības jomā (BDUZ), gan pamata pasākumi ar vienkāršām prasībām, kuri tiek ieviesti ievērojamā Latvijas daļā (ADSI). Tādējādi ieguldījuma vērtēšanā MV 4A jāizvēlas dažādas pieejas. Minētie faktori un pieejamo datu kvalitāte rada problemātisku atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju

rezultātu salīdzināšanu, jo praktiski nav iespējams iegūt datus par nesaņēmjū platībām. [M13 pasākuma ieguldījuma novērtēšanā problēmu rada tas, ka telpiskajos datos nav pieejama informācija par M13 pasākumā atbalstītajām platībām.](#) Lai risinātu konstatētās problēmas šajā novērtējumā izmantots eksperta vērtējums, noteikti papildus novērtēšanas rādītāji un izmantotas kvalitatīvās metodes.

Pasākumu definētie rezultātu rādītāji ir šo pasākumu aktivitāšu iznākumi. Tomēr iznākuma rādītāju sasniegšana tiešā veidā nenodrošina, ka pēc pasākuma noteikumiem sekmīgi apsaimniekotā platība dos ieguldījumu bioloģiskās daudzveidības saglabāšanā, jo ne visos MV 4A pasākumos ir precīzi definētas uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu vērstas prasības. Tādējādi nepieciešams izvēlēties papildus rādītājus.

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Kvalitatīvās metodes tika izmantotas atbildes uz jautājumu sagatavošanā iegūto rezultātu pārbaudei un triangulācijai.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Programmas ieguldījuma MV 4A raksturošanai tika izmantota novērtēšanas ietvaros veiktā aptauja.

Aptaujā tika iekļauts jautājums par to, vai saimniecībās ir veikti pasākumi apsaimniekoto platību dabas vērtību (zālāju uzturēšanā, aizsargājamo sugu aizsardzībā u.tml.) saglabāšanā un uzlabošanā. Atbildes uz šo jautājumu snieguši 867 aptaujātie, no kuriem 275 bija tādi, kuri ir saņēmuši atbalstu gan investīciju, gan platību maksājumos, 420 atbalsta saņēmēji tikai platību maksājumos (M10, M11, M13 pasākumos) un 172 atbalsta nesaņēmēji. Aptaujas rezultāti izmantoti gan kopējā viedokļa noskaidrošanai un raksturošanai par aktivitātēm lauku saimniecībās saistībā ar bioloģisko daudzveidību, gan atšķirību starp MV 4A saņēmēju un nesaņēmēju noskaidrošanai.

Fokusgrupa ar LAD pārstāvjiem par projektiem un pasākumiem, un atsevišķu ieinteresēto pušu intervēšana un viedokļa noskaidrošana.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Veiktajā aptaujā atbildes par dabas vērtību apsaimniekošanu varēja ietekmēt arī saimniecībās veiktie “zaļināšanas” pasākumi, kuru potenciālā ietekme ņemta vērā rezultātu interpretācijā.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma	Atbalstītā faktiskā platība, (LIZ un meža zemēs), ha	1298209 35 299				LAD
Kopējie iznākuma	Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju skaits	41628				LAD
Kopējie rezultāta R	R6/T8: procentuālais daudzums meža/citas		1%			LAD

	kokaugiem klātās platības, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai labvēlīgus apsaimniekošanas līgumus (prioritārā joma 4A).					
	R7/T9: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro bioloģiskajai daudzveidībai un/vai ainavām labvēlīgus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4A).		72%			Novērtētāj u aprēķins
Novērtēšanas papildu rezultāta	Apsaimniekoto ilggadīgo zālāju platību īpatsvars Natura 2000 teritorijās	56 047	60,5%			Novērtētāj u aprēķins
Novērtēšanas papildu rezultāta	Apsaimniekotās LIZ platības ADSI teritorijās		4%			
Kopējie konteksta	18 Lauksaimniecības platība - Kopējā LIZ, ha	1 796 290,00				LAP
Kopējie konteksta	Meži un citas meža zemes, ha	3 467 000,00				LAP

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

No visiem 867 aptaujas respondentiem sniegtajā atbildē uz jautājumu par dabas vērtību (zālāju uzturēšanā, aizsargājamo sugu aizsardzībā u.tml.) saglabāšanu respondentu atbildes sadalījās šādi:

- No 275 atbildētājiem, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju (t.sk., MV 4A, 2A u.c.), gan platību maksājumos, 61% atbildēja, ka ir veikuši aktivitātes dabas vērtību saglabāšanā, bet 39% nav veikuši;
- No 420 atbalsta saņēmējiem tikai platību maksājumos (t.sk. MV 4A) 66% atbildēja, ka ir veikuši aktivitātes dabas vērtību saglabāšanā, bet 34% nav veikuši;
- No 172 Programmas atbalsta nesaņēmējiem atbildes sadalījās līdzīgi - 51% veikuši pasākumus, savukārt 49% nav veikuši aktivitātes dabas vērtību saglabāšanā.

Atbildēs uz jautājumu “veikti pasākumi apsaimniekoto platību dabas vērtību (zālāju uzturēšanā, aizsargājamo sugu aizsardzībā u.tml.) saglabāšanā un uzlabošanā” mērķa virziena 4A atbalsta saņēmēju pozitīvo atbilžu īpatsvars (66%) ievērojami pārsniedz atbalsta nesaņēmēju pozitīvo atbilžu īpatsvaru (49%). Atbildes uz šo jautājumu snieguši 435 saņēmēji un 98 nesaņēmēji. Atšķirības atbildēs ir statistiski nozīmīgas 95% ticamības intervālā [$F(1, 865) = 31.54, p = 0.000$].

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Kopumā MV 4A Programmas uzbūvē saistās ar vajadzību *Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana lauksaimniecības un meža zemēs*. MV 4A un saistītā vajadzība ir pamatota daļēji atbilstoši, jo atsevišķiem pasākumiem un apakšpasākumiem ieguldījuma pamatojums nav pietiekami precīzs. Atbilstoši pamatoti 4A MV ir primāri programmētie pasākumi – M10.1., M11, M12. Savukārt primāri programmētajiem pasākumiem M13, M10.4., M01, M02, M08 ieguldījums MV 4A pamatots vispārīgi. Pasākumos M10 un M11 atbalsta saņēmēji uzņemas vairāku gadu saistības.

Saistībā ar rādītāju izvēli atzīmējams, ka atbalstītās platības vai to īpatsvars daļēji raksturo pasākumu ieguldījumu uz bioloģisko daudzveidību, jo pasākumi M11 un M13 ir plānoti kā pamata pasākumi plašām LIZ platībām bez specifiskiem nosacījumiem bioloģiskās daudzveidības vai ainavu aizsardzībai. Līdz ar to saikne starp sprieduma kritērijiem un MV 4A rādītājiem nav izteikta, taču tā pastāv.

MV 4A atvēlēts ievērojams publiskais finansējums no Programmas kopējā finansējuma, jo šajā mērķa virzienā tiek apsaimniekotas 72,3% Latvijas LIZ platības un atbalstīti 62% lauku saimniecību. Lielākie pasākumi ir M13 un M11. Programmā MV 4A plānotās mērķa vērtības LIZ ir sasniegtas un pat pārsniegtas, savukārt meža zemēs rezultativitāte ir 88%. Lai gan kopumā ieguldījums MV 4A attiecināms tikai uz 1% no Latvijas meža platībām. Izvēlētie papildus novērtēšanas rādītāji indikatīvi raksturo MV 4A ieguldījumu Natura 2000 teritorijās un ADSI teritorijās. Ilggadīgie zālāji Natura 2000 teritorijās 2016. gadā veido 60,5% no LIZ. Taču atzīmējams, ka Programmas sākumposmā 2014. gadā tie bija 66%. Tas liecina, ka Natura 2000 teritorijās samazinās [platību maksājumus atbalstītās](#) ilggadīgo zālāju platības. ADSI teritorijās atbalstītās LIZ platības 2016. gadā ir nedaudz pieaugušas. No Programmā sniegtās informācijas noprotams, ka rādītāja T9 mērķa vērtība noteikta bez pasākumā M13 atbalstītajām platībām. Tādējādi secināms, ka pēc 2016. gada datiem minētā mērķa vērtība ir 16,4% un tā pārsniedz plānoto (14,59) vērtību. Tomēr arī atzīmējams, ka šajā situācijā šī mērķa vērtība neaptver visus MV 4A pasākumus un vienam no Programmas finansiāli ietilpīgākajiem pasākumiem M13 LAP 2014-2020 nav noteikts rezultāta rādītājs. [Tā kā M13 pasākums vērsts pret zemes pamešanas risku mazināšanu un atklātu ainavu uzturēšanu, tad tā novērtēšanai papildus izmantojami arī ikgadēji LAD veiktā zemes vizuālā apsekojuma dati. Salīdzinot 2014. un 2016. rezultātus secināms, ka ADSI teritorijās neapsaimniekotās platības nedaudz samazinās \(1. kategorijas teritorijās par 1%, 2. kategorijā – 1,6%, 3. kategorijā – 2,4%\). Šāda tendence vērtējama pozitīvi un liecina arī par pasākuma M13 pozitīvu ieguldījumu.](#)

Līdzšinējā Programmas divu gadu periodā atsevišķos pasākumos konstatētas ievērojamas atbalstīto platību izmaiņas, piemēram, M11 atbalstītās platības kopš 2014. gada pieaugušas par 51%. Tas saistīts ar vairākiem faktoriem:

- Uzsākot programmu, sertificētās platības pārsniedz iepriekšējā periodā atbalstītās, tāpēc no jauna piesakot visas platības, tās pieauga;
- Platības maksimāli tika pieteiktas Programmas sākumā, jo atbalsta saņēmēji pēc iepriekšējā perioda pieredzes apzinās, ka programmas nākamajos gados iespējams jaunas platības pieteikt vairs nevarēs (2017. gadā jaunas platības M11 var pieteikt tikai atsevišķos gadījumos);
- Pieaudzis pieprasījums pēc bioloģiskās produkcijas;
- Zālājiem Programmā par aptuveni 30% samazināta atbalsta likme, [tāpēc arvien vairāk tiek pieteiktas aramzemes](#);
- Saskaņā ar jaunajiem nosacījumiem pēc 2 gadu pārejas perioda ir iespējams neturpināt platību apsaimniekošanu ar bioloģiskajām metodēm, tāpēc pastāv risks, ka M11 apsaimniekotās platības turpmāk samazināsies.

Atzīmējams arī, ka Programmas periodā atbalstīto platību struktūrā pieaugušas graudaugu platības un samazinājušās ilggadīgo zālāju platības (t.sk., uzarot zālājus), kas tieši MV 4A kontekstā nav pozitīva tendence.

Šajā programmā M10.1 apakšpasākumā BDUZ aktivitātē, lai sasniegtu labāku rezultātu, tika uzsākta jauna pieeja, dalot bioloģiski vērtīgos zālājus vairākās kategorijās pēc ražības klases, kā arī ieviešot nosacījumu iziet obligātu apmācību par bioloģiski vērtīgo zālāju apsaimniekošanu. Šāda [mērķorientēta](#) pieeja MV 4A ieguldījuma kontekstā vērtējama pozitīvi, lai gan izvēlētais pieejas ieviešanu būtiski ietekmē aktuālas informācijas trūkums par BVZ stāvokli un attiecīgo zālāja klasi. Līdz ar to joprojām 70% zālāju tiek pieteikti atbalstam 0. klasē. Tomēr šādas platības ar katru gadu pamazām samazinās, pieaugot mērķorientēti atbalstītajām platībām.

Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 4A:

- Eiropas Savienības nozīmes zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošana;
- Vidi saudzējoša meža apsaimniekošana privātajos mežos;
- Meža bioloģiskās daudzveidības aizsardzība un saglabāšana mežizstrādē, kultūrvēsturiskie objekti mežā.

Kopumā P4 tēmās līdz šim apmācīti 1091 interesenti, no kuriem 90% (982) apmeklējuši obligātās apmācības BDUZ aktivitātē par zālāju biotopu vai sugu dzīvotņu apsaimniekošanu. Apmācības brīvprātīgi apmeklējušo interesentu skaits patlaban ir neliels, taču atzīmējams arī, ka vairākās tēmās apmācības vēl nav uzsāktas.

Novērtēšanas ietvaros veiktās aptaujas rezultāti liecina, ka [pēc respondentu domām](#) atbalsta saņemšanai mērķa virzienā 4A ir [nozīmīga](#) pozitīva ietekme uz pasākumu veikšanu apsaimniekoto platību dabas vērtību (atklātu ainavu uzturēšanā, zālāju apsaimniekošanā, aizsargājamo sugu aizsardzībā u.tml.) saglabāšanā un uzlabošanā.

Kopumā veiktā datu analīze apliecina, ka MV 4A noteiktie mērķa rādītāji ir sasniegti. Attiecībā pret noteiktajām mērķa vērtībām Programmas ieguldījums, kurš galvenokārt saistāms ar atklātu ainavu uzturēšanu, ir nozīmīgs. Lai gan mērķtiecīgs LAP 2014-2020 ieguldījums bioloģiskās daudzveidības aizsardzībā Programmas periodā ir pieaudzis, tomēr tas joprojām vērtējams kā neliels.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Programmas ieguldījums MV 4A galvenokārt saistāms ar atklātu ainavu uzturēšanu plašās LIZ teritorijās.	Veidot mērķtiecīgāku intervenci bioloģiskās daudzveidības (MV 4A) kontekstā prioritāri Natura 2000 teritorijās.
MV 4A noteiktās mērķa vērtības ir sasniegtas.	
M11 pasākumam raksturīgs ievērojams atbalstīto platību pieaugums.	Nepieciešams izvērtēt publiskā finansējuma pieejamību MV 4A līdz 2020. gadam.
Pasākuma M13 plānotie rezultāti nav iekļauti MV 4A mērķa rādītājā.	Precizēt iznākuma mērķa rādītāju T9 vai ieviest intervences loģikā M13 pasākumam papildus rādītāju.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 09.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu mērķa virzienā 4B, atbalstot ūdens resursu apsaimniekošanas uzlabošanu, tostarp mēslošanas līdzekļu un pesticīdu lietošanu?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 4B**Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi**

Primāri programmētie pasākumi ir M01, M02, M10.1. apakšpasākuma divas aktivitātes un pasākums M11. Nozīmīgākie pasākumi MV 4B ir M11 un M10.1. aktivitātes - *vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā un rugāju lauks ziemas periodā*. Tie ir platību maksājumi, kuros atbalsta saņēmēji uzņemas vairāku gadu saistības. MV 4B plānoto pasākumu rādītāji parādīti tabulā. M01 pasākumā [norādīts līdz šim](#) par videi draudzīgām metodēm apmācīto skaits.

1.tab.Primāri programmēto pasākumu rādītāji līdz 31.12.2016.

Pasākums	Atbalsta saņēmēju skaits
M10:	1710
VSMPPD	277
RLZP	1 433
M11	3 575
MV 4B	4 984
Mācību dalībnieku skaits apstiprinātajā projektā	
M01	300

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1A

Sekundārais ieguldījums paredzēts no pasākuma M16. Tā kā šajā pasākumā aktivitātes līdz 31.12.2016. nav uzsāktas, tad sekundārā ietekme no M16 netiek vērtēta.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Videi draudzīga platību apsaimniekošana uzlabo ūdens kvalitāti.	R8/T10: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz ūdenssaimniecības uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4B).	
Īpaši jutīgās teritorijās un riska ūdensobjektos ar ūdens kvalitātes uzlabošanu apsaimniekotu LIZ īpatsvars palielinās vai saglabājas sākotnējā apmērā.		LIZ īpatsvars, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus ĪJT un riska ūdensobjektos ar izklaidēto piesārņojumu.

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Saskaņā ar vadlīnijām (*Assessment of RDP Results: How to prepare for reporting on Evaluation in 2017*) MV 4B novērtējumā veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot ĢIS programmatūru. Telpisko datu izmantošana nodrošina precīzāku pasākumu mērķtiecīguma analīzi novērtēšanas procesā, kā arī ļauj novērtēšanā apzināt platību pārklāšanos vairākos pasākumos.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

MV 4B ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan telpisko datu analīze MV 4B kontekstā. Tā kā rezultāta rādītājs (R8) un papildus novērtēšanas rezultāta rādītāji saistīti ar platībām, tad to aprēķināšanai tiek izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati. Tos veido divas datu kopas, kurām pieejami dati no 2013. gada – integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas (IAKS) lauku bloku slānis, kā arī atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati. Šiem telpiskajiem datiem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju apsaimniekotajiem laukiem, kuriem piesaistītajā datu bāzē pieejama informācija par atbalstīto lauka platību, kultūraugu veidu un izvēlēto pasākumu. Novērtējumā izmantoti dati par atbalstītajām platībām 2015. un 2016. gadā. Kopējiem rezultāta un papildus novērtēšanas rādītājiem veikta analīze teritoriālā mērķteritoriju (MK noteikumos noteiktās ĪJT un riska ūdensobjektu teritorijas) griezumā. Telpisko datu apkopošanai, platību aprēķiniem, analīzei un attēlu veidošanai izmantota datorprogramma ArcGIS. Dati piesaistīti Latvijas ģeodēzisko koordinātu sistēmai (LKS-92). Platību īpatsvara aprēķiniem izmantots Programmā norādītais konteksta rādītājs par LIZ platībām Latvijā.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Izaicinājumi kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 4B novērtēšanai saistāmas ar šādiem faktoriem:

- Vides monitoringa rezultāti saistībā ar ūdens kvalitāti izmantojami kopējā stāvokļa raksturošanai Latvijā, taču atbalstīto platību telpiskās izkļiedes dēļ nav izmantojami MV 4B ieguldījuma novērtēšanai, neveicot specifiskas gadījumu izpētes (*Case studies*);
- Programmā nav dotas aktuālas ar ūdens kvalitāti saistītu konteksta rādītāju vērtības, piemēram, slāpekļa un fosfora bilance;
- LAP 2014-2020 plānotie pasākumi MV 4B ir pamata pasākumi ar standarta prasībām un tiek ieviesti visā Latvijas teritorijā, tādējādi ieguldījuma vērtēšana ūdens resursu aizsardzībā ir komplicēta.

Lai risinātu konstatētās problēmas, šajā novērtējumā izmantots eksperta vērtējums un kvalitatīvās metodes.

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Kvalitatīvās metodes tika izmantotas atbildes uz jautājumu sagatavošanā iegūto rezultātu [izvērtēšanai](#), pārbaudei un triangulācijai.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Programmas ieguldījuma MV 4B raksturošanai tika izmantota novērtēšanas ietvaros veiktā aptauja. Aptaujā tika iekļauts jautājums par to, vai saimniecībās ir samazināts (uz platības vienību) minerālmēslu un pesticīdu apjoms. Atbildes uz šo jautājumu snieguši 867 aptaujātie, no kuriem 275 bija tādi, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju, gan platību maksājumos, 420 atbalsta saņēmēji tikai platību maksājumos (M10, M11, M13 pasākumos) un 172 Programmas atbalsta nesaņēmēji. Tā kā tieši MV 4B atbalstu saņēmušie respondenti nav nosakāmi, tad respondentu atbildes netika dalītas MV 4B atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju grupās. Taču aptaujas rezultāti izmantoti kopējā viedokļa noskaidrošanai un raksturošanai par aktivitātēm lauku saimniecībās saistībā ar ūdens kvalitātes aizsardzību un uzlabošanu.

Fokusgrupa ar LAD pārstāvjiem par projektiem un pasākumiem, un atsevišķu ieinteresēto pušu intervēšana un viedokļa noskaidrošana.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Nav.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	Atbalstītā faktiskā platība Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju skaits	331 705				Novērtētāju aprēķins
Kopējie iznākuma rādītāji	Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju skaits	4984				Novērtētāju aprēķins
Kopējie rezultāta rādītāji R/T	R8/T10: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz ūdenssaimniecības uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4B).		18,5			Novērtētāju aprēķins
Novērtēšanas papildu rezultāta rādītāji	LIZ platību īpatsvars, kurās piemēro uz ūdens kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus ĪJT un riska ūdensobjektos		16			Novērtētāju aprēķins

Kopējie konteksta rādītāji CCI	18 Lauksaimniecības platība - Kopējā LIZ, ha	1 796 290,00				LAP
--------------------------------	---	-----------------	--	--	--	-----

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

No visiem 867 aptaujas respondentiem sniegtajā atbildē uz jautājumu par lauku saimniecībās samazinātu (uz platības vienību) minerālmēslu un pesticīdu apjomu respondentu atbildes sadalījās šādi:

- No 275 atbildētājiem, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju (t.sk., MV 4B, 2A u.c.), gan platību maksājumos, 48% atbildēja, ka nav samazinājuši minerālmēslu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību), savukārt 52% ir samazinājuši;
- No 420 atbalsta saņēmējiem tikai platību maksājumos 42% nav samazinājuši minerālmēslu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību), bet 58% ir samazinājuši;
- No 172 Programmas atbalsta nesaņēmējiem 60,5% nav samazinājuši, savukārt 39,5% ir samazinājuši minerālmēslu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību).

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervencē MV 4B aprakstīta un plānota kopā ar MV 4C. Vērtējot MV 4B nozīmi Programmas intervences loģikā konstatēts:

- nav minēta zināšanu nozīme un aprakstīts to ieguldījums ūdens kvalitātes aizsardzībā;
- **SVID** vājās vietas saistībā ar ūdens kvalitātes aizsardzību aprakstītas vispārīgi;
- nav izsekojams, kāds būtu M08 pasākuma ieguldījums ūdens kvalitātes uzlabošanā.

Saistībā ar citu pasākumu ieguldījumu pozitīvi vērtējams, ka riska ūdensobjektos M04 pasākumā meliorācijas sistēmu renovācijai paredzēta **augstāka atbalsta intensitāte, ja tiek veidoti** videi **draudzīgi** elementi.

Programmā MV 4B atvēlētais publiskais finansējums ir 226,9 milj. Jau patlaban Programmā noteiktā mērķa vērtība rezultāta rādītājam R8 ir sasniegta un pat nedaudz pārsniegta. Vērojama tendence, ka minētā vērtība turpina palielināties ar katru nākamo gadu. Līdz ar to pastāv risks, ka Programmas beigu periodā var nepietikt ar atvēlēto publisko finansējumu. Mērķa vērtības meža zemēs Programmā nav noteiktas. ĪJT un riska ūdensobjektos MV 4B apsaimniekoto LIZ platību īpatsvars ir 16%, savukārt ārpus ĪJT un riska ūdensobjektiem MV 4B platības ir 23%. Lai mērķtiecīgāk virzītu atbalstu MV 4B būtu nepieciešams šos rādītājus vismaz izlīdzināt.

Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 4B:

- Lauksaimnieciskās ražošanas ietekme uz vidi;
- Bioloģiskā lauksaimniecība;
- Augu aizsardzības līdzekļu pareiza, precīza un ekonomiska lietošana.

Kopumā minētajās tēmās līdz šim apmācīti 300 interesenti, no kuriem 239 saistībā ar bioloģisko lauksaimniecību. Patlaban apmācības nav uzsāktas vairākās MV 4B tēmās, piemēram, *Integrētā augu audzēšanas sistēma un lauksaimnieciskā ražošana, vides prasībām atbilstoši inženiertehniskie risinājumu lauku saimniecībās* u.c.

Zināmā mērā Programmas pozitīvo ieguldījumu MV 4B apstiprina veiktās aptaujas rezultāti, jo respondentu grupā, kurā bija visvairāk aptaujāto MV 4B, ir visaugstākais respondentu īpatsvars 58%, kuri apliecinājuši minerālmēsļu un pesticīdu apjoma (uz platības vienību) samazināšanu. Tāpat atzīmējams, ka uz MV 4B ir pozitīva ietekme no projektiem MV 5D, jo tehnoloģijas, kuras samazina izlietoto minerālmēsļu apjomu un noteci no kūstmēsļu krātuvēm samazina piesārņojumu virszemes un pazemes ūdeņos. [Fokusgrupas intervijā ar LAD pārstāvjiem pozitīvs devums MV 4B atzīmējams arī LAD elektroniskajā pieteikšanās sistēmā nodrošinātajai iespējai atbalsta saņēmējiem veidot mēslošanas plānus.](#)

Lai gan plānotie rezultāta rādītāji ir sasniegti, veiktā datu analīze apliecina, ka Programmas periodā ieguldījums MV 4B vērtējams kā vidējs. Tas lielākoties saistāms ar preventīvu ūdens kvalitātes aizsardzību.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
MV 4B plānotais rezultāta rādītājs ir sasniegts, tomēr veiktā datu analīze apliecina, ka Programmas periodā ieguldījums MV 4B vērtējams kā vidējs.	Ieguldījumu MV 4B realizēt mērķtiecīgāk ĪJT un riska ūdensobjektos.
Programmas ieguldījums MV 4B ir pamatots vispārīgi, nenoformējot prioritārās mērķteritorijas un specifiskus atbalsta saņemšanas nosacījumus.	Veidot mērķtiecīgāku intervenci ūdens resursu apsaimniekošanas (MV 4B) kontekstā.
MV 4B noteiktā mērķa rādītāja vērtība ir pārsniegta par 11%.	Pastiprināti kontrolēt publiskā finansējuma pieejamību līdz 2020. gadam MV 4B.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 10.

Kādā mērā Programma devusi ieguldījumu augsnes erozijas novēršanā un uzlabojusi augsnes apsaimniekošanu?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 4C

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi:

Mērķa virzienā 4C primāri programmēti ir pasākumi M01, M02, M10.1. apakšpasākuma divas aktivitātes un pasākums M11. Nozīmīgākie pasākumi MV 4C ir M11 un M10.1. aktivitātes - *vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā un rugāju lauks ziemas periodā*. Tie ir platību maksājumi, kuros atbalsta saņēmēji uzņemas vairāku gadu saistības. MV 4C plānoto pasākumu rādītāji parādīti tabulā. M01 pasākumā norādīts par videi draudzīgām metodēm apmācīto skaits, t.sk., saistībā ar augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu.

Primāri programmēto pasākumu rādītāji līdz 31.12.2016.

Pasākums	Atbalsta saņēmēju skaits
M10:	1710
VSPMPD	277
RLZP	1 433
M11	3 575
MV 4C	4 984
Mācību dalībnieku skaits apstiprinātajā projektā	
M01	300

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1A

Sekundārais ieguldījums MV 4C paredzēts no pasākuma M16. Tā kā šajā pasākumā aktivitātes līdz 31.12.2016. nav uzsāktas, tad sekundārā ietekme no M16 netiek vērtēta.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Augsnes apsaimniekošana ir uzlabota.	R10/T12: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu un/vai augsnes erozijas novēršanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4C).	
Īpaši jutīgās teritorijās un riska ūdensobjektos ar augsnes kvalitātes uzlabošanu apsaimniekotu LIZ īpatsvars palielinās vai saglabājas sākotnējā		LIZ īpatsvars, kurās piemēro uz augsnes kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus ĪJT un riska

apmērā.		ūdensobjektos ar izkliedēto piesārņojumu
---------	--	--

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

MV 4C novērtējumā veikta telpisko datu analīzes metode, izmantojot ĢIS programmatūru. Telpisko datu izmantošana nodrošina precīzāku pasākumu mērķtiecīguma analīzi novērtēšanas procesā, kā arī ļauj novērtēšanā apzināt platību pārklāšanos vairākos pasākumos.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

MV 4C ieguldījuma novērtējumā veikta gan rezultātu rādītāju aprēķināšana, gan telpisko datu analīze MV 4C kontekstā. Tā kā rezultāta rādītājs (R10) un papildus novērtēšanas rezultāta rādītāji saistīti ar platībām, tad to aprēķināšanai tiek izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati. Tos veido divas datu kopas, kurām pieejami dati no 2013. gada – integrētās administrēšanas un kontroles sistēmas (IAKS) lauku bloku slānis, kā arī atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati. –Šiem telpiskajiem datiem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju apsaimniekotajiem laukiem, kuriem piesaistītajā datu bāzē pieejama informācija par atbalstīto lauka platību, kultūraugu veidu un izvēlēto pasākumu. Novērtējumā izmantoti dati par atbalstītajām platībām 2015. un 2016. gadā. Kopējiem rezultāta un papildus novērtēšanas rādītājiem veikta analīze teritoriālā mērķteritoriju (MK noteikumos noteiktās ĪJT un riska ūdensobjektu teritorijas) griezumā. Telpisko datu apkopošanai, platību aprēķiniem, analīzei un attēlu veidošanai izmantota datorprogramma ArcGIS. Dati piesaistīti Latvijas ģeodēzisko koordinātu sistēmai (LKS-92). Platību īpatsvara aprēķiniem izmantots Programmā norādītais konteksta rādītājs par LIZ platībām Latvijā.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Izaicinājumi kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 4C novērtēšanai saistāmas ar šādiem faktoriem:

- Latvijā netiek veikts visaptverošs augšņu monitorings, tamdēļ augšņu rādītāji nav izmantojami MV 4C ieguldījuma novērtēšanai, neveicot specifiskas gadījumu izpēti (*Case studies*);
- Nav pieejami novērtēšanā izmantojami telpiskie dati par augsnes eroziju;
- LAP 2014-2020 plānotie pasākumi MV 4C ir galvenokārt preventīvi pasākumi ar standarta prasībām un tiek ieviesti visā Latvijas teritorijā, tādējādi ieguldījuma vērtēšana augsnes resursu aizsardzībā ir komplicēta.

Lai risinātu konstatētās problēmas, šajā novērtējumā izmantots eksperta vērtējums un kvalitatīvās metodes.

Kvalitatīvās metodes:

Kvalitatīvās metodes tika izmantotas atbildes uz jautājumu sagatavošanā iegūto rezultātu pārbaudei un triangulācijai.

Programmas ieguldījuma MV 4B raksturošanai tika izmantota novērtēšanas ietvaros veiktā aptauja (skat. 3. nodaļu). Aptaujā tika iekļauts jautājums, kurš attiecināms arī uz augsnes resursu apsaimniekošanu, vai saimniecībās ir samazināts (uz

platības vienību) minerālmēslu un pesticīdu apjoms. Atbildes uz šo jautājumu snieguši 867 aptaujātie, no kuriem 275 bija tādi, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju, gan platību maksājumos, 420 atbalsta saņēmēji tikai platību maksājumos (M10, M11, M13 pasākumos) un 172 Programmas atbalsta nesaņēmēji. Tā kā tieši MV 4C atbalstu saņēmušie respondenti nav nosakāmi, tad respondentu atbildes netika dalītas MV 4C atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju grupās. Taču aptaujas rezultāti izmantoti kopējā viedokļa noskaidrošanai un raksturošanai par aktivitātēm lauku saimniecībās saistībā ar augsnes kvalitātes aizsardzību un augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu.

Fokusgrupa ar LAD pārstāvjiem par projektiem un pasākumiem, un atsevišķu ieinteresēto pušu intervēšana un viedokļa noskaidrošana.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	Atbalstītā faktiskā platība Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju skaits	331 705				Novērtētāju aprēķins
Kopējie iznākuma rādītāji	Atbalstīto saimniecību/atbalsta saņēmēju skaits	4 984				Novērtētāju aprēķins
Kopējie rezultāta rādītāji R/T	R10/T12: procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz augsnes apsaimniekošanas uzlabošanu un/vai augsnes erozijas novēršanu orientētus pārvaldības līgumus (prioritārā joma 4C).		18,5			Novērtētāju aprēķins
Novērtēšanas papildu rezultāta rādītāji	LIZ platību īpatsvars, kurās piemēro uz augsnes kvalitātes uzlabošanu orientētus pārvaldības līgumus ĪJT un riska ūdensobjektos		16			Novērtētāju aprēķins
Kopējie konteksta rādītāji CCI	18 Lauksaimniecības platība - Kopējā	1 796 290,00				LAP

	LIZ, ha					
--	---------	--	--	--	--	--

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Veiktajā aptaujā uz MV 4C attiecināms jautājums par lauku saimniecībās samazinātu (uz platības vienību) minerālmēslu un pesticīdu apjomu. No visiem 867 aptaujas respondentiem sniegtās atbildes sadalījās šādi:

- No 275 atbildētājiem, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju (t.sk., MV 4C, 2A u.c.), gan platību maksājumos, 48% atbildēja, ka nav samazinājuši minerālmēslu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību), savukārt 52% ir samazinājuši;
- No 420 atbalsta saņēmējiem tikai platību maksājumos 42% nav samazinājuši minerālmēslu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību), bet 58% ir samazinājuši;
- No 172 Programmas atbalsta nesaņēmējiem 60,5% nav samazinājuši, savukārt 39,5% ir samazinājuši minerālmēslu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību).

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Latvijā trūkst mūsdienās aktualizētas un datu analīzē par ieguldījumu MV 4C izmantojamās informācijas par LIZ platībām ar augsnes erozijas risku.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervencē MV 4C aprakstīts un plānots kopā ar MV 4B. Vērtējot MV 4C nozīmi Programmas intervences loģikā konstatēts:

- nav minēta zināšanu nozīme un aprakstīts to potenciālais ieguldījums labvēlīgā augsnes apsaimniekošanā;
- trūkumi saistībā ar augsnes kvalitātes aizsardzību aprakstīti vispārīgi;
- nav izsekojams, kāds būtu M08 pasākuma ieguldījums augsnes apsaimniekošanas uzlabošanā.

Programmā MV 4C atvēlētais publiskais finansējums ir 226,9 milj. Jau patlaban Programmā noteiktā mērķa vērtība rezultāta rādītājam R10 ir sasniegta un pat nedaudz pārsniegta. Vērojama tendence, ka minētā vērtība turpina palielināties ar katru nākamo gadu. Līdz ar to pastāv risks, ka Programmas beigu periodā var nepietikt ar atvēlēto publisko finansējumu. Mērķa vērtības meža zemēs Programmā nav noteiktas. ĪJT un riska ūdensobjektos MV 4C apsaimniekoto LIZ platību īpatsvars ir 16%, šāds rādītājs vērtējams kā salīdzinoši zems. Savukārt ārpus ĪJT un riska ūdensobjektiem MV 4C platības ir 23%.

Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamas kā saistītas ar MV 4C:

- Lauksaimnieciskās ražošanas ietekme uz vidi;
- Bioloģiskā lauksaimniecība;

Kopumā minētajās tēmās līdz šim apmācīti 259 interesenti, no kuriem 239 saistībā ar bioloģisko lauksaimniecību. Patlaban apmācības nav uzsāktas vairākās MV 4C tēmās, piemēram, *Piemērotu kultūraugu sugu un agrotehnikas izvēle atbilstoši Latvijas agro klimatiskajiem apstākļiem, Papuvju un slāpekli piesaistošu kultūraugu izmantošana augšņu auglības uzlabošanā* u.c.

Lai gan plānotie rezultāta rādītāji ir sasniegti, veiktā datu analīze apliecina, ka Programmas periodā ieguldījums MV 4C vērtējams kā maz līdz vidēji nozīmīgs.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Lai gan plānotie rezultāta rādītāji ir sasniegti, veiktā datu analīze apliecina, ka Programmas periodā ieguldījums MV 4C vērtējams kā mazs vai vidējs.	
Programmas ieguldījums MV 4C ir pamatots vispārīgi, nenodefinējot prioritārās mērķteritorijas un specifiskus atbalsta saņemšanas nosacījumus.	Veidot mērķtiecīgāku intervenci augsnes apsaimniekošanas (MV 4C) kontekstā.
MV noteiktā mērķa rādītāja vērtība ir pārsniegta par 11%.	Pastiprināti kontrolēt publiskā finansējuma pieejamību līdz 2020. gadam MV 4C.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 12.

Kādā mērā Programma veicinājusi enerģijas izmantošanas efektivitātes pieaugumu lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 5B

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

Mērķa virzienā 5B primāri programmētas ir divas aktivitātes M04.1. un M04.2. apakšpasākumos - modernizācija lauksaimniecībā emisiju samazināšanai un modernizācija pārtikas pārstrādē enerģijas efektivitātei. Projektu realizācija uzsākta 2015. gadā un līdz 2016. gada beigām realizēti septiņi projekti, t.sk., pārstrādes ražotņu modernizācijā, siltumnīcu kompleksa attīstībā, piena lopkopības un augkopības attīstībā. Līdz 01.04.2016. šajā mērķa virzienā ir uzsākti vēl vairāk projektu, salīdzinot ar pabeigtajiem. Programmā 5B MV atvēlēti 28 milj., EUR no publiskā finansējuma.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Realizēto projektu skaits
M04.1.2	5
M04.2.2.	2
Kopā:	7

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 5B

Sekundārā ietekme MV 5B paredzēta no pasākumiem M01, M02 un M16. Taču šajos pasākumos aktivitātes MV 5B līdz 31.12.2016. nav uzsāktas, tāpēc sekundārā ietekme netiek vērtēta.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji
Enerģijas izmantošanas efektivitāte lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē ir pieaugusi.	R14: Enerģijas izlietojuma efektivitātes pieaugums lauksaimniecībā atbalstītajās lauku saimniecībās, t naftas ekvivalenta/ standarta izlaides vienību; Enerģijas izlietojuma efektivitātes pieaugums pārtikas ražošanā atbalstītajos pārstrādes uzņēmumos, t naftas ekvivalenta/ standarta izlaides vienību (saražotās produkcijas vienību).
Programmas ieguldījums ir palielinājis kopējo investīciju apjomu energoefektivitātē (lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē).	T15: Ieguldījumu kopsumma energoefektivitātes jomā, EUR.

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

- i. Metodes pielietošanas pamatojums

MV novērtējumā ir izmatota dokumentu kvantitatīvā analīze, balstoties uz LAD apkopotiem datiem par pabeigtajiem projektiem. Specifiskas kvantitatīvās metodes šī MV novērtēšanai netiek izmantotas, jo uz 2017. gada sākumu nav pieejami dati par enerģijas izlietojumu un standarta izlaidi lauku saimniecībās un pārstrādes uzņēmumos pēc projektu pabeigšanas. Tāpat atzīmējams, ka kopējais projektu skaits ir salīdzinoši neliels, lai izmantotu specifiskas kvantitatīvās metodes.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Rādītāji T15 un O2 ir iegūti no LAD datu bāzes. Rezultāta rādītājs R14 līdz 31.12.2016. nav pieejams, tāpēc tas nav iekļauts novērtējumā. Rādītājiem T15 un O2 aprēķinātās bruto vērtības atbilst absolūtajām vērtībām, jo nav pieejami dati par investīcijām energoefektivitātē programmas sākumā, līdz ar to pieņemts, ka finansējums bija 0 EUR.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Problēmas kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 5B novērtēšanai saistāmas ar vairākiem faktoriem:

- Lai gan MV 5B ir pabeigti projekti, uz 31.12.2016. vēl nav pieejami dati par primārās enerģijas gala patēriņu un saražoto produkciju. Līdz ar to nav iespējams sniegt novērtējumu par rezultāta rādītājiem pirms un pēc projekta ieviešanas;
- Līdz 31.12.2016. pabeigti tikai septiņi projekti, kas ir salīdzinoši maz attiecībā pret plānoto;
- Pabeigtie projekti ievērojami atšķiras pēc ieguldījuma veida, tāpēc rezultāta rādītāja analīzē tas turpmāk jāņem vērā;
- Programmā nav sniegta aktualizēta informācija par enerģijas izmantošanas efektivitāti lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē, tādejādi problemātiska ir Programmas ieguldījuma apmēra novērtēšana MV 5B [nozarēs un](#) Latvijā kopumā;

Lai risinātu konstatētās problēmas, šajā novērtējumā izmantots eksperta vērtējums un kvalitatīvās metodes.

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Tā kā novērtēšanā bija problemātiska kvantitatīvo metožu izmantošana un konstatēto atziņu pārbaudei ar triangulācijas metodi atbilstoši vadlīnijām atbildes sagatavošanā tika izmantotas kvalitatīvās metodes.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Programmas ieguldījuma MV 5B raksturošanai tika izmantota novērtēšanas ietvaros veiktā aptauja.

Aptauja tika iekļauta jautājums arī par energoefektivitātes uzlabošanu (iekārtām, tehnoloģijām, ēkām). Tā kā līdz šim MV 5B pabeigti tikai septiņi projekti, tad respondentu atbildes netika dalītas atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju grupās. Aptaujas rezultāti izmantoti kopējā viedokļa noskaidrošanai par aktivitātēm lauku saimniecībās saistībā ar energoefektivitāti. Uz jautājumu par energoefektivitāti atbildes sniedza 867 aptaujātie.

Fokusgrupa ar LAD pārstāvjiem par projektiem un pasākumiem, kā arī atsevišķu ieinteresēto pušu intervijas un viedokļa noskaidrošana.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Nozīmīgākās problēmas MV 5B novērtēšanā saistās ar datu nepieejamību un nelielo pabeigto projektu skaitu, kā arī to, ka nebija iespējams izveidot atbalsta nesaņēmēju kontroles grupu salīdzināšanai. Lai sniegtu atbildes uz novērtēšanas jautājumu izmantotas šādas metodes - eksperta novērtējums, balstoties uz pieejamajiem aptaujas un pabeigto projektu datiem.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Iznākuma	T15: Ieguldījumu kopsumma energoefektivitātes jomā	3 188 608				LAD
Kopējais iznākuma	O2 - Kopējais investīciju apjoms	3 188 608				LAD
Kopējais rezultāta	R14: Enerģijas izlietojuma efektivitātes pieaugums lauksaimniecībā atbalstītajās lauku saimniecībās, t naftas ekvivalenta/standarta izlaides vienību;	n.d.		n.d.	n.d.	LAD
Kopējais rezultāta	R14: Enerģijas izlietojuma efektivitātes pieaugums pārtikas ražošanā atbalstītajos pārstrādes uzņēmumos, t naftas ekvivalenta/standarta izlaides vienību (saražotās produkcijas vienību)	n.d.		n.d.	n.d.	LAD

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

No visiem 867 aptaujas respondentiem sniegtajā atbildē uz jautājumu par veiktajām aktivitātēm energoefektivitātes uzlabošanā 39% respondentu atbildēja, ka viņi ir veikuši ieguldījumus energoefektivitātes uzlabošanā, bet 61% šādus ieguldījumus nav veikuši. Kopumā 42% Programmas atbalsta saņēmēju ir veikuši ieguldījumus energoefektivitātes uzlabošanā, bet atbalsta nesaņēmēju grupā tikai 28% respondentu atbildēja, ka ir veikuši ieguldījumus energoefektivitātes uzlabošanā.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Galvenie rezultāta rādītāji no pabeigtiem projektiem par enerģijas izlietojuma efektivitāti 2017. gada sākumā vēl nav pieejami, tāpēc nav iespējams pilnvērtīgi veikt rādītāju analīzi un līdz ar to arī pasākuma ieguldījuma novērtēšanu.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervences loģikā 5B pamatojums ir vispārīgs, jo SVID konstatējumi šajā MV nav iekļauti, savukārt atbilstošā vajadzība nenorāda uz primāru MV 5B ieguldījumu nepieciešamību Latvijā.

Līdz 31.12.2017. MV 5B M04. pasākumā ir pabeigti septiņi projekti, no kuriem divi ir realizēti pārtikas pārstrādes uzņēmumos, bet pieci lauku saimniecībās. Realizētie projekti pārtikas pārstrādē saistāmi ar konditorejas produktu un saldējuma ražošanu modernizāciju. Savukārt lauku saimniecībās energoefektivitātes projektos realizēta siltumnīcu kompleksa izbūve, kā arī energoefektīvu iekārtu iegāde piena lopkopībā, bet trīs projekti saistīti ar ieguldījumiem augkopībā, t.sk., graudu kaltes būvniecību.

Tā kā līdz 2015. gadam mērķtiecīgas investīcijas lauku saimniecību un pārtikas pārstrādes energoefektivitātē no LAP finansējuma netika veiktas, tad līdzšinējais finansējums uzskatāms kā būtisks ieguldījums MV 5B. Programmas ietekmē MV 5B ieguldītās investīcijas palielinājušās par 3,2 milj. EUR (no tiem izmaksātais publiskais finansējums ir 1,472 milj. EUR), ieviešot energoefektīvākus risinājumus lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē. Līdz šim pabeigto projektu finansējums sastāda 11% no plānotā, taču, ņemot vērā arī uzsāktos projektus, tas veido 36%. Patlaban pārtikas pārstrādē realizētie projekti sastāda tikai 4% no MV 5B paredzētā publiskā finansējuma, turklāt šis finansējums nesastāda pat 1% no energoefektivitātes aktivitātei atvēlētā finansējuma pārtikas pārstrādē. Ieinteresēto pušu pārstāvji min, ka šāda zema finansējuma apguve saistīta ar atsevišķiem atbalsta saņemšanas nosacījumiem, kurus problemātiski izpildīt.

-Tā kā finansējuma apguve mērķa virzienā pirmajos divos gados bija salīdzinoši zema, tad 2016. gadā tika grozīti pasākuma nosacījumi, pieļaujot būvēt arī graudu kaltes ar rekuperācijas sistēmām, kā arī patlaban tiek gatavoti MK noteikumu grozījumi, lai veicinātu projekta pieteikumus pārtikas pārstrādē.

Rezultāta rādītāji par enerģijas patēriņu pēc projekta realizācijas nav pieejami, tāpēc atbildes sniegšanai netiek izmantoti. Tas lielākoties saistāms ar to, ka projekti uzsākti 2015. gadā un pabeigti 2016. gada beigās. Tomēr atzīmējams, ka visiem projektiem pieteikumā tika iekļauts energoaudits, kurš apliecina aktivitātes ieguvumus energoefektivitātē vismaz par 20%. Intervijā ar LAD pārstāvjiem tika atzīmēts, ka līdz šim energoaudita izmantošana projektu pieteikumos vērtējama pozitīvi un nav konstatētas problēmas to pielietošanā.

MV 5B sekundārā ietekme paredzēta no M01 un M02 pasākumiem. Starp potenciālajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 5B:

- Izmaksu efektīvie siltumnīcefekta gāzu emisiju (SEG) ierobežojošie pasākumi augkopībā ražošanas un SEG samazināšanai uz produkcijas vienību;
- Izmaksu efektīvie SEG emisiju ierobežojošie pasākumi lopkopības saimniecībās energoefektivitātes optimizēšanai;
- Progresīvas (jaunas) prakses un zinātnes atziņu pielietojamība energoresursu un apkārtējai videi draudzīgu tehnoloģiju apguvē pārtikas ražošanas uzņēmumos;
- Inovācijas zaļās ražošanas jomā.

Tomēr līdz šim apmācības šajās tēmās praktiski nav notikušas, tāpēc Programmas ieguldījums nav nosakāms.

Programmā kā iespējams ieguldījums minēts arī ka, investīciju pasākumu ietvaros ieguldījumiem energoefektīvāku būvju un iekārtu iegādei tiks piemērota augstāka atbalsta intensitāte projektiem, kuri saistīti ar MV 5B. Taču patlaban nav [iegūts apstiprinājums](#), ka šādi risinājumi ieviestajos pasākumos tiek izmantoti.

Ieguldījumam MV 5B ir nozīmīgs devums arī lauku saimniecību un pārstrādes uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanā, jo realizētie projekti samazina ražošanas izmaksas. Minēto atziņu par konkurētspējas uzlabošanu apstiprina arī aptaujas rezultāti. Lai gan respondentiem, kuri veikuši energoefektivitātes uzlabošanas pasākumus, atbildēs ir norādīta ienākumu samazināšanās, tomēr tā ir mazāka nekā tiem atbildētājiem, kuri nav veikuši energoefektivitātes pasākumus. Atzīmējams, ka veiktajā aptaujā 42% no atbalsta saņēmējiem investīciju pasākumos atbildēja, ka ir veikuši ieguldījumus energoefektivitātes uzlabošanā (iekārtām, tehnoloģijām, ēkām). Ņemot vērā salīdzinoši zemo pabeigto projektu skaitu MV 5B, secināms, ka energoefektivitāte ir aktuāls jautājums lauksaimniekiem, un ka veiktās aktivitātes citos MV arī rada uzlabojumus enerģijas izmantošanas efektivitātē, ka arī neliela daļa atbalsta saņēmēju veic ieguldījumus energoefektivitātē arī bez Programmas atbalsta.

Lai gan rezultāta rādītāju iztrūkums neļauj sniegt precīzu atbildi uz novērtēšanas jautājumu par Programmas devumu enerģijas izmantošanas pieaugumā, veiktā informācijas analīze ļauj secināt, ka līdz šim Programmas ietekmē novērojams neliels pieaugums enerģijas efektivitātē lauksaimniecībā un pārtikas pārstrādē.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Programmas ietekmē novērojams neliels pieaugums galvenokārt enerģijas izmantošanas efektivitātē lauku saimniecībās un nebūtisks pieaugums energoefektivitātē pārtikas pārstrādē.	
Programmas intervences loģikā pamatojums par primāro ieguldījumu MV 5B ir vispārīgs.	Iekļaut SVID un 5B pamatojumā precīzāku informāciju par faktisko un potenciālo lauksaimniecības un pārtikas pārstrādes modernizācijas devumu energoefektivitātē.
Līdz šim ļoti zema ir finansējuma apguve pārtikas pārstrādē, kas saistīta ar atbalsta saņemšanas nosacījumiem.	Nepieciešams noskaidrot zemās aktivitātes iemeslus projektiem pārtikas pārstrādē un precizēt atbalsta saņemšanas nosacījumus vai pārdalīt pieejamo finansējumu aktivitātēm, kuras samazina SEG izmešus lauksaimniecībā .
Pasākumos M01, M02 un M16 nav uzsāktas aktivitātes MV 5B.	Veicināt aktivitātes MV 5B pasākumos M01, M02 un M16.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 13.

Kādā mērā Programma veicinājusi atjaunojamo energoresursu, blakusproduktu, atkritumu, atlieku un citu nepārtikas izejvielu piegādi un izmantošanu bioekonomikas vajadzībām?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 5C

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

Mērķa virzienā 5C primāri programmēts M06.4. apakšpasākuma aktivitāte *atbalsts ieguldījumiem ar lauksaimniecību nesaistītu darbību izveidei un attīstībai (biogāzes ražošana)*. Taču līdz šim LAP 2014-2020 projekti šajā apakšpasākumā nav uzsākti.

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 5C

Sekundārā ietekme MV 5C paredzēta no pasākumiem M01, M02 un M16. Taču šajos pasākumos aktivitātes MV 5C līdz 31.12.2016. nav uzsāktas, tāpēc sekundārā ietekme netiek vērtēta.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji
Atjaunojamās enerģijas izmantošana ir palielinājusies.	R15 Saražotās atjaunojamās enerģijas apjoms atbalstītajās saimniecībās, t naftas ekvivalenta un/vai W (ja vati attiecas).
Programmas ieguldījums ir palielinājis kopējo investīciju apjomu atjaunojamās enerģijas ražošanā lauksaimniecībā.	T16: Ieguldījumu kopsumma atjaunojamās enerģijas ražošanā (EUR).

3. Pielietotās metodes

Tā kā saistībā ar Programmas primāro ieguldījumu MV 5C nav pabeigtu un uzsāktu projektu, tad novērtējums, izmantojot kvantitatīvās un kvalitatīvās metodes, netiek veikts.

Kvantitatīvās metodes:

Netiek pielietotas

Kvalitatīvās metodes:

Netiek pielietotas

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Iznākuma	T16: Ieguldījumu kopsumma atjaunojamās enerģijas	-				-

	ražošanā, EUR					
Kopējais iznākuma	O2 - Kopējais investīciju apjoms	-				-
Kopējais rezultāta	Saražotās atjaunojamās enerģijas apjoms atbalstītajās saimniecībās, t naftas ekvivalenta un/vai W (ja vati attiecas)	-		-		-

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Nav

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

LAP 2014-2020 MV 5C sniegtie SVID konstatējumi un apraksti ir vispārīgi un daļēji pamatoti situācijas aprakstā, arī ar MV 5C saistītā vajadzība - *Veicināt SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu* ir vāji pamatota.

Programmā 5C MV atvēlēti 16 milj. EUR publiskā finansējuma 25 potenciāliem atbalsta saņēmējiem/darbībām. Taču, tā kā saistībā ar Programmas primāro ieguldījumu MV 5C nav pabeigtu un uzsāktu projektu, tad novērtējums netika veikts. Pēc vadošās iestādes skaidrojuma ieguldījuma neveikšanu MV 5C saistīta ar Latvijas valsts Ministru kabineta 2015. gada 15. decembra lēmumu līdz 2020. gada 1. janvārim pārtraukt piešķirt tiesības pārdot elektroenerģiju no atjaunojamiem energoresursiem obligātā iepirkuma ietvaros. Tādējādi pasākuma īstenošana (biogāzes ražošanas atbalsts) ar mērķi pārdot saražoto enerģiju patlaban nav rentabla.

Tomēr atzīmējams, ka Programmā pasākuma aprakstā minēts, ka saražotā enerģija pārsvarā būtu izmantojama saimniecības vajadzībām. Tāpēc ieteicams vadošajai iestādei papildus izvērtēt situāciju, vai ir saimniecības, kuras varētu izmantot visu [vai lielāko daļu](#) saražoto enerģiju savām vajadzībām, un tad attiecīgi lemt par aktivitātes uzsākšanas nepieciešamību.

MV 5C sekundārā ietekme paredzēta no M01 un M02 pasākumiem. Starp mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 5C:

- Fermentācijas atlieku (digestāta) un notekūdeņu dūņu izmantošana lauksaimniecībā;
- Izmaksu efektīvie SEG emisiju ierobežojošie pasākumi lopkopības saimniecībās energoefektivitātes optimizēšanai;
- Koksnes biomasas ieguve enerģijas ražošanai.

Tomēr līdz šim apmācības šajās tēmās nav notikušas, tāpēc Programmas ieguldījums nav nosakāms.

Līdzšinējā LAP 2014-2020 ieviešanas periodā Programma nav veicinājusi atjaunojamo energoresursu, blakusproduktu, atkritumu, atlieku un citu nepārtikas izejvielu piegādi un izmantošanu bioekonomikas vajadzībām.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Līdzšinējā LAP 2014-2020 ieviešanas periodā Programma nav veicinājusi atjaunojamo energoresursu, blakusproduktu, atkritumu, atlieku un citu nepārtikas izejvielu piegādi un izmantošanu bioekonomikas vajadzībām.	Vadošajai iestādei jāizlemj par turpmāko intervenci MV 5C.
Programmas intervences loģikā pamatojums par primāro ieguldījumu MV 5C ir daļēji pamatots.	
Pasākumos M01, M02 un M16 nav uzsāktas aktivitātes MV 5C.	Veicināt aktivitātes MV 5C pasākumos M01, M02 un M16.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 14.

Kādā mērā Programma palīdzējusi samazināt siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas lauksaimniecībā?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 5D

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

Mērķa virzienā 5D primāri programmētas ir divas aktivitātes M04.1. un M04.2. apakšpasākumos - *modernizācija lauksaimniecībā emisiju samazināšanai* un *modernizācija pārstrādē emisiju samazināšanai*. Projektu realizācija uzsākta 2015. gadā un līdz 2016. gada beigām realizēts 41 projekts.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Projektu skaits
M04.1.	40
M04.2.	1
Kopā:	41

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 5D

Sekundārā ietekme MV 5D paredzēta no pasākumiem M01, M02 un M16. Taču šajos pasākumos aktivitātes MV 5D līdz 31.12.2016. nav uzsāktas, tāpēc, sniedzot atbildi uz 14. novērtēšanas jautājumu, sekundārā ietekme netiek vērtēta.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu novērtēšanas rezultāta rādītāji
Slāpekļa oksīda un metāna emisijas no lauksaimniecības ir samazinātas.	R17/T18: Procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes, kurā piemēro uz Slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus R18 Slāpekļa oksīda un metāna emisijas samazinājums atbalstītajās saimniecībās, CO2 ekvivalents.	
Amonjaka emisijas no lopkopības ir samazinātas.	R16/T17: procentuālais daudzums LU, uz kurām attiecas ieguldījumi mājlopu turēšanā (audzēšanā), lai mazinātu SEG un/vai amonjaka emisijas (prioritārā joma 5D) R19: Amonjaka emisijas samazinājums atbalstītajās saimniecībās, t.	
Ar bioloģiskās un integrētās lauksaimniecības metodēm apsaimniekotas platības		Pasākumā M11 un M10.1 (VSMPD) apsaimniekotās aramzemes, ha.

samazina slāpekļa un metāna emisijas.		
---------------------------------------	--	--

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

MV 5D novērtējumā ir izmatota dokumentu kvantitatīvā analīze, balstoties uz LAD apkopotiem datiem par pabeigtajiem projektiem. Specifiskas kvantitatīvās metodes šī MV novērtēšanai netiek izmantotas, jo uz 2017. gada sākumu nav pieejami dati par slāpekļa oksīda, metāna un amonjaka samazinājumu lauku saimniecībās un pārstrādes uzņēmumos pēc projektu pabeigšanas.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Rādītāji R16/T17 un R17/T18 ir iegūti no LAD datu bāzes par projektiem. Rezultāta rādītāji R18 un R19 līdz 31.12.2016. nav pieejami, tāpēc tie nav iekļauti novērtējumā. Rādītāji R16/T17 un R17/T18 aprēķināti, balstoties uz konteksta rādītājiem, kuru vērtības sniegtas Programmā. Papildus novērtēšanas rādītāja *Pasākumā M11 un M10.1 (Vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā) apsaimniekotās aramzemes* vērtības noteikšanā izmantoti LAD sagatavotie un izsniegtie telpiskie dati par 2016. gadu. Tos veido atbalstam pieteikto lauku telpiskie dati, kuriem piesaistītā datu bāze satur informāciju par atbalsta saņēmēju lauka platību, izvēlēto pasākumu un kultūraugu veidiem, kas ļauj noteikt aramzemju platības M11 pasākumā. Telpisko datu apkopošanai, analīzei un platību aprēķināšanai izmantota datorprogramma ArcGIS.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Problēmas kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 5D novērtēšanai saistāmas ar šādiem faktoriem:

- Lai gan MV 5D ir pabeigti projekti, uz 31.12.2016. vēl nav pieejami dati par rādītājiem slāpekļa oksīda un metāna emisijas samazinājums atbalstītajās saimniecībās (CO2 ekvivalents), kā arī amonjaka emisijas samazinājums atbalstītajās saimniecībās, t. Līdz ar to nav iespējams sniegt novērtējumu par rezultāta rādītājiem pirms un pēc projekta ieviešanas, kā arī nevarēja izveidot atbalsta saņēmēju/nesaņēmēju kontroles grupas salīdzināšanai;
- Programmā nav sniegta aktualizēta informācija par pārrēķināto SEG izmešu apjomu, kā arī slāpekļa oksīda, metāna un amonjaka emisijām augkopībā un lopkopībā, tādejādi problemātiska ir Programmas ieguldījuma apmēra novērtēšana MV 5D Latvijā kopumā.

Lai risinātu konstatētās problēmas, šajā novērtējumā izmantots eksperta vērtējums un kvalitatīvās metodes.

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Tā kā novērtēšanā bija problemātiska kvantitatīvo metožu izmantošana, tad konstatēto atziņu pārbaudei ar triangulācijas metodi atbilstoši vadlīnijām atbildes sagatavošanā tika izmantotas kvalitatīvās metodes.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Lai sniegtu atbildes uz novērtēšanas jautājumu izmantotas šādas metodes - eksperta novērtējums, balstoties uz pieejamajiem aptaujas un pabeigto projektu datiem.

Programmas ieguldījuma MV 5D raksturošanai tika izmantota novērtēšanas ietvaros veiktā aptauja. Aptaujā tika iekļauts jautājums par to, vai saimniecībās ir samazināts (uz platības vienību) minerālmēslu un pesticīdu apjoms. Atbildes uz šo jautājumu snieguši 867 aptaujātie, no kuriem 275 bija tādi, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju, gan platību maksājumos, 420 atbalsta saņēmēji tikai platību maksājumos (M10, M11, M13 pasākumos) un 172 Programmas atbalsta nesaņēmēji. MV 5D veiktajos pasākumos ar primāro ieguldījumu aptaujā tika saņemtas atbildes tikai no diviem respondentiem, tāpēc respondentu atbildes netika dalītas MV 5D atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju grupās. Taču aptaujas rezultāti izmantoti kopējā viedokļa noskaidrošanai un raksturošanai par aktivitātēm lauku saimniecībās.

Fokusgrupa ar LAD pārstāvjiem par projektiem un pasākumiem, un atsevišķu ieinteresēto pušu intervēšana un viedokļa noskaidrošana.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Starp aptaujātajiem bija tikai divi MV 5D atbalsta saņēmēji.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie rezultāti	R17/T18: Procentuālais daudzums lauksaimniecības zemes (ha), kurā piemēro uz Slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus	23 377	1,3%			LAD
Kopējie rezultāti	R16/T17: procentuālais daudzums LLV, uz kurām attiecas ieguldījumi mājlopu turēšanā (audzēšanā), lai mazinātu SEG un/vai amonjaka emisijas (prioritārā joma 5D)	297	0,06%			LAD
Papildus (novērtēšanas) rezultāti	Pasākumā M11 apsaimniekotās aramzemes, ha	124 355	7%			Novērtētāju aprēķins
Vispārējie	21 Ganāmpulka	474				LAP

konteksta	vienības - kopā	630,00				
Vispārējie konteksta	18 Lauksaimniecības platība - Kopējā LIZ, ha	1 796 290,00				LAP

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

No visiem 867 aptaujas respondentiem sniegtajā atbildē uz jautājumu par lauku saimniecībās samazinātu (uz platības vienību) minerālmēsļu un pesticīdu apjomu respondentu atbildes sadalījās šādi:

- No 275 atbildētājiem, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju (t.sk., MV 5D, 2A u.c.), gan platību maksājumos, 48% atbildēja, ka nav samazinājuši minerālmēsļu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību), savukārt 52% ir samazinājuši;
- No 420 atbalsta saņēmējiem tikai platību maksājumos 42% nav samazinājuši minerālmēsļu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību), bet 58% ir samazinājuši;
- No 172 Programmas atbalsta nesaņēmējiem 60,5% nav samazinājuši, savukārt 39,5% ir samazinājuši minerālmēsļu un pesticīdu apjomu (uz platības vienību).

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Galvenie rezultāta rādītāji no pabeigtiem projektiem par slāpekļa, metāna un amonjaka emisiju samazinājumu 2017. gada sākumā vēl nav pieejami, tāpēc nav iespējams pilnvērtīgi veikt rādītāju analīzi un līdz ar to arī pasākuma ieguldījuma novērtēšanu.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

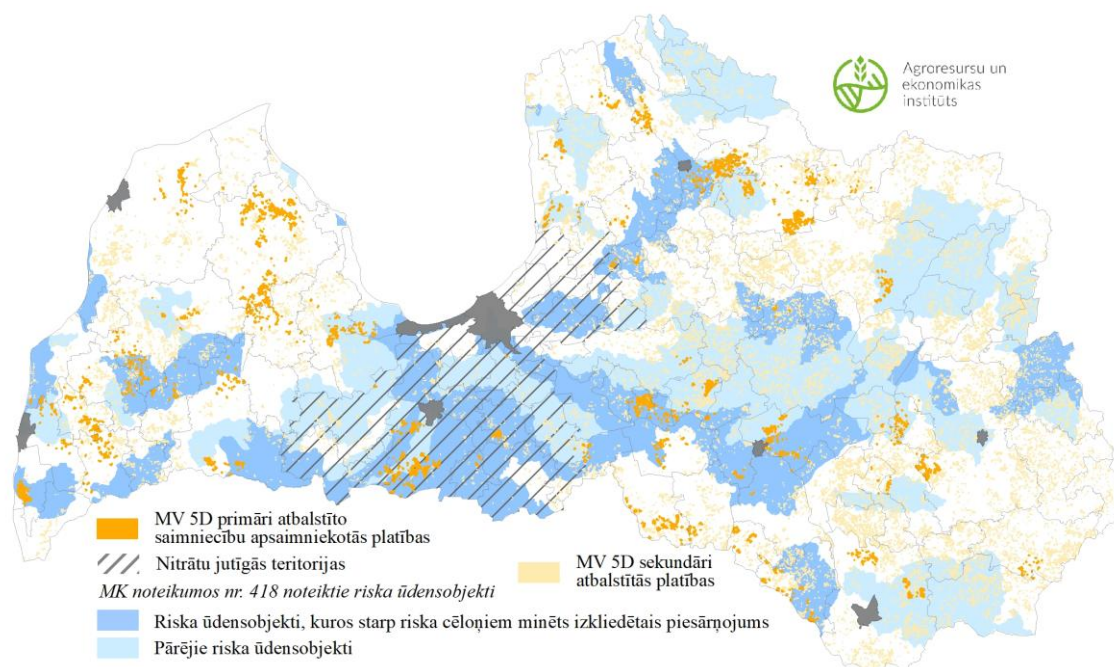
Programmas ieguldījums MV 5D izvēlētajā vajadzībā *Veicināt SEG emisiju samazināšanu lauksaimniecībā un atjaunojamo energoresursu izmantošanu* kopumā ir pamatots, taču tas galvenokārt balstīts uz vispārīgām atziņām, ka modernas tehnoloģijas un risinājumi ļauj samazināt SEG izmešus. Programmā nav sniegts skaidrojums pārtikas pārstrādes ieguldījumam MV 5D. LAP 2014-2020 SVID analīzē minēts pamatojums bioloģiskās lauksaimniecības ieguldījumam MV 5D, taču M11 pasākuma sekundārā ietekme MV 5D nav plānota. Tāpat sekundāra ietekme MV 5D būtu attiecināma arī no M10.1 apakšpasākuma aktivitātes *Vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā*. [MV 5D izvēlētie pasākumi saistāmi ar ievērojamām publiskā finansējuma investīcijām attiecībā pret potenciālo SEG samazinājumu.](#)

Programmā MV 5D atvēlēti 16,4 milj., EUR no publiskā finansējuma. Līdz šim MV 5D pabeigts 41 projekts, kas veido 13% no plānoto darbību skaita. No tiem tikai viens projekts veikts aktivitātē *modernizācija pārstrādē emisiju samazināšanai*, kurā uzstādītas saules baterijas. Atzīmējams, ka šāda tipa projekts ir vairāk atbilstošs MV 5B, nevis 5D. Savukārt lauksaimniecībā MV 5D ir pabeigti 40 projekti, no kuriem vairāk nekā 30 ir saistīti ar precīzās lauksaimniecības tehnikas iegādi graudkopības saimniecībās. Tikai trīs projekti ir veikti lopkopības saimniecībās, tāpēc ar MV 5D saistītais LLV daudzums ir neliels un patlaban veido tikai 0,7% no plānotās vērtības. Savukārt lauksaimniecības zemēm, kurās piemēro uz Slāpekļa oksīda un metāna emisiju samazināšanu orientētus apsaimniekošanas līgumus, mērķa vērtība Programmā nav

noteikta. Patlaban MV 5D pabeigtajos projektos apsaimniekotās LIZ platības veido 1,3% no Latvijas kopējās LIZ. Šāda rādītāja vērtība divu gadu periodā vērtējama kā salīdzinoši zema-vidējā un turpmākajos gados to būtu nepieciešams palielināt vismaz līdz 5% (100 tūkst. ha).

Papildus novērtēšanas rādītāja *Pasākumā M11 un M10.1 (Vidi saudzējošu metožu pielietošana dārzkopībā) apsaimniekotās aramzemes* vērtība ir 124 355 ha, kas vērtējams kā nozīmīgs MV 5D pozitīvi ietekmējošs rādītājs. Salīdzinot sasniegtos platību rādītājus MV 5D atzīmējams, ka patlaban sekundārais ieguldījums pārsniedz MV 5D primāro ieguldījumu.

Programmas ieguldījumiem MV 5D ir pozitīva ietekme uz vides aspektiem, jo īpaši MV 4B, jo tehnoloģijas, kuras samazina izlietoto minerālmēslu apjomu un noteci no kūtsmēslu krātuvēm, samazina piesārņojumu virszemes un pazemes ūdeņos. Patlaban MV 5D atbalstīto platību izvietojums Latvijā ir salīdzinoši vienmērīgs. Lai palielinātu ieguldījumu arī MV 4B būtu ieteicams mērķtiecīgāk atbalstīt aktivitātes IJT un/vai riska ūdensobjektos. Patlaban no MV 5D apsaimniekotajām platībām atrodas tikai 11%, bet riska ūdensobjektos – 51%.



1. attēls. MV 5D atbalstīto platību teritoriālais sadalījums

Programmas ieguldījuma novērtējumā MV 5D nozīmīgākajiem rezultātiem rādītājiem par slāpekļa oksīda, metāna un amonjaka samazinājumu kvantitatīvās vērtības no pabeigtajiem projektiem vēl nav pieejamas, tāpēc atbildes sniegšanai šie rādītāji netiek izmantoti. Tas galvenokārt saistāms ar to, ka projekti pabeigti tikai 2016. gadā. Fokusgrupā ar LAD pārstāvjiem tika atzīmēts, ka līdz šim MV 5D projektu pieteikumos tiek izmantoti dati no SEG izmešu kalkulatora (<http://www.vbf.llu.lv/lv/seg-emisiju-kalkulators>), kuri norāda uz plānoto SEG izmešu samazinājumu veiktajās aktivitātēs. Šo rādītāju izmantošana vērtējama pozitīvi, un no projektu pieteicēju puses nav konstatētas problēmas to pielietošanā. Pozitīvs devums MV 5D atzīmējams arī LAD elektroniskajā pieteikšanās sistēmā nodrošinātajai iespējai atbalsta saņēmējiem veidot mēslošanas plānus.

Līdz šim pabeigto projektu publiskais finansējums ir tikai 5% (777 990 no 16,4 milj. EUR) no LAP 2014-2020 plānotā MV 5D. Šāds rādītājs divu gadu periodā vērtējams kā zems.

Starp potenciālajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 5D:

- Emisiju samazināšanas pasākumi lopkopības saimniecībās;
- Lauksaimniecības dzīvnieku ēdināšana;
- Precīzās lauksaimniecības tehnoloģijas, to lietošanas un izmantošanas ekonomiskā analīze;
- Jaunāko tehnoloģiju izmantošana lauksaimniecības produkcijas ražošanā lopkopībā.

Tomēr līdz šim apmācības šajās tēmās nav notikušas.

Apkopotā informācija par pabeigtajiem projektiem MV 5D un sekundāro ietekmi ļauj secināt, ka divu gadu periodā Programma tikai nedaudz palīdzējusi samazināt slāpekļa oksīda, metāna un amonjaka emisijas lauksaimniecībā. Taču turpmāk programmas ieguldījumu ir iespējams uzlabot un palielināt.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Programma līdz šim nelielā apjomā ir sekmējusi siltumnīcefekta gāzu un amonjaka emisijas samazināšanu lauksaimniecībā.	
Programmā nav aprakstīts pārtikas pārstrādes potenciālais ieguldījums MV 5D.	Precizēt Programmā plānoto pārtikas pārstrādes sektora ieguldījumu MV 5D.
Līdzšinējais Programmas ieguldījums attiecībā pret plānoto ir zems.	Nepieciešams noskaidrot zemās aktivitātes iemeslus un uzlabot pasākuma ieviešanu.
Pasākumos M01, M02 un M16 nav uzsāktas aktivitātes MV 5D.	Veicināt aktivitātes MV 5D pasākumos M01, M02 un M16.
Izmaksu efektivitāti MV 5D attiecībā pret potenciālo SEG samazinājumu nav sagaidāma nozīmīga.	Ieteicams atbalstīt aktivitātes ar pēc iespējas augstāku efektivitāti SEG samazināšanā atbilstoši Programmā minētajam tieši lauksaimniecības sektorā.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 15.

Kādā mērā Programma veicinājusi oglekļa uzglabāšanu un piesaisti lauksaimniecībā un mežsaimniecībā?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 5E

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

M08 apakšpasākumi – M08.1. atbalsts apmežošanai un meža zemes izveidei (ierīkošana un kopšana) un M08.5. atbalsts ieguldījumiem meža ekosistēmu izturēspējas un ekoloģiskās vērtības uzlabošanai.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Atbalsta saņēmēju/darbību skaits
M08.1	76
M08.5.	734
Kopā	810

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1A

Sekundārais ieguldījums paredzēts no M08, M12, M01, M02 un M16.pasākumiem. Visos minētajos pasākumos ar sekundāro ietekmi, izņemot M16, aktivitātes MV 5E ir uzsāktas, bet nav pabeigtas.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji
Meža zeme, kurā piemēro oglekļa piesaistes līgumus, ir palielinājusies.	R20/T19: procentuālais daudzums lauksaimniecības un meža zemes, kurā piemēro apsaimniekošanas līgumus, kas sekmē oglekļa piesaisti un uzglabāšanu (prioritārā joma 5E).
Oglekļa uzglabāšana un piesaiste mežsaimniecībā ir palielinājusies.	Kopējais mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa daudzums, CO2 ekv.t.

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

MV 5E novērtējumā ir izmatota rādītāju kvantitatīvā analīze, balstoties uz LAD apkopotiem datiem par pabeigtajiem projektiem.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Rādītāji R20/T19 ir iegūti no LAD datu bāzes par projektiem MV 5E. Primārais ieguldījums MV 5E līdz šim saistāms tikai ar meža zemēm, tāpēc īpatsvara aprēķināšanai tiek izmantoti konteksta rādītāji par meža platībām, kuru vērtības sniegtas

Programmā. Mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa daudzums tiek aprēķināts balstoties uz mežzinātnes institūta “Silava” izstrādāto aprēķina metodiku, kura tiek izmantota Latvijas nacionālajā ziņojumā par SEG izmešiem ZIZIM sektorā (*Information on LULUCF actions in Latvia*).

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Problēmas kvantitatīvo metožu pielietošanā MV 5E saistāmas ar faktoru, ka nav patlaban nav pieejama precīzāka informācija par mežaudžu, kurās veiktas kopšanas aktivitātes un meža ieaudzēšana, sastāvu (mežaudzes vecumu, sugu sastāvu, augšanas apstākļu tipu, precīzu atrašanās vietu, zemes kvalitāti u.c.). Tāpat komplicēta ir profilaktisko pasākumu (uguns novērošanas torņu u.tml.) ieguldījuma novērtēšana. Savukārt sekundārās ietekmes novērtēšanai nav izstrādāti piesaistītā un uzglabātā oglekļa aprēķinu metodoloģiskie risinājumi, piemēram, no M10 un M12 pasākuma.

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Konstatēto rezultātu pārbaudei ar triangulācijas metodi un papildus informācijas iegūšanai atbilstoši vadlīnijām atbildes sagatavošanā tika izmantotas arī kvalitatīvās metodes.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Programmas ieguldījuma MV 5E raksturošanai tika izmantota novērtēšanas ietvaros veiktā aptauja (). Aptaujā tika iekļauts jautājums par to, vai Programmas divu gadu periodā ir koptas jaunaudzes un mežaudzes, kā arī ieaudzēts mežs. Starp 867 aptaujātajiem 275 bija tādi, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju, gan platību maksājumos, 420 atbalsta saņēmēji tikai platību maksājumos (M10, M11, M13 pasākumos) un 172 Programmas atbalsta nesaņēmēji. Kopumā mežaudžu kopšanu un/vai ieaudzēšanu veikuši 53% aptaujāto. MV 5E veiktajos pasākumos ar primāro ieguldījumu aptaujā tika saņemtas atbildes no 35 respondentiem.

Tāpat novērtēšanas ietvaros veikta arī LAD pārstāvju intervēšana un atsevišķu ieinteresēto pušu viedokļa noskaidrošana.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Nav.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūt ā vērtība	Relatīv ā vērtība	Aprēķināt ā bruto vērtība	Aprēķināt ā neto vērtība	Datu un informācija s avots
Kopējais iznākuma	O5: Kopējā platība (prioritārā joma 5E)	5972				LAD
Kopējais iznākuma/ rezultāta	R20/T19: procentuālais daudzums lauksaimniecīb as un meža zemes, kurā piemēro apsaimniekoša		0,17			LAD

	nas līgumus, kas sekmē oglekļa piesaisti un uzglabāšanu (prioritārā joma 5E)					
Papildus (novērtēšanas) rezultāta	Kopējais mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa daudzums, CO2 ekv.t		301 140			Novērtētāju aprēķins
Vispārējie konteksta	Meži un citas meža zemes, ha	3 467 000,00				

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

No visiem 867 aptaujas respondentiem sniegtajā atbildē uz jautājumu par to, vai Programmas divu gadu periodā ir koptas jaunaudzes un mežaudzes, kā arī ieaudzēts mežs respondentu atbildes sadalījās šādi:

- No 275 atbildētājiem, kuri ir saņēmuši Programmas atbalstu gan investīciju (t.sk., MV 5E u.c.), gan platību maksājumos, 58% atbildēja, ka ir veikuši mežaudžu apsaimniekošanas aktivitātes;
- No 420 atbalsta saņēmējiem tikai platību maksājumos un 172 Programmas atbalsta nesaņēmējiem abās grupās 55% atbildēja, ka ir veikuši mežaudžu apsaimniekošanas aktivitātes.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas intervences loģikā MV 5E un ar to saistītās vajadzības (t.sk., meliorācijas sistēmu pārbūve, mežaudžu kopšana) meža zemēs ir aprakstītas un pamatotas atbilstoši. Taču pasākuma M04 apakšpasākumā, kurā paredzētas meliorācijas sistēmu pārbūve, nav minēts pat sekundārais ieguldījums MV 5E. Programmā MV 5E atvēlēti 36,9 milj., EUR no publiskā finansējuma. Kopumā atvēlētais finansējums atbilst izvēlētajām vajadzībām MV 5E.

Programmas divu gadu periodā M08.1 apakšpasākumā meža ieaudzēšana veikta 234 ha platībā, kas veido 4% no plānotās platības. Savukārt mežaudžu kopšana veikta 5738 ha platībā, t.i., 18,5% no plānotās platības. Attiecīgi arī rezultāta rādītājs R20 ir sasniegts 24% apmērā no plānotā. MV 5E izmaksātais publiskais finansējums divu gadu periodā ir 6% no plānotā (t.i., 1,84 milj., no 31,3 milj. EUR). Lai gan patlaban sasniegtie rādītāji nav ievērojami, tomēr secināms, ka MV 5E iespējams sasniegt plānotās vērtības, jo 2016. gadā atbalsts MV 5E apstiprināts ievērojami lielākās platībās un praktiski jau sasniedz Programmā noteikto mērķa vērtību.

Kopējais mežsaimniecībā piesaistītā oglekļa daudzums ilgtermiņā MV 5E tiek vērtēts kā 301 140 CO₂ ekv.t. M08. 5. apakšpasākuma ieguldījums ir 54%, bet M08.1. 46%. Latvijas kopējā meža zemju bilancē šāds apjoms nav nozīmīgs, taču, ņemot vērā apakšpasākumu potenciālās iespējas, šāds apjoms vērtējams kā atbilstošs.

M12 pasākumā atbalstītas platības 35 299 ha platībā, kuras arī dod nozīmīgu ieguldījumu CO₂ piesaistē. Ņemot vērā šo platību apjomu, mežaudžu vecuma struktūru un tipus provizoriski vērtējams, ka šī pasākuma ieguldījuma apjoms ir **nozīmīgs, salīdzinot ar** primāro pasākumu ieguldījumu CO₂ piesaistē.

Starp organizētajām mācību tēmām M01 pasākumā vairākas tēmas atzīmējamās kā saistītas ar MV 5E:

- Kokaugu audzēšana neizmantotās zemēs, plantāciju meži;
- Meža atjaunošana un ieaudzēšana CO₂ piesaistei, meža reproduktīvais materiāls;
- Mežaudžu kopšana ražības palielināšanai;
- Mazvērtīgo un neproduktīvo mežaudžu ražības celšana. Neproduktīvu audžu nomaiņa. Koksnes pieaugums;
- Eiropas Savienības atbalsts mežaudžu ražības palielināšanai.

Kopumā minētajās tēmās līdz šim apmācīti 111 interesenti, kas ir atbilstoši projektu ieviešanas rādītājiem.

Līdz šim Programmā veiktie pasākumi MV 5E attiecināmi uz meža zemēm, savukārt lauksaimniecības zemēs mērķtiecīgas aktivitātes nav veiktas. Potenciāli ar sekundāro ieguldījumu MV 5E būtu saistāmi arī M10 un M11, jo īpaši ilggadīgajos zālājos, kuros ekstensīva platību apsaimniekošana, nodrošina CO₂ uzglabāšanu platībās ar nozīmīgu organisko augšņu īpatsvaru.

Apkopotā informācija par pabeigtajiem projektiem MV 5E un sekundāro ietekmi ļauj secināt, ka divu gadu periodā Programma nelielā apmērā veicinājusi oglekļa uzglabāšanu un piesaisti mežsaimniecībā. Taču turpmāk programmas ieguldījumu ir iespējams uzlabot un palielināt.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Apkopotā informācija ļauj secināt, ka divu gadu periodā Programma nelielā apmērā ir veicinājusi oglekļa uzglabāšanu un piesaisti mežsaimniecībā.	
Rezultāta rādītājs R20 ir sasniegts 24% apmērā no plānotā.	Turpinot aktivitāšu ieviešanu MV 5E, ir iespējams straujāk palielināt meža ieaudzēšanā un meža kopšanā atbalstītās platības un sasniegt mērķa vērtību.
Potenciāli ievērojams ieguldījums MV 5E saistāms ar sekundāro ietekmi.	Jāizstrādā un jāveic aprobācija metodoloģiskajiem risinājumiem primārā un sekundārā ieguldījuma aprēķināšanai MV 5E.

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 16.

Kādā mērā Programma veicinājusi dažādošanu, mazu uzņēmumu izveidi un attīstīšanu, kā arī darbvietu radīšanu?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 6A

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

M06 pasākuma M06.4.apakšpasākums – īstenots 1 projekts (2016).

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 6A

Programmas 11.3. tabulā atzīmēta sekundārā ietekme no M04, M05, M06, M07, M09, M17, M19 pasākumiem un MV 2A, 2B, 3A, 3B, 5B, 5C, 5D, 6B.

1.tab.Pabeigtie sekundāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Projekti
M04 (2A)	1352
M04 (3A)	47
M04 (5B)	7
M04 (5D)	41
M05 (3B)	26
M06 (2A)	56
M07.2. (6B)	5
M09.1. (3A)	3
M17.1 (3B)	1461
M19.1 (6B)	34
M19.2. (6B)	6
Kopā	3038

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Radītas darbvietas	R21/T20: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (prioritārā joma 6A)	

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

MV 6A novērtējumā ir izmatota rādītāju kvantitatīvā analīze, balstoties uz LAD apkopotiem datiem par pabeigtajiem projektiem, pieskaitot sekundāro ieguldījumu, kas aprēķināts no citos MV programmētajiem īstenotajiem projektiem.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Kopējais rezultātu/mērķa rādītājs R21/T20 tiek noteikts kā bruto radīto darbavietu skaits saskaņā ar LAD datiem, kas iegūti, apkopojot uzraudzības periodā pēc projekta īstenošanas iesniegtās atskaites apakšpasākumā M06.4. Tiek pieskaitīta sekundārā ieguldījuma vērtība – radīto darbavietu skaits, kas iegūts no MV 2A rezultātu rādītājam veiktā aprēķina par darbavietu skaita izmaiņām atbalstītajās lauku saimniecībās.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Tieši programmētajos pasākumos darbavietas nav radītas, bet pasākumos, kas Programmā atzīmēti ar sekundāro ietekmi, nav atskaišu datu par radītajām darbavietām. Sekundārā ieguldījuma noteikšanai izmantoti rezultāti no MV 2A veiktajiem aprēķiniem lauksaimniecībā nodarbināto skaita izmaiņu noteikšanai, kur savukārt sekundārā ieguldījuma novērtēšanai no citiem MV piemērotu kvantitatīvo datu trūkuma dēļ izmantotas kvalitatīvās metodes. Metodes aprakstu un atklātās problēmas un risinājumus skatīt izklāstā pie 4.jautājuma.

Kvalitatīvās metodes:

Novērtējumā tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode un fokusgrupas diskusija ar LAD pārstāvjiem, kā arī Programmas atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptauja (skatīt izklāstu pie 4.jautājuma).

Aptauja, fokusgrupa, intervijas

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Tieši programmētajā pasākumā ir zema apguve, tāpēc nepieciešama kvalitatīvā informācija par pasākumu īstenošanas gaitu un attīstības prognozēm, kā arī triangulācijai ar sekundārā ieguldījuma novērtējuma rezultātiem.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Programmas ieguldījuma raksturošanai tika izmantota informācija, kas iegūta fokusgrupas diskusijā ar LAD pārstāvjiem iegūtā informācija, kā arī novērtēšanas ietvaros veiktā aptauja (skat. izklāstu pie 4.jautājuma). Saņemtās atbildes tika apkopotas MV 6A kvalitatīvajai novērtēšanai par jautājumiem, kas skar uzņēmējdarbības un darbavietu radīšanu.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptaujā jautājumi tika balstīti uz dihotomo un ordināro (Likerta) skalu, tāpēc sekundārā ieguldījuma novērtējums ir aptuvens.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie rezultāta rādītāji	R21/T20 - Atbalstīto projektu radītās darbavietas				900	LAD, novērtētāju aprēķini

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

No Programmas atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptaujas MV 6A novērtēšanai izmantotas atbildes uz četriem jautājumiem.

1.bloks. Atbildes paredzētas ar jā vai nē. Vai pēdējo 2 gadu laikā saimniecībā:

- ir papildus nodibināts mikro vai mazais uzņēmums darbības dažādošanai (nelauksaimnieciskai darbībai, arī mājražošana);
- izveidota vai attīstīta nelauksaimnieciskā darbība (veikti ieguldījumi, lai papildus lauksaimniecībai attīstītu, piemēram, pārstrādi (arī mājražošana), kokapstrādi, tūrismu, citus pakalpojumus);
- radītas jaunas pastāvīgās darba vietas.

2.bloks. Atbildes paredzētas 5 punktu Likerta skalā no ievērojama samazinājuma līdz ievērojamam palielinājumam [-15%; 15%]. Kā 2016. gadā salīdzinot ar 2014. gadu ir mainījies Jūsu saimniecībā nodarbināto skaits (pilna laika ekvivalentā t.i. 1840 h gadā, bet ne vairāk vienai personai)?

Atbildes par darbaspēku liecina, ka 15,6% respondentu ir radījuši jaunas pastāvīgas darbavietas, tomēr tikai 37% no tiem ir novērtējuši arī saimniecības darbaspēka izmaiņas ar palielinājumu. Līdz ar to darbaspēka palielinājumu apliecina tikai 5,8% respondentu, tie galvenokārt ir Programmas atbalsta saņēmēji.

No visiem respondentiem 9%, atbildot apstiprinoši par radīto nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību, ir uzrādījuši arī radītās darbavietas, bet 16,1% ir nodrošinājuši uzņēmējdarbību bez jaunradītām darbavietām.

Respondentu novērtējums par to, kā mainījies nodarbināto skaits saimniecībā pēc skalas [-2; 2], ir tuvs nullei, ar nelielu pozitīvu vērtību (0,10) sekundāri programmēto saņēmēju vērtējumā un nenozīmīgu negatīvu vērtību (-0,03) nesaņēmēju vērtējumā. Lielākais respondentu īpatsvars (81% saņēmēju un 91% nesaņēmēju) atzina, ka izmaiņu nav, vai nedeļa atbildi šajā jautājumā.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

MV 6A ir tikai viens īstenots projekts un atbalsta saņēmējs, tāpēc aptaujas rezultātu analīzē dalījums atbalsta saņēmējos un nesaņēmējos nav piemērojams efektu noteikšanai mērķa virzienam 6A atbilstošajās nelauksaimnieciskajās nozarēs, bet raksturo lauku situāciju kopumā, ievērojot to, ka līdz 31.12.2016. īstenotie projekti un sekojoši arī atbalsta saņēmēji absolūtajā vairākumā ir pasākumos, kas atbalsta lauksaimniecību.

Aptaujā iegūto datu apjoms un kvalitāte nevar radīt pārliecību par iegūto rezultātu statistisko nozīmību. Rezultāti var liecināt arī par termina “radītās darbavietas” nepietiekamu izpratni, īpaši, ja ievēro, ka vairāk nekā puse nelauksaimniecisko uzņēmējdarbību apstiprinošo atbilžu ir nevis par jaunradītiem uzņēmumiem (kur darbaspēka palielinājums ir saprotams), bet par saimniecības ienākumu dažādošanu ar nelauksaimnieciskām aktivitātēm, kas, iespējams, veiktas ar esošo darbaspēku bez pietiekamas darbalaika uzskaites izpratnes, jo citādi arī šajā gadījumā darbaspēka ieguldījumam būtu jāpalielinās, ja papildus aktivitātes ir darbietilpīgas.

Tiešajā programmēšanā noteiktā definīcija novērš pārpratumus par iespējamību darbaspēka uzskaitē neiekļaut pašnodarbinātā darbaspēka ieguldījumu vai saimniecībā kopumā zaudētās darbavietas, un uzskaitīt tikai tieši ar projekta īstenošanu izveidotās. Sekundārā ieguldījuma noteikšanai izmantojot citu pasākumu atskaišu formas, jāreķinās ar iespējamību, ka tajās var nebūt tik precīzi definēta rādītāja.

Jaunas darba vietas radīšana pasākuma M06.4. nosacījumu izpratnē nozīmē, ka papildus jau esošajām darba vietām tiek izveidota jauna pilna laika darba vieta atbilstoši normatīvajiem aktiem par darba tiesiskajām attiecībām projekta īstenošanas nozarē.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas vajadzību novērtējumā šis mērķa virziens saistīts ar trim vajadzībām (4.,15. un17.), kuru risināšanai izvēlēts viens apakšpasākums M06.4. un 2% no Programmas plānotā publiskā finansējuma:

4. *Paaudžu maiņas nodrošināšana lauksaimniecībā (kopā ar MV 2A);*

15. *Lauku teritoriju apdzīvotības saglabāšana, dzīves līmeņa paaugstināšana, nodrošinot nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību (kopā ar MV 6B);*

17. *Veicināt lauku iedzīvotāju sociālo aktivitāti, tai skaitā izglītības, kultūras, sporta un atpūtas jomās (kopā ar MV 6B).*

Mērķa virziena 6A ieguldījums dažādošanā, mazu uzņēmumu izveidē un attīstīšanā, kā arī darbvietu radīšanā lauku apvidos, ko noteikušas izvēlētās vajadzības, galvenokārt novērtējams ar kopējā mērķa rādītāja vērtību.

Kopējais rādītājs R21/T20: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (prioritārā joma 6A)

Mērķa vērtība tiek noteikta no apakšpasākumā M06.4 īstenotajiem projektiem. Tāds projekts ir viens, realizēts 2016. gada beigās, jaunradīto darbvietu nav.

Saskaņā ar apakšpasākuma īstenošanas kārtību nosakošajiem normatīvajiem aktiem projektā plānotās darba vietas jāizveido ne vēlāk kā līdz trešajam gadam pēc projekta īstenošanas. Kopš projektu īstenošanas nav vēl pagājis darbvietu radīšanai noteiktais periods.

Novērtējot sekundāro ietekmi no citos MV programmētajiem pasākumiem, jāatzīmē MV 2A papildinošā rezultātu rādītāja R2 aprēķina rezultāti – darbaspēka ieguldījums Programmas ietekmē (neto efekts) MV 2A pieaudzis par 900 pilna laika darbavietām, kas liecina par to, ka, neraugoties uz vispārējo darbaspēka samazinājuma tendenci lauksaimniecībā, modernizētajās Latvijas lauku saimniecībās darbaspēka patēriņš vidēji saimniecībā pārskata periodā ir palielinājies, salīdzinot ar pārējām. Minētie rezultāti apstiprinās arī, veicot triangulāciju ar aptaujas palīdzību, jo atbalsta saņēmēji uzrāda nedaudz pozitīvākas tendences nodarbinātībā (no respondentiem - atbalsta saņēmējiem 25% norāda, ka ir radījuši jaunas darba vietas, bet no nesaņēmējiem tikai 11%). Veicot analīzi atsevišķu MV un pasākumu griezumā, konstatēts, ka nozīmīgākā pozitīvā ietekme uz nodarbinātību bijusi MV 2A pasākumiem (M04), bet MV 3B pasākumu ietekme (galvenokārt M17) līdz šim bijusi nenozīmīga nelielās atbalsta summas dēļ. Pasākuma M06 ietekmi uz nodarbinātību šī ziņojuma ietvaros nevar novērtēt pabeigto projektu trūkuma dēļ.

Ieguldījumi ar lauksaimniecību nesaistītas uzņēmējdarbības attīstīšanā

Kopējais 6A mērķa un rezultātu rādītājs nav pietiekams tādu P6 jomai nozīmīgu aspektu novērtēšanai kā MVU un lauku saimniecību uzņēmējdarbības attīstība ar lauksaimniecību nesaistītās nozarēs, ja tās mērķis un rezultāts nav darbvietu skaita palielināšanās, bet lauku iedzīvotāju ienākumu un dzīves līmeņa paaugstināšanās. Programmas atbalsta nosacījumi apakšpasākumā M06.4 paredz iespēju izvirzīt kā mērķi, piemēram, uzņēmuma/ saimniecības attīstību, vai darbvietu saglabāšanu (MK 24.05.2017. noteikumi Nr.320), un šis ieguldījums nav mērāms ar mērķa rādītāju. Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptauja liecina, ka pietiekami liels izveidotas uzņēmējdarbības gadījumu īpatsvars respondentu izpratnē nav saistīts ar darbvietu radīšanu. Priekšstatu par procesiem, kā atbalsta politika ietekmē uzņēmējdarbības attīstību laukos, varētu novērtēt pēc analīzei pietiekama īstenoto projektu skaita aktivitātēs un to sadalījuma pēc nozarēm. Skatot līdz 2016. gada beigām apstiprināto projektu sadalījumu, īstenošanas stadijā ir 44 projekti aktivitātē *Ar lauksaimniecību nesaistītu darbību attīstība*, 7 projekti aktivitātē *Ar lauksaimniecību nesaistītu saimniecisko darbību dažādošana* un 18 projekti aktivitātē *Tūrisma aktivitāšu*

veicināšana. Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptauja liecina, ka ar lauksaimniecību nesaistīta uzņēmējdarbība tomēr mazākā skaitā tiek radīta jauna MVU veidā, bet vairāk - kā jauna aktivitāte lauku saimniecībās, tomēr šos rezultātus varēja iespaidot izlases veidošanas ierobežotās iespējas izvēlēties atbalsta nesaņēmējus (jaundibinātus MVU).

Arī sekundārā ieguldījuma novērtēšanā ārpus mērķa rādītāja paliek ieguldījums no uzņēmējdarbības attīstības veicināšanas bez darbavietu skaita palielināšanas. Piemēram, ar jaunajiem LEADER/SVVA nosacījumiem par stratēģiju īstenošanai paredzētā publiskā finansējuma novirzīšanu uzņēmējdarbības atbalstam vismaz 50% apmērā, visi uzņēmējdarbības projekti nelauksaimniecības nozarēs pilnībā varētu būt attiecināmi uz sekundāro ieguldījumu MV 6A, tomēr uz šo virzienu tiek novirzīti tikai tie projekti, kas plānojuši darbavietu pieaugumu. Savukārt MV 6B bez jaunradītajām darbavietām īstenotu uzņēmējdarbības projektu rezultātus arī ir problemātiski iekļaut paredzētajos kopējos mērķa rādītājos, jo tur uzņēmējdarbības rezultātam piemērotākais rādītājs arī ir jaunradītās darbavietas, savukārt labumu guvušo iedzīvotāju uzskaitē ir vairāk piemērota sabiedriskā labuma projektiem.

Pašreiz MV 6A apstiprinātais finansējums ir 9,8% apmērā no plānotā. Kopā P6 snieguma rezervi plānots sasniegt 20% apjomā no mērķvērtības, tātad viss uzsvars finansējuma apguvē ir uz perioda pēdējiem gadiem. Pašreizējā tendence ieguldījuma rādītājam ir apmierinoša. Attiecībā uz mērķa rādītāja novērtēšanu ir jāievēro samērā ilga laiks pēc projekta realizācijas, kādā tiek pieļauta darbavietu radīšana un attiecīgo pārskatu pieejamība, kā arī pasākuma uzsākšanas laiks tikai 2016. gadā. Tomēr pēc apstiprināto projektu skaita un, ievērojot jaunradītās darbavietas definīciju, var secināt, ka atbalsta sekmīga īstenošana nav saistāma ar darbavietu skaita samazināšanos bez īpaši nelabvēlīgu ārēju faktoru iedarbības. Mērķa vērtības sasniegšana apakšpasākuma M06.4. īstenošanā ir iespējama, turklāt iespējams arī sekundārais ieguldījums.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Mērķa virzienā 6A, tieši programmētajā apakšpasākumā M06.4. līdz 31.12.2016. ir īstenots tikai viens projekts, kurā nav radīto darbavietu.	Sekmēt izpratni par pasākuma būtību atbilstoši MV noteiktajām vajadzībām, un apakšpasākumā paredzētajam rādītājam.
Apstiprināto projektu īstenošanas tendence ir pietiekama, lai apliecinātu finansējuma apguves iespējas.	
Jaunradīto darbavietu skaitā ieguldījumu dod citos mērķa virzienos programmētie pasākumi, kam atzīmēts sekundārais ieguldījums MV 6A. Darbavietu palielinājums, kas aprēķināts MV 2A vairāk nekā 4 reizes pārsniedz MV 6A mērķvērtību. Latvijas lauku saimniecības modernizējoties piesaista darbaspēku.	Veikt padziļinātu izpēti par sekundāro ieguldījumu darbavietu radīšanā un tā ietekmi uz apdzīvotības saglabāšanu.
Programmas atbalsts dod ieguldījumu MV 6A, arī tad, ja atbalstīto projektu mērķis nav jaunu darbavietu radīšana, bet gan darbavietu saglabāšana vai ar lauksaimniecības produktu ražošanu,	Analizēt īstenojamo projektu uzraudzības datus un rezultātus uzraudzības periodā, lai atklātu tendences projekta mērķu izvēlē, to motivāciju un iespējas tos sasniegt, īpaši novērtējot darbaspēka ieguldījuma

pirmapstrādi un pārstrādi nesaistītas MVU un lauku saimniecību uzņēmējdarbības attīstība, kas tādējādi nodrošina ienākumus un veicina ekonomisko apriti un dzīves kvalitātes uzlabošanu laukos.	izmaiņas.
---	-----------

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 17.

Kādā mērā Programma sekmējusi vietējo attīstību lauku apvidos?

1. Pasākumi, kuri dod ieguldījumu MV 6B

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

M07.2 un M19.

Sākotnēji M07.2. bija programmēts MV 6A, bet ar Uzraudzības komitejas 01.06.2015. lēmumu sniegts pozitīvs atzinums par atbalsta pasākuma M07 pārcelšanu uz prioritāro jomu 6B.

1.tab.Pabeigtie primāri programmētie projekti līdz 31.12.2016.

Pasākums	Projektu skaits
M07.2.	5
M19.1.	34
M19.2.	26
Kopā	65

M19.3. nav uzsākts, tika gatavoti MK noteikumi.

M19.4. notiek īstenošanas darbības visos 35 apstiprinātajos projektos VRG pamatdarbības uzturēšanai un teritorijas aktivizēšanai.

Pasākumi, kas programmēti citos MV un rada papildu ieguldījumu MV 1A

Programmas 11.3. tabulā atzīmēta sekundārā ietekme no MV 3A (M04) un MV 6A (M06).

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
VRG aptvertā teritorija un iedzīvotāju skaits ir palielinājušies	R22/T21: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas (prioritārā joma 6B)	
Ar SVVA stratēģiju īstenošanu ir radītas nodarbinātības iespējas	R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbvietas (<i>LEADER</i>) (prioritārā joma 6B)	
Lauku iedzīvotāji ir guvuši labumu no vietējām aktivitātēm	R23/T22: procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/ infrastruktūras (prioritārā	

	joma 6B)	
Lauku infrastruktūras pakalpojumi ir uzlabojušies	O3 - Atbalstīto rīcību/darbību skaits	Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās, km (Programmai raksturīgais rādītājs)
LEADER/SVVA pieejā tiek īstenota noteikta daļa Programmas atbalsta pasākumu	O1 - Kopējie publiskā sektora izdevumi	LEADER pasākumu īpatsvars Programmas kopējā finansējumā
Tiek īstenoti projekti uzņēmējdarbības, infrastruktūras un sabiedriskās aktivitātes veicināšanai lauku teritorijā	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits	SVVA stratēģijās atbalstīto projektu skaits sadalījumā pēc Programmā noteiktā aktivitātes veida
Projekti SVVA stratēģiju īstenošanai dod ieguldījumu Programmas mērķa virzienos	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits (uzraudzības rādītāji pēc galvenā ieguldījuma veida)	
SVVA stratēģijas īstenošanā iesaistās vietējie iedzīvotāji, uzņēmēji, pašvaldības un NVO	O22 - Projektu virzītāju skaits un veids	
Latvijas laukos radītas un attīstās aktīvas vietējās rīcības grupas	O19 - Atbalstīto VRG skaits	

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

Kopējie rādītāji

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Novērtējumā tiek izmantoti seši kopējie rādītāji (pieci iznākuma rādītāji un viens rezultāta rādītājs) no uzraudzības tabulām /datubāzes. Divi rezultāta rādītāji ir relatīvie rādītāji, kuru aprēķināšanai skaitītājā tiek izmantoti iznākuma rādītāji, bet saucējā - kopējais konteksta rādītājs *CCI 1 Iedzīvotāji – lauku un pārejas*.

Iznākuma rādītāji O18, O19, O20 un O22 (M19) iegūti no uzraudzības tabulas B2.1. un B2.2., bet iznākuma rādītājs O15 (M07.2) iegūts no uzraudzības tabulas B1 par īstenotajiem projektiem tieši programmētajos pasākumos.

Kopējais rādītājs R24/T23 tiek noteikts kā kopējais īstenoto projektu radīto darbavietu skaits. Šim rādītājam nav atbilstoši definēta iznākuma rādītāja, bet attiecīgie dati tiek apkopoti un ierakstīti uzraudzības tabulā D, pamatojoties uz atskaišu datiem pēc projekta īstenošanas un projekta pieteikumā iesniegtajiem datiem no pārskata par gadu pirms projekta. Tādējādi tiek iegūts atbalsta rezultātā radīto darbavietu bruto skaits.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Kopējais rādītājs R22/T21 tiek aprēķināts, attiecinot kopējo iznākuma rādītāju *O18-VRG aptvertie iedzīvotāji* pret kopējo konteksta rādītāju *CCI 1 Iedzīvotāji-lauku un pārejas* un izsakot attiecību procentos.

Kopējais rādītājs R23/T22 tiek aprēķināts, attiecinot kopējo iznākuma rādītāju *O15-Iedzīvotāji, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/infrastruktūru (IT vai citi)*, kuram sekundārā ieguldījuma kārtībā pieskaitīts aprēķins par labuma guvējiem no apakšpasākumā M19.2 īstenotajiem projektiem, pret kopējo konteksta rādītāju *CCI 1 Iedzīvotāji-lauku un pārejas* un izsakot attiecību procentos. Dati par labuma guvējiem pasākumā M07.1. iegūti no uzraudzības tabulas B1, bet apakšpasākumā M19.2. – no tabulas B2.2. un raksturo iedzīvotāju skaitu teritorijā (pagastā, pilsētā vai novadā ar vienu teritoriālu vienību), kurā īstenoti projekti.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Programmas sadaļā 4.1.6. *Kopīgie konteksta rādītāji* ir veikti grozījumi, kas kopējā rādītāja *CCI 1 Iedzīvotāji* struktūrā papildus ESAO metodoloģijā pamatotajam reģionu dalījumam paredz īpašu lauku teritorijas definēšanu mērķa rādītājiem T21; T22 un T24 (ja nepieciešams). Tomēr jaunā rādītāja definīcija un vērtība nav dota. Iekļautais rādītāja sadalījums ir 2012. gada prognozētā vērtība un neatbilst precizētajai 2012. gada vērtībai.

Programmā šis konteksta rādītājs dots (4.1.6.; arī rādītāju plānā 11.1.6.2.) kā kopējais valsts iedzīvotāju skaits un iedzīvotāju īpatsvars gan lauku, gan pārejas veida reģioniem. Rādītāju plānā uzrādītās MV 6B mērķvērtības iegūst, izmantojot aprēķinam Programmas veidošanas laikā konteksta rādītājam fiksēto lauku un pārejas reģionu iedzīvotāju skaitu 1 023 106.

Jāpiezīmē, ka konteksta rādītājs *CCI 1 Iedzīvotāji* pēc definīcijas atšķiras no Programmas lauku teritorijas definīcijas un šīs teritorijas nesakrīt arī ar VRG veidošanas nosacījumiem iespējamo kopējo teritoriju. Novērtēšanā MV 6B rezultātu rādītāju R22 un R23 vērtības aprēķinātas attiecībā pret iedzīvotāju skaitu 1 023 106.

Papildu rādītāji

Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās (km) ir Programmai raksturīgais mērķa rādītājs (11.5.), kura aprēķināšanai dati iegūti no LAD uzraudzības datubāzes.

LEADER pasākumu īpatsvars Programmas kopējā finansējumā (%) tiek iegūts kā kopējā rādītāja *O1 - Kopējie publiskā sektora izdevumi* attiecība, lietojot skaitītājā M19 īstenoto projektu kopējo publisko finansējumu un saucējā – visu Programmas pasākumu finansējumu par darbībām, kas īstenotas līdz 31.12.2016.

Kvalitatīvās metodes:

Novērtējumā tika izmantota dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode, fokusgrupas diskusija ar LAD pārstāvjiem, kā arī Programmas atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptauja (skatīt izklāstu pie 4.jautājuma) un VRG aptauja.

i. Metodes pielietošanas pamatojums

M19.2. Īstenoto projektu ir maz, 2016. gadā ir notikušas pirmās projektu pieņemšanas kārtas, tiek īstenoti apstiprinātie projekti, bet, lai novērtētu kopumā pasākuma ieviešanas gaitu un attīstības prognozes, ir nepieciešams LAD un VRG pārstāvju viedoklis par iegūto pieredzi un iespējam ietekmēt rezultātu. VRG viedoklis nepieciešams arī attiecībā uz LEADER/SVVA stratēģiju izstrādi, VRG reorganizāciju un jaunajiem programmēšanas nosacījumiem, lai varētu labāk novērtēt aspektus, kas saistās ar tādiem LEADER pamatprincipiem kā augšupējā pieeja, teritorijā balstītas stratēģijas, informācijas izplatīšana/tīklošanās.

Programmas atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptaujā iekļautie jautājumi nepieciešami, lai novērtētu lauku uzņēmējdarbībā iesaistītu personu informētību un iespējas iesaistīties vietējās LEADER/SVVA aktivitātēs.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Fokusgrupas diskusija ar atbildīgajiem pasākumu īstenošanas vadītājiem norisinājās LAD. Tā tika veidota par vairākiem novērtēšanas jautājumiem kopīgām tēmām, tāpat kā atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptauja. Saņemtās atbildes tika apkopotas MV 6B kvalitatīvajai novērtēšanai par jautājumiem, kas skar LEADER/SVVA stratēģiju īstenošanu un lauku dzīves kvalitāti. VRG aptauja notika ar e-pasta starpniecību, aicinot atbildēt brīvā formā uz 6 jautājumiem ar iespēju turpināt diskusiju neskaidrību gadījumā.

Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptaujā MV 6B novērtēšanai tika iekļauts 1.blokā viens jautājums par informētību un piedalīšanos VRG aktivitātēs (dihotomā skala) un 3.blokā jautājumi par dzīves kvalitāti laukos respondentu skatījumā. Latvijas laukos 2016. gada sākumā dzīvoja 629 230 cilvēki. Ieteicamais izlases apjoms 95% ticamības intervālā populācijai ar lielumu 629 230 ($N=629\,230$) ar pieļaujamo kļūdu $\pm 5\%$ ir 384 respondenti. Veiktās aptaujas gadījumā kopējā populācija ir lielāka ($N=867$). Tomēr jāņem vērā, ka izlasi veido ar lauksaimniecības sektoru saistīti respondenti, tādējādi tā ir novirzīta, un pilnā mērā neaptver visus lauku iedzīvotājus (sabiedriskā sektora un terciārā sektora nodarbinātos, nenodarbinātos, pensionārus). Tādējādi ir iespējams apgalvot, ka iegūto atbilžu vidējās vērtības ar 95% ticamību un pieļaujamo kļūdu $\pm 5\%$ atspoguļo kopējā lauku iedzīvotāju skaita (ar lauksaimniecības sektoru saistīto lauku iedzīvotāju) viedokli. Atbildes uz 3.bloka jautājumiem tika iesniegtas, izmantojot Likerta skalu ar šādu gradāciju: pilnībā nepiekrītu (-2), daļēji nepiekrītu (-1), nav izmaiņu (0), daļēji piekrītu (+1), pilnībā piekrītu (+2).

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptaujā jautājumi tika balstīti uz dihotomo un ordināro (Likerta) skalu, tādējādi novērtējums ir aptuvenš.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Relatīvā vērtība	Aprēķinātā bruto vērtība	Aprēķinātā neto vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits	26				Uzr.tab. B2.1.
	O20 - Atbalstīto LEADER projektu skaits – sadalījumā	3A 1 proj./ 1 atbalsta				Uzr.tab. B2.2.

	pēc dominējošā sekundārā MV ar ieguldījuma veida rādītāju	saņēmējs; 6A 6 proj./ 0 darbavietas; 6B 19 proj./ 44110 labuma guvēji				
	O22 - Projektu virzītāju skaits un veids	3 NVO; 7 pašvaldības; 26 MVU				Uzr.tab. B2.1.
	O18 - VRG aptvertie iedzīvotāji	964 909				Uzr.tab. B2.1.
	O19 - Atlasīto VRG skaits	35				Uzr.tab. B2.1.
	O15 - Iedzīvotāji, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/infrastruktūru (IT vai citi) (M07.2.)	5412				Uzr.tab. B1
	O3 - Atbalstīto rīcību/darbību skaits (M07.2.)	5				Uzr.tab. B1
Kopējie rezultāta rādītāji	R22/T21: Procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, uz kuriem attiecas vietējās attīstības stratēģijas (prioritārā joma 6B)		94,31			
	R23/T22: Procentuālais daudzums lauku iedzīvotāju, kuri gūst labumu no uzlabotiem pakalpojumiem/infrastruktūras (prioritārā joma 6B)		4,84			
	R24/T23: Atbalstīto projektu radītās darbavietas (LEADER) (prioritārā joma 6B)				0	
Novērtēšanas papildu	Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums)	12,889				

rezultāta rādītāji	lauku teritorijās, km (Programmai raksturīgais rādītājs)					
	LEADER pasākumu īpatsvars Programmas kopējā finansējumā, %		0,35			
Kopējie konteksta rādītāji	CCI 1 Iedzīvotāji – lauku un pārejas, %	37,1				Programma

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptaujā tika uzdoti jautājumi par dzīves kvalitāti respondentu dzīvesvietā. Aptaujas rezultātā saņemtās atbildes apkopotas par 5 jautājumiem no 3.bloka un 1 jautājumu no 1.bloka.

Vai palielinājusies pieejamība dažādiem pakalpojumiem (piem., sadzīves pakalpojumiem u.c.)? Atbildēja 88% respondenti un vidējais novērtējums bijis nedaudz negatīvs (-0,47). Atšķirība starp atbalsta saņēmējiem un nesaņēmējiem faktiski nav vērojama.

Vai palielinājušās sporta un kultūras aktivitāšu iespējas? Atbildējuši 88% respondentu un novērtējums ir pozitīvs (0,12). Atbalsta saņēmēji to novērtējuši nedaudz pozitīvi (0,04), bet nesaņēmēji - pozitīvāk (0,2).

Vai uzlabojies ceļu stāvoklis? Atbildējuši 98% respondentu un viennozīmīgi abas grupas to vērtē negatīvi (-0,68), bet atbalsta saņēmēju viedoklis ir negatīvāks (-0,77) nekā nesaņēmēju viedoklis (-0,59).

Vai palielinājušās iespējas piedalīties VRG vai biedrības izsludinātajos pasākumos? Atbildes saņemtas tikai no 60% respondentu, un tās ir nedaudz negatīvas (-0,07). Nedaudz negatīvāks ir atbalsta saņēmēju skatījums (-0,09), nekā nesaņēmēju (-0,06).

Vai palielinājušās iespējas atrast darbu dzīvesvietas teritorijā? Saņemtas visnegatīvākās atbildes no 86% respondentu. Atšķirība vērojama arī starp atbalsta saņēmējiem (-0,61) un nesaņēmējiem (-0,83). Tie, kas saņem atbalstu, nedaudz labāk vērtē iespējas.

Vai respondents ir informēts/ iesaistījies VRG vietējās attīstības stratēģijas izstrādē 2015. vai 2016. gadā (LEADER ietvaros)? Apstiprinoši atbildēja 16,4% respondentu (t.sk. 13,4% atbalsta saņēmēju). Apstiprinoši atbildējušie iespēju pieaugumu piedalīties VRG aktivitātēs novērtējuši ar (0,53) punktiem, savukārt tie, kas atbildēja noliedzoši, ar (-0,26) punktiem.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Programmas vajadzību novērtējumā (4.2.), tika izvēlētas 4 vajadzības (6., 15., 16. un 17. vajadzība), kas vairāk vai mazāk risināmas ar mērķa virzienā 6B izvēlētajiem pasākumiem M07.2. un M19, kuru finansēšanai atvēlēts attiecīgi 5,2 un 8,3% no Programmas kopējā publiskā finansējuma.

6. *Pārtikas ražošanas uzņēmumu konkurētspējas stiprināšana, palielinot lauksaimniecības produkcijas pievienoto vērtību un tirgus iespējas (kopā ar MV 3A un 5B);*

15. *Lauku teritoriju apdzīvotības saglabāšana, dzīves līmeņa paaugstināšana, nodrošinot nodarbinātību un pakalpojumu pieejamību (kopā ar MV 6A);*

16. *Uzlabot pievadceļu kvalitāti un infrastruktūras pieejamību lauku teritorijā (kopā ar MV 2A);*

17. *Veicināt lauku iedzīvotāju sociālo aktivitāti, tai skaitā izglītības, kultūras, sporta un atpūtas jomās (kopā ar MV 6A).*

Mērķa virziena 6B ieguldījums vietējās attīstības sekmēšanā lauku apvidos, ko noteikušas izvēlētās vajadzības, galvenokārt novērtējams ar sasniegtajām 4 mērķa rādītāju vērtībām (3 kopējie un 1 programmai raksturīgais mērķa rādītājs).

Kopējais rezultāta rādītājs R23/T22

Tiešās programmēšanas ieguldījums ir 5 projektu īstenošanā (pasākums M07.2. pašvaldības ceļu infrastruktūras uzlabošanai) labumu guvušo iedzīvotāju īpatsvars 0,53%, bet sekundārais ieguldījums 4,31% (no pasākumā M19.2. īstenotiem 26 projektiem). Kopā labumu guvušo iedzīvotāju īpatsvars ir 4,84% lauku un pārejas reģionu iedzīvotāju skaitā. Sekundārais ieguldījums mērķa vērtībā vairākkārt pārsniedz tieši programmēto ieguldījumu. Ievērojot metodiku labuma guvēju skaita aprēķināšanai, var secināt, ka pašvaldību projekti ceļu infrastruktūras sakārtošanā tiek īstenoti ievērojami mazākā pašvaldību teritorijā nekā pārējie vietējās attīstības projekti.

Programmai raksturīgais rezultāta rādītājs Uzlabotās infrastruktūras apjoms (ceļu garums) lauku teritorijās, km

Īstenotajos 5 projektos pasākumā M07.2. veikta ceļu posmu pārbūve 12,889 km kopgarumā, kas ir 1,5% no mērķa vērtības.

Kopējais rezultāta rādītājs R22/T21

Iepriekšējā programmēšanas periodā jau bija sasniegts maksimāli iespējamais VRG teritorijas lielums, tāpēc iedzīvotāju skaita izmaiņas noteikusi nevis jaunu teritoriju iekļaušana VRG kopējā, bet gan vispārējie procesi laukos. LEADER/SVVA stratēģijās iedzīvotāju skaits tiek noteikts pēc PMLP datiem 01.01.2015. VRG kopējās teritorijas iedzīvotāju skaits ir 964 909 iedzīvotāji, kas ir 94,31%, attiecinot pret kopējā konteksta rādītāja vērtību, kas izriet no lauku reģionu raksturojuma. Rezultātu rādītāja R22/T21 mērķvērtība 64,51% ir ievērojami pārsniegta, jo ir plānots mazs VRG teritorijas iedzīvotāju skaits, pamatojums tam nav dots. Arī konteksta rādītājā paredzētas izmaiņas, lai definētu lauku teritoriju speciāli mērķa rādītājiem T21 un T22, tomēr izmaiņu detalizētāks pamatojums, rādītāja definīcija un vērtības aprēķināšanas metodoloģija, kā arī pati vērtība nav dota. VRG teritorijas iedzīvotāju skaits ir lielāks nekā Programmā definētajā lauku teritorijā, jo papildus iekļauj pilsētas ar 5 000 - 15 000 iedzīvotājiem.

Kopējais rezultāta rādītājs R24/T23

Nevienā no 26 īstenotajiem LEADER/SVVA projektiem līdz šim darbavietas nav radītas, bet sešos tās ir plānotas. Saskaņā ar nosacījumiem tās jārada ne vēlāk kā trešajā gadā pēc projekta īstenošanas.

LEADER/SVVA pamatprincipu īstenošanas un pievienotās vērtības novērtējums

LEADER/SVVA īstenošana Programmas rezultātu sasniegšanai tika plānota 5% apmērā no kopējā finansējuma. Pasākumos īstenoti projekti par 532 496 EUR, kas ir 0,35% no Programmas kopējā īstenotā finansējuma.

Apakšpasākuma M19.2. projektiem tiek noteikts galvenais sekundārās ietekmes mērķa virziens (papildu sekundārās ietekmes MV netiek noteikts). Pieteikuma formā iespējams atzīmēt sekundāro ietekmi uz MV 1A, 3A, 6A un aprakstīt, kādā veidā projekts var ietekmēt klimata pārmaiņas (ja ietekme tiek atzīta), bet LAD apkopo projektus pēc sekundārās ietekmes arī uz 6B.

Ieguldījums citos mērķa virzienos līdz 31.12.2016. nav nozīmīgs, arī citu pasākumu ieguldījums MV 6B nav novērojams.

Lielākais sasniegums pārskata periodā ir veiktās izmaiņas VRG darbībā, lai pielāgotos jaunā perioda nosacījumiem, jauno stratēģiju izstrāde un pirmās projektu pieņemšanas kārtas. Apakšpasākumā M19.1. tika atbalstītas 34 projekti VRG stratēģiju izstrādei. Apstiprināto projektu finansējumu apakšpasākumā M19.4. izmanto visas 35 izvēlētajās VRG. Apkopojot SVVA stratēģiju saturu, var secināt, ka visās VRG stratēģiju izstrādē tikuši izmantoti un īstenoti, kā arī projektu īstenošanas kārtībai nodrošināti tādi LADER metodes pamatprincipi kā augšupēja pieeja, teritoriāla un daudznozaru pieeja stratēģijas veidošanai, partnerības princips, tīklošanās princips, inovāciju definēšana un inovāciju principa iestrāde projektu atlases kritērijos.

Nav uzsākts M19.3. apakšpasākums VRG starpvalstu un starpteritoriālās sadarbības projektu atbalstam, sadarbības principa īstenošana stratēģijās ir aprakstīta dažādā detalizācijas pakāpē, galvenokārt tajās VRG, kurām ir bijusi šāda pieredze.

SVVA stratēģiju īstenošanai apakšpasākumā M19.2. ir divas aktivitātes "Vietējās ekonomikas stiprināšanas iniciatīvas" un "Vietas potenciāla attīstības iniciatīvas". Vismaz 50% finansējuma paredzēti uzņēmējdarbības veicināšanai. Īstenoto projektu skaitā ir 16 uzņēmējdarbības projekti un 10 sabiedriskā labuma projekti.

VRG aptaujā, atbildot par prognozēm finansējuma apgūšanā, 44% aptaujāto VRG izteica bažas par projektu sekmīgu īstenošanu, īpaši par apstiprināto būvniecības projektu īstenošanas iespējām līdz 2018. gada beigām.

Saskaņā ar LAD vietnē pieejamiem datiem par 2016. gadā izsludinātajām projektu pieņemšanas kārtām kopumā pieprasītais finansējums projektos, kurus VRG atzinušas par rīcībai atbilstošiem, ir bijis pusotru reizi lielāks par izsludināto, tomēr 33% rīcību palika finansējuma atlikums. Arī VRG aptaujā tika izteikta neizpratne par gadījumiem, kad lielākā daļa projektu tiek noraidīti finansējuma nepietiekamības dēļ, bet izsludinātais finansējums netiek izmantots pilnā apmērā. VRG saskata iespēju pilnveidot projektu iesniegumu vērtēšanas procesu - gadījumā, ja kāds virs svītras esošs projekts netiek atbalstīts, vērtēts tiek nākamais projekts zem svītras. Tomēr kopumā lielākā daļa VRG atbildēja apstiprinoši par iespējām izsludināt un piešķirt finansējumu, vajadzības gadījumā pārdalot to starp rīcībām, un atzina, ka nepieciešams papildu finansējums, lai varētu atbalstīt to kvalitatīvo projektu īstenošanu, kas palikuši ārpus finansējuma, bet ir nozīmīgi vietējai attīstībai.

Uzlabota LEADER/SVVA daudzlīmeņu pārvaldība ar Programmas administratīvajiem pasākumiem LEADER metodes īstenošanai. No izvēlētajām 35 VRG 6 tiek finansētas arī no EJZF, stratēģijās ir iekļauti ar zivsaimniecību saistīti stratēģiskie mērķi, tiek ievēroti partnerības nosacījumi, un VRG aptaujā atbildes liecina, ka šī joma ir vietējās attīstības procesa sastāvdaļa – gan ar to saistītās problēmas, gan iespējas.

Programmas pārvaldības jomā ir īstenota kārtība, kādā veikta VRG atlase un stratēģiju izstrādes finansēšana, kādā notiek VRG darbības uzturēšana un kādā tiek sniegts atbalsts stratēģiju īstenošanas projektiem. Šajos nosacījumos programmas līmenī izpaužas pakāpe, līdz kurai tiek realizēts augšupējais princips. VRG aptaujā tika apzināts

viedoklis par to, kā VRG darbību ietekmēja LEADER/SVVA jaunā perioda nosacījumi (kas apgrūtināja un kas veicināja VRG pārmaiņas un stratēģijas izstrādi).

To septiņu VRG teritorija, kuras apvienojās vai pievienoja jaunas teritorijas, ir 16,5% no VRG teritorijas kopplatības. Tika novērtēta pozitīvā pieredze, iespēja iekonomēto administratīvo finansējumu izmantot kapacitātes celšanai, sinerģiskie efekti partnerībā no darbības plašākā teritorijā.

Jaunā perioda nosacījumi par finansējuma novirzīšanu ar uzņēmējdarbību saistītiem projektiem, būtiski mainījuši VRG mērķauditoriju, atbalsta saņēmēja profilu un attieksmi pret pasākuma ieviešanas mehānismu. Tika apzināta nepieciešamība pēc zināšanām par uzņēmējdarbību. Tika arī atzīts, ka sabiedriskā labuma projekta definīcija (darbības rezultāts jānodrošina bez maksas) samazināja potenciālo pretendentu skaitu, tāpat arī ierobežojums, ka grūtībās nonākušie uzņēmēji nevar saņemt atbalstu.

Līdz ar atziņām par jauninājumu un lejupejošu nosacījumu pozitīvo ietekmi uz VRG darbības uzlabojumiem, tika izteikts arī viedoklis par to, ka jaunā perioda nosacījumi neatbilst LEADER ideoloģijai un ka attiecināmās izmaksas ir noteiktas ļoti stingros rāmjos, kur nevar izpausties līderība (inovācijas), kas būtu šīs programmas moto.

Programmas atbalsta saņēmēju un nesaņēmēju aptaujā 16,4% respondentu atbildēja, ka ir informēti/ iesaistījušies VRG vietējās attīstības stratēģijas izstrādē 2015. vai 2016. gadā (LEADER ietvaros) un ar lielāku pārliecību piekrīt tam, ka pieaugusi iespēja piedalīties VRG aktivitātēs, nekā tie respondenti, kas atbildēja noliedzoši. Kopumā, vērtējot dzīves kvalitāti savā dzīvesvietā, respondenti pamanījuši uzlabojumus sporta un kultūras aktivitāšu piedāvājumā (atbalsta nesaņēmēji daudz labprātāk tam piekrīt), gandrīz nekas nav mainījies (ar mazu negatīvu vērtējumu) iespējās piedalīties VRG aktivitātēs, nedaudz negatīvāk vērtētas izmaiņas pakalpojumu pieejamībā, bet vissliktāk novērtētas izmaiņas iespējās atrast darbu dzīvesvietas teritorijā. Jāatzīmē, ka kopējais viedoklis par dzīves kvalitātes izmaiņām nevar atspoguļot šī programmēšanas perioda MV 6B ieguldījumu, jo līdz 2016. gada beigām īstenoto projektu un to īstenošanas teritoriju ir maz.

Stiprināts sociālais kapitāls starp LEADER/SVVA iesaistītajiem partneriem - jaunā perioda stratēģiju izstrāde un pirmo projektu atlases kārtu izsludināšana atklāja Programmas līmenī LEADER/SVVA iesaistīto partneru sadarbības spējas.

VRG aptaujā atzīts, ka darbs pie jaunās stratēģijas izstrādes notika raitāk, jo bija gan gūtā pieredze un zināšanas, izstrādājot iepriekšējo stratēģiju, gan veiktais pētījums par iepriekšējās stratēģijas darbības rezultātiem, gan pieejamās vadlīnijas stratēģiju izstrādei, kas palīdzēja norādīt tikai būtiskās lietas un atmet lieko. Tomēr jaunā kārtība stratēģiju apstiprināšanas/ grozījumu saskaņošanai SVVA stratēģiju atlases komitejā, kuras sastāvā ietilpst daudzu nozaru speciālisti, ir ļoti laikietilpīga un būtu pietiekami, ja stratēģijas izvērtētu ZM un LAD.

VRG atzina, ka darbību pozitīvi ietekmēja un stratēģijas izstrādē ļoti palīdzēja metodiskais materiāls, LAD sniegtie komentāri un ieteikumi.

Fokusgrupas diskusijā LAD ir izteikts viedoklis, ka pasākuma īstenošanas gaitu apgrūtina kārtība, kādā notiek paziņošana par projekta vērtēšanas rezultātiem, jo paziņojumā ir jāiekļauj arī noraidīšanas iemesls, bet finansējuma trūkuma gadījumā atbildība par projektu rindošanu ir VRG kompetencē. VRG aptaujā tika minēts viedoklis, ka darbs ar EPS ir apgrūtinājums, jo ir daudz tehniskā darba dokumentu ieskanēšanai un ievadīšanai, tomēr vairums VRG ļoti pozitīvi vērtēja to, ka projektu dokumentācija tiek uzkrāta EPS (un tai jebkurā brīdī var piekļūt arī VRG pārstāvji).

Visas VRG ir iekļautas un izmanto attīstības un sadarbības iespējas VLT un/vai Zivju tīklā. Gandrīz visas ir biedri arī Latvijas Lauku Forumā, kas uztur pastāvīgu saiti

ar visām VRG un ir ieinteresēts to darbībā, sniedzot piedāvājumus kapacitātes celšanā. VRG profili tiek izveidoti arī sociālajos tīklos, informācijas izplatīšana notiek pašvaldību interneta vietnēs.

Kopumā jaunajā periodā ir panāktas pozitīvas pārmaiņas sociālā kapitāla stiprināšanā, veicinot ciešāku komunikāciju un informācijas apmaiņu starp iesaistītajām pusēm - VRG, LAD, ZM, LLF, VLT, ZST.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
VRG teritorija aptver visu noteikumiem atbilstošo teritoriju un tās iedzīvotājus. LEADER/SVVA pasākumi radījuši un attīsta aktīvas vietējās rīcības grupas. Ir radītas SVVA stratēģijas un to īstenošanas kārtība.	
Apakšpasākumā M19.2. ir daudz noraidītu projektu nepietiekama izsludinātā finansējuma dēļ, savukārt pieprasījums pēc finansējuma pārsniedz kārtās izsludināto.	Pilnveidot projektu rindošanas un vērtēšanas kārtību. Rast iespēju, lai finansējuma atlikumu, kas rodas noraidīto projektu dēļ, varētu efektīvi izmantot sarindoto projektu atlasei.
Apakšpasākumā M19.2. īstenoto projektu skaits nav liels. Nav vēl radītas darba vietas, bet tiek pieļauta to radīšana trešajā gadā pēc projekta īstenošanas.	Sekot līdzi būvniecības projektu iespējām iekļauties laika grafikā, un sekmēt to virzību.
Pasākumā M07.2 īstenots neliels skaits projektu ceļu posmu pārbūvei. Tiek prognozēts pasākuma apguves pieaugums tuvākajos gados.	Sekot pasākuma attīstībai, ņemot vērā projektu izpildes grafiku.
Lauku iedzīvotāju īpatsvars, kas gūst labumu no vietējām aktivitātēm tieši programmētajā pasākumā M07.2., ir 8 reizes mazāks nekā no sekundārajam ieguldījumam noteiktajiem projektiem LEADER/SVVA stratēģiju īstenošanai pasākumā M19.2.	Saskaņot ar EK un precizēt sekundārā ieguldījuma uzskaiti un novērtēšanu MV 6B. Izvērtēt LEADER projektu sekundārās ietekmes atbilstību MV 6B
SVVA stratēģiju īstenošanā ir mazs to īstenoto projektu skaits, kuru galvenais sekundārais ieguldījums atzīmēts MV 1A, 3A, 6A.	Pārskatīt metodoloģiju apakšpasākuma M19.2. projektiem atbilstošā galvenā sekundārā MV noteikšanai

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 19.

Kādā apmērā sinerģijas starp prioritātēm un mērķa virzieniem ir uzlabojušas LAP 2013-2014 efektivitāti?

1. Programmas sinerģijas un transversie efekti

Programmas sinerģijas (pozitīvie transversie efekti) starp pasākumiem, mērķa virzieniem un prioritātēm:

1.tabula. Mērķa virzienu paredzētā savstarpējā sekundārā ietekme un īstenošanas statuss

Mērķa virziens	Mērķa virzieni		
	uz kuriem sekundārā ietekme ir paredzēta	t.sk., tie, kuros ir īstenoti projekti	kuros novērtēta sinerģija
1A	2A, 3A, 5B, 5C, 5D un 5E	2A, 3A, 5B, 5D un 5E	
1C	2A, 3A, 5B, 5C, 5D un 5E	2A, 3A, 5B, 5D un 5E	
2A	1A, 1C, 2B, 3A, 4B, 4C, 5B, 5C, 5D, 5E un 6A	3A, 4B, 4C, 5B, 5D, 5E un 6A	5B
2B	2A un 6A	2A un 6A	
3A	2A, 5B, 6A un 6B	2A, 5B, 6A un 6B	
3B	2A un 6A	2A un 6A	
5B	2A, 3A un 6A	2A, 3A un 6A	2A
5C	2A, 3A, 5D un 6A	2A, 3A, 5D un 6A	
5D	2A un 6A	2A un 6A	
5E	4B un 4C	4B un 4C	4A
6A	5C un 6B	6B	2A
6B	1A, 2A, 3A un 6A	3A un 6A	6B
4 (mežs.)	1A, 1C un 5E	5E	
4 (lauks.)	1A, 1C un 2A	2A	2A, 5D

2. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

ANOVA regresijas metode tiek izmantota saņēmēju un nesaņēmēju aptaujas rezultātu vidējo vērtību salīdzināšanas statistiskā nozīmīguma noteikšanai dažādās respondentu grupās.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Metode tiek izmantota dažādos respondentu šķēsgriezumos, grupējot tos gan divās vai vairākās grupās un izmantojot dažādus mainīgos. Balstoties uz vidējo vērtību atšķirību statistisko nozīmīgumu, ir iespējams izdarīt secinājumus par pozitīvo un/ vai negatīvo transverso efektu esamību.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Problēmas metodes pielietošanā rada tās ierobežojumi attiecībā uz secinājumu kauzalitātes noteikšanu. Sekundārajai ietekmei P5 un P4 MV problemātiska ir atsevišķu rādītāju (apmācīto skaits, profilaktiskie pasākumi riska mazināšanai u.c.) kvantitatīvā novērtēšana.

Kvalitatīvās metodes:

Saņēmēju un nesaņēmēju aptauja

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Saņēmēju un nesaņēmēju aptaujas dod iespēju kvalitatīvi novērtēt primāri programmēto pasākumu saņēmēju sekundāros ieguldījumus citos mērķa virzienos. Aptaujas dizainā iekļautie jautājumu bloki dod iespēju salīdzināt šos ieguldījumus ar atbalsta nesaņēmēju līdzīgiem ieguldījumiem. Atšķirības saņēmēju un nesaņēmēju ieguldījumiem norāda uz programmas ietekmes esamību uz saņēmēju sekundārajiem ieguldījumiem.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Saņēmēju un nesaņēmēju aptauja (skat. izklāstu pie 4.jautājuma). Lai iegūtu tuvinātus kvantitatīvos rezultātus, aptaujas skala pēc atbilžu saņemšanas tika modificēta. Atbildēs iekļauto mainīgo vērtības intervālā zem -15% tika novērtētas ar -2 punktiem; intervālā no nulles līdz -15% ar -1 punktu, intervālā no nulles līdz 15% vienādas ar +1 un intervālā virs 15% vienādas ar +2. Savukārt atbildes “bez izmaiņām” un “nav atbildes (neattiecas)” novērtētas ar 0 punktiem.

Trešajā blokā anketas jautājumiem tika piemērota ordinālā Likerta skala ar pieciem atbilžu variantiem. Jautājumu mērķis ir noskaidrot, kā LAP programmas darbības periodā ir mainījušies respondenta dzīves vietu raksturojošie sociāli-ekonomiskie rādītāji.

Iegūtās atbildes tika grupētas saskaņā ar attiecīgā respondenta atbilstību primārajiem vai sekundārajiem ieguldījumiem mērķa virzienos.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Atšķirības saņēmēju un nesaņēmēju ieguldījumiem norāda vienīgi uz programmas ietekmes esamību uz saņēmēju sekundārajiem ieguldījumiem. Ieguldījumu lielumu rādītāju vērtībās iespējams noteikt tikai sekundārajiem ieguldījumiem mērķa virzienā 2A, jo šī mērķa virziena primāro un sekundāro ieguldījumu novērtējumā ir izmantota PSM-DiD metode. Tādējādi tiek iegūtas attiecīgo novērtējuma rādītāju skaitliskās vērtības. Pārējos mērķa virzienos sekundāro ieguldījumu apmēru nav iespējams noteikt sakarā ar aptaujas dizainā izmantotajām kvalitatīvajām metodēm. Bez tam skaitlisko vērtību papildināšana ar skaidrojošu tekstu, kurā aprakstīti pozitīvu, negatīvu vai neitrālu interakciju cēloņi, ne vienmēr ir iespējama.

iv. Metodes pielietošanas pamatojums

v. Pielietoto metožu apraksts

Izveidojot rīka pasākumu/apakšpasākumu sekundārās ietekmes citos MV izvērtēšanai pirmo tabulu, ir iespējams izsekot tiešajai (primārajai) un sekundārajai virzībai no atsevišķiem pasākumiem uz mērķa virzieniem un prioritātēm. Pirmo tabulu izveido pasākumu/ apakšpasākumu līmenī. Izveidojot pirmās tabulas kopsavilkumu mērķa virzienu/ prioritāšu līmenī, iegūst otro tabulu, kurā norādīts, vai norādītā mērķa virzienā programmētu pasākumu kombinācija ietekmē pārējos mērķa virzienus, vai nu tos vājinot (negatīvi transversie efekti), vai arī tos stiprinot (sinerģijas).

Sākotnēji izveidotās tabulas tiek aizpildītas pēc atbilžu sagatavošanas uz novērtēšanas jautājumiem 1-18, izmantojot atbildēs uz šiem novērtējuma jautājumiem iekļauto pozitīvo un/vai negatīvo transverso efektu izvērtējumu.

Balstoties uz sākotnēji izveidoto rīka tabulu salīdzinājumu ar pēc kvalitatīvā novērtējuma aizpildītajām tabulām, iespējams izdarīt secinājumus par pozitīvajiem un/vai negatīvajiem transversajiem efektiem pasākumu/apakšpasākumu, mērķa virzienu un prioritāšu līmenī.

3. Kvantitatīvie rezultāti projektu sekundārās ietekmes aprēķinam mērķa virzienos

Tā kā pabeigto projektu skaits lielākā daļā prioritāšu un mērķa virzienu ir ļoti neliels un pabeigtie projekti ir tikai nesen beigušies, sekundārā ietekme nav nosakāma vai arī tās efekti vērtējami ar lielu piesardzību.

P1 mērķa virzienos netiek aprēķināta sekundārā ietekme, jo nav pabeigto projektu. Atbalsta saņemšana mērķa virzienā 2A rada pozitīvus transversos efektus mērķa virzienos 4A, 5B, 4C. Mērķa virzienos 2B un 3A sekundārās ietekmes novērtējums netiek veikts. Mērķa virzienā 3B paredzēto sekundāro ietekmi mērķa virzienos 2A un 6A nav iespējams noteikt. Atbalsta saņemšana mērķa virzienā 4A rada pozitīvus transversos efektus mērķa virzienā 5E.

Nav iespējams apgalvot, ka programmas atbalstam ir pozitīva ietekme uz atbalsta saņēmēju papildus mikro vai mazos uzņēmumu dibināšanu darbības dažādošanai, vai arī uz ieguldījumu veikšanu, lai izveidotu vai attīstītu nelauksaimniecisko darbību. Tādējādi nav iespējams secināt, ka atbalsta saņemšana citos mērķa virzienos rada pozitīvus vai negatīvus transversos efektus nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības dažādošanai. Atbilstoši atbilžu analīzes rezultātiem nav iespējams apgalvot, ka programmas atbalstam ir pozitīva ietekme uz jaunu pastāvīgu darba vietu radīšanu, kā arī iespējām atrast darbu. Tādējādi nav iespējams secināt, ka programmas atbalstam citos mērķa virzienos ir pozitīva ietekme mērķa virzienā 6A.

4. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

No LAD saņemtā informācija par pabeigto projektu ieguldījumiem primāri programmētajos un sekundāri paredzētajos MV netika saņemta vienlaicīgi, kā arī daļai pabeigto projektu vēl nav pieejami rezultāta rādītāju vērtības. Informācija par atsevišķu MV pasākumos pabeigtajiem projektiem tika saņemta īsi pirms ZM noteiktā novērtēšanas ziņojuma iesniegšanas termiņa. Lielai daļai mērķa virzienos iekļauto projektu norādītie sekundāro ieguldījumu mērķa virzieni neatbilda sākotnēji LAP 2014-2010 tekstā norādītajiem mērķa virzieniem. Bez tam lielai daļai projektu tika norādīta vienlaicīgi sekundārie ieguldījumi divos vai trīs mērķa virzienos, tos neatdalot. Tādējādi mazinājās iespējas pēc iespējas precīzāk noteikt nozīmīgāko MV, uz kuru bija paredzēti sekundārie ieguldījumi. Daļai projektu ar primārajiem ieguldījumiem P4 šie ieguldījumi arī tika norādīti, neatdalot ieguldījumus MV. Turklāt projekti kopumā ir uzsākti nesen (2015.-2016. g.), tādēļ to ietekme vēl pietiekamā mērā neizpaužas. Kvantitatīvajiem novērtējumiem pieejamā informācija par 2016. gadu bija provizorisks un par nelielu skaitu atbalsta saņēmēju sekundārajā ietekmē, bet aptaujas rezultātu interpretācijā jāreķinās ar subjektīvo faktoru. Tādēļ pašreizējais sekundārās ietekmes vērtējums uzskatāms par indikatīvu.

5. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

P1 mērķa virzienos nav pabeigtu projektu ar ietekmi uz citiem MV un nav identificēti projekti citos MV ar sekundāro ietekmi uz P1 mērķa virzieniem.

Programmas atbalsts citos mērķa virzienos nav radījis identificētus pozitīvus transversos efektus mērķa virzienā 2A. Programmas atbalsts mērķa virzienā 2A rada pozitīvus transversos efektus mērķa virzienos 4A, 6A un 5B. MV 2A Programmas atbalsta ieguldījums mērķa virzienos 1A un 1C nav ticis noteikts.

Programmas atbalsts 3B mērķa virzienā nav radījis identificētus transversos efektus citos mērķa virzienos.

MV 4A atbalstītas meža platības 35 299 ha platībā dod pozitīvu ieguldījumu CO₂ piesaistē, t.i., MV 5E. Ieguldījumam MV 5B ir nozīmīgs devums arī lauku saimniecību un pārstrādes uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanā, jo realizētie projekti samazina ražošanas izmaksas. Minēto atziņu par konkurētspējas uzlabošanu apstiprina arī aptaujas rezultāti. Tāpat novērtējumā konstatēts, ka Programmas ieguldījumiem MV 5D ir pozitīva ietekme uz vides aspektiem, jo īpaši MV 4B, jo tehnoloģijas, kuras samazina izlieto to minerālmēslu apjomu ieviestas saimniecībās 23 tūkst. ha platībā.

MV 6A 2016. gada beigās ir īstenots tikai viens tieši programmēts projekts, kas neradīja darbavietas, un nav arī izmērāma ieguldījuma citos mērķa virzienos.

Sekundārā ietekme uz MV 6A aprēķināta no projektiem, kas primāri programmēti mērķa virzienā 2A un gūst sekundāro ietekmi no citiem MV. Šo ietekmi mēra ar darbavietu skaita palielinājumu, un tas ir ievērojams – 900 pilna laika darbavietas. Sekundārie ieguldījumi nelauksaimnieciskās uzņēmējdarbības dažādošanā netiek noteikti.

MV 6B īstenotajos projektos, kas atzīmēti ar ieguldījumu mērķa virzienā 2A, 3A un 6A, nav atbilstošu rezultātu.

MV 6B tiek noteikts sekundārais ieguldījums uz MV 6B. Kopējā rezultāta rādītāja R23/T22 novērtēšanā sekundārais ieguldījums mērķa vērtībā vairākkārt pārsniedz tieši programmēto ieguldījumu, turklāt šis sekundārais ieguldījums rodas no šajā pašā mērķa virzienā programmēta pasākuma, kas saskaņā ar kopējo mērķa/ rezultātu rādītāju vadlīnijām netiek iekļauts mērķvērtības aprēķinā. Tiešās programmēšanas ieguldījums no pasākuma M07.2. ir labumu guvušo iedzīvotāju īpatsvars 0,53% (attiecinot pret kopējā konteksta rādītāja vērtību, kas izriet no lauku reģionu raksturojuma), bet sekundārais ieguldījums no pasākuma M19.2 projektu īstenošanas ir 4,31%.

5. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
Programmas atbalsts mērķa virzienā 2A ir radījis pozitīvus transversos efektus vides MV.	
Ir indikācijas, ka atbalsts mērķa virzienā 2A ir samazinājis darbaspēka aizplūšanu no lauksaimniecības atbalstītajās saimniecībās	
Līdz šim Programmas vairākos MV sekundāros efektus nav iespējams noteikt, jo nav pabeigtu projektu vai līdzšinējais ieguldījums ir ļoti neliels.	Izvērtēt sekundāro efektu pēc lielāka pabeigto projektu skaita un ilgāka laika perioda.
Līdzšinējie dati neuzrāda nozīmīgu sakarību starp atbalstu 3B mērķa virzienā un ietekmi uz 2A un 6A mērķa virzieniem.	No 3B mērķa virziena sekundārā ietekme uz 6A var nebūt nozīmīga, jo atbalsta raksturs nav tieši saistīts ar nodarbinātību.
Programmas ieguldījums MV 4A meža zemēs ir radījis pozitīvus efektus MV 5E.	

Ieguldījumam MV 5B ir pozitīvs devums arī lauku saimniecību un pārstrādes uzņēmumu konkurētspējas uzlabošanā, jo realizētie projekti samazina ražošanas izmaksas.	
MV 5D ieviestajām precīzajām tehnoloģijām ir pozitīva ietekme lauku saimniecībās MV 4B.	
MV 6A sagaidāmais darbavietu pieaugums ar lauksaimniecību nesaistītajās nozarēs nav radīts, bet ir liels sekundārajā ieguldījumā radītais darbavietu pieaugums lauksaimniecībā no MV 2A un tiem MV, kas rada sekundāro ieguldījumu uz MV 2A programmēto saimniecību darbaspēka pieaugumu.	Ir jāveicina Programmas ieguldījums MV 6A tieši programmēto pasākumu mērķu sasniegšanā.
MV 6B abos mērķa virzienos sekundārā ietekme uz divām mērķa rādītāju vērtībām ir ievērojami lielāka nekā ieguldījums no tieši programmētajiem pasākumiem.	

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 20.

Cik lielā mērā Tehniskā palīdzība (TP) palīdzējusi sasniegt Regulas (EU) Nr. 1303/2013 59.(1) punktā un Regulas (EU) Nr. 51(2) punktā minētos mērķus?

1. Tehniskās palīdzības (TP) atbalsts

TP mērķis ir atbalstīt efektīvu un atbilstošu LAP 2014-2020 sagatavošanu, pārvaldību, uzraudzību, novērtēšanu, kā arī informācijas, saziņas, tīklu (Valsts lauku tīkls - VLT) uzturēšanas, sūdzību izskatīšanas, kontroles un revīzijas pasākumus, lai sasniegtu plānotos rezultātus. Saskaņā ar LAP 2014-2020 noteikto, atbalsta saņēmēji pasākuma ietvaros ir ZM un LAD. Ievērojot Regulas (ES) Nr.1303/2013 65. pantā minētos nosacījumus, ZM un LAD kā atbalsta saņēmējs ir uzsācis TP ietvaros atbalstāmo darbību/aktivitāšu īstenošanu atbilstoši pasākumā noteiktajiem mērķiem, no kurām galvenās ir šādas:

1. Pārvaldības darbības;
2. Informēšanas darbības;
3. Novērtēšanas darbības;
4. Uzraudzības darbības;
5. Kontroles darbību.

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Izvēlētie rādītāji
Institucionālā un administratīvā kapacitāte LAP efektīvai vadībai tikusi stiprināta	LAP vadībā iesaistītā personāla skaits IT sistēmas programmas vadības funkcionalitāte
Atbilstošo partneru kapacitāte ir stiprināta kā tas ir noteikts Regulas (EU) Nr. 1303/2013 59.(1) punktā	Kapacitātes celšanas aktivitāšu veidi un skaits
LAP tiek komunicēts sabiedrībā	Cilvēku skaits, kas saņem informāciju par LAP Reģionālo konferenču pasākumu dalībnieku skaits
Informācija par LAP tiek izplatīta	LAP komunikācijas un publicitātes aktivitātes un veidi
Novērtēšanas metodes ir pilnveidotas un nodrošina spēcīgus vērtēšanas rezultātus	Informācija par novērtēšanas rezultātu izmantošanas pasākumiem
Uzraudzība ir uzlabota	Izveidota elektroniskā datu bāze pieteikumu iesniegšanai
LAP ieviešana ir uzlabota un samazināts administratīvais slogs atbalsta saņēmējiem	Pieteikšanās un izmaksu procesa garums

Kvalitatīvie rādītāji

IT sistēmas esamība.

Vadošās iestādes (ZM), maksājumu aģentūras (LAD), VLT un novērtētāju savstarpējā sadarbība

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

- i. Metodes pielietošanas pamatojums

Kvantitatīvi novērtējam izvēlētos rādītājus no LAD un VLT datu bāzēm saistībā ar veikto pasākumu un labuma guvēju skaitu.

- ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Novērtējuma veikšanai tika izmatota dokumentu kvantitatīvā analīze. Lai iegūtu datus, kas nepieciešami novērtējuma sagatavošanā par TP ieguldījumu LAP mērķu sasniegšanā, izmantota ZM mājaslapā pieejamā informācija, LR ZM ikgadējie publiskie pārskati, LAD publiskie gada pārskati, LAP 2014-2020 Uzraudzības komitejas sēžu protokoli, VLT datu bāze, LAD datu bāze.

- iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Netika konstatētas.

Kvalitatīvās metodes:

- i. Metodes pielietošanas pamatojums

Dokumentu kvalitatīvā analīze nepieciešama, lai raksturotu novērtējuma kvalitatīvos aspektus. Intervijas ar ZM, LAD, VLT, novērtētājiem.

- ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Novērtējumā tika izmantotas kabineta izpētes metode (*desk research*) un intervijas ar ZM, LAD, VLT pārstāvjiem un novērtētājiem, kā arī dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze, interpretācijas metode.

- iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Netika konstatētas.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	O25 Komunikācijas rīku skaits	1714	VLT
	O24 Īstenotās tematiskās un analītiskās informācijas apmaiņa, skaits	682	VLT
	O1 Kopējais publiskais finansējums	0	LAD
Novērtēšanas rādītāji	LAP vadībā iesaistītā personāla skaits	35	ZM un LAD
	Kapacitātes celšanas pasākumu skaits	95	ZM un LAD
	Uzraudzības komiteju sēžu skaits	2	ZM
	LAP komunikācijas rīku skaits	1714	VLT
	Reģionālo konferenču apmeklētāju skaits	576	ZM
	Pieteikumu izvērtēšanas procesa ilgums	2-3 mēn.	LAD

	Maksājuma izvērtēšanas ilgums	25 dienas	LAD dati
--	-------------------------------	-----------	----------

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Tehniskās palīdzības saņēmēji ir ZM un LAD. ZM 2015. gada publiskajā pārskatā norādīts, ka ir izstrādāta jauna pieeja ELFLA un EJZF pasākuma "Tehniskā palīdzība" ieviešanai, pēc iespējas samazinot administratīvo slogu pasākuma administrēšanā. Lai nodrošinātu LAP 2014-2020 īstenošanā iesaistīto iestāžu darbību atbilstoši ES un nacionālajos normatīvajos aktos noteiktajām prasībām un nodrošinātu ELFLA pārvaldības un kontroles sistēmas efektīvu darbību, ZM izstrādājusi un ir apstiprināti ZM iekšējie normatīvie akti ELFLA pārvaldības un kontroles sistēmas ieviešanai.

Informācija par LAP 2014-2020 tiek izplatīta daudzveidīgās aktivitātēs un veidos latviešu, krievu, angļu valodā, izmantojot plašsaziņas līdzekļus, reģionālos Latvijas medijus, kā arī ZM un tās padotības iestāžu, LLKC un VLT tīmekļa vietnēs u.c. Zemkopības ministrs un ZM eksperti piedalījušies intervijās, tiešraidēs, "karstā tālruņa" stundās, sniedzot nepastarpinātu informāciju un atbildot uz jautājumiem visā Latvijā, tādējādi vairojot izpratni par ELFLA. ZM ministrs un eksperti piedalījušies semināros, konferencēs, lai tiktos ar uzņēmējiem, rosinātu izpratni, diskusiju un informētību, kā arī veicinātu iedzīvotāju aktīvu līdzdalību ELFLA līdzekļu izmantošanā. Saskaņā ar VLT datu bāzes informāciju, tad kopējais komunikācijas rīku skaits (semināri, konferences, pieredzes apmaiņa, publikācijas laikrakstos utt.) sasniedzis 1714.

LAD aktīvi īstenojis informācijas un publicitātes pasākumus ar mērķi nodrošināt LAD klientu un plašākas sabiedrības informētību par LAP pasākumu aktualitātēm un jaunā plānošanas perioda atbalsta pasākumos noteiktajām prasībām (t.sk. sagatavoti informatīvie materiāli un rokasgrāmatas par atbalsta saņemšanas nosacījumiem un to izmaiņām). Pozitīvi vērtējams, ka 2014. gada septembrī LAD ieviesa jauno tīmekļa vietnes versiju, lai uzlabotu un pēc iespējas plašāk īstenotu informācijas un publicitātes pasākumus potenciālajiem atbalsta saņēmējiem un sabiedrībai kopumā. LAD regulāri nodrošina sadarbību ar plašsaziņas līdzekļiem (dažādi laikraksti, žurnāli, TV raidījumi un radio).

Kapacitātes celšanai, notikušas pieredzes apmaiņas vizītes ar citu ES dalībvalstu maksājumu aģentūrām par atbalsta pasākumu administrēšanas jautājumiem, kā arī organizēta ES maksājumu aģentūru direktoru konference Latvijā. LAD katru gadu veic klientu apmierinātības pētījumu, lai noskaidrotu klientu apmierinātību ar pieejamās informācijas kvalitāti, pieejamību un savlaicīgumu. LAD norāda, ka ņem vērā pētījuma rezultātus, lai pilnveidotu savu darbu: tiek papildinātas un uzlabotas klientu informēšanas aktivitātes.

LAD ir izveidota jauna elektroniskās pieteikšanās sistēma (EPS), kura tiek izmantota gan no pieteicēju, gan LAD puses. Tā ļauj pieteicējiem aizpildīt un pārbaudīt datus par savu saimniecību un novērst nepilnības un kļūdas. Arī LAD attiecīgie darbinieki var pārbaudīt datus, kas tiek vadīti sistēmā. Tas atvieglo darbu gan pieteicējiem, gan LAD pārstāvjiem. Īpaši izdevīgi tas ir tiem, kam ir pieejams internets mājās, jo pieteicējs var iesniegt pieteikumu, neizejot no mājas. Tādējādi ir samazināts administratīvais slogs. Visiem tiem, kam internets nav pieejams mājas apstākļos, tiek nodrošināta iespēja to veikt LAD reģionālajās nodaļās, kur tiek sniegtas arī konsultācijas. Tas dod iespēju pārbaudīt pieteikumus 2-3 mēnešu laikā (līdzīgi kā

iepriekšējā periodā), lai gan pārbaudāmo rādītāju skaits ir krietni pieaudzis. Maksājumu uzdevumus pārbauda vidēji 25 dienu laikā.

Notiek aktīva un regulāra sadarbība starp LAD un novērtētājiem saistībā ar EPS datu ieguvu, uzkrāto datu kvalitāti atbilstoši jaunajām prasībām, kā arī apkopojamajiem rādītājiem.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Nav konstatēts.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Tehniskā palīdzība Lauku attīstības programmas 2014.-2020. gadam ieviešanai tiek izmantota saskaņā ar *Regulas (EU) Nr. 1303/2013 59.(1) punktā un Regulas (EU) Nr. 51(2) punktā minēto* Vadošā institūcija LAP ieviešanā ir ZM. Vadošās iestādes ZM informatīvie un publicitātes pasākumi 2014-2015:

- izplatīti 134 preses paziņojumi, kas publicēti tīmekļa vietnēs, plašsaziņas līdzekļos, veikta informācijas popularizēšana arī "Twitter";
- sagatavoti trīs īpaši laikraksta "Latvijas Avīze" ielikumi par LAP;
- sagatavoti un LTV 1. programmā par LAP pārraidīti 23 raidījumi „Es – savai zemītei”;
- sagatavots 1 filmēšanas plāns Horvātijas valsts TV žurnālistiem Latvijas bioloģiskajās saimniecībās, kuras izmantojušas atbalstu, kā arī sadarbībā ar Prezidentūras sekretariātu sagatavota informācija un producēta 1 videofilma par bioloģiskās lauksaimniecības jaunās regulas priekšlikuma virzību;
- Latvijas reģionos organizētas un darbojušās 8 darba grupas par LAP, kurās darbojušies 94 cilvēki
- rīkotas 32 reģionālās diskusijas par LAP, kurās iedalījās 576 dalībnieki;
- novadīti divi semināri īpaši reģionālajiem medijiem (25 pārstāvji), kuros zemkopības ministrs un ZM vadošie eksperti informēja žurnālistus par fondu aktualitātēm un atbildēja uz lauksaimnieku un komersantu jautājumiem;
- novadītas 8 reģionālās konferences, kas veltītas ES fondu jautājumiem.

LAD veiktajiem informācijas un publicitātes pasākumi 2014-2015:

- katru nedēļu tiek sagatavots un izsūtīts LAD elektroniskais Ziņnesis tā abonentiem par LAD darba aktualitātēm, tajā skaitā par LAP atbalsta pasākumu ieviešanu, kā arī sagatavotas atbildes uz LAD klientu uzdotajiem jautājumiem, tās publicējot LAD tīmekļa vietnē un nosūtot klientiem individuāli;
- 2014. gadā sagatavotas un nosūtītas žurnālistiem 17 preses relīzes par LAP pasākumu aktualitātēm, 2015. gadā - 13 preses relīzes (preses relīzes ir pieejamas arī LAD tīmekļa vietnē);
- LAD tīmekļa vietnē ir pieejamas infografikas;
- video sižeti, kas pārraidīti LTV 1;
- LAD aktīvi publicē informāciju sociālajos tīklos, piemēram, Twitter kontā *LAD_Latvija*;
- reizi gadā tiek veikts Klientu apmierinātības pētījums.

Tehniskā palīdzība Lauku attīstības programmas 2014.-2020. gadam novērtēšanai

Latvijas Valsts agrārās ekonomikas institūts (tagad - Agroresursu un ekonomikas institūts AREI) īsteno LAP ieviešanas novērtēšanu. Šim nolūkam izveidota LAP Nepārtrauktās novērtēšanas sistēma. AREI pārstāvis ir deleģēts darbam Uzraudzības

komitejā (UK) ar padomdevēja tiesībām. UK un ar LAP ieviešanā iesaistītajām pusēm regulāri tiek apspriesti novērtēšanas rezultāti. Katru gadu tiek apstiprināts novērtēšanas darba plāns.

Novērtējumu rezultāti tiek ņemti vērā, plānojot aktivitātes un informējot sabiedrību, piemēram, semināru apmeklētāju aptaujās un sarunās ar lauku attīstības konsultantiem tika konstatēts, ka lauku iedzīvotāju informēšanai jāizmanto vienlaikus vairāki un dažādi informēšanas līdzekļi, tiek izraudzīti prioritārie darbības virzieni un aktivitātes.

Tehniskā palīdzība Lauku attīstības programmas 2014.-2020. gadam uzraudzībai

LAP ieviešanas uzraudzību īsteno LAP 2014-2020 uzraudzības komiteja (turpmāk – Komiteja), kas kā koleģiāla institūcija pārrauga ELFLA ieviešanas gaitu. Komitejas institucionālo sastāvu un tā izmaiņas apstiprina Ministru kabinets. Par Komitejas izveidošanu un Komitejas personālsastāva noteikšanu atbildīgs ir ELFLA Vadošās iestādes vadītājs. Komitejas personālsastāvs tiek noteikts, balstoties uz institūciju un iestāžu sniegtajiem deleģējumiem darbam Komitejā. Saskaņā ar reglamentu Komitejas sastāvā ir Komitejas locekļi ar balsstiesībām (36 locekļi) un Komitejas locekļi ar padomdevēja tiesībām (3 locekļi). Komitejas locekļi par darbu Komitejā nesaņem atalgojumu. Komitejas sekretariāta funkcijas pilda ELFLA Vadošā iestāde. Komitejas uzdevumi formulēti <https://www.zm.gov.lv/statiskas-lapas/uzraudzibas-komitejas-reglaments?id=5963#jump>. Komitejas darbu materiāltehniski nodrošina ZM Lauku attīstības atbalsta departaments, izmantojot LAP 2014-2020 pasākuma “Tehniskā palīdzība” līdzekļus. Reglamentā noteikts, ka Vadošā iestāde organizē Komitejas sēdes pēc nepieciešamības, bet ne retāk kā vienu reizi gadā. Pārskata periodā notikušas četras sēdes.

Informatīvie pasākumi tiek veikti ciešā sadarbībā ar ZM kā vadošā iestāde, LAD-kā uzraugošā un maksājumu iestāde un VLT-informācijas izpatošais tīkls.

Pārskata periodā Kontroles darbības netika veiktas, tādēļ tās netiek vērtētas.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
TP līdzekļi tiek plānoti un izmantoti tiem paredzētajam nolūkam pārvaldības, informēšanas, uzraudzības un novērtēšanas darbībām. Informēšanas aktivitātes tiek īstenotas, iesaistot arī LAD un VLT.	Turpināt darbu pie iedzīvotāju un ieinteresēto pušu informēšanas un darbinieku kapacitātes celšanas. Uzsvērt UK balsstiesīgo locekļu atbildību lēmumu pieņemšanā par LAP ieviešanu.
Pārskata periodā TP līdzekļi nav tikuši izmantoti Kontroles darbībām.	
Novērtēšana tiek veikta, saskaņojot darba plānu ar ZM katru gadu.	Turpināt sadarbību darba plāna izstrādē ar iesaistītajām pusēm novērtēšanas darba stiprināšanā

Kopējais novērtēšanas jautājums Nr. 21.

Cik lielā mērā VLT palīdzējis sasniegt Regulas (EU) Nr. 1305/2013 54.(2) punktā minētos mērķus?

1. VLT intervences loģika

Tieši programmētie pasākumi/apakšpasākumi

Latvijas VLT Rīcības programmā 2015.-2020. gadam definētie mērķi saskaņā ar Regulas nr.1305/2013 54. pants 2.punkts nosaka, ka Valsts lauku tīkla darbības **mērķis:**

- a) palielināt ieinteresēto pušu līdzdalību lauku attīstības īstenošanā (a);
- b) uzlabot LAP īstenošanas kvalitāti (b);
- c) informēt plašāku sabiedrību un iespējamus atbalsta saņēmējus par lauku attīstības politiku un finansējuma iespējām (c);
- d) veicināt inovācijas lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā, mežsaimniecībā un lauku apvidos(d);
- e) veicināt lauku uzņēmējdarbības uzsākšanu un ekonomisko efektivitāti (e).

Konkrētas aktivitātes mērķu sasniegšanai:

1. Ekonomiskā analīze LAP efektīvākai apguvei (b)
2. Aktivitātes lauku telpas ilgtermiņa stratēģijai (c)
3. Atbalsts nacionālajām, nozaru un reģionālajām organizācijām (e)
4. Kapacitātes celšana ZM pakļautībā esošajās iestādēs (b)
5. Aktivitātes jauniešiem (a, d):
 - atbalsts lauku jauniešiem uzņēmējdarbības veicināšanai
 - informatīvie pasākumi jauniešiem un skolēniem
6. Vietējo iepirkumu un mazās pārstrādes veicināšanas programma (e, a)
7. Ilgtspējīgu lauksaimnieciskās ražošanas pilotprojektu īstenošana (e, d)
8. Lauku teritoriju ekonomiskās aktivitātes veicināšanas programma (a)
9. Savstarpējās atbilstības atbalsta nodrošināšana (b, a)
10. Lauku attīstības konsultantu darba nodrošināšana (b)
11. Latvijas ekspertu darba koordinēšana pārstāvniecībai ES (b)
12. Pieredzes apmaiņas aktivitātes, mācību prakses (c, d):
 - Mācību prakšu saimniecību tīkla uzturēšana
 - Pieredzes apmaiņu braucieni Latvijā
13. Ziņu lapu sagatavošana, interneta rīku uzturēšana, katalogi (c, e):
 - Ziņu lapu sagatavošana (Čiekurs, Lauku lapa)
 - Tehnikas un būvniecības katalogs
 - interneta rīki un tālmācības (e-apmācības) programmu uzturēšana, atjaunošana
14. Semināri, konferences (c):
 - Informatīvu un izglītojošu semināru organizēšana visā Latvijā
 - Starptautiska konference
 - Reģionālo konferenču organizēšana
15. Lauksaimniecības un lauku attīstības projektu konkursa organizēšana (e)

2. Saiknes starp sprieduma kritērijiem un rādītājiem, kas izmantoti, lai atbildētu uz kopējo novērtēšanas jautājumu

Sprieduma kritēriji	Kopējie rezultāta rādītāji	Papildu rezultāta rādītāji
Plašākai sabiedrības daļai ir izpratne par lauku attīstības politiku un fondu atbalsta iespējām pateicoties VLT darbībām	Tematisko un analīzes apmaiņas pasākumu skaits, izmantojot VLT atbalstu	
VLT spēja uzrunāt dažādas iedzīvotāju grupas laukos pieaugusi	VLT komunikācijas instrumentu skaits	
VLT kapacitāte pieaugusi	ELT aktivitāšu skaits, kurās piedalījies VLT	
Novērtēšanas rezultāti tiek ņemti vērā programmas īstenošanā		Pasākumu skaits, kas vērsti uz LAP uzraudzības un novērtēšanas rezultātu apkopošanu un izplatīšanu
LAP saņēmēju kapacitāte pieaugusi		Iedzīvotāju pieredzes apmaiņas braucienu skaits Vietējo ražotāju uzvarēti iepirkumi par produkcijas piegādi pašvaldību iestādēs, skaits
LAP ieviešanā iesaistīto pušu skaits pieaudzis		Jauno dalībnieku skaits esošajās kopdarbības formās
LAP ieviešanas kvalitāte pieaugusi pateicoties VLT aktivitātēm		Pilnveidoto VLT īstenoto aktivitāšu un programmu skaits
Jauniešu informētība par iespējām pieaugusi pateicoties VLT		Informatīvo pasākumi jauniešiem un skolēniem

3. Pielietotās metodes

Kvantitatīvās metodes:

- i. Metodes pielietošanas pamatojums

Izvēlētās metodes nepieciešamas, lai raksturotu VLT darbības kvantitatīvos rādītājus.

- ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Lai iegūtu kvantitatīvos un kvalitatīvos datus, kas nepieciešami novērtējuma sagatavošanā par VLT darbību LAP 2014-2020 mērķu sasniegšanā, izmantota dokumentu un VLT veikto pasākumu dalībnieku aptauju analīze. VLT mājaslapā pieejamā informācija, VLT Rīcības programma 2015-2020, ikgadējie VLT Rīcības plāni, VLT darbības pārskati, kas iesniegti LR ZM, LR ZM ikgadējie publiskie pārskati, LAD publiskie gada pārskati. Iegūtā informācija un vērtējums par VLT darbību strukturēts atbilstoši VLT mērķiem un uzdevumiem. Novērtējuma veikšanai izmatota dokumentu kvantitatīvā analīze, VLT klientu aptauju datu sekundāra analīze.

- iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Netika atklāts.

Kvalitatīvās metodes:

i. Metodes pielietošanas pamatojums

Lai novērtētu VLT darbības kvalitatīvos aspektus, novērtējumā tika izmantota kabineta izpētes metode (*desk research*) un interpretācijas metode un aptauja.

ii. Apraksts par pielietotajām metodēm

Lai novērtētu VLT darbības kvalitatīvos aspektus, novērtējumā tika izmantota pieejamo dokumentu un tekstu kvalitatīvā analīze. Tika sagatavots jautājumu bloks saņēmēju un nesaņēmēju aptaujas ietvaros, iegūstot atbildes no 697 respondentiem, kas sniedza atbildes. Atbildes sniedza 123 nesaņēmēji nevienā no LAP 2014-2020 investīciju pasākumiem un 563 atbalsta saņēmēji vismaz vienā no pasākumiem. Atbilžu vidējo vērtību atšķirību statistiskā nozīmīguma noteikšanai tika izmantota ANOVA regresija. Atbilžu analīze veikta pēc Likerta skalas, izmantojot 5 atbilžu variantus.

iii. Atklātās problēmas aprakstīto metožu pielietošanā un to risinājumi

Netika atklāts.

4. Kvantitatīvo rādītāju vērtības un datu avoti

Rādītājs		Absolūtā vērtība	Datu un informācijas avots
Kopējie iznākuma rādītāji	VLT aktivitāšu ietvaros īstenotā tematiskās un analītiskās informācijas apmaiņa, skaits	1209	VLT
	ELT aktivitāšu skaits, kurās piedalījies VLT	21	VLT
	VLT komunikācijas instrumentu skaits	6	VLT
Papildu rādītāji	Iedzīvotāju informēšanas un izglītošanas semināru skaits	943	VLT
	Personu skaits, kas tikuši informēti par lauku attīstības politiku un finansēšanas iespējām, izmantojot VLT saziņas rīkus	329 097	VLT
	Pasākumu skaits, kas vērsti uz LAP uzraudzības un novērtēšanas rezultātu apkopošanu un izplatīšanu	5	VLT
	Iedzīvotāju pieredzes apmaiņas braucienu skaits	46	VLT
	Pilnveidoto VLT īstenoto aktivitāšu un programmu skaits	847	VLT
	Vietējo ražotāju uzvarēti iepirkumi par produkcijas piegādi pašvaldību iestādēs, skaits	159	VLT
	Jauni dalībnieku esošajās kopdarbības formās skaits	108	VLT
	Informatīvo pasākumi jauniešiem un skolēniem	293	VLT

5. Kvalitatīvās novērtēšanas rezultāti

Izvērtējot aptauju rezultātus, kas saistīti ar LAP 2014-2020 atbalsta saņēmējiem un nesaņēmējiem, tika veikts novērtējums vai pieaugusi informētība par iespējām piedalīties VLT organizētajos semināros, apmācībās, citos pasākumos. Respondentiem

bija iespēja izvēlēties vai pēdējos 2 gados informētība ir uzlabojusies (atbildes: pilnībā piekrīt vai drīzāk piekrīt), pasliktinājusies (drīzāk nepiekrīt vai pilnībā nepiekrīt) vai nav mainījusies. Atbildes snieguši 686 respondentu jeb 80% no kopējā respondentu skaita aptaujā un vairāk nekā puse (348) novērtējusi, ka informētība ir uzlabojusies, 35 % vērtē, ka situācija nav mainījusies un tikai 14% uzskata, ka situācija pasliktinājusies. LAP finansējuma saņēmēju vidū situāciju novērtē kā negatīvu tikai 19%, bet nesaņēmēju vidū - 28%. Ņemot vērā jau ilgstošo VLT darbību (no 2009. gada) arī tie, kas minējuši, ka situācija nav mainījusies varētu būt pieskaitāma pie pozitīvi vērtējošiem, ņemot vērā pasākumu skaitu un apmeklētību.

6. Atklātās problēmas, kas ietekmē novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību

Attiecībā par novērtēšanas rezultātu pamatotību un ticamību problēma saistīta tikai ar inovatīvo projektu identificēšanu, bet šis rādītājs nav ietverts novērtēšanā. Inovatīvo projektu atbalsts nav identificējams, jo pagaidām VLT ir iesaistīties EIP veidošanā, bet pasākumi, kas būtu virzīti uz inovācijām, nav tieši identificēti.

7. Atbilde uz novērtēšanas jautājumu

Novērtējums strukturēts atbilstoši VLT Rīcības programmā definētajiem mērķiem, kas ir saskaņā ar Regulas nr.1305/2013 54. pants 2.punktu. Lai izvērtētu VLT padarīto pārskata periodā saistībā ar katru no pieciem mērķiem, izraudzīts viens vai vairāki pamata sprieduma kritērijus ar atbilstošiem rezultātu rādītājiem, vienlaikus norādot, ka vieni un tie paši kritēriji un rādītāji var tikt attiecināti uz vairākiem mērķiem.

VLT Rīcības programma 2015.-2020. gadam ir labi izstrādāta, precīzi definētas VLT aktivitātes, tās atbilstoši pakārtojot kādam no pieciem VLT mērķiem. VLT mērķi un aktivitātes definētas saskaņā Regulā noteiktajām darbību grupām. Saskaņā ar VLT RP, vienas un tās pašas aktivitātes ir vērstas uz vismaz divu mērķu sasniegšanu, tādēļ var apgalvot, ka tām ir sinerģiska ietekme, aktivitātes viena otru loģiski papildina un dod multiplikatīvu efektu. Tas ņemts vērā, vērtējot VLT darbību un definējot sprieduma kritērijus, kā arī tiem atbilstošos rezultātu rādītājus.

Mērķis a: palielināt ieinteresēto pušu līdzdalību lauku attīstības īstenošanā

Mērķa sasniegšanu veicina cieša sadarbība ar nozaru asociācijām, VRG. VLT Sekretariāts turpināja sniegt atbalstu nacionālajām, reģionālajām un nozaru organizācijām. Aktivitātes ietvaros lauksaimnieku organizācijas kopā noorganizējušas 102 pasākumus ar 4289 kopējo dalībnieku, atbalstītas 52 organizācijas.

Mērķa sasniegšanai tiek īstenota Lauku teritoriju ekonomiskās aktivitātes veicināšanas programma 26 VLT reģionālajās teritorijās visā Latvijā. 2015. gadā līgumi par sadarbību noslēgti ar 773 klientiem. Ir palielinājies klientu skaits, kuri ņēmuši ALTUM kredītu zemes iegādei (šie klienti programmā bija jāuzņem obligāti). Tikai 9% klientu nenodarbojas ar lauksaimniecību, lielākā daļa nodarbojas ar lopkopību jeb jaukto lauksaimniecību. Par programmas sekmīgi norisi liecina VLT dati, ka programmas darbības rezultātā apgrozījuma pieaugums ir 89% klientu. 2016. gadā kopumā eksperti snieguši 416 pakalpojumus 334 saimniecībām.

Savstarpējās atbilstības atbalsta nodrošināšanas aktivitāte saistāma ar diviem VLT mērķiem (a un b). Aktivitātes ietvaros izvērtē saimniecību atbilstību savstarpējās atbilstības (SA) prasībām un palīdz lauksaimniekam paaugstināt saimniecības ražošanas efektivitāti.

Mērķis b: uzlabot LAP īstenošanas kvalitāti

Šajā periodā paredzēta aktivitāšu izvērtēšana, balstoties arī uz VLT uzturētajā VLT datu bāzē apkopoto informāciju, kura pieļauj gan kvantitatīvu, gan kvalitatīvu novērtējumu atsevišķām Rīcības programmas (RP) aktivitātēm. VLT regulāri pilnveido savas aktivitātes un programmu metodiku. Lai uzlabotu LAP īstenošanas kvalitāti, VLT rīko apmācības arī ZM pakļautībā esošajām iestādēm un uzņēmumiem. Pasākumu tematika tiek balstīta uz iestāžu un uzņēmumu iesūtītajām vajadzībām un vēlmēm. Aktivitātes ietvaros kopumā tika noorganizēti 289 kvalifikācijas celšanas pasākumi, kurus apmeklēja 3086 klausītāji (16128 klausītājestundas). Tiek piedāvātas semināru tiešraides un video ieraksti, kas ir nozīmīgs tālākizglītības pieejamības faktors.

Vērtējot kapacitātes pieaugumu, jāatzīmē, ka novadu lauku attīstības konsultantu darba pienākumus veic 77 konsultanti. Turpinās lauku attīstības konsultantu specializēšana uz konkrētām darbības jomām (pašvaldības iepirkumu prasības, mājražotāju atbalsts, uzņēmējdarbības uzsākšana, augkopība, lopkopība u.c.). Visplašākā lauku attīstības konsultantu iesaiste ir Lauku teritoriju ekonomiskās aktivitātes veicināšanas programmā, sniedzot interesentiem praktiskus padomus un palīdzību. Uzņēmēji tiek arī informēti par tirdzniecības iespējām blakus esošajos novada organizētajos tirgos un aicināti aktīvi piedalīties tirdziņos ar savu produkciju. Notiek aktīva konsultantu sadarbība ar vietējo pašvaldību pārstāvjiem, ar nevalstiskajām organizācijām un citām novada iestādēm.

Mērķis c: informēt plašāku sabiedrību un iespējamās atbalsta saņēmējus par lauku attīstības politiku un finansējuma iespējām

2015. gadā organizēti 290 informatīvie semināri, kurus pēc VLT veiktajām aptaujām 96% semināru apmeklētāji novērtē ar labi vai teicami, atzīstot, ka varēs praktiski izmantot iegūtās zināšanas. Klausītājus visvairāk interesējušas tēmas par ES un Valsts likumdošanas izmaiņām, kas attiecas uz lauku un mežu apsaimniekošanu (148 semināri) un Lauku attīstības programmas aktualitātes un pasākumi (137 semināri). 2016. gadā organizēti 312 informatīvie semināri 24 675,5 klausītājestundu apmērā. Informatīvajos semināros kopā piedalījās 7380 klausītāji. Klausītāju vērtējums par semināriem ir augsts. Informācija par semināriem tiek izplatīta mājaslapā, reģionālajā presē, daudzi klienti sazinās ar LLKC un MKPC konsultantiem telefoniski. Kopumā noorganizēti 245 izglītojošie semināri, 14 331 klausītājestundu apmērā.

Lielu ieguldījumu VLT dod jauniešu informēšanā, izglītošanā un iesaistē uzņēmējdarbībā laukos. Viens no pasākumiem mērķa sasniegšanā ir uzņēmējdarbības laukos popularizēšana vispārīzglītojošajās skolās. Apmeklētas 92 skolas, kopumā uzrunājot 1069 skolēnus. Dati liecina, ka iesaistīto skolēnu un jauniešu skaits pieaug.

Viens no veidiem, kā lauku iedzīvotāji un interesenti uzzina par pasākumiem un aktualitātēm, ir tieši kontaktējoties ar lauku attīstības konsultantiem. VLT ir cieša sadarbība ar VRG, ZM, LAD, LLF. Sabiedrības informēšana notiek arī VLT mājaslapā, www.laukutikls.lv apmeklētāju skaits katru gadu pārsniedz 68 tūkst. un 40% no tiem ir jaunie apmeklētāji.

Nozīmīgs informācijas avots ir ziņu lapas „Lauku lapa” un „Čiekurs”, un šo izdevumu saņem vairāk nekā 2500 abonenti.

Sekretariāts līdzdarbojas Eiropa Lauku tīklā (ERN), piedalās starptautiskos pasākumos, organizē reģionālas un starptautiskas konferences. Noorganizētas divas starptautiskas konferences un viena pārstāvju tikšanās, kurā piedalījās dalībnieki no ES un Austrumu partneru valstīm, ES Lauku tīkliem un Zemkopības ministrijām, ENRD un Eiropas lauku attīstības palīdzības dienests (Helpdesk).

ZM sadarbībā ar LLKC un VLT organizēja 6 reģionālās konferences, kurās piedalījušies vairāk kā 1400 dalībnieku. Kopumā vērtējot reģionālo konferenču apmeklētību salīdzinājumā ar iepriekšējo programmēšanas periodu, tas ir līdzīgi augsts.

Mērķis d: veicināt inovācijas lauksaimniecībā, pārtikas ražošanā, mežsaimniecībā un lauku apvidos

Viens no inovāciju veicināšanas veidiem ir pieredzes apmaiņa, ko VLT īsteno pieredzes apmaiņas braucienos. Pasākumos piedalījušies 1562 dalībnieki pārsvarā par lauksaimnieciskās ražošanas tēmām. Mērķa D sasniegšanai tiek īstenoti pasākumi jauniešiem visās 26 LLKC reģionālajās nodaļās, ietverot informatīvās dienas, mācības “Tu vari vairāk”, konkursu “Laukiem būt” un papildus aktivitātes. Informatīvajās dienās kopumā piedalījās 576 jaunieši. Jaunieši pozitīvi vērtē mācības, kā liecina VLT aptauja, absolūtais vairākums jūtas ieguvuši vērtīgas zināšanas un pieredzi.

Inovācijas nozarē un attīstība var veicināt zinātnieku piesaisti.

Mērķis e-Latvijas specifiskais: veicināt lauku uzņēmējdarbības uzsākšanu un ekonomisko efektivitāti

Šī mērķa sasniegšana notiek, īstenojot daudzveidīgas aktivitātes: informatīvi pasākumi, izglītojoši semināri, pasākumi jauniešiem, pieredzes apmaiņa, piedāvātās tālmācības programmas utt. 2016. gadā VLT veicis trīs tālmācības programmu (Lauksaimniecības pamati, Uzņēmējdarbības uzsākšana un LEADER) uzturēšanu un atjaunošanu, izdarot satura auditu un pilnveidojot tehniskās apkalpošanas iespējas. VLT ir paplašinājis tehniskās iespējas mācīties tālmācības sistēmā, izmantojot mobilās ierīces (telefonus, planšetdatorus).

Izveidots un tiek uzturēts Tehnikas un būvniecības katalogs, kurš nodrošina lauksaimnieciskajā ražošanā nodarbinātos ar visaptverošu un objektīvu informāciju par Latvijā pieejamajiem būvmateriāliem un lauksaimniecības tehniku. Kopumā 12 būvmateriālu grupas sevī ietver 452 individuālu būvmateriālu pozīcijas. Katalogā iestrādāts automatizēts būvmateriālu izmaksu aprēķins atkarībā no daudzuma. Tajā atrodama informācija par 30 dažādiem lauksaimniecības tehnikas veidiem. Katalogā pieejama tehniskā informācija un daļēji arī cenas par nepilnām 8000 tehnikas vienībām.

Tiek uzturēti arī vairāki interneta rīki: 1) Interneta rīks “Kvalitatīva piena ieguves pamatprincipi”; 2) Interneta rīks LAP atbalsta pieejamības noteikšanai; 3) Interneta rīks meža apsaimniekošanas plānošanā. Izveidota LAP atbalsta pieejamības noteikšanas programma (<http://esatbalsti.llkc.lv/>). No jauna izveidoti un tiek uzturēti četri jauni interneta rīki - tālmācības datorprogrammas. Tos izmantojuši vairāki simti interesentu un arodapmācību dalībnieku.

VLT Mērķa e sasniegšanai tiek īstenota “Vietējo iepirkumu un mazās pārstrādes veicināšanas programma”. Tās mērķis ir veicināt vietējās produkcijas noietu. Šī programma saistās arī ar citu VLT mērķi – palielināt ieinteresēto pušu līdzdalību lauku attīstības īstenošanā (a).

2015. gadā tika noorganizēti 37 pieredzes apmaiņas braucieni uz dažādiem Latvijas novadiem, kuros kopā piedalījušies 1267 dalībnieki. Dalībnieki tos novērtē ļoti atzinīgi, jo iegūst jaunus sadarbības partnerus, jaunas zināšanas un idejas, kā arī jaunas tehnoloģijas pieejas.

Vietējo lauksaimniecības produkcijas ražotāju un mājražotāju atbalsta programmai ir saglabāti trīs virzieni – pašvaldību publiskie pārtikas iepirkumi, mājražotāju darbības reģistrācija un attīstība, kā arī mazo ražotāju sadarbības veicināšana, rosinot apvienoties biedrībās un kooperatīvos. Turpināts darbs pie mājražotāju izglītošanas un jaunu mājražotāju motivēšanas reģistrēt savu darbību. Tiek

veicināta pašvaldību iestāžu un sabiedrības izpratne par zaļā iepirkuma būtību un nepieciešamību pārtikas produktu iepirkumos. VLT darbojas, lai veicinātu kopdarbības aktivitātes primārās lauksaimniecības produkcijas ražošanā un mazās pārtikas pārstrādes uzņēmumu kontekstā..

Visi plānotie pasākumi tiek izpildīti, un plānotie rādītāji sasniegti.

8. Secinājumi un ieteikumi

Secinājumi	Ierosinājumi
VLT Rīcības programmā 2015.-2020. gadam ir precīzi definēts, kuras aktivitātes plānotas katra no mērķiem sasniegšanai. VLT atskaitēs ietverta informācija attiecībā uz informatīvajiem un izglītojošajiem pasākumiem.	Domājot par <i>lauku telpas</i> attīstību, ir jāstiprina aktivitāte par inovācijām,, meklējot risinājumus pasākumiem, kas uz laukiem raugās plašāk par lauksaimniecisko ražošanu.
VLT Rīcības plānā ir definēti sasniedzamie rādītāji, taču ikgadējos līgumos ar ZM tie atsevišķās pozīcijās tiek pārskatīti.	Ikgadējos pārskatos būtu lietderīgi izvērtēt un paskaidrot, kādēļ VLT Rīcības programmā plānotie ikgadējie rezultātīvie rādītāji atsevišķās pozīcijās tiek pārskatīti (piemēram, kapacitātes trūkuma dēļ nav iespējams tos sasniegt, ir liels pieprasījums pēc konkrētiem pakalpojumiem, tādēļ tie plānoti lielākā skaitā).
VLT turpina īstenot daudzas aktivitātes, kuras aizsāktas iepriekšējā programmēšanas periodā, lauku attīstības konsultanti ir noslogoti, jo pilda daudzus uzdevumus.	Aktivitāšu īstenošana prasa lielus cilvēkresursus, tādēļ jāizvērtē, vai konsultantu skaita samazināšana un specializēšanās visos gadījumos lauku novados sevi attaisno.
Maz pasākumu notiek aktivitātē lauku telpas ilgtermiņa stratēģijai.	Būtu lietderīgi īstenot vēl vairāk pasākumu lauku ekonomikas dažādošanai ar nelauksaimniecību saistītās jomā, īpaši domājot par lauku jauniešu interesēm un piesaisti laukiem.
Izveidots un tiek uzturēts Tehnikas un būvniecības katalogs, kurš nodrošina lauksaimnieciskajā ražošanā nodarbinātos ar visaptverošu un objektīvu informāciju par Latvijā pieejamajiem būvmateriāliem un lauksaimniecības tehniku.	Kataloga atbilstoša uzturēšana atvieglotu iepirkumu organizēšanu, tādēļ būtu jāizvērtē šī rīka pielietošana projektu iepirkumiem.

Secinājumi un ierosinājumi

LAP 2014-2020 intervences loģikas uzbūve ir atbilstoša Regulai nr. 1305/2013, taču Programmā sniegtais pamatojums atsevišķām vajadzībām un pasākumiem mērķa virzienu sasniegšanā ir nepietiekams. Turklāt, ne visi aspekti, kuri detalizēti aprakstīti SVID un pasākumu pamatojumā kā risināmi programmas ietvaros, ir nosegti ar atbilstošiem pasākumiem. Detalizēts apraksts sniegts 1.sadaļā.

Vērtējot Programmas intervences saskaņotību ar novērtēšanas jautājumiem konstatēti atsevišķi trūkumi, kuri turpmāk būtu novēršami (skat. 2. nodaļu). Lai saskaņotība būtu atbilstoša, novērtēšanā tika izvēlēti vairāki papildus rādītāji un atsevišķos MV papildus vērtēta sekundārā ietekme.

P1 novērtēšanā nebija neviena īstenota projekta, viens pasākums nav uzsākts, bet divos citos apstiprinātie projekti tikai daļēji uzsākti, tāpēc novērtēšanā galvenais akcents bija uz kvalitatīvajām pētījumu metodēm ar mērķi novērtēt pasākuma apguves tendences un iespējas sasniegt plānotās mērķvērtības.

Pozitīvs vērtējums galvenokārt pamatots ar ZM kā Vadošās iestādes un LLKC (novadīts visvairāk pabeigto mācību kursu) viedokli un kārtību, ka mācību un konsultāciju pakalpojumu sniedzējs tiek izvēlēts publiskajā iepirkumā un, noslēdzot pakalpojuma līgumu, apņemas sniegt pakalpojumu līgumā noteiktajā apjomā, kvalitātē un termiņā atbilstoši līguma nosacījumiem, kuri balstās uz tehniskās specifikācijas prasībām un pretendenta iesniegto piedāvājumu iepirkumam. Tādējādi ZM ir iespējams tieši ietekmēt pasākuma īstenošanas gaitu, ievērojot normatīvo aktu izstrādes kārtību, iepirkumu apjomu, iepirkuma piedāvājumu izvērtēšanas kārtību un procedūru, līguma noslēgšanas procesu, kā arī atbilstoši indikatīvajam laika grafikam. Līdz 2016. gada beigām noslēgto pakalpojumu līgumu sekmīgā administrēšana ir pamats VI izteiktajai pārliecībai par šajā plānošanas periodā plānotā finansējuma apguvi.

Sadarbības pasākuma M16 potenciālo sekmju un izaicinājumu novērtēšanā ir daudz nezināmā, jo nav pieredzes šāda pasākuma īstenošanā, kā arī Programmas situācijas apraksts un SVID novērtējums neiezīmē sākumstāvokli un tendences, toties ir pamatotas (5.5.) konsultatīvās spējas, kuras ļauj nodrošināt atbilstīgas konsultācijas un atbalstu attiecībā uz normatīvajām prasībām un darbībām inovācijas jomā, tostarp minēts VLT, kas darbojas kā kontaktpunkts attiecībā uz Eiropas inovāciju partnerību Latvijā, nodrošinot abpusēju informācijas plūsmu par EIP aktualitātēm, tematiskajiem pasākumiem un rezultātu izplatīšanu. ZM pārliecība par plānotā sadarbības grupu skaita sasniegšanu izriet no publiskā finansējuma apjoma un maksimāli iespējamā projektu apjoma attiecības.

Atvērto pasākumu apguve P2 un P3 kopumā vērtējama kā laba. Pabeigto projektu trūkums atsevišķos pasākumos skaidrojams ar to izpildes termiņu. Salīdzinoši lēnāka finansējuma apguve ir MV 3A.

Iegūtie kvantitatīvās analīzes dati par MV 2A pabeigtajiem projektiem liecina, ka kopumā atbalsts radījis nozīmīgu pozitīvu ietekmi uz atbalsta saņēmēju konkurētspēju. Atbilstoši aprēķiniem, atbalsta rezultātā lauksaimniecības izlaide palielinājusies par 65 milj. EUR, lauku saimniecību ienākumi par 17 milj. EUR, bet izlaide uz vienu nodarbināto – par 3750 EUR (atbalstītajās saimniecībās salīdzinot ar situāciju bez atbalsta). Tomēr atbalsta saņēmēju skaits projektos pret lauku saimniecību kopskaitu ir mazs, turklāt trūkst akcenta uz mazo un vidējo saimniecību atbalstu, jo šīm saimniecībām ieplānotā aploksne M04 pasākumā ir krietni mazāka pat par to pašreizējo ieguldījumu produkcijas ražošanā. Tādēļ bez būtiskām izmaiņām finansējuma sadalē nav

paredzama mērķu sasniegšana par būtisku konkurētspējas paaugstināšanu mazajās un vidējās saimniecībās, kā arī to piekļuves tirgum uzlabošana.

Programmas intervence MV 2B novērtēta kā nepietiekama. Tāpat nepietiekams ir līdzšinējais ieguldījums MV 3A, īpaši primāro ražotāju konkurētspējas paaugstināšanā.

Detalizēti secinājumi un priekšlikumi par katru MV apkopoti 4.sadaļā. Kā būtiskākos priekšlikumus par 2P un 3 P var izdalīt:

MV 2A aktīvāk sekmēt mazo un vidējo lauku saimniecību modernizāciju un iekļaušanu tirgū, t.sk. paaugstinot saimniecībām ar SI līdz 70 000 EUR nodalīto aploksni. Tās optimālais lielums ir atkarīgs no teritorijas, jo Latvijā dažādos reģionos ir nevienmērīgs aktīvo saimniecību sadalījums pa lieluma grupām. Tas būtu aprēķināms, ņemot vērā faktiski pieteiktā publiskā finansējuma attiecību starp aploksnēm un ievērojot Programmā noteikto prioritāri mazo un vidējo saimniecību konkurētspējas celšanai.

Lai palielinātu kopējos ieguvumus no atbalsta lauksaimniecības modernizācijai un samazinātu pašsvaru, atbalsts M04 pasākumā arvien ciešāk būtu saistāms ar konkrētām lauku attīstības vajadzībām (atšķirībā no pašreizējās prakses, kad atbalsta saņēmējs var izvēlēties tikai viena mērķa sasniegšanu, kurš ne vienmēr ir cieši saistīts ar lauku attīstības galvenajām vajadzībām). Tai skaitā, atbalstu lietderīgi saistīt ar prasību nesamazināt ražošanas apjomus, kā arī atbalstam būtu jāklūst izteiktāk mērķētam ar labumu lauku ekonomikai vai videi (t.sk. palielināt labi apmaksātu darbavietu skaitu, vietējiem pārtikas ražošanas uzņēmumiem piegādāto produkciju, veikt pasākumus vides aizsardzībā).

MV 2B paredzēt papildus finansējumu lielāka jauno lauksaimnieku skaita atbalstam apakšpasākumā M06.1., ņemot vērāniecīgo saimniecību vadītāju īpatsvaru vecumā līdz 35 gadiem (tikai 5%). Varētu citos pasākumos noteikt priekšrocības jaunajiem lauksaimniekiem (piemēram, M04.1. un M06.3. piešķirt papildus punktus atbalsta saņemšanas kritērijos), bet būtu jānovērtē pašreizējā situācija detāli izanalizējot pieteikumus un to realizāciju un jānoskaidro jauno lauksaimnieku intereses dzīvot un strādāt laukos.

Lai turpmāk varētu veikt kvalitatīvu novērtējumu, ir nepieciešami individuālie dati no LAD datubāzes par atbalsta saņēmējiem, kuros atspoguļoti projekta ieviešanas rezultāti.

Programmas ieguldījums MV 4A galvenokārt saistāms ar atklātu ainavu uzturēšanu plašās LIZ teritorijās. MV 4A noteiktās mērķa vērtības līdzšinējā programmas periodā ir sasniegtas, tomēr Programmas ieguldījums vērtējams kā vidējs. Ieteicams turpmāk veidot mērķtiecīgāku intervenci bioloģiskās daudzveidības MV 4A kontekstā, t.sk., prioritāri Natura 2000 teritorijās.

MV 4B un 4C Programmas ieguldījums plānots kopā ar vieniem un tiem pašiem pasākumiem. Šajos mērķa virzienos plānotie rādītāji ir sasniegti. Ieteicams ieguldījumu MV 4B realizēt mērķtiecīgāk ĪJT un riska ūdensobjektos.

Saistībā ar P4 nepieciešams izvērtēt publiskā finansējuma pieejamību līdz 2020. gadam, jo visos trīs MV atblastītās platības pārsniedz plānotās vērtības.

Programmas ietekmē novērojams neliels pieaugums galvenokārt enerģijas izmantošanas efektivitātē lauku saimniecībās. MV 5B un 5D ir ļoti zema finansējuma apguve pārtikas pārstrādes nozarē.

Patlaban tikai daļa no P5 finansējuma tiek virzīta SEG emisiju samazināšanai tieši lauksaimniecības sektorā, savukārt daļa Programmas ieguldījuma MV 5B saistīta ar enerģētikas un rūpniecības sektoriem. Ieteicams vairāk atbalstīt aktivitātes SEG

samazināšanai atbilstoši Programmā minētajam tieši lauksaimniecības sektorā vai paplašināt Programmas pamatojumu saistībā ar P5 mērķa virzieniem.

Līdzšinējā LAP 2014-2020 ieviešanas periodā Programma nav veicinājusi atjaunojamo energoresursu, blakusproduktu, atkritumu, atlieku un citu nepārtikas izejvielu piegādi un izmantošanu bioekonomikas vajadzībām. Vadošajai iestādei jāizlemj par turpmāko intervenci MV 5C.

Līdzšinējais Programmas primārais ieguldījums slāpekļa oksīda un amonjaka emisijas samazināšanā (MV 5D) attiecībā pret plānoto ir neliels ar zemu efektivitāti MV 5D.

Apkopotā informācija ļauj secināt, ka divu gadu periodā Programma nelielā apmērā ir veicinājusi oglekļa uzglabāšanu un piesaisti mežsaimniecībā. Rezultāta rādītājs R20 ir sasniegts 24% apmērā no plānotā, taču turpmākajos gados tas ievērojami pieaugs. Ieguldījumam MV 5E ir pozitīvi netiešie efekti.

Saistībā ar P5 atzīmējams, ka vairāki pasākumi un aktivitātes (M08.5., M04.1, M04.2 u.c.) iepriekšējā Programmas periodā bija vērsti uz konkurētspējas paaugstināšanu, tāpēc to ieviešanā pārorientēšanās uz klimata mērķiem norit pamazām un ar to saistīta arī lēnāka finansējuma apguve.

P6 novērtēšanā nav iespējams pilnā mērā izmantot kvantitatīvo novērtējumu, jo ir ļoti mazs īstenoto projektu skaits. Lai gan pasākumu īstenošanas gaita ir aizkavējusies un lēna, ir arī izteiktas bažas par apstiprināto būvniecības projektu pabeigšanu laikā, tomēr pasākumu īstenošanā iesaistītās puses prognozē pasākumu straujāku attīstību tuvākajā laikā un iespējas sasniegt mērķus.

P6 novērtēšanas rezultāti iezīmē vairākas tēmas diskusijām, kas saistītas ar EK prasību izpildi ietvert mērķvērtību aprēķinā gan tiešo, gan sekundāro ieguldījumu.

Mērķa virzienā 6A Programma sniedz atbalstu MVU un lauku saimniecību uzņēmējdarbības attīstībai, darbavietu saglabāšanai un radīšanai ar lauksaimniecības produktu ražošanu, pirmapstrādi un pārstrādi nesaistītās nozarēs. Tomēr ieguldījums tiek mērīts ar radīto darbavietu skaitu, kam sekundārajā ietekmē tiek pieskaitīts citos MV radīto darbavietu skaits. Rezultāts pārlicinoši rāda darbaspēka pieaugumu lauksaimniecībā. Ievērojot tieši programmētā atbalsta mazo apjomu attiecībā pret atbalstu lauku saimniecību konkurētspējai, iespēju radīt darbavietas līdz trešajam gadam pēc projekta un sekundārā ieguldījuma aprēķināšanas metodiku, lauksaimniecības pārsvars rādītājā var saglabāties un rezultātu interpretācija nav viennozīmīga.

Katrā MV 6A un 6B ir mērķa rādītājs, kas mēra radīto darbavietu skaitu un būtu jāprecizē savstarpējā sekundārā ieguldījuma uzskaitē. Tas attiecas arī uz abiem pasākumiem MV 6B un mērķa rādītāju, kas mēra labumu guvušo iedzīvotāju skaitu. Šis rādītājs pēc aprēķināšanas metodikas un būtības tuvinās teritoriālo vienību uzskaitē, kurās tiek īstenoti projekti. Dubultās neuzskaitīšanas princips un pasākumu M07.2. un M19.2 projektu īstenošanas teritorijas pārklāšanās pakāpe situācijā, kad VRG teritorija ir sasniegusi iespējamo lielumu, var raksturot labuma gūšanas telpisko aspektu, bet ne intensitāti. Nav interpretējami arī novērtēšanas rezultāti, attiecinot šo rādītāju pret noteikto konteksta rādītāju, jo tiem ir atšķirīga metodika.

MV 6B programmētā pasākuma M07.2 piecu īstenoto projektu novērtēšanas rezultāti rosina pārskatīt mērķa vērtību aprēķina pamatojumu un saskaņot tajā izmantotos datus ar aktuālajiem rādītājiem, kā arī labumu guvušo iedzīvotāju aprēķina metodiku ar projektu atskaitēs piemērojamo. Tas būs nepieciešams turpmākajās novērtēšanās pasākuma rezultativitātes skaidrošanai.

Apakšpasākumā M19.2. katram projektam tiek noteikts galvenais sekundārais MV pēc metodikas, kas būtu pārskatāma un kas ļoti tieši saistīta ar minētajām diskusiju tēmām, ieskaitot arī uzņēmējdarbības projektu ieguldījuma mērīšanu, ja tie nerada

darbavietas (tas aktuāli arī MV 6A sakarā un MV 6A un 6B savstarpējā sekundārā ieguldījuma sakarā).

LEADER/SVVA īstenošana noritējusi ievērojami mazākā apjomā nekā pārējie programmas pasākumi – tikai 0,35% apmērā no pārējo īstenoto projektu kopsummas (tiek plānots 5% īpatsvars). Tomēr maksimāli iespējamais VRG teritorijas lielums tiek saglabāts, visas VRG uzrakstījušas SVVA stratēģijas un aizvadījušas projektu pieņemšanas kārtas, kurās kopumā pieprasītais finansējums pārsniedz piedāvāto. VRG aptaujas rezultāti liecina, ka vairāki LEADER/SVVA jauninājumi un vadlīnijas kopumā tiek vērtēti ļoti atzinīgi.

TP līdzekļi tiek izmantoti atbilstoši Regulas Nr.1305/2013 prasībām.

VLT sniedz lielu ieguldījumu LAP mērķu sasniegšanā un īstenotās aktivitātes ir vērstas uz mērķu sasniegšanu, kas definētas Regulā, kā arī ietver minētās septiņu grupu darbības.

- Plašākai sabiedrības daļai un potenciālajiem pakalpojumu saņēmējiem ir pieejama informācija un pasākumi, kas veido izpratni un zināšanas par LAP un fondu atbalsta iespējām.
- *LAP ieviešanā iesaistītas daudzas puses:* politikas veidotāji, lauksaimnieku organizācijas, NVO, ražotāji un pārstrādātāji, zemnieki, izglītības iestādes, dažādas valsts pārvaldes institūcijas (ZM pakļautībā esošas iestādes), lauku iedzīvotāji, VRG u.c. Sadarbības tīkli ir stabili un ilgstoši, attīstās jauni, arī starptautiski.
- *VLT rūpējas par piedāvāto pakalpojumu kvalitāti, savas kapacitātes celšanu,* nozares un VLT speciālistu tālākizglītošanu. Tādēļ var secināt, ka VLT un kapacitāte ir augusi. Kapacitāte ir augusi arī LAP saņēmējiem, tiem iesaistoties VLT pasākumos. Par to liecina gan pasākumu daudzveidība un saturs, gan klientu aptauju vērtējumi.
- LAP ieviešanas kvalitātes nolūkos *VLT izvērtē savu darbību, organizē pilnveides un informatīvus pasākumus LAP ieviešanā iesaistītajām organizācijām un speciālistiem,* tiek veidoti interneta resursi un rīki, kas palīdz lietotājiem pilnveidot zināšanas un izmantot praktiski savā uzņēmējdarbībā, uzturēt datu bāzes.
- VLT aktivitātes ir vērstas *uz inovācijām lauksaimniecībā, pārstrādē un mežsaimniecībā lauku teritorijās,* jo lauku iedzīvotājiem (tajā skaitā jauniešiem), uzņēmējiem un nozaru speciālistiem tiek organizēti pasākumi pieredzes apmaiņai, zināšanu un prasmju apgūšanai. Tomēr trūkst datu, lai raksturotu ieviesto inovāciju līmeni un jomas. VLT uzdevums ir radīt platformu, iespējas, kas nepārprotami tiek darīts. Rezultāti jeb inovācijas ir lielā mērā atkarīgas no pašiem klientiem un viņu motivācijas.

Pielikumi

(skat. otru failu)

|

